BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXVIII
A
15
NAPOLI
XXVIII
A
15

FLORES ET SENTENTIAE, SCRIbẽdiq́; formulæ illuſtriores, ex Marci Tullij Ciceronis Epiſtolis familiarib. ſelectæ: & in communes locos, ad cuiuſcunque generis concinnandas epiſtolas, quàm accommodatiſſimos, coagmentatæ, & certo ordine digeſtæ.

Quib. ad has ipſas fulciẽdas epiſtolas, acceſſêre ex eiuſdẽ Ciceronis libris.

Officiorum,
De Amicitia,
De Senectute,
Parodoxorum,
Somnij Scipionis.
Tuſculanarum Quæſtionum,
Veteris ac nouæ Rhetoricæ,
Ac denique Orationum Sententiæ.

Gabriele Prateolo Marcoſsio collectore.

Di Gennaro Giannelli

COLONIÆ,
Apud Maternum Cholinum.
M. D. LXI.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

ELOQVENTISSIMO atque grauiſsimo viro, domino Dionyſio Riſerio, ſupremi Senatus Pariſienſis Præſidi, Gabriel Prateolus Marcoſſius.

S. P. D.

QVemadmodum qui pila ludunt, inquit princeps ille in ratione dicendi Marcus Tullius primo de de Oratore, etiamſi non utuntur in ipſa luſione artificio proprio paleſtræ, ſed indicat ipſe motus didicerintne paleſtram, an neſciant: & qui aliquid fingunt, etſi tum pictura nihil utuntur, tamen utrum ſciant pingere, an neſciant non obſcurum eſt: ſic in conſcribendis epiſtolis, facilè dignoſcitur, utrũ is qui ſcribit, certis aut præceptionibus, aut bonorũ autorum exẽplis et paradigma

tibus, ad quæ ſua metiatur ſcripta, & quæ ſequatur inſtitutus ſit, an non. Quandoquidem uidere licet quamplurimos, qui eiſdem præceptionibus, aut contemptis, aut ignoratis, facultate denique: & obſeruatione cùm ſtyli, tũ argumenti & inuentionis, à puræ eloquentiæ autoribus tractari ſolitæ, neglecta, indéque adeò & rectè, & certè ſcribendi uiam ignorantes, quocunque ſuorum affectuum, & naturæ quãtumuis imperitæ, rudis, & incultæ, tempeſtas impellit, rapiantur. Nihil in cudendis epiſtolis fœlicis illius promptitudinis, & elegantiæ ſibi comparent. Vbique pro ſuo ipſorum ingenio & arbitratu errent, ubíque fluctuent. Nullos exordiorum fontes, nullam narrationis lucem, nullam ſolidorum argumentorum œconomiam, nullam deniq; epilogi rationem, aut uerborum atque ſententiarũ idoneam collocatione͂, uel perpen=

perpendant, uel in promptu habeant. Quod ideo fit, quòd uel ſupina quadã euoluẽdorum bonorum autorum negligentia, uel eorum contemptu, uel ſua iporũ mentis hebetudine, ruditate, incõſiderantia, ac temeritate, in exotica, incultaq; barbarie cõſeneſcere malũt, quàm ex doctiorũ numero ſibi aliquos proponere, quos æmulentur. Quũ contrà, docto illo Patricio Senenſi autore crebræ lectionis ſaluberrimus fructus ſit, æmulari meliora: & quæ in alijs te doctioribus maximè probes, quæue inter optimi cuiuſq;, & elegãtiſſimi dicta mireris, in aliquem uſum cum uenuſtate conuertere. Nam ut artis pingendi ſtudioſus, nunquam pingere optimè diſcet, aut callebit, niſi certas illius artis regulas, certaq; exempla, ab inſtitutore quopiam acceperit, & ab eo fieri uiderit quæ in mẽte uerſet, meditetur, ac ſedulò tractet: & ſicut medico dili-

genti (ait idem Tullius, ſecũdo de Oratore) prius quàm conetur ægro adhibere medicinã, nõ ſolùm morbus, cui mederi uolet, ſed etiàm conſuetudo ualentis, & natura corporis cognoſcẽda eſt: & ut in cauſis non utimur ſemper eodem ſtatu, ſed ad tempus, ad controuerſiæ naturam, ad perſonam accommodamus: ita ſcribendarum epiſtolarum cupidus quiſq; & rectè, & ſolidè, & purè ſcribet nunquam, niſi ab artis docendæ peritis, certis obſeruationibus, & exemplis ad doctè ſcribendum ſpectantibus, inſtituatur. Niſi omni mente in ea cogitatiõe curáque uerſari edoctus fuerit, ut odorari quã ſagaciſſimè poſſit, quid quibus ſcribat ſentiant, quid exiſtiment, quid expectent, quid uelint, quo orationis & epiſtolarum genere, in ſuam ſententiam deduci facillimè poſſe uideantur. Quibus denique ex rebus et locis epiſtolæ diſpoſitio, exordium.

ordium, propoſitio, certæ narrandi quod uelis ratio profluat: quibus argu mētis id quod tractatur cōfirmari, aut infirmari poßit: ubi aliquādo à themate digreßio fieri debeat: & quæ demū ſit epilogi ratio. A quibus quum plurimos, uariarum etiam artium titulos ſibi arrogantes, aberrare, à nullo porrò inſtitutore probiore, certioreq́; magiſtro peti, q̃ ab ipſo eloquentiæ parente poſſe cōſpicerem: quum anno ſuperiore, ad eorū, qui in ſacrā Theologiā incumbunt, ſubleuandum laborem, omnes Apoſtolicas epiſtolas, ſub generalibus præcipuarum rerū ad eam ipſam Theologiam ſpectantium, capitibus, in locos cōmunes, tanquā in certas claſſes digeſiſſē: his diebus inter reſpirādū à ſerijs et grauioribus ſtudijs, idē præſtare ſtudiū in perluſtrandis Ciceronis epiſtolis, indeq́; colligēdis ex præcipuis, præcipuas, argutioreſq́; ſentētias, et ſcri-

bendi formulas, quæ ſparſim, ac fuſim in illis habentur, non abnui. Quas & quantum à me fieri potuit commodè, aptè, & diligenter in locos communes, & certarum materiarum capita, uelut in unum corpus plurima membra paſſim diſſecta, compage quadam ſubiectæ materiei coagmentaui, pro ut uarium, literas ſcribere uolentium, uel ſenſibus externis, uel commentationibus internis offerri putarem, argumẽtum. Non alia ſanè ratione ad id adductus, quàm ut uia ſterneretur facilior, & promptior eſſet ſcripturientibus inuẽtio: haberet in promptu quiſque, unde tanquam ex promptuario quodam inſtructiſsimo, hauriret largum forman dis cuiuſcunque generis epiſtolis commeatum: exempla denique ad imitandum quàm plurima, atque rerum ferè oĩm, quibus cõfici ſolent epiſtolæ argumẽta affatim illi ſuppeditarentur. Nẽ-

pe

pe qui in ea ſemper fuerim ſententia, ut expeditius eſſe cenſerem, res diuerſi generis, in ſuum quaſque ordinem & locum diſpoſitas, ceu fines quoſdam & regulas, quas imitari poſſet quiſque, quàm in turbã temerè cõgeſtas inueſti gare, ſi quando opus habemus utendũ.

Sed cùm, eodem Tullio in Partitionibus Oratorijs dicente, omnis oratio ſententijs, quàm uerbis debeat eſſe ornatior: ſitque elaborandum non minus ut ſententiarum grauitate, quàm luce uerborum, illa commendetur: habeant denique (ut tertio de Finibus idem teſtatur) ſuum modum, quæcunq; opportuna dicuntur: idcirco eadem cura & ſtudio, illuſtriores, clarioresq; ſententias, quæ in quolibet earũdẽ epiſtolarũ genere poſſe accommodari uidebãtur, ex eiuſdẽ Ciceronis libris, qui in uulgatiori, tritioriq; uſu habẽtur, ac circũferũtur, non alienũ duxi horis ſucciſiuis

ſeligere, illaſq; hic adiungere. Quò nimirum haberet quiſque epiſtolas ſcripturus, unde præclaris ſententijs, perinde ac ſplendidis luminibus, ſuã illuſtraret orationem, atq; uelut firmißimis neruis cõpingeret: ſibi deniq; illũ hinc imitandũ undecunq; proponeret, cui omnes ob eruditionis & eloquentiæ, uirtutiſq; opinionem, primas partes deferunt. Dici enim non poteſt, quàm ardẽti deſiderio ad imitandùm accẽdamur, ſi quãdo uideamus illud probari, quod effingere conamur. Id porrò quantulumcunq; eſt editionis, meo quidẽ ornatu, labore, & induſtria tenuis, at magnæ & excellẽtis Ciceronis nomine, cũ abſoluiſſem, ut ſub tuæ præſtantißimæ humanitatis ueluti præſidio quodã in uulgum prodire ſinerẽ, tuoq; illuſtrißimo nomini ac dignitati nuncuparem, me tres impulerũt cauſſæ. Vna, quod quæ ex Oratorũ omnium eloquentißimo

mo eſſent profecta cenſerem alteri di-canda non eſſe, niſi is cui dicarentur, ta lis eſſet, qui illum & ſcientia, & elo-quētia referret. Etenim *ſi ullo genere officiorum celebrādus uenis (ut uenis) nō occurrit, qua id facultate fieri de-beat magis, quàm ut iiſdem rebus orne ris, quarū auxilio tu tanto euectus es magiſtratu, tantóſq; dignitatum gra-dus aſſequutus, ut te ſuum patronū alū num & præſidē non illæ ſolum, ſed & optimi quiq;, & literarū ſtudioſiſsimi meritò appellent, & profiteātur.* Vt *eam interim taceā, qua excultus es, ſin-gularē omnium artium eruditionē, & ergà bonas literas, literatóſq;, animi propenſionem, peracre ingeniū, admi-rabilem quandam, exprompta mq; me-moriā, probitatē, prudentiam, humani-tatem, in iudicio ferendo æquitatem, atq; reliquas animi tui dotes, quibus ad hoc opuſculum tibi nuncupandum*

 exti-

extimulat⁹ ſum. Altera, quòd his dieb⁹ Pictauio reuerſus, nollem me tuo hono rificẽtiſſimo cõſpectui offerre, niſi ali quo meorũ laborũ munuſculo, quo te, ut doctiſſimos ac probiſſimos quoſque inuiſens facere ſoleo, impartirer, muni tus eſſẽ. Certò ſciẽs te, pro ſumma illa tibi ingenita humanite & beneuolen= tia, nõ aliter dedicationẽ hãc amplexu rum (quãuis ſplendorẽ, & ornamẽtum tui nominis amplius eſſe non ſim ne= ſcius, quàm ut huius tenuis & exilis o= puſculi anguſtijs comprehendi poſſit) quàm erudiſſimus ille, atque grauiſſi= mus tuus ex parte ueſtrarum utriuſq; uxorum frater, & in ſuprema Senatus Parienſis curia primus Præſes domi= nus Egidius Magiſter, meum, quem de noſtrorum temporum calamitate li= brum duobus ab hinc annis edidi, & nondum typis excuſſum illi & obtuli, ſuo nomini dicaui, æqui boniq; conſu= luit,

luit, gratoq; ſuſcepit animo. Tertia, quòd nato illi tuo Egidio Riſerio, cuius prima ætas manifeſtũ iter, ad ingenij & probæ indolis lumen, oſtendit, non inutilis fore libellus uideretur, nimirum ex quo ille, tanquam ex fonte quodam limpidiſsimo, omnium argumentorum genera, quibus confici ſolent epiſtolæ, & quibus iam inde à pueritia imbui debẽt iuuenes, affatim haurire in prõptu poſſet, & haberet. In reliquo, tuũ erit, uir præclariſsime, illum de me ea uoluntate ſuſcipere, qua ſoles cætera, quæ ad politiorum literarum cultum ſpectant, & qua mente eũ tibi & deuoueo, & cõſecro: aliud aliâs grauius daturus, ſi modò hæc Ciceronis collectanea, grata tibi eſſe ſenſero. Vale, & me tui obſeruãtiſsimum ama. Lutetiæ Pariſiorum, calendis Februarij. 1556.

Index

Ad eundem, carmen Elegiacũm.

Palladis vrbs quondam celebrata Demoſthene viuo
Extitit, &, quamuis diruta, ſemper erit.
Cur hoc? Muſa loquens Demoſthenis ore rotundo,
Nomen Athenarũ ſumma per aſtra tulit.
Sic Romana caput reliquas ſuper extulit vrbes,
Dum Cicero vitam patrius egit honos.
Nã tuus, ô Tulli, linguę ſplendorq́;, decorq́;
Romanum in terris auxit honore decus.
Nõ aliter poſt has, nũc clara Lutetia floret
Per te, Riferi, claraq́; ſemper erit.
Ore tuo manans facunda oratio, primùm
Hanc docuit nulli cedere iure bono.
Hãc modò tu decoras mira grauitate modeſta,
Conſilioq́; regis iudicioq́; graui.
Hoc eſt quod ſancti Sophię docuiſſe magiſtri
Sunt ſoliti veteres, quod docuere noui:
Scilicet, vt poſtquàm res eſt agitata per oẽs
Partes, iudicio poſſit ineſſe locus.
Hinc quõdã ad ſedes fertur fugiſſe paternas
Aſtræa, & miſeros deſeruiſſe locos,
Huc referet citò læta pedẽ dea, moxq́; reuiſet
Humanos vultus, ſi tibi vita manet.
Si per longa tuos moderabit ſpiritus artus
Tẽpora, quã fœlix vrbs tua magne Paris.
Quid iã vrbẽ dico? Reſpublica tota beatã,

Nunc ſe iactet ouans Gallica iure ſuoi
Hæc vera eſt diui Reſpublica ſumma Platonis,
Sedulò per ſanctos, & benè recta Sophos.
Cernere iã videor venerandæ pacis alumnũ
Te propter, cunctos ſedulò recta ſequi.
In dignos iam dona viros collata benignè,
Inuitant alios ad bona quæq; viros.
Vt noſtra hæc talis maneat Reſpub. fœlix,
Seroq́; te capiant numina cũcta precor.

Ad eundem Carmen Phaleucium.

Riſeri optimè, qui tuo togatos
Ornas eloquio, ſacri Senatus
Vna lux, trepidis reis in orbem
Reddens iura, premens manu nocentem,
Inſontemq́; leuans, tibi, ô diſerto
Riſeri, ſtudio nouos recenti
Flores Prateolus ſuo coegit,
Quos ex prateolo vagantis inſtar
Apis florilegæ, vouet ſacratq́;.
Non vt inde tamen tuo coronam
Contexas capiti, vel inde odorem
Educas aliquem ſuauiorem,
Quàm qui de ſtudiis tuis, tuoq́;
Horto colligitur tibi hinc recentes
Flores exiliunt, quibus coactis
Fragrans quid melius parare poſſis.
Verùm Prateolus ſuos vt offert
Flores, elicere hoc tui fauoris.

Conatur, ſtudio vt tuo leuatus,
Doctis & liquidis aquis rigatus,
Id parare queat perenne quò ſit
Sibi prateolum. Manu vt fouebis
Riſeri facili, ſcio, videbit
Suum Prateolus placere cunctis
Ridens prateolum. Ergo quicquid vno
Se dat faſciculo, benignus, oro,
Leta carpe manu, ſatis fauoris
Erit, ſi recipis: ſed vt repelles,
Decuſſa, penitùs miſerrimè, herba
Lugens prateolum mori videbis.

Ioannis Chriſtiani Ebroicenſis carmen Aſclepiadeũ, ad Gabrielem Prateolum.

Autores varios ſedulò lectitans,
Ex hiſq; ad proprios plurima ſegregans
Vſus, quæ ſtudiis apta ſuis erant,
Doctus Vergilius, quid faceret rei
Quærenti, nitidas margaritas, ait,
Se de mole rudi, de luteo chao,
Et cœno legere. Haud nunc aliter facis,
Noſter Prateole, & de variis locis
Immenſisq́; libris lucida, pulchraq́;
In certos redigens præcipuos locos,
Qui magno fuerint omnibus vſui.
Summus, cuncta quidem clara, politaq́;
Et digeſta ſuo quæq; loco dedit
Arpinas, ſophia maximus, oreq́;

Verùm in rebus, id eſt, quod fuit in viris
Semper: multa aliis turpia ſunt magis,
Quædam clara magis: ſplendidioraq́;
Inter ſplendida ſunt plurima, cernere
Quæ non quiſq; poteſt: ingenii ſed eſt
Magni, ac artificî non minimi, benè
Et ſecernere, & in conuenientius
Hæc conferre caput. Quod digitus tuus
Fœlix, ingenio percupido boni,
Hoc diſtante dedit. Si c viridentia
Nobis prata tua hos verſiculoribus
Diſtinctos notulis, proprio odoreq́;
Iucundos, placidos, atq; animo vtiles
Flores ſponte ſua, Prateole optime
Produxere. Riga ſæpe laboribus
Sic hæc tam ſolitis prata tua, vt queant
Tempe Theſſaliæ vincere florida.

Eiuſdem Chriſtiani decaſticon. ad lectorem.

Cùm benè nemo lubẽs ſudorẽ, teſte Platone,
Suſcipiat, dono quemque ciere bonũ eſt.
Gloria magnorũ ſemper fuit ampla virorũ
Merces, eloquii dixit vt ille parens,
Ergo hæc Prateolum non te donare benignũ
Conuenit, ô lector, qui tibi tanta dedit?
Quẽ fructũ attulerit, cernis fac laudibus il(lũ
Extollas, grati ſignaq́; mõſtra onimi.
Sic fiet vigilans, vt ad vſus totius orbis
Prateolus poſthac cõmoda magna ferat.

Index capitum ſingulorum rerum hoc in libello contentarum.

Sententiæ, ſiue potius ſcribendi formulæ, quibus uti conſueuimus, quum gratulatorias literas ad amicum uel damus, uel ab eo recipimus. Ca.1. *fo.*1

Sententiæ, ſeu ſcribendi formulæ, quæ ad magnitudinem amoris, beneuolentiæ, familiaritatis, aut beneficij noſtri in alterum, aut alterius in nos explicandam pertinent. Cap.2. *fo.*17

Sententiæ, ſeu ſcribēdi formulæ, quibus uti conſueuimus, ubi conſilium, auxiliúmue amico uel damus, uel ab eo petimus. Cap.3. *fo.*27

Sententiæ, ſeu ſcribendi formulæ, quas accommodamus, quum noſtrū officium, ſtudium, operam, laborem, diligentiam, & curam alijs, aut ſuum illi nobis deferre pollicemur: & quum de acceptis beneficijs gratias habemus. Cap.4. *fo.*32

Sen-

Sententiæ, & ſcribendi formulæ commendatitiæ, cùm uidelicet uel nos ipſos, uel alios, amico commendare uolumus. Cap. 5. fo. 39

Sentētiæ, ſeu ſcribēdi formulæ, quas uſurpare conſueuimus, cùm aliquem, ut ad nos ueniat, inuitamus: & quum ipſe ſe in hac, uel quacunque alia re excuſat. Cap. 6. fo. 53

Sententiæ, ſeu ſcribendi formulæ, ad commendationem uirtutum, bonorum ſcientiæ, & artium alicuius ſpectantes & quas accommodamus, cum ob ea ipſa quēpiā collaudare, uel ad ea inducere uolumus. Cap. 6. fo. 55

Sententiæ, ſeu ſcribendi formulæ, pacē & fœlicem Rei. *ſtatum, reſq; ſecundas cuiuſpiam priuati hominis concernentes: & quas accommodamus, cùm inde nobis, aut alteri congratulari cupimus. Cap. 8.* fo. 66.

Sentētiæ, ſeu ſcribēdi formulæ, quas

accom-

accōmodamus, cùm uitia, inimicitias, malos hominum mores explicare, atq; illos inde reprehendere uolumus. Cap. 9. fo.70

Sententiæ, ſeu ſcribendi formulæ, ad bellum, & perturbatum Reipublicæ *ſtatū, aduerſaſque priuati alicuius hominis, ut pote infirmittatem, morbum, mortem, & cætera pertinentes.* Et qui*bus utimur, cùm de eis aut dolemus, aut aliquem conſolamur.* Cap.10. fo.74

Sententiæ ſeu ſcribendi formulæ, quibus utimur, quum rem aliquam geſtam amico ſignificare, aut aliquid ab eo expoſcere: aut ipſum ad rem aliquā peragendam exhortari uolumus. Cap.11. fo.85

Sententiæ, prouerbia, & exempla, ad cuiuſcunque generis epiſtolas edendas generaliter, ac ſparſim ſpectātia. Cap.12. fo. 105

Sententiæ, ſeu ſcribendi formulæ, ad

ad artificioſas epiſtolarum concluſiones formandas,ſpectantes. Cap. 13. fol. 114
Autoritates, & ſententiæ ex libro primo Officiorum Marci Tullij Ciceronis exprompt . 123
Ex libro ſecundo. 138
Ex libro tertio. 146
Sententiæ,ex libro de amicitia. 152
Sententiæ,ex libro de ſenectute. 167
Sententiæ , ex libro Paradoxorum. 180
Sententiæ,ex Somnio Scipionis. 186
Sententiæ , ex libro primo Tuſculanarum quæſtionum. 189
Ex ſecundo. 194
Ex tertio. 196
Ex quarto. 198
Ex quinto. 200
Sententiæ ex libris ueteris Rhetoricæ. 204
Ex primo. 207
Ex

Ex ſecundo. 110
Sententiæ ex libro primo nouæ Rhetoricæ. 214
Ex ſecundo, eodem fo.
Ex tertio. 216
Ex quarto. 220
Sententiæ ex libro Orationum. 227

FLORES, ET SENTENtiæ,ſcribendíq; formulæ illuſtriores,ex Marci Tullii Ciceronis Epiſtolis familiaribus ſelectæ:& in communes locos ad cuiuſcúnq; generis concinnandas epiſtolas,quàm accommodatiſsimos, coagmẽtatæ & certo ordine digeſtæ.

SENTENTIAE, SIVE *potius ſcribendi formulæ, quibus uti conſueuimus,quum gratulatorias literas ad amicum uel damus,uel ab eo recipimus.*

CAP. I.

Ex libro primo.

L*Egi tuas literas:quibus ad me ſcribis,gratum tibi eſſe, quòd crebrò certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te beneuolentiam facilè peſpicias. Quorum*

alterum

alterum mihi,ut te plurimum diligam, facere neceſſe eſt,ſi uolo is eſſe, quem tu me eſſe uoluiſti. Alterum facio libẽter:ut quoniam interuallo locorum,& temporum diſiuncti ſumus, per literas tecũ quàm ſæpißimè colloquar. Quod ſi rarius fiet,quàm tu expectabis,id erit cauſſæ, qnòd non eius generis meæ literæ ſunt,ut eas audeã temerè cõmittere. Quoties mihi certorum hominũ poteſtas erit,quibus rectè dem,nõ prætermittam.Epiſt.2.

De omnibus rebus,quæ ad te pertinent,quid certũ,quid conſtitũ ſit,quid Pompeius ſuſceperit, optimè ex Emplatorio cognoſces, qui non ſolùm interfuit his rebus.ſed etiã præfuit,neq; ullum officium erga te hominis amantißimi, prudentißimi, diligentißimi prætermiſit. Ex eodem de toto ſtatu rerum communiũ cognoſces:quæ quales ſint,nõ facile eſt ſcribere.Epiſt.8.

Per=

Periucundæ mihi fuerũt literæ tuæ, quibus intellexi, te perſpicere meam in te pietatem. Quid enim dicã beneuolentiam, cùm illud ipſum grauiſſimum, & ſanctiſſimum nomen pietatis, leuius mihi meritis erga me tuis eſſe uideatur? Quòd autem tibi grata mea ſtudia erga te ſcribis eſſe, facis tu quidem abundantia quadã amoris: ut etiã grata ſint ea, quæ prætermitti ſine nefario ſcelere non poſſunt. Tibi autem multò notior, atq; illuſtrior meus in te animus eſſet, ſi hoc tempore omni, quo ſeiuncti fuimus, & unà, & Romæ fuiſſemus. Epiſt. 9.

De qua ratione tota iã uidetur mihi exponendi tempori dari, ut tibi reſcribam ad ea quæ quæris. Epiſtola eadem.

Quæ ad me de tuis rebus domeſticis ſcribis, quæq; mihi commendas, ea tante mihi curæ ſunt, ut me nolim admoneri:

 neri:

neri:rogari uerò ſine magno dolore uix poſſum. Epiſt. 10.

Ex libro ſecundo.

Quanquam me nomine negligentiæ ſuſpectũ tibi eſſe doleo, tamẽ non tam mihi moleſtum fuit accuſari abs te officium meum, quàm iucundum requiri: præſertim cùm in quo accuſabar, culpa uacarem. In quo autem deſiderare ſignificabas meas literas, præ te fers perſpectũ quidẽ mihi, ſed tamẽ dulcẽ, & optatũ amorem tuũ. Equidem *neminem prætermiſi, quem quidẽ ad te peruenturum putarem, cui literas non dederim.* Etenim *quis eſt tam in ſcribendo impiger, quàm ego? A te uerò bis, térue ad ſummũ, & eas perbreues literas accepi. Quare, ſi iniquus es in me iudex, condemnabo eodem ego te crimine: ſin me id facere noles, te mihi æquũ præbere debebis. Sed de literis hactenus. Nõ enim uereor, ne nõ ſcribendo*

bẽdo te expleã: præſertim ſi in eo genere ſtudiũ meũ nõ aſpernabere. Ep. 1

Sed hæc ipſa, neſcio rectè ne ſint literis commiſſa: quare cætera cognoſces ex alijs. Epiſt. 4.

Scribent alij: multi nunciabũt: perferet multa etiã ipſe rumor. Quare ego nec præterita, nec præſentia abs te, ſed ut ab homine lõgè in poſterũ proſpiciente, futura expecto, ut ex tuis literis, cùm formã Reip. *uiderim, quale ædificiũ futurũ ſit, ſcire poßim.* Neq; *tamen adhuc habeo, quod te accuſem.* Neq; *enim fuit quod tu plus prouidere poſſes, quàm quiuis noſtrũ.* Epiſt. 7.

Sed hæc pluribus, multaq; alia & de te, & ad te, cùm primùm ero aliquid otij nactus. Epiſt. 8.

Accepi autem à te miſſas literas in Cilicia, cùm eſſem in caſtris ad decimum calend. Quintiles, ſcriptas humanißimè: quib. facilè officiũ, & inge

nium tuum perſpici poſſet: ſed neque unde, neq; quo die datæ eſſent, aut quo tẽpore te expectarem, ſignificabant: nec is, qui attulerat, à te acceperat, ut ex eo ſcirem, quo ex loco, atque tempore eſſent datæ. Epiſt.*ultima.*

Sed tuæ literæ de tua præſertim dignitate, & de noſtra cõiunctione, maximi ſunt apud me põderis. Mihi *quæſtore optatior obtingere nemo potuit.* Epiſt. *eadem.*

Ex libro tertio.

Pluribus uerbis ad te ſcriberẽ, ſi aut tua humanitas longiorem orationem expectaret: aut id fieri noſtra amicitia pateretur: aut res uerba deſideraret, ac nõ pro ſeipſa loqueretur. Epiſt. *ſecunda.*

Quod ſcribis manendi tibi cauſſam eam fuiſſe, ut me conuenires, id mihi, ne mentiar, gratum eſt. Epiſt. 4.

Tralleis ueni ad tertium decimum calendas

calendas Sextiles. Ibi mihi præſtò fuit L.Lucilius,cum literis mãdatiſq; tuis: quo quidem homine neminẽ potuiſti, nec mihi amiciorẽ,nec(ut arbitror)ad ea cognoſcenda,quæ ſcire uolebas, aptiorem,prudentioremue mittere. Ego *autẽ & tuas literas legi libenter,et audiui* Lucilium *diligenter.* Epiſt.5.

Moleſtißimè *autẽ fero, quòd te ubi uiſurus ſim,neſcio, eóq; ad te tardius ſcripſi, quòd quotidie teipſum expectabam:cùm interea ne literas quidem ullas accepi,quæ me docerẽt quid ageres,aut ubi te uiſurus eſſem.*Epiſt.6.

Pluribus *uerbis ad te ſcribam, quum plus otij nactus ero.* Hæc *ſcripſi ſubitò,cùm* Bruti pueri Laodiceæ *me conueniſſent,& ſe* Romam *properare dixiſſent.*Itaq; *nullas ijs præterquam ad te,& ad* Brutum *dedi literas.* Epiſt.7.

Et *ſi,quantùm ex tuis literis intelligere potui, uidebam te hanc epiſtolã,*

cùm ad urbem iſſes, eſſe lecturum, refrigerato iam leuiſsimo ſermone hominũ prouincialiũ: tamen cùm tu tam multis uerbis ad me de improborũ oratione ſcripſiſſes, faciendum mihi putaui, ut tuis literis breui reſponderem. Sed prima duo capita epiſtolæ tuæ, tacita mihi quodammodo relinquenda ſunt. Nihil enim habent, quod definitũ ſit aut certum. Epiſt. 8.

Sed ſi me diligis, & ſi à me diligi uis, ad me literas, ut quamprimùm lætitia afficiar, mittito. Epiſt. 9.

Qu. Seruilius perbreues à te mihi literas reddidit, quæ mihi tamen minus longæ uiſæ ſunt.. Iniuriam enim mihi fieri putabam, cùm rogabar. Epiſt. 10.

Stomachoſiores meas literas quas dicas eſſe, non intelligo. Bis ad te ſcripſi me purgans diligenter, te leuiter accuſans in eo, quòd de me citò credidiſſes. Quod genus querelæ, mihi quidẽ uidebatur

batur eſſe amici. Sin tibi diſplicet, non utar eo poſthac. Sed ſi, ut ſcribis, hæ literæ non fuerunt diſertæ, ſcito meas non fuiſſe. Vt enim *Ariſtarchus* Homeri *uerſum negat, quem non probat: ſic tu (licet enim iocari) quod diſertũ non erit, ne putaris meum.* Epiſt. II.

Ex libro quarto.

Accipio excuſationem tuam, qua uſus es, cur ſæpius ad me literas uno exemplo dediſſes: ſed accipio ex ea parte, quatenus ex negligentia, aut improbitate eorum, qui epiſtolas accipiunt, fieri ſcribis, ne ad nos perferantur. Illam partem excuſationis, qua te ſcribis orationis paupertate (ſic enim appellas) iiſdem uerbis epiſtolas ſæpius mittere, nec noſco, nec probo. Et ego *ipſe, quem tu per iocum (ſic enim accipio) diuitias orationis habere dicis, me non eſſe uerborum admodum inopem agnoſco.* Epiſt. 4.

Si autem qui eſſent, auderem ſcribe-re, niſi te intelligere confiderem, ſcriberem. Epiſt.7.

Etſi *perpaucis ante diebus dederam* Qu. *Mutio literas ad te pluribus uerbis ſcriptas, quibus declaraueram, quo te animo cenſerem eſſe oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamē cùm* Theophilus *libertus tuus proficiſceretur, cuius ego fidē erga te, beneuolentiamq; perſpexeram, ſine meis literis eum ad te uenire nolui.* Iiſdē *igitur de rebus etiam atque etiā hortor, quibus ſuperioribus literis hortatus ſum: ut in ea* Repub. *quæcunque eſt, quamprimum uelis eſſe.* Epiſt.9.

Q*uærenti mihi iādiu, quid ad te potißimum ſcriberem, nō modò certa res nulla, ſed ne genus quidem literarum uſitatum ueniebat in mentem.* Vnam *enim partem, & conſuetudinem earum epiſtolarum, quibus ſecundis rebus*

bus uti ſolebamus, tempus eripuerat: perfeceratq́; fortuna, ne quid tale ſcribere poſſem, aut omnino cogitare. Re-*linquebatur triſte quoddam, & miſerum, & his temporibus cōſentaneum genus literarum.* Id *quoque deficiebat me, in quo debebat eſſe aut promißio auxilij alicuius, aut conſolatio doloris tui.* Quid *pollicerer, non erat: ipſe enim pari fortuna abiectus, aliorũ opibus, caſus meos ſuſtentabam: ſæpiusq́; mihi ueniebat in mentem quæri quòd ita uiuerem, quàm gaudere quòd uiuerem.* Epiſt. 13.

Accepi perbreues tuas literas, quib' id, quod ſcire cupiebam, cognoſcere nõ potui. Cognoui *autem id, quod mihi dubiũ non fuit.* Nam *quàm fortiter ferres communes miſerias, non intellexi: quàm me amares, facilè perſpexi: ſed hoc ſciebam.* Illud *ſi ſciſſem, ad id meas literas accommodaſſem.* Epiſt. *ultima.*

Ex libro quinto.

Quòd ſcribis de reconciliata noſtra gratia, non intelligo cur reconciliatā eſſe dicas, quæ nunquam imminuta eſt. Epiſt. 2.

De me, meiſq; rebus; ne uobis multitudine literarum moleſtior eſſem, ad Lolliū *perſcripſi: de rationibus etiam prouinciæ quid uellem fieri, ut is uos doceret, & commonefaceret.* Epiſt. 3.

Ex literis tuis, quas publicè miſiſti, cœpi unà cum omnibus incredibilē uoluptatem. Tantā enim ſpem otij oſtendiſti, quantam ego ſemper omnibus, te uno fretus, pollicebar. Sed hoc ſcito, tuos ueteres hoſtes, nouos amicos, uehementer literis perculſos, atque ex magna ſpe deturbatos iacere. Ad me autem literas quas miſiſti, quanquam exiguam ſignificationem tuæ erga me uoluntatis habebant, tamen mihi ſcito iucundas fuiſſe. Nulla enim re tam læ-

tari

tari ſoleo, quàm meorum officiorum conſcientia: quibus ſi quando non mutuò reſpondetur, apud me plus officij reſidere facillimè patior.

Epiſt. 7.

Has literas uelim exiſtimes fœderis habituras eſſe uim, non epiſtolæ, meq́; ea, quæ tibi promitto, ac recipio, ſanctiſsimè eſſe obſeruaturum, diligentiſsimeq́; facturum. Quæ à me ſuſcepta defenſio eſt te abſente, dignitatis tuæ; in ea iam ego non ſolùm amicitiæ noſtræ, ſed etiam conſtantiæ meæ cauſſa, permanebo. Quamobrem ſatis eſſe hoc tempore arbitratus ſum, hæc ad te ſcribere: me ſi quid ipſe intelligerem aut ad uoluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea ſponte id eſſe facturum. Sin autem quippiã aut à te eſſem admonitus, aut à tuis effecturum, ut intelligeres, nihil neque te ſcripſiſſe, neque

quenquam tuorum fruſtrà ad me detuliſſe. Quamobrem uelim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus minimis, maximis, mediocribusq́; rebus, ut ad hominem amiciſsimum: & tuis præcipias, ut opera, conſilio, autoritate, gratia mea ſic utantur in omnibus publicis, priuatis, forenſibus, domeſticis tuis, amicorum, hoſpitum, clientum tuorum negotijs, ut quoad eius fieri poſsit, præſentiæ tuæ deſiderium meo labore minuatur. Epiſt. 8.

Coràm me tecum eadem hæc agere ſæpe conantem, deterruit pudor quidem penè ſubruſticus: quæ nunc expromam abſens audacius: epiſtola enim non erubeſcit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut noſtrum ſcriptis illuſtretur, & celebretur tuis. Quòd etſi mihi ſæpe oſtendis te eſſe facturum, tamen ignoſcas uelim huic feſti-

nationi meæ. Epiſt. 12.

His de rebus quid acturus ſis, ſi tibi moleſtum non eſt, reſcribas mihi uelim. Epiſt. eadem.

Quanquam ipſa conſolatio literarum tuarum mihi gratiſsima eſt (declarat enim ſummam beneuolentiam pari prudentia coniunctam) tamen illum fructum ex his literis, uel maximum cœpi, quòd præclarè res humanas contemnentē, & optimè contra fortunam paratum, ornatumq́; cognoui. Quam quidem laudem ſapientiæ tuæ ſtatuo eſſe maximam, non aliunde pendere, nec extrinſecus aut benè, aut malè uiuendi ſuſpenſas habere rationes. Quæ cogitatio cùm mihi nō omnino excidiſſet (etenim penitus inſiderat) ui tamē tempeſtatum, & concurſu calamitatum, erat aliquantum labefactata, atq́; conuulſa: cui te opitulari & uideo, & id feciſſe etiam proximis literis, mul-

tumq́; profeciſſe ſentio. Itaque *hæc ſæpius dicendum, tibiq́; non ſignificandum ſolùm, ſed etiam declarandum arbitror, nihil mihi eſſe potuiſſe tuis literis gratius.* Epiſt. 13.

— *Omnis amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in his literis, quas à te proximè accepi: non ille quidem mihi ignotus, ſed tamen gratus, & optatus: dicerem iucundus, niſi id uerbum in omne tempus perdidiſſem.* Epiſto. 15.

His ego literis ſi quid profeciſſem, exiſtimabam optandum quiddam me eſſe aſſecutum. Sin minus fortè ualuiſſent, officio tamen eſſe functurum beniuolentiſſimi atque amiciſſimi: quem me tibi & fuiſſe ſemper exiſtimes uelim: & futurum eſſe confidas. Epiſtola 16.

Non obliuione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ, ſuperioribus temporibus ad te nullas

literas

literas miſi: ſed quòd priora tempora in ruinis Reipub. noſtriſq; iacuerunt: poſteriora autem me à ſcribendo tuis iniuſtiſsimis, atque acerbiſsimis incommodis retardarũt. Cùm uerò & interuallum iam ſatis longum fuiſſet, & tuã uirtutẽ, animiq; magnitudinẽ diligentius eſſem mecũ recordatus: nõ putaui eſſe alienum inſtitutis meis, hæc ad te ſcribere. Epiſtola 17.

De tuo autem filio uereor, ne, ſi nihil ad te ſcripſerim, debitum eius uirtuti teſtimonium uidear non dediſſe. Sin autem omnia quæ ſentio, perſcripſerim, ne refricẽ meis literis deſideriũ ac dolorẽ tuũ. Sed tamẽ prudẽtiſsi. facies, ſi illius pietatẽ, uirtutẽ, induſtriã, ubicunque eris, tuam eſſe tecum duces. Nec enim minus noſtra ſunt, quæ animo complectimur, quàm quæ oculis intuemur. Quamobrem & illius eximia uirtus, ſummuſq; in te amor, magnæ

tibi

tibi conſolationi eſſe debet. Epiſt. *ead.*

Ex libro ſexto.

Peto à te, ne me putes obliuione tui rariùs ad te ſcribere, quàm ſolebam, ſed aut grauitate ualetudinis, qua tamen iam paulùm uideor leuari: aut quòd abſim ab urbe, ut qui ad te proficiſcantur, ſcire non poßim. Quare uelim iſta ſtatutum habeas, me tui memoriam ſumma beneuolentia tenere, tuasq; omnes non minori mihi curæ, quàm meas eſſe. Epſt.2.

Superioribus literis beneuolentia magis adductus, quàm quòd res ipſa poſtularet, fui longior. Neque enim confirmatione noſtra egebat uirtus tua: neque erat mea cura, atque fortuna, ut cui ipſi omnia deeſſent, alterum confirmarem: hoc itē tēpore breuior eſſe debeo. Siue enim tum nihil opus fuit tā multis uerbis, nihilo magis nūc opus eſt: ſiue tum opus fuit, illud ſatis

eſt,

*eſt, præſertim cùm acceſſerit nihil no-
ui.* Nam *etſi quotidie aliquid audiui-
mus earum rerum, quas ad te perferri
exiſtimo: ſumma tamen eadem eſt, & idem exitus, quem ego tam uideo ani-
mo, quàm ea, quæ oculis cernimus: nec
uerò quicquam uideo, quod non idem
te uidere certò ſcio.* Epiſt. 3.

Noui, *quid ad te ſcriberẽ, nihil erat: & tamẽ ſi quid eſſet, ſciebam te à tuis
certiorẽ fieri ſolere:* De *futuris aũt re
bus etſi ſemper difficile eſt dicere, ta-
men interdum coniectura poßis pro-
pius accedere, còm res eſt eiuſmodi,
cuius exitus prouideri poßit.* Epiſt. 4.

Sed *hæc ſatis multa, uel plura po-
tius, quàm neceſſe fuit: facit tamẽ non
loquacitas mea, ſed beneuolentia lon-
giores epiſtolas.* Epiſt. *eadem.*

Nec *dubito quin legente te has lite-
ras, confecta iam res futura ſit.* Epi-
ſtola 12.

Non

Non ea res me deterruit, quò minus poſtea quàm in Italiam ueniſti, literas ad te mitterē, quòd nullas ad me miſeras: ſed quia nec quid tibi pollicerer ipſe egēs rebus omnibus, nec quid ſuaderem, cùm mihimetipſi conſilium deeſſet, nec quid conſolationis afferrem in tantis malis, reperiebam. Hæc quanquàm nihilò meliora ſunt, nunc etiam multò deſperatiora: tamen inanes eſſe meas literas, quàm nullas malui. Epiſtola ultima.

Ex libro ſeptimo.

Hæc ad te pluribus uerbis ſcripſi, quàm ſoleo, non ocij abundantia, ſed amoris erga te, quò me quadam epiſtola ſubinuitaras (ſi memoria tenes) ut aliquid ad te eiuſmodi ſcriberem, quo minus te prætermiſiſſe ludos pœniteret. Quod ſi aſſecutus ſum, gaudeo: ſin minus, hoc me tamen conſolabor, quòd poſthac ad ludos uenies, nosq; uiſes:

neque

neque in epiſtolis relinques meis ſpem aliquam delectationis tuæ. Epiſt. 1.

Hæc ad te ſcripſi uerboſius, & tibi moleſtus fui, quòd te, cùm mei, tū Rei. *cognoui amantiſsimum.* Notum *tibi omne concilium meū eſſe uolui.* Epiſt. 3.

Habes epiſtolā uerboſiorē fortaſſe, quàm uelles: quòd tibi uideri ita putabo, niſi mihi longiorem remiſeris. Ego *ſi quæ uolo, expediero, breui tempore te (ut ſpero) uidebo.* Epiſt. *eadem.*

Iandiu ignoro quid agas: nihil enim ſcribis. Neque *ego ad te his duobus menſibus ſcripſeram quia cū* Qu. Fra*tre meo non eras: quò mitterem, aut cui darem, neſciebā.* Cupio *ſcire quid agas: & ubi ſis hyematurus.* Epiſt. 9.

Mirabar, *quid eſſet, quòd tu mihi literas mittere intermiſiſſes.* Indicauit *mihi* Panſa *meus* Epicurum *te eſſe factum.* O *caſtra præclara.* Quid *tu feciſſes, ſi te* Tarentum, *& non* Samorobri

nam

nam miſiſſem? Epiſt.12.

Adeò ne me iniuſtum eſſe exiſtimaſti, ut tibi iraſcerer, quòd parùm mihi conſtans, & nimium cupidus diſcedendi uiderere, ob eamq; cauſſam me arbitrarere literas ad te iandiu nõ miſiſſe? Mihi perturbatio animi tui, quam primis literis perſpiciebam, moleſtiã attulit. Neque alia fuit ulla cauſſa intermiſsionis epiſtolarum, niſi quòd ubi eſſes, planè neſciebam. Epiſt.13.

Chryſippus Vectius Cyri architecti libertus fecit, ut te non immemorẽ putarem mei. Salutem enim mihi uerbis tuis nunciauit. Valdè iam lautus es, qui grauere literas ad me dare, homini præſertim propè domeſtico. Quòd ſi ſcribere oblitus es, minus multi iam te aduocato, cauſa cadent. Sin noſtri oblitus es, dabo operam ut iſtuc ueniam, antè quàm planè ex animo tuo effluo. Epiſt.14.

Accepi à te aliquot epiſtolas uno tẽpore, quas tu diuerſis temporibus dederas: in quibus me cætera delectarũt. Significabant enim te iſtam militiam iam firmo animo ferre, & eſſe fortem uirum, & conſtantem. Quæ ego pauliſper à te ita deſideraui, non ut imbecillitate animi tui, ſed magis ut deſiderio noſtri te æſtuare putarem. Quare perge, ut cœpiſti, forti animo iſtam tolera militiam: multa (mihi crede) aſſeſequere. Epiſt. 18.

Quòd epiſtolam conſciſſam doles, noli laborare: ſalua eſt domi: petes, cùm licebit. Quòd autem me mones, ualde gratũ eſt: idq; ut ſemper facias rogo. Epiſt. 26.

Derideri te putas: nunc demùm intelligo te ſapere. Sed mehercule extra iocum, ualdè mihi tuæ literæ facetæ, eleganteſq; uiſæ ſunt. Epiſt. 33.

Tu mi Volumi, quãdo & inſtituiſti,

& mihi uides eſſe gratũ, ſcribe ad me quàm ſæpiſsimè de rebus urbanis, de Republ. Iucundus eſt mihi ſermo literarum tuarum. Epiſt. eadem.

Ex libro octauo.

Quod tibi decedens pollicitus ſum, me omnes res urbanas diligẽtiſsimè tibi perſcripturum, data opera paraui: qui ſic omnia perſecutus ſum, ut uerear ne tibi nimiũ arguta hæc ſedulitas uideatur. Tametſi tu ſcio quàm ſis curioſus, & quàm omnibus peregrinantibus gratum ſit, minimarum quoque rerum, quæ domi geruntur, fieri certiores: tamen in hoc te deprecor, ne meum officium hoc arrogantiæ condemnes, quòd hunc laborem alteri delegaui: non quin mihi ſuauiſsimum ſit, & occupato, & ad literas ſcribendas, ut tu noſti, pigerrimo, tuæ memoriæ dare operam. Epiſt. I.

Tu ſi Pompeium, ut uolebas, offendiſti,

ſti, qui tibi uiſus ſit, & quam oratio-nem habuerit tecum, quamquam oſten derit uoluntatem (ſolet enim aliud ſen tire, & loqui: neque tamen tantùm ua lere ingenio, ut non appareat, quid cu-piat) fac mihi perſcribas. Epiſtola eadem.

Exanimatus ſum tuis literis, quibus te nihil niſi triſte cogitare oſtendiſti, neque id quod eſſet perſcripſiſti. Non enim quale eſſet quod cogitares, ape-ruiſti. Has ad te illico literas ſcripſi. Per fortunas tuas Cicero, per liberos tuos, obſecro, ne quid grauius de ſalu-te, & incolumitate tua conſulas. Epi-ſtola 17.

Ex libro nono.

Caninius idem tuus, & idem noſter, cùm ad me nuper ueſperi ueniſſet, & ſe poſtridie manè ad te iturum eſſe di-xiſſet, dixi ei me daturum aliquid lite-rarum manè, & ut peteret rogaui.

Conſcripſi

Conſcripſi epiſtolã noctu, nec ille ad me redijt: oblitum credidi. Attamen eam ipſam epiſtolã miſiſſem per meos, niſi audiſſem ex eodem, poſtridie te manè è Tuſculano exiturum. Epiſt.2.

Expectabam omnino iamdiu, meq́; ſuſtinebam, ne à te prius ipſe quid ſcriberem, quàm aliquid accepiſſem, ut poſſem te remunerari quàm ſimillimo munere. Sed cùm tu tardius faceres, id eſt, ut ego interpretor, diligentius, teneri non potui, quin coniunctionẽ ſtudiorum, amorisq́; noſtri, quo poſſem literarum genere, declararem. Epiſt.8.

Non ſum auſus Saluio noſtro nihil literarum dare: nec mehercule habebã, quid ſcriberem, niſi te à me mirabiliter amari: de quo, etiam nihil ſcribente me, te non dubitare certò ſcio. Omnino mihi literæ magis ſunt expectandæ à te, quàm à me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te putem ſcire cu-

rare

*rare.*Epiſtola decima.

Hæc tibi antea non reſcripſi, nõ quò ceſſator eſſe ſolerem, præſertim in literis: ſed cùm explorati nihil haberẽ, nec tibi ſollicitudinem ex dubitatione mea, nec ſpem ex affirmatione afferre uolui. Illud tamen aſcribam, quod eſt uerißimum, me his temporib. adhuc de iſto periculo nihil audiſſe. Tu tamen pro tua ſapientia, debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcunque erunt. Epiſt. 17.

Dupliciter delectatus ſum tuis literis: & quòd ipſe riſi: & quòd te intellexi iam poſſe ridere. Epiſt. 20.

Ex libro decimo.

Binas à te accepi literas eodem exemplo: quod ipſum, argumento mihi fuit diligentiæ tuæ. Epiſt. 5.

Etſi ſatis ex Furnio noſtro cognoueram, quæ tua uolũtas, quod conſiliũ de Rep. eſſet: tamẽ lectis tuis literis, liqui

dius de toto ſenſu tuo iudicaui. Ep.10.

Itaque cùm ad ſeptimum Idus Apri- lis manè mihi tuas literas Marcus Vi- riſidius reddidiſſet, eaſq́; legiſſem, in- credibili gaudio ſum elatus. Cumq́; ma gna multitudo optimorum uirorum, & ciuium, me de domo deduceret, feci continuò omnes participes meæ uolu- ptatis. Epiſt.12.

Nihil poſt hominũ memoriã glorio- ſius, nihil gratius, ne tempore quidem ipſo opportunius accidere uidi, quàm tuas Plancæ literas. Epiſt.16.

Literæ tuæ mirabiliter gratæ ſunt Senatui, cùm rebus ipſis quæ erãt gra- uiſſimæ, & maximæ, fortiſſimi animi, ſummiq́; conſilij: tum etiam grauitate ſententiarum, atque uerborum. Epi- ſtol.19.

Ita erant omnia, quæ iſtinc afferẽ- bantur, incerta, ut quid ad te ſcriberẽ, non occurreret. Epiſt.20.

Quòd

*Quòd niſi res urbanas,actaq́; omnia ad te perferri arbitrarer,ipſe perſcriberem: quanquam eram maximis occupationibus impeditus. Sed illa cognoſces ex alijs:à me pauca, & ea ſummatim.*Epiſt.28.

Ex libro vndecimo.

*De tua fide,& beneuolentia in nos, niſi perſuaſum eſſet nobis, non circunſcripſiſſemus hæc tibi: quæ profectò quando iſtum animum habes, in optimam partem accipies.*Epiſt.2.

Literas tuas legimus ſimillimas edicti tui cõtumelioſas, minaces, minimè dignas,quæ à te nobis mitterẽtur.ep.3

*Lupus noſter cùm Romã ſexto die Mutina ueniſſet,poſtridie me manè cõuenit,tuaq́;mihi mãdata diligẽtiß. expoſuit,& literas reddidit.*Epiſt.6.

Neque hæc idcirco tibi ſcribo, quòd te non eadem animaduertere ſciam, ſed quòd mihi perſuaſißimũ eſt, Lepi-

dum rectè facturum nunquã. Epiſt.9.

Qua enim prudentia es, nihil te fugiet, ſi meas literas diligenter legeris. Epiſt.13.

Etſi mihi literæ tuæ iucundiſsimæ ſunt, tamen iucũdius fuit, quòd in ſumma occupatione tua, Plãco collegæ mãdaſti, ut te mihi per literas excuſaret, quod fecit ille diligenter: mihi autem nihil amabilius officio tuo, & diligentia. Coniunctio tua cũ collega tuo, concordiaq́; ueſtra, quæ literis cõmunibus declarata eſt, ſenatui, populoq́; Romano gratiſsima accidit. Quod ſupereſt, perge mi Brute, & iam non cum alijs, ſed tecum ipſe certa. Plura ſcribere nõ debeo, præſertim ad te, quo magiſtro breuitatis uti cogito. Literas tuas uehementer expecto, & quidem taleis, quaieis maximè opto. Epiſt.15.

Permagni intereſt, quo tibi hoc tempore epiſtola reddita ſit: utrũ cùm ſolici=

licitudinis aliquid haberes, an cùm ab omni moleſtia uacuus eſſes. Itaque *ei præcepi, quem ad te miſi, ut tempus ob ſeruaret epiſtolæ tibi reddendæ.* Nam *quemadmodum coràm, qui ad nos intempeſtiuè adeunt, moleſti ſæpe ſunt: ſic epiſtolæ offendunt non loco redditæ. Si autẽ, ut ſpero, nihil te perturbat, nihil impedit: & ille, cui mandaui, ſatis ſcitè, & commodè tempus ad te cœpit adeundi: confido me, quod uelim, à te facilè impetraturum.* Epiſt. 16.

Ad ſenatum quas literas miſi, uelim prius perlegas, & ſi qua tibi uidebuntur commutanda, commutes. Neceſſa*riò me ſcripſiſſe, ipſe animaduertes.* Epiſt. 19.

Expectanti *mihi tuas quotidie literas,* Lupus *noſter ſubitò denuntiauit, ut ad te ſcriberem, ſi quid uellem.* Ego *autem etſi quid ſcriberem, non habebam (acta enim ad te mitti ſciebam)*

inanem autem ſermonem literarũ tibi iniucundũ eſſe audiebã: breuitatẽ ſecutus ſum, te magiſtro. Epiſt. 25.

Ex libro duodecimo.

Breuitas tuarum literarum me quoque breuiorem in ſcribendo facit: & , ut uerè dicam, non ſatis occurrit, quid ſcribam. Epiſt. 9.

Legi tuas literas, in quibus mirificũ tuum erga me amorem recognoui. Videbaris enim non ſolùm fauere nobis, id quod & noſtri, & Reipub. cauſa ſemper feciſti: ſed etiam grauem curã ſuſcepiſſe, uehementerq́; eſſe de nobis ſollicitus. Epiſt. 12.

Grata mihi eſt uehementer memoria noſtri tua, quàm ſignificaſti literis: quam ut conſerues, nõ quòd de tua conſtantia dubitem, ſed quia mos eſt ita rogandi, rogo. Epiſt. 17.

Quod extremum fuit in illa epiſtola, quam à te proximè accepi, ad id pri

mum reſpondebo. Epiſt. 18.

Libentiſsimè legi tuas literas: in quibus iucundiſsimum mihi fuit, quòd cognoui meas tibi redditas eſſe. Non *enim dubitabam, quin eas libenter lecturus eſſes: uerebar, ne redderentur.* Epiſt. 19.

Panſa tuas literas recitauit. Magna ſenatus approbatio conſecuta eſt cum ſummo gaudio. Epiſt. 26.

Ex libro decimo quarto.

Noli putare me ad quenquã longiores epiſtolas ſcribere, niſi ſi quis ad me plura ſcripſerit, cui puto reſcribi oportere. Nec *enim habeo quod ſcribam: nec hoc tempore quicquam difficilius facio.* Epiſt. 2.

Accepi tuas literas, quibus intellexi te uereri, ne ſuperiores mihi redditæ non eſſent. Omnes ſunt redditæ, diligẽtiſsimeq́; à te perſcripta omnia: idq́; mihi gratiſsimum fuit. Epiſt. 5.

Quid fieri placeret, ſcripſi ad Pomponium, ſerius quàm oportuit. Cũ quo ſi locutus eris, intelliges quid fieri uelim. Apertius ſcribi, quàm ad illũ ſcripſerim, neceſſe non fuit. De ea re, & de cæteris rebus, quamprimùm uelim nobis literas mittas. Valetudinem tuã cura diligenter. Epiſt.10.

Si quid haberem, quod ad te ſcriberem, facerem id & pluribus uerbis, & ſæpius. Nunc quæ ſunt negotia, uides. Epiſt.17.

Ex libro quinto decimo.

Puto te iam ſuppudere, cùm hæc te tertia iam epiſtola antè oppreſſit, quàm tu ſchedulam, aut literam: ſed non urgeo: longiores enim expectabo, uel potius exigam. Ego, ſi ſemper haberem cui darem, uel ternas in hora darem. Fit enim neſcio quid, ut quaſi coràm adeſſe uideare, cùm ſcribo aliquid ad te. Epiſt.16.

Lon=

Longior epiſtola fuiſſet, niſi eo ipſo tempore petita eſſet à me, cùm iam iretur ad te. Epiſt. 18.

Non mehercule in hac mea peregrinatione quicquã libentius facio, quàm ſcribo ad te. Videor enim cum præſente loqui, & iocari. Epiſt. 19.

Quò tolerabilius feramus igniculũ deſiderij tui, crebris nos literis appellato, atque ita, ſi idem fiet à nobis. Epiſt. 20.

Aliter ſcribimus, quòd eos ſolos, quibus mittimus, aliter, quòd multos lectu ros putamus. Epiſt. ultima.

Ex libro decimo ſexto.

Tertiam ad te hãc epiſtolam ſcripſi eadem die, magis inſtituti mei tenendi cauſſa, quia nactus eram, cui darem, quàm quòd haberem quid ſcriberem. Epiſt. 7.

Scripta iam epiſtola, Hermia uenit. Accepi tuam epiſtolam uacillantibus

literulis:nec mirum,tam graui morbo. Epiſt. 13.

*Si quem cum eo ſermonem babueris, ſcribes ad me,ut mihi naſcatur epiſtolæ argumentum, & ut tuas quàm longiſsimas literas legam. Cura mi Tiro, ut ualeas:hoc mihi gratius facere nihil potes.*Epiſt.22.

SENTENTIAE, SEV ſcribendi formulæ, quæ ad magnitudinem amoris,beneuolentiæ,familiaritatis, officijúe,aut beneficij noſtri in alterum, aut alterius in nos explicandam, pertinent.

CAPVT II.

Ex primo libro.

E*Go omni officio,ac potius pietate erga te, cæteris ſatisfacio omnib. mihi ipſe nunquam ſatisfacio. Tãta*

enim

enim eſt magnitudo tuorum erga me meritorum; ut quoniam tu, niſi perfecta re de me non conquieſti: ego quia non idẽ in tua cauſa efficio, uitã mihi acerbam putem. Epiſt 1.

Nam cùm in ſermone quotidiano, tũ in ſenatu palàm ſic egit cauſam tuam, ut neque eloquentia maiore quiſquã, nec grauitate, nec ſtudio, nec contentione agere potuerit, cum ſumma teſtificatione tuorum in ſe officiorum, & amoris erga te ſui. Epiſt. eadem.

Eum non ſolùm beneficio, ſed amore etiam, & perpetuò meo quidem iudicio diligebam. Epiſt. 9.

Hìc multum ualuit uetus amicitia, quam tu non ignoras mihi, & Quinto fratri cum Cæſare fuiſſe: tum humanitas eius, ac liberalitas breui tempore & literis, & officijs perſpecta nobis & cognita. Epiſt. eadem.

Sic enim te exiſtimare uelim, nemi-

nem eſſe cuius officijs me tam eſſe de= uinctum, non ſolùm confitear: ſed etiã gaudeam. Epiſt. *eadem.*

Exiſtimes uelim neminem cuiquam, neque chariorem, neque iucundiorem unquam fuiſſe, quàm te mihi: idq́; me, non modò ut tu ſentias, ſed ut omnes gentes, etiam ut poſteritas omnis intel ligat, eſſe facturum. Epiſt. 10.

Ex libro ſecundo.

Illud profectò cognoſces, mihi te ne= que chariorem, neque iucundiorem eſ ſe quenquam. Epiſt. 2.

Graue eſt enim homini prudenti pe= tere aliquid magnum ab eo, de quo ſe benè meritum putet: ne id quod petat, exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potius, quàm beneficij loco numerare uideatur. Sed quia tua in me uel nota omnib. uel ipſa nouitate meo= rũ tẽporũ clariſsima, & maxima bene ficia extiterunt: eſtq́; animi ingenui,

cui

cui multùm debeas, eidem plurimum uelle debere: non dubitaui id à te per literas petere, quod mihi omniū eſſet maximum, maximeq́; neceſſarium. Neque enim ſum ueritus, ne ſuſtinere tua in me uel innumerabilia beneficia non poſſem: cùm præſertim confiderem, nullam eſſe gratiam, quam uel nō capere animus meus accipiendo, uel remunerando, cumulandoq́; illuſtrare poſſet. Epiſt.5.

Te uerò mi Rufe diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, ultorem non modò inimicorum, ſed etiam inuidorum meorum: ut eos partim ſcelerum ſuorum, partim etiam ineptiarum pœniteret. Epiſtola octaua.

Ex libro tertio.

Sic enim perſuade tibi chariſſimum te mihi eſſe, cùm propter multas ſuauitates ingenij, officij, humanitatis tuæ

tum quòd ex literis tuis, & ex multorũ ſermonibus intelligo omnia quæ à me profecta ſunt in te, tibi accidiſſe gratiſsima. Quod cùm ita ſit, perficiã profectò, ut longi temporis uſuram, qua caruimus, intermiſſa noſtra conſuctudine, & gratia, & crebritate, & magnitudine officiorum meorum ſartiam. Epiſt. 1.

Meum ſtudium erga te: & officium, tametſi multis iam rebus ſpero tibi eſſe cognitum, tamen in his maximè declarabo, quibus plurimum ſignificare potero, tuam mihi exiſtimationem, & dignitatem chariſsimam eſſe. Epiſtola 4.

Et re uera confirmata amicitia, & perſpecta fide, commemoratio officiorum ſuperuacanea eſt: eam partem orationis prætermittam: tibi tamen agam, ut debeo, gratias. Epiſtola quinta.

Sed

Sed ut ad rem redeam, me tibi non amicum, modò, uerumetiam amiciſsimum exiſtimes uelim: profectò omnibus meis officijs efficiam, ut ita eſſe uerè poſsis iudicare. Epiſt. 7.

Sic habeto tamen, niſi iam nunc omnia negotia cum ſumma tua dignitate diligentiſsimè confeciſſem, tametſi nihil uidebatur ad meum erga te priſtinum ſtudium addi poſſe, tamen hac mihi affinitate nunciata, non maiori quidem ſtudio, ſed acrius, apertius, ſignificãtius dignitatem tuam defendiſſem. Epiſt. 12.

Ex libro quinto.

Primùm, hoc uelim exiſtimes, animum mihi iſtum tuum uehemẽter probari, & fraternam plenam humanitatis, & pietatis uoluntatem. Epiſtola *ſecunda.*

Ego te mihi ſemper amicum eſſe uolui: me ut tibi amiciſsimum eſſe intelligeres.

ligeres,laboraui: maneo in uoluntate, & quoad uoles tu,permanebo : citiuſq́; amore tui fratrem tuum odiſſe deſinam,quàm illius odio quicquàm de noſtra beneuolentia detrahatur. Epiſtola eadem.

Ego *ſi abs te ſumma officia deſiderem,mirum nemini uideri debet.* Omnia *enim à me in te profecta ſunt, quæ ad tuum commodum,quæ ad honorem, quæ ad dignitatem pertinerent.* Pro *his rebus nullam mihi abs te relatam eſſe gratiam, tu es optimus teſtis.* Epiſt. 5.

Q*uantum meum ſtudium extiterit dignitatis tuæ uel tuendæ, uel etiã augendæ, non dubito quin ad te omnes tui perſcripſerint.* Non enim *fuit aut mediocre,aut obſcurum,aut eiuſmodi, quod ſilentio poſſet præteriri.* Nam *& cum conſulibus, & cum multis conſularibus tanta contentione decertaui*

quanta

quanta nunquam antea ulla in cauſa: ſuſcepiq́; mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis, ueteriq́; noſtræ neceßitudini iandiu debitum, ſed multa uarietate temporũ interruptum officium cumulatè reddidi. Neque mehercule unquam mihi tui aut colendi, aut orandi uolũtas defuit: ſed quædam peſtes hominũ laude aliena dolentium, & te nonnũquam à me alienarunt: & me aliquando immutarunt tibi. Sed extitit tempus optatum mihi magis quàm ſperatum, ut florentißimis tuis rebus mea proſpici poſſet & memoria noſtræ uoluntatis, & amicitiæ fides. Sum enim conſecutus non ut domus tua tota, ſed tota ciuitas me tibi amicißimum eſſe cognoſceret.

Epiſtola octaua.

Quos quidem ego ambos unicè diligo, ſed in Marco beneuolentia impari. Hoc magis ſum Publio deditus, quod me

me quanquam à pueritia ſua ſemper, tamen hoc tempore maximè, ſicut alterum parentem & obſeruat, & diligit. Epiſt. eadem.

Etſi mihi nũquam dubium fuit, quin tibi eſſem chariſsimus, tamen quotidie id magis perſpicio. Epiſt. 19.

Ex libro ſeptimo.

Facilè perſpexi ex tuis literis (quod ſemper ſtudui) & me à te plurimi fieri, & te intelligere, quàm mihi charus eſſes. Quod quando uterque noſtrum conſecutus eſt, reliquum eſt ut officijs certemus inter nos, quibus æquo animo uel uincam te, uel uincar abs te. Epiſt. 32.

Ex libro nono.

Semper amaui, ut ſcis, M. Brutum, propter eius ſummum ingenium, ſuauiſsimos mores, ſingularem probitatẽ, atque conſtantiam: tamen idibus Martijs tantùm acceſsit ad amorem, ut mi-

rarer

rarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi iampridem cumulatum eſſe uidebatur. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? Tantum acceßit, ut mihi nunc denique amare uidear: antea dilexiſſe. Epiſt. 14.

Nam cùm ſatis à multis (non enim poſſum aliter dicere) & coli me uideã, & diligi: nemo eſt illorum omnium mihi te iucũdior. Nam quòd me amas: quòd id etiam pridem & conſtanter facis: eſt id quidem magnum, atque haud ſcio, an maximum: ſed tibi commune cum multis. Quod tu ipſe tam amandus es, támque dulcis, támque in omni genere iucundus, id eſt propriũ tuum. Epiſt. 15.

Nam etſi facilè non diiudicatur amor uerus, & fictus, niſi aliquod incidat eiuſmodi tempus, ut quaſi aurum igne, ſic beneuolentia fidelis peri-

culo

culo aliquo perſpici poßit: cætera ſunt ſigna communia: ſed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo uereq; arbitror diligi, quia & noſtra fortuna ea eſt, & illorum, ut ſimulandi cauſa nōn ſit. Epiſt. 16.

Non poſſum eum non diligere, cuius beneficio id conſecutus ſum. Epiſtola 17.

Ex libro decimo.

Illud autem erat amoris mei: quem à tua pueritia ſuſceptum non ſeruaui ſolùm, ſed etiam auxi: monere te, atque hortari, ut in rempublicam omni cogitatione, curaq; incumberes. Epiſtola prima.

*Ego Plance neceßitudinem conſtitutam habui cum domo ueſtra, antè aliquanto quàm natus tu eſſes, amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua confirmata iam ætate familiaritatem, tum ſtudio meo, tum iudicio tuo con*ſtitutam

ſtitutam. His de cauſis mirabiliter fa=ueo dignitati tuæ, quam mihi tecum ſtatuo habere communem. Epiſt. 3.

Hæc amore magis impulſus ſcribẽda ad te putaui, quàm quòd arbitrarer te monitis, & præceptis meis egere. Sciebam enim ex iiſdẽ te hæc haurire fon=tibus, ex quibus ipſe hauſeram. Quare modum faciam. Nunc tantùm ſignifi=candum putaui, ut potius amorem tibi oſtenderem meum, quàm oſtentarem prudentiam. Epiſt. eadem.

Nullum enim in te officium, ne minimum quidem, ſine maxima culpa uideo poſſe præterire: in quo tuendo habeo cauſas plurimas, uel paternæ neceſſitudinis, uel meæ à pueritia obſeruantiæ, uel tui erga me mutui amoris. Quare, mi Cicero, quod mea tuáq; patitur æ=tas, perſuade tibi te unum eſſe, in quo ego colendo, patriam mihi conſtitue=rim ſanctitatem. Epiſt. 4.

Non

Non minus enim à te probari, quàm diligi ſemper uolui: nec te magis in culpa defenſorem mihi paraui, quàm prædicatorem meritorum meorum eſſe uolui. Epiſt. 7.

Ad eas enim cauſas, quibus inter nos amore ſumus, officijs, uetuſtate coniuncti, patriæ charitas acceßit: eáq; effecit, ut tuam uitam anteferrem meæ. Epiſt. 10.

Studia mea erga te, quibus certè nulla eſſe maiora potuerunt, tibi tam grata eſſe, quàm ego putaui fore, minimè miror, uehementerq; lætor. Quæ quidem tu, ſi rectè iſtic erit, maiora, & grauiora cognoſces. Epiſt. 20.

Te quidem, mi Cicero, in dies me hercule habeo chariorem: ſollicitudinéſque meas quotidie magis tua merita exacuunt, ne quid ex amore, aut ex iudicio tuo perdam. Opto, *ut mihi liceat*

ceat iam præſenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere iucundiora. Epiſt. 23.

De meo ſtudio erga ſalutem, & incolumitatem tuam, credo, te cognoſcere ex literis tuorum, quibus me cumulatiſsimè ſatisfeciſſe certò ſcio: nec ijs concedo, quanquàm ſunt ſingulari in te beneuolentia, ut te ſaluum malint, quàm ego. Illi mihi neceſſe eſt concedant, ut tibi plus, quàm ipſi hoc tẽpore prodeſſe poßim: quod quidẽ nec deſtiti facere, nec deſiſtam: & iam in maxima re feci, & fundamenta ieci ſalutis tuæ. Tu fac bono animo, magnoq́; ſis, meq́; tibi nulla re defuturum eſſe confidas. Epiſt. 29.

Etſi omni tempore ſumma ſtudia officij mutuò inter nos certatim conſtiterunt, pro noſtra inter nos familiaritate, & proinde diligenter ab utroque conſeruata ſunt, tamen non

dubito

dubito in tanto, & tam repentino motu reipublicæ, quin nonnulla de me falſis rumoribus à meis obtrectatoribus me indigna ad te delata ſint, quæ tuum animum magnopere mouerẽt pro tuo amore in Rempublicã. *Ea te moderatè accepiſſe, neque temerè credendum iudicaſſe, à meis procuratoribus certior ſum factus, quæ mihi, ut debent, gratiſſima ſunt.* Epiſt. 35.

Ex libro vndecimo.

Si de tua in me uoluntate dubitarem, multis à te uerbis peterem, ut dignitatem meã tuerêre: ſed profectò eſt ita ut mihi perſuaſi, me tibi eſſe curæ. Epiſt. 4.

Quæ de te in ſenatu egerim, quæ in concione maxima dixerim, aliorum te literis malo cognoſcere. Illud tibi perſuadeas uelim: me omnia, quæ ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quæ eſt per ſe ampliſsima, ſummo ſemper

per

per ſtudio ſuſcepturum, & defenſurũ. Quod quanquam intelligo me, cũ multis eſſe facturum, tamen appetã huius rei principatum. Epiſt. 6.

Admirabilis eſt enim quædã tui nominis charitas, amorq́; in te ſingularis omnium ciuium. Ita enim ſperant, atq; confidunt. Epiſt. 8.

Quod pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaq́; officia cogunt, ut timeam. Epiſt. 20.

Quantùm memoria præterita repetere poſſũ, nemo eſt mihi te amicus antiquior. Sed uetuſtas habet aliquid cõmune cum multis: amor non habet. Dilexi te, quo die cognoui: meq́; à te diligi iudicaui. Epiſt. 27.

Equidem *& ante hoc tempus te dilexi, & ſemper me à te diligi ſenſi.* Et *cùm abeſſem, atque in magnis periculis eſſem, & me abſentem, & meos præſentes à te cultos, & defenſos eſſe*

memini. Et poſt meum reditum, quàm familiariter mecum uixeris, quæq́; ego de te & ſenſerim, & prædicauerim, omnes, qui ſolent hæc animaduertere, teſtes habemus. Grauiſsimum uerò iudicium de mea fide, & conſtantia feciſti, cùm poſt mortem Cæſaris, totum te ad amicitiam meam contuliſti. Quòd tuum iudicium, niſi ſumma mea beneuolentia erga te, omnibusq́; meritis comprobaro, ipſe me hominem non putabo. Tu mi Appi, conſeruabis amorem tuum (etſi more magis hoc quidem ſcribo, quàm quo te admonendum putem) meáque omnia tuebere, quæ tibi ne incognita eſſent, Attico mandaui. A me autem, cùm paulùm ocij nacti erimus, uberiores literas expectato. Da operam ut ualeas: hoc mihi gratius facere nihil potes. Epiſtola ultima.

Ex libro duodecimo.

Puto enim, etiam ſi rem minus probabis, tamen in iſta ſollicitudine quicquid à me profectum ſit, iucundum tibi fore. Quòd mihi exiſtimationẽ tuam, dignitatémque commendas, facis tu quidem omnium more. Sed uelim ſic exiſtimes, me, cùm amori, quem inter nos mutuum eſſe intelligis, plurimum tribuam, tum de ſummo ingenio, tum de optimis tuis ſtudijs, & de ſpe ampliſsimæ dignitatis ita iudicare, ut neminem tibi anteponam, comparem paucos. Epiſt. 17.

Ego *nullum locum prætermitto (nec enim debeo) non modò laudãdi tui, ſed ne ornandi quidẽ. Sed mea ſtudia erga te, & officia, malo tibi ex tuorũ literis, q̃ ex meis eſſe nota.* Epiſt. 25.

Quanquam admodũ ſumus iã defatigati, nulla tamen laßitudo impedire officium, & fidem debet. Epiſt. 26.

Non dubitabam equidem: uerùm

tamen multò mihi notiorem amorem tuum effecit Cherippus. O hominem ſemper illum quidem mihi aptum, nũc uerò etiam ſuauem! Vultus mehercule tuos mihi expreſsit omneis: non ſolùm animum, ac uerba pertulit. Epiſtola ultima.

Ex libro tertiodecimo.

Sed & initio Romæ, cùm te quoque, & tuos omneis obſeruabat, me coluit imprimis: & nuper, cùm ea quæ noluit de ſuis cõmodis, et præmijs cõſecutus eſt, me habuit ſuorũ defenſorũ, & amicorum ferè principem. Epiſt. I.

Pomponium Atticum ſic amo, ut alterum fratrem: nihil eſt illo mihi nec charius, nec iucundius. Is, non quò ſit ex iſtis (eſt enim omni liberali doctrina politiſsimus) ſed ualde diligit Patronem, ualde amauit Phædrum: ſic à me hoc contendit homo minimè ambitioſus, minimè in rogitando moleſtus,

*ſtus,ut nihil unquam magis: nec dubitat,quin ego à te nutu hoc cõſequi poſſem.*Epiſt.*eadem.*

Ex libro quinto decimo.

*Agam iam tecum familiariter,ut eſt & ſtudijs, & officijs noſtris mutuis, & ſumma amicitia dignum,& neceßitudine etiam paterna.*Epiſt.*4.*

*Liber iſte,quem mihi miſiſti, quantam declarationem habet amoris tui! Primùm, quòd tibi facetum uidetur quicquid ego dixi,quod alijs fortaſſe non idem.*Deinde, *quòd illa ſiue faceta ſunt,ſiue ſic fiunt narrante te, etiã uenuſtißima: quinetiam antequam ad me ueniatur, riſus omnis penè conſumitur.*Quòd *ſi in his ſcribendis nihil aliud,niſi,quod neceſſe fuit,de uno me tandiu cogitauiſſes,ferreus eſſem,ſi te non amarem. Cùm uerò ea, quæ ſcriptura perſecutus es,ſine ſummo amore cogitare non potueris, non poſſum*

exiſtimare plus quemquam à ſeipſo, quàm me à te amari. Cui quidem ego amori (utinam cæteris rebus poſſem) amore certè reſpondebo. Epiſt *ult.*

Reliquum eſt, ut tuam perfectionē amore proſequar: reditum ſpe expectem: abſentem memoria colam: omne deſiderium literis mittendis, accipiendiſque leniam. Tu uelim tua in me ſtudia, & officia, multùm tecum recordêre: quæ cùm tibi liceat, mihi nefas ſit obliuiſci, non modò uirum bonum me exiſtimabis, uerumetiam te à me amari plurimùm iudicabis. Vale. Epi*ſtol. eadem.*

SENTENTIAE, SEV *ſcribendi formulæ, quibus uti conſueuimus, ubi conſilium, auxiliúmue amico uel damus, uel ab eo petimus.*

CAPVT III.

Ex

Ex libro ſecundo.

EQuidem ſententiam meã aut ſcribam ad te poſtea pluribus, aut, ne ad eam meditêre, imparatum te offendam: corámque contra iſtam tuam rationem, meam dicam: ut aut te in meam ſententiam adducam: aut certè teſtatum apud animum tuum relinquam, quid ſenſerim: ut ſi quando (quod nolim) diſplicere tibi tuum conſilium cœperit, poßis meum recordari. Epiſt. 2.

Sera gratulatio reprehendi non ſolet, præſertim ſi nulla negligẽtia prætermiſſa eſt: longè enim abſum, audio ſerò. Sed tibi & gratulor: &, ut ſempiternæ laudi tibi ſit iſte tribunatus, exopto: téque hortor, ut omnia gubernes, & moderêre prudentia tua: ne te auferant aliorum conſilia. Nemo eſt, qui ſapientius tibi ſuadere

poſsit teipſo:nunquam labêre,ſi te audies.Non ſcribo hoc temerè: cui ſcribam uideo:noui animum, noui conſilium tuum.Nõ uereor, nequid timidè, nequid ſtultè facias, ſi ea defendes, quæ ipſe recta eſſe ſenties. Epiſt.6.

Sed amabo te, cura & cogita, nihil noui,ſed illud idem quod initio ſcripſi:tecum loquere, te adhibe in conſilium,te audi, tibi obtempera. Alteri qui melius dare conſilium poſsit,quàm tu,non facilè inueniri poteſt: tibi uerò ipſi certè nemo melius dabit. Dij immortales, cur ego non adſum uel ſpectator laudum tuarum, uel particeps,uel ſocius,uel miniſter conſiliorum? Tametſi hoc minimè tibi deeſt: ſed tamen afficeret magnitudo,& uis amoris mei,conſilio te ut poſſem iuuare. Epiſt.eadem.

Raras tuas equidem (fortaſſe enim nõ perferũtur)ſed ſuaueis accipio lite

raſ:uel quas proximè acceperã, quàm prudentes,quàm multi & officij, & conſilij? Et ſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda,ut tu admonebas, tamen confirmantur noſtra conſilia, cùm ſentimus prudentibus, fideliterq́; ſuadentibus idem uideri. Epiſt.12.

Ex libro tertio.

A te maximopere pro noſtra ſumma coniunctione, tuaq́; ſingulari humanitate etiam atque etiam peto, & quæſo,ut quibuſcùnque rebus poteris (poteris autem plurimis) proſpicias, & conſulas rationibus meis. Hoc *uelim tibi perſuadeas, ſi rationibus meis à te prouiſum eſſe intellexero, magnã te ex eo,& perpetuam uoluptatem eſſe capturum.*Epiſt.2.

Ex libro quarto.

Quod meum conſilium exquiris: id eſt tale,ut capere facilius ipſe poßim, quàm alteri dare. Quid enim eſt,

quod audeam ſuadere, tibi homini ſumma autoritate, ſummaq; prudentia? Epiſt.2.

Etſi eo te adhuc conſilio uſum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipſe diſſentiam, ſed quòd ea te ſapientia eſſe iudicem, ut meum conſilium non anteponam tuo: tamen & amicitiæ noſtræ uetuſtas, et tua ſumma erga me beneuolentia, quæ mihi iam à pueritia tua cognita eſt, me hortata eſt, ut ea ſcriberem ad te, quæ & ſaluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducerem à dignitate. Epiſt.7.

Plurimùm ualuiſſe apud me tuam ſemper autoritatem cùm in omni re, tum in hoc maximè negotio potes exiſtimare. Cùm mihi C. Marcellus frater amantiſſimus mei, non ſolùm conſilium daret, ſed precibus quoque me obſecraret: non prius mihi perſuadere

po-

potuit,quàm tuis eſt effectum literis, ut uterer ueſtro potiſsimum conſilio. Epiſt.11.

Ex libro quinto.

*Si ſolitudine delectâre,cùm ſcribas, & aliquid agas eorum, quorum conſueſti,gaudeo, neque reprehendo tuum conſilium:nam nihil iſto poteſt eſſe iucundius,non modò miſeris his temporibus,& luctuoſis: ſed etiam tranquillis & optatis.*Epiſt.14.

Nam quod allatura eſt ipſa diuturnitas,quæ maximos luctus uetuſtate tollit,id nos præripere conſilio, prudentiaq́; debemus. Etenim *ſi nulla unquā fuit liberis amiſsis tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit:certè nos, quod eſt dies allatura,id conſilio anteferre debemus:neque expectare temporis medicinam, quàm repræſentare ratione. poſsimus.*Epiſt.16.

Ex libro octauo.

Tibi autem idem conſilij do, quod mihimetipſi: ut uitemus oculos hominũ, ſi linguas minus facilè poſſumus. Qui enim uictoriæ ſe efferunt; quaſi uictos nos intuentur. Qui autem uictos eſſe noſtros moleſtè ferũt, nos dolent uiuere. Quæres fortaſſe, cur cùm hæc in urbe ſint, non abſim, quemadmodum tu. Tu enim ipſe, qui & me, & alios prudentia uincis, omnia credo uidiſti: nihil omnino te fefellit. Quamuis quis eſt tam lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat? nuſquam incurrat? Epiſt. 2.

Ex libro decimo.

Omnia igitur tua conſilia mihi non magis prudentiæ plena, quæ ſumma eſt, uidentur, quàm fidelitatis, quam ego ex mea cõſcientia metior. Quare ſi aut aliter ſentirem, certè admonitio tua me reprimere: aut ſi dubitarem,

hor-

hortatio impellere poſſet, ut id ſequerer, quòd tu optimum putares. Nunc *uerò quid eſt, quod in aliam partem trahere poßit?* Epiſt. 4.

Ego *eam ſententiam dixi, cui ſunt aſſenſi ad unũ.* Ea *quæ fuerit, ex ſenatuſconſulto cognoſces. Tu quanquam conſilio non eges, uel abundas potius, tamen hoc animo eſſe debes, ut nihil huc reijcias, néue in rebus tam ſubitis, tanque auguſtis, à ſenatu cõſilium petendum putes.* Ipſe *tibi ſis ſenatus.* Quocunque *te ratio* Reipublicæ *ducet, ſequare. Cures, ut antè factum aliquod à te egregium audiamus, quàm futurum putarimus. Illud tibi promitto: quicquid erit à te factum, id ſenatum non modò ut fideliter, ſed etiam ut ſapienter factum comprobaturum.* Epiſt. 16.

Q*uid in animo habuerim cũ* Læuus, Neruaq; *diſceſſerunt à me, & ex lite*-

ris,quas eis dedi,& ex ipſis cognoſcere potuiſti,qui omnibus rebus, conſilijsq́; meis interfuerunt. Accidit mihi, quod homini prudenti, & cupido ſatisfaciendi Reipublicæ, bonisq́; omnibus accidere ſolet: ut conſilium ſequerer periculoſum magis,dum me probarem, quàm tutũ, quod habere poſſet obtrectationem. Epiſt.18.

Ex libro duodecimo.

Vtinam haberem, quid darem uobis conſilij. Sed ne mihi quidem ipſi reperio, quid faciẽdum ſit. Quid enim eſt, quod contra uim ſine ui fieri poßit? Conſilium autem omne hoc eſt illorũ, ut mortem Cæſaris perſequantur. Itaque ante diem ſextum nonarum Octobrium productus in concionem à Canutio,turpißimè ille quidem diſceßit. Epiſt.3.

SENTEN-

SENTENTIAE, SEV SCRIbēdi formulæ, quas accommodamus, quum noſtrum officium, ſtudium, operam, laborem, diligentiam, & curam aliis, aut ſuum illi nobis deferre pollicentur: & cùm de acceptis beneficijs gratias habemus.

CAP. IIII.

Ex libro primo.

TV uelim ita tibi perſuadeas nullam rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior ſit, quàm meæ res omnes. Idq; cum ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatiſfacere non poſſum. Re quidem ipſa ideo mihi non ſatisfacio, quòd nullam partem tuorum meritorum non modò referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi poſſum. Epiſtola octaua.

Tantum

Tantùm enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus, opera, cõſilio, labore, deſim. Epiſt. 9.

Mè quidem certè tuarum actionum ſententiarum, uoluntatum, rerum denique omnium ſociùm, comitémque habebis. Neque mihi in omni uita res tam erit ulla propoſita, quàm ut quotidie uehementius te de me optime meritum eſſe lætère. Epiſtola eadem ad finem.

Quantùm literis, tantùm ſtudijs, ueteribus noſtris delectationibus conſequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui ſemper hæc amaſti, libentiſſimè conferemus. Epiſt. 10.

Ex libro ſecundo.

Ego *omnia mea ſtudia, omnémque operam, curam, induſtriam, cogitationem, mentem deniq; omnem, in Milonis conſulatu fixi, & locaui, ſtatuíque in eo me non officij ſolùm fructum,* ſed

ſed etian pietatis laudem debere quære-rere. Neque uerò cuiquam ſalutem, ac fortunas ſuas tãtæ curæ fuiſſe unquam puto, quantæ mihi ſit honos eius, in quo omnia mea poſita eſſe decreui. Epiſt. 5.

De *ipſo* T. *Annio tantùm tibi polliceor, te maioris animi, grauitatis, conſtantiæ, beneuolentiæ erga te, ſi complecti hominem uolueris, habiturum eſſe neminem.* Mihi *uerò tantùm decoris, tantùm dignitatis adiunxeris, ut eundem te facilè agnoſcam fuiſſe in laude mea, qui fueris in ſalute.* Epiſtola *eadem.*

Vnum *hoc ſic habeto: ſi à te hãc rem impetraro, me penè plus tibi quàm ipſi* Miloni *debiturum.* Non *enim mihi tam mea ſalus chara fuit, in qua præcipuè ſum ab illo adiutus, quàm pietas erit in referenda gratia iucunda.* Eam *autẽ tui poſſe unius ſtudio me aſſequi,*

confido.

tiámque noſtram utrique noſtrum lau di ſperem fore. Quamobrem tu quan- tum tuo iudicio tribuendum nobis eſſe putes, ſtatues ipſe: & , ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego uerò tibi pro fiteor, atque polliceor eximiũ, & ſin- gulare meum ſtudium in omni genere officij, quod ad honeſtatem, & gloriã tuam ſpectet. In quo, etiam ſi multi me- cum contendent, tamen cum reliquis omnibus, tum craßis tuis iudicibus, om- nes facilè ſuperabo. Epiſt. 8.

Grata tibi eſſe officia mea non mi- ror, cognoui enim te gratißimum om- nium: idque nunquam deſtiti prædica- re: nec enim tu mihi gratiam modò ha buiſti, uerumetiam cumulatißimè re- tuliſti. Quamobrem reliquis tuis re- bus omnibus, pari me ſtudio erga te, & eadem uoluntate cognoſces. Quòd mihi fœminam primariam Pompeiam uxorem tuam commendas, cum Sura

noſtro ſtatim tuis literis lectis locutus ſum, ut eis meis uerbis diceret, ut quicquid opus eſſet, mihi denunciaret: me omnia, quæ ea uellet, ſummo ſtudio, curáque facturum, Ita faciam, eámque, ſi opus eſſe uidebitur, ipſe conueniam. Tu tamem ei uelim ſcribas, ut nullam rem neque tam magnam, neque tã paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parùm me digna uideatur. Omnia, *quæ in tuis rebus agam, & non laborioſa mihi, & honeſta uidebuntur.* Epiſt. 11.

Illud caue dubites, quin ego omnia faciam, quæ intereſſe tua, aut etiã uelle te exiſtimem, ſi ullo modo facere poßim. Epiſt. 20.

Ex libro ſexto.

Tu uelim te ut debes, & ſoles, tua uirtute ſuſtentes. Ego *quæ te uelle, quæque ad te, & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſè, diligenterq́ curabo, quæ cùm faciam, beneuolentiã*

tuam

tuam erga me imitabor, merita non aſ ſequar. Epiſt. 4.

Incolumem te citò, ut ſpero, uel potius ut proſpicio, uidebimus: interea tibi abſenti, & huic, qui adeſt, imagini animi, & corporis tui, conſtantiſſimo, atque optimo filio tuo ſtudium, officium, operam, laborem meum iampridem & pollicitus ſum, & detuli. Nunc hoc amplius, quòd me amiciſſimè quotidie magis Cæſar *amplectitur: familiares quidem eius: ſicuti neminem.* Apud *quem quicquid ualebo uel autoritate, uel gratia, ualebo tibi.* Epiſtola 6.

Quare mihi crede, & memoriæ manda, me tibi id affirmaſſe, te in iſtis moleſtijs diutius non futurum: quando quid ſentirem expoſui. Quid uellem tua cauſſa, re potius declarabo, quàm oratione. Et *ſi tantum poſſem, quantũ in ea republica, de qua ita meritus ſum, ut tu exiſtimas, poſſe debebam, ne*

tu

tu quidem in iſtis incommodis eſſes. Eadem enim cauſſa, opes meas fregit, quæ tuam ſalutem in diſcrimen adduxit. Sed tamen quicquid imago ueteris meæ dignitatis, quicquid reliquiæ gratiæ ualebunt: ſtudium, conſilium, opera, gratia, fides mea, nullo locó deerit, tuis optimis fratribus. Epiſt. 13.

Ego quid poßim neſcio: uel potius me parum poſſe ſentio, illud tamen tibi polliceor, me quæcunque ſaluti, dignitatique tuæ conducere arbitror tanto ſtudio eſſe facturam, quãto ſemper tu & ſtudio, & officio im meis rebus fuiſti. Hãc meã uoluntatem, ad matrem tuam optimam fœminam tuique amantißimã detuli. Si quid ad me ſcripſeris, ita faciam, ut te uelle intellexero. Sin tu minus ſcripſeris ego tamen omnia, quæ tibi utilia eſſe arbitrabor, ſummo ſtudio, diligentiáq; curabo. Epiſt. ultima.

Ex libro octauo.

Quare pro ſua cuiuſque natura, & inſtituto gratiæ ſunt agēdæ, his, quòd tantùm uoluntatem oſtenderunt: pro ſententia, cùm impedire poſſent, non pugnarunt. Epiſt. 11.

Ex libro nono.

Rufum iſtum amicum tuum, de quo iterum iam ad me ſcribis adiuuarem quantum poſſem, etiam ſi ab eo læſus eſſem, cùm te tantopere uiderem eius cauſſa laborare. Cùm uerò & ex tuis literis, & illius ad me miſsis intelligā, & iudicem, magnæ curæ ei ſalutem meam fuiſſe: non poſſum ei non amicus eſſe: neque ſolùm tua commendatione, quæ apud me, ut debet, ualet plurimum, ſed etiam uoluntate, ac iudicio meo. Epiſt. 24.

Ex libro decimo.

Tuæ dignitati ita fauemus, ut omne noſtrum conſilium, ſtudium, officium,

operam

operam,laborem,diligentiam, ad amplitudinem tuam conferamus. Ita *facillimè & Reipublicæ quæ mihi chariſsima eſt & amicitiæ noſtræ, quam ſanctiſsimè nobis colendam puto, me intelligo ſatisfacturum.* Epiſt.1.

Si quid erit,in quo me intereſſe neceſſe ſit,nunquam deero, ne cum periculo quidem meo,dignitati tuæ. In his *autem rebus, quæ nihilò minus, ut ego abſim,confici poſſunt: peto à te ut rationem habere uelis & ſalutis, & dignitatis meæ.* Epiſt.2.

Quare hoc unũ tibi perſuade: quantum uiribus eniti, conſilio prouidere, autoritate monere potero, hoc omne Reipub.*ſemper futurum.* Epiſt.4.

Immortal*eis ago tibi gratias, agãq; dum uiuam: nam relaturum me, affirmare non poſſum. Tantis enim tuis officijs non uideor mihi reſpondere poſſe: niſi fortè (ut tu grauiſsimè, diſer-*

tiſsimeq́; ſcripſiſti) ita ſenſurus es, ut me referre gratiam putes, cùm memoria tenebo. Epiſt. 11.

Quanquàm gratiarum actionem à te non deſiderabam, cùm te re ipſa, atque animo ſcirem eſſe gratiſsimum: tamen (fatendum eſt enim) fuit ea mihi periucũda. Sic enim uidi, quaſi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari. Dices, *quid antea? Semper quidem, ſed nunquam illuſtrius.* Epiſt. 19.

Facere non poſſum, quin in ſingulas res, meritaq́; tua, tibi gratias agam. Sed mehercule facio cum pudore. Neque *enim tanta neceſsitudo, quantam tu mihi tecum eſſe uoluiſti, deſiderare uidetur gratiarum actionem.* Neque *ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam uili munere defungor orationis: & malo præſens obſeruãtia, indulgẽtia, aſsiduitate memorẽ me tibi probare. Quod ſi mihi uita cõtigerit, omneis*

neis gratas amicitias, atq; etiam pias propinquitates, in tui obſeruantia, indulgentia, aſsiduitate uincam. Amor enim tuus, ac iudiciũ de me, utrũ mihi plus dignitatis in perpetuum, an uoluptatis quotidie ſit allaturus, non facilè dixerim. Epiſt. 24.

Ex libro undecimo.

Tuum eſt hoc munus, tuæ partes: à te hoc ciuitas, uel omneis potius gentes non expectant ſolùm ſed etiam poſtulant. Quanquam cùm hortatione non egeas, ut ſuprà ſcripſi, non utar ea pluribus uerbis, faciam illud, quod meum eſt, ut tibi omnia mea officia, ſtudia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem & gloriam pertinebunt. Quamobrem uelim tibi ita perſuadeas, me tum Reipublicæ cauſſa, quæ mihi uita mea charior eſt, tum quòd tibi ipſi faueã, tuamq; dignitatẽ amplificari uelim, tuis optimis cõ-

Ex libro octauo.

Tibi autem idem conſilij do, quod mihimetipſi: ut uitemus oculos hominũ, ſi linguas minus facilè poſſumus. Qui enim uictoriæ ſe efferunt, quaſi uictos nos intuentur. Qui autem uictos eſſe noſtros moleſtè ferũt, nos dolent uiuere. Quæres fortaſſe, cur cùm hæc in urbe ſint, non abſim, quemadmodum tu. Tu enim ipſe, qui & me, & alios prudentia uincis, omnia credo uidiſti: nihil omnino te fefellit. Quamuis quis eſt tam lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat? nuſquam incurrat? Epiſt. 2.

Ex libro decimo.

Omnia igitur tua conſilia mihi non magis prudentiæ plena, quæ ſumma eſt, uidentur, quàm fidelitatis, quam ego ex mea cõſcientia metior. Quare ſi aut aliter ſentirem, certè admonitio tua me reprimere: aut ſi dubitarem, hor-

hortatio impellere poſſet, ut id ſequerer, quòd tu optimum putares. Nunc *uerò quid eſt, quod in aliam partem trahere poßit?* Epiſt. 4.

Ego *eam ſententiam dixi, cui ſunt aſſenſi ad unū. Ea quæ fuerit, ex ſenatuſconſulto cognoſces. Tu quanquam conſilio non eges, uel abundas potius, tamen hoc animo eſſe debes, ut nihil huc reijcias, néue in rebus tam ſubitis, tanque auguſtis, à ſenatu cōſilium petendum putes. Ipſe tibi ſis ſenatus. Quocunque te ratio Reipublicæ ducet, ſequare. Cures, ut antè factum aliquod à te egregium audiamus, quàm futurum putarimus. Illud tibi promitto: quicquid erit à te factum, id ſenatum non modò ut fideliter, ſed etiam ut ſapienter factum comprobaturum.* Epiſt. 16.

Quid in animo habuerim cū Læuus, Neruaq; diſceſſerunt à me, & ex lite-

ris,quas eis dedi,& ex ipſis cognoſce=
re potuiſti,qui omnibus rebus, conſi=
lijsq; meis interfuerunt.Accidit mihi,
quod homini prudenti, & cupido ſa=
tisfaciendi Reipublicæ, bonisq; omni=
bus accidere ſolet: ut conſilium ſeque=
rer periculoſum magis,dum me proba
rem, quàm tutũ, quod habere poſſet
obtrectationem. Epiſt.18.

Ex libro duodecimo.

Vtinam haberem, quid darem uobis
conſilij.Sed ne mihi quidem ipſi repe=
rio,quid faciẽdum ſit. Quid enim eſt,
quod contra uim ſine ui fieri poßit?
Conſilium autem omne hoc eſt illorũ,
ut mortem Cæſaris perſequantur. Ita=
que ante diem ſextum nonarum Octo=
brium productus in concionem à Ca=
nutio,turpißimè ille quidem diſceßit.
Epiſt.3.

SENTENTIAE, SEV SCRIbēdi formulæ, quas accommodamus, quum noſtrum officium, ſtudium, operam, laborem, diligentiam, & curam aliis, aut ſuum illi nobis deferre pollicentur: & cùm de acceptis beneficijs gratias habemus.

CAP. IIII.

Ex libro primo.

TV uelim ita tibi perſuadeas nullam rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior ſit, quàm meæ res omnes. Idq́; cum ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatiſfacere non poſſum. Re quidem ipſa ideo mihi non ſatisfacio, quòd nullam partem tuorum meritorum non modò referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi poſſum. Epiſtola octaua.

Tantùm enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus, opera, cōſilio, labore, deſim. Epiſt. 9.

Me quidem certè tuarum actionum ſententiarum, uoluntatum, rerum denique omnium ſocium, comitémque habebis. Neque mihi in omni uita res tam erit ulla propoſita, quàm ut quotidie uehementius te de me optime meritum eſſe lætêre. Epiſtola eadem ad finem.

Quantùm literis, tantùm ſtudijs, ueteribus noſtris delectationibus conſequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui ſemper hæc amaſti, libentiſſimè conferemus. Epiſt. 10.

Ex libro ſecundo.

Ego *omnia mea ſtudia, omnémque operam, curam, induſtriam, cogitationem, mentem deniq; omnem, in* Milo*nis conſulatu fixi, & locaui, ſtatuíque in eo me non officij ſolùm fructum,*

ſed

ſed etian pietatis laudem debere quærere. Neque uerò cuiquam ſalutem, ac fortunas ſuas tātæ curæ fuiſſe unquam puto, quantæ mihi ſit honos eius, in quo omnia mea poſita eſſe decreui. Epiſt. 5.

De ipſo T. Annio tantùm tibi polliceor, te maioris animi, grauitatis, conſtantiæ, beneuolentiæ erga te, ſi complecti hominem uolueris, habiturum eſſe neminem. Mihi uerò tantùm decoris, tantùm dignitatis adiunxeris, ut eundem te facilè agnoſcam fuiſſe in laude mea, qui fueris in ſalute. Epiſtola eadem.

Vnum hoc ſic habeto: ſi à te hāc rem impetraro, me penè plus tibi quàm ipſi Miloni debiturum. Non enim mihi tam mea ſalus chara fuit, in qua præcipuè ſum ab illo adiutus, quàm pietas erit in referenda gratia iucunda. Eam autē tui poſſe unius ſtudio me aſſequi, confido.

confido. Epiſt. *eadem.*

Ex libro tertio.

Omnia uolo à me & poſtules, & expectes: uincam meis officijs cogitationes tuas. Epiſt. 10.

Pontinus, qui à te tractatus eſt præſtanti, ac ſingulari fide, cuius tui beneficij ſum ego teſtis, preſtat tibi memoriam: beneuolentiamq; quam debet: qui cum maximis rebus ſuis coactus à me inuitißime deceßiſſet: tamen, ut uidit tua intereſſe, conſcendens iam nauem Epheſo, *Laodiceam reuertit. Talia cum ſtudia uideam habiturum eſſe immunerabilia, planè dubitare nõ poſſum, quin tibi amplitudini iſta ſolicitudo futura ſit.* Epiſtola *eadem.*

Ex libro quarto.

Reliquum eſt igitur, ut tibi me in omni re eum prebeam præſtemque, ut ad omnia quæ tui uelint, ita ſim præſto, ut me non ſolum omnia debere tua

cauſſa quæ poſſim: ſed ea quoque, quæ non poſſim, putem. Illud tamen uel tu me monuiſſe, uel cenſuiſſe puta, uel propter beneuolentiam tacere non potuiſſe: ut, quod ego facio, tu quoque animum inducas, ſi ſit aliqua reſpublica, ut in ea te eſſe oportere iudicio hominum, req́; principem, neceſſitate cedentem tempori: ſin autem nulla ſit, hunc tamen aptiſſimum eſſe etiam ad exulandum locum. Epiſt. 8.

De mea autem in te uoluntate ſic uelim iudices, me, quibuſcunque rebus opus eſſe intelligam, quanquàm uideam quis ſim hoc tempore, & quid poſſim: opera tamen, & conſilio, ſtudio quidẽ certè, rei, famæ, ſaluti tuæ præſto futurum. Epiſt. 14.

Ex libro quinto.

Is enim tu uir es: & eum me eſſe cupio, ut quoniam in eadem reipublicæ tẽpora incidimus, coniunctionẽ, amici-

tamq́;

tiámque noſtram utrique noſtrum lau di ſperem fore. Quamobrem tu quantum tuo iudicio tribuendum nobis eſſe putes, ſtatues ipſe: & , ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego uerò tibi profiteor, atque polliceor eximiũ, & ſingulare meum ſtudium in omni genere officij, quod ad honeſtatem, & gloriã tuam ſpectet. In quo, etiam ſi multi mecum contendent, tamen cum reliquis omnibus, tum craßis tuis iudicibus, omnes facilè ſuperabo. Epiſt. 8.

Grata tibi eſſe officia mea non miror, cognoui enim te gratißimum omnium: idque nunquam deſtiti prædicare: nec enim tu mihi gratiam modò habuiſti, uerumetiam cumulatißimè retuliſti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus, pari me ſtudio erga te, & eadem uoluntate cognoſces. Quòd mihi fœminam primariam Pompeiam uxorem tuam commendas, cum Sura

noſtro ſtatim tuis literis lectis locutus ſum, ut eis meis uerbis diceret, ut quicquid opus eſſet, mihi denunciaret: me omnia, quæ ea uellet, ſummo ſtudio, curáque facturum, Ita faciam, eámque, ſi opus eſſe uidebitur, ipſe conueniam. Tu tamem ei uelim ſcribas, ut nullam rem neque tam magnam, neque tã paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parùm me digna uideatur. Omnia, *quæ in tuis rebus agam, & non laborioſa mihi, & honeſta uidebuntur.* Epiſt. 11.

Illud caue dubites, quin ego omnia faciam, quæ intereſſe tua, aut etiã uelle te exiſtimem, ſi ullo modo facere poßim. Epiſt. 20.

Ex libro ſexto.

Tu uelim te ut debes, & ſoles, tua uirtute ſuſtentes. Ego *quæ te uelle, quæque ad te, & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſè, diligenterq́ curabo, quæ cùm faciam, beneuolentiã*

tuam

tuam erga me imitabor, merita non aſſequar. Epiſt. 4.

Incolumem te citò, ut ſpero, uel potius ut proſpicio, uidebimus: interea tibi abſenti, & huic, qui adeſt, imagini animi, & corporis tui, conſtantiſsimo, atque optimo filio tuo ſtudium, officium, operam, laborem meum iampridem & pollicitus ſum, & detuli. Nunc hoc amplius, quòd me amiciſsimè quotidie magis Cæſar amplectitur: familiares quidem eius: ſicuti neminem. Apud quem quicquid ualebo uel autoritate, uel gratia, ualebo tibi. Epiſtola 6.

Quare mihi crede, & memoriæ manda, me tibi id affirmaſſe, te in iſtis moleſtijs diutius non futurum: quando quid ſentirem expoſui. Quid uellem tua cauſſa, re potius declarabo, quàm oratione. Et ſi tantum poſſem, quantũ in ea republica, de qua ita meritus ſum, ut tu exiſtimas, poſſe debebam, ne

tu

tu quidem in iſtis incommodis eſſes. Eadem enim cauſſa, opes meas fregit, quæ tuam ſalutem in diſcrimen adduxit. Sed tamen quicquid imago ueteris meæ dignitatis, quicquid reliquiæ gratiæ ualebunt: ſtudium, conſilium, opera, gratia, fides mea, nullo locô deerit, tuis optimis fratribus. Epiſt. 13.

Ego quid poßim neſcio: uel potius me parum poſſe ſentio, illud tamen tibi polliceor, me quæcunque ſaluti, dignitatique tuæ conducere arbitror tanto ſtudio eſſe facturum, quãto ſemper tu & ſtudio, & officio in meis rebus fuiſti. Hãc meã uoluntatem, ad matrem tuam optimam fœminam tuique amantißimã detuli. Si quid ad me ſcripſeris, ita faciam, ut te uelle intellexero. Sin tu minus ſcripſeris ego tamen omnia, quæ tibi utilia eſſe arbitrabor, ſummo ſtudio, diligentiaq; curabo. Epiſt. ultima.

Ex

Ex libro octauo.

Quare pro ſua cuiuſque natura, & inſtituto gratiæ ſunt agẽdæ, his, quòd tantùm uoluntatem oſtenderunt: pro ſententia, cùm impedire poſſent, non pugnarunt. Epiſt. 11.

Ex libro nono.

Rufum iſtum amicum tuum, de quo iterum iam ad me ſcribis adiuuarem quantum poſſem, etiam ſi ab eo læſus eſſem, cùm te tantopere uiderem eius cauſſa laborare. Cùm uerò & ex tuis literis, & illius ad me miſsis intelligã, & iudicem, magnæ curæ ei ſalutem meam fuiſſe: non poſſum ei non amicus eſſe: neque ſolùm tua commendatione, quæ apud me, ut debet, ualet plurimum, ſed etiam uoluntate, ac iudicio meo. Epiſt. 24.

Ex libro decimo.

Tuæ dignitati ita fauemus, ut omne noſtrum conſilium, ſtudium, officium,

operam, laborem, diligentiam, ad amplitudinem tuam conferamus. Ita *facillimè & Reipublicæ quæ mihi chariſſima eſt & amicitiæ noſtræ, quam ſanctiſſimè nobis colendam puto, me intelligo ſatisfacturum.* Epiſt. 1.

Si quid erit, in quo me intereſſe neceſſe ſit, nunquam deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuæ. In his *autem rebus, quæ nihilò minus, ut ego abſim, confici poſſunt: peto à te ut rationem habere uelis & ſalutis, & dignitatis meæ.* Epiſt. 2.

Quare hoc unũ tibi perſuade: quantum uiribus eniti, conſilio prouidere, autoritate monere potero, hoc omne Reipub. *ſemper futurum.* Epiſt. 4.

Immortaleis *ago tibi gratias, agãq; dum uiuam: nam relaturum me, affirmare non poſſum.* Tantis *enim tuis officijs non uideor mihi reſpondere poſſe: niſi fortè (ut tu grauiſſimè, diſertiſſi-*

tiſsimeq́; ſcripſiſti) ita ſenſurus es, ut me referre gratiam putes, cùm memoria tenebo. Epiſt. 11.

Quanquàm gratiarum actionem à te non deſiderabam, cùm te re ipſa, atque animo ſcirem eſſe gratiſsimum: tamen (fatendum eſt enim) fuit ea mihi periucũda. Sic enim uidi, *quaſi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari.* Dices, *quid antea?* Semper *quidem, ſed nunquam illuſtrius.* Epiſt. 19.

Facere non poſſum, quin in ſingulas res, meritaq́; tua, tibi gratias agam. Sed mehercule *facio cum pudore.* Neque *enim tanta neceſsitudo, quantam tu mihi tecum eſſe uoluiſti, deſiderare uidetur gratiarum actionem.* Neque *ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam uili munere defungor orationis: & malo præſens obſeruãtia, indulgẽtia, aſsiduitate memorẽ me tibi probare.* Quod *ſi mihi uita cõtigerit, omneis*

neis gratas amicitias, atq; etiam pias propinquitates, in tui obſeruantia, indulgentia, aſsiduitate uincam. Amor enim tuus, ac iudiciū de me, utrū mihi plus dignitatis in perpetuum, an uoluptatis quotidie ſit allaturus, non facilè dixerim. Epiſt. 24.

Ex libro undecimo.

Tuum eſt hoc munus, tuæ partes: à te hoc ciuitas, uel omneis potius gentes non expectant ſolùm ſed etiam poſtulant. Quanquam cùm hortatione non egeas, ut ſuprà ſcripſi, non utar ea pluribus uerbis, faciam illud, quod meum eſt, ut tibi omnia mea officia, ſtudia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem & gloriam pertinebunt. Quamobrem uelim tibi ita perſuadeas, me tum Reipublicæ cauſſa, quæ mihi uita mea charior eſt, tum quòd tibi ipſi faueā, tuamq; dignitatē amplificari uelim, tuis optimis cō-

ſilijs, amplitudini, gloriæ, nullo loco defuturum. Epiſt. 5.

Vltro ſe offerunt omnes: tantus ardor animos hominum occupauit deſiderio libertatis, odioq́; diutinæ ſeruitutis. Epiſt. 8.

Tantum me tibi debere exiſtimo, quantum perſoluere difficile eſt. Epiſt. 11.

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re uix referre poſſum, huic uerbis non patitur res ſatisfieri. Epiſt. 13.

Trebatio noſtro magnas gratias ago, quòd tuũ erga me animum ſimplicem, atque amicum aperuit: & quòd eum, quem ſemper dilexi lubẽter, quò magis iure colere, atque obſeruare deberem, fecit. Epiſt. 28.

Ex libro duodecimo.

Gratum etiam illud, quòd mihi tuo nomine gratias agendas non putas: nec enim id inter nos facere debemus. Epiſt.

Epiſtola uigeſima ſeptima.

Ex libro tertiodecimo.

Ego quæ ad tuam dignitatem pertinere arbitrabor, ſummo ſtudio, diligētiaq́; curabo: in primiſq́; tuebor omni obſeruantia chariſſimū uirum patrem tuum: quod & pro uetuſtate neceſſitudinis, & pro beneficijs ueſtris, & pro dignitate ipſius facere debeo. Ep.69.

Ego quæ te uelle, quæq́; ad te pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſè, diligenterq́; curabo. Epiſt.70.

Ex libro quintodecimo.

Quæ cùm eſſem in conſilio meo cum rege locutus, initio ille orationis ſuæ uobis maximas, ut debuit, deinde etiā mihi gratias egit: quòd ei permagnū, & perhonorificū uidebatur, ſenatui, populoq́; Romano *tātæ curæ eſſe ſalutē ſuā: meq́; tantā diligentiā adhibere, ut & mea fides, & cōmēdationis ueſtræ autoritas perſpici poſſet.* Epiſt.2.

CICERONIS EPIST. IN SENTENTIAE, ET

ſcribendi formulæ commendaticiæ: cùm uidelicet uel nos ipſos, uel alios, amico commendare uolumus.

CAP. V.

Ex primo libro.

AVlo Trebonio, qui in tua prouincia magna negotia, & ampla, & expedita habet, multos annos utor ualde familiariter. Is cùm antea ſemper & ſuo ſplendore, & noſtra, cæterorúmque amicorum commendatione gratiſsimus in prouincia fuit: tum hoc tempore propter tuum in me amorem, noſtramq́; neceſsitudinem uehementer confidit, his meis literis ſe apud te gratioſum fore. Quæ ne ſpes eum fallat, uehementer te rogo: commẽdoq́; tibi eius omnia negotia, libertos, procuratores, familiã: imprimisq́;, ut quæ T. Appius de eius re decreuit,

ea cõprobes: omnibusq́; reb. eũ ita tra-ctes, ut intelligat noſtram cõmenda-tionem non uulgarem fuiſſe. Epiſt. 3.

Ex libro ſecundo.

Marco Fabio uiro optimo, & homi-ne doctiſsimo familiariſsimè utor, mi-rificeq́; cum diligo, cùm propter ſum-mũ ingeniũ eius, ſummamq́; doctrinã, tum propter ſingularẽ modeſtiã. Eius negotium ſic uelim ſuſcipias, ut ſi eſſet res mea. Noui ego uos *magnos patro-nos: hominem occidat oportet, qui ue-ſtra opera uti uelit.* Sed *in hoc homine nullã accipio excuſationẽ.* Omnia *re-linques, ſi me amabis, cùm tua opera Fabius uti uolet.* Ego res Romanas *ue-hemẽter expecto, & deſidero: in pri-misq́; quid agas, ſcire cupio: nã iandiu propter hyemis magnitudinem, nihil noui ad nos afferebatur.* Epiſt. 13.

Extremũ illud erit: nos nihil turbu-lenter, nihil temerè faciemus. Te *tamẽ*

oramus, quibuſcunque erimus in terris, ut nos, liberoſq; noſtros ita tueare, ut amicitia noſtra, & tua fides poſtulabit. Epiſt. 15.

Nã quòd ad me Curius conſobrinus tuus mihi (ut ſcis) maximè neceſſarius; quòd itẽ C. Virginius *propinquus tuus, familiariſsimus noſter de te accuratiſsimè ſcripſit, ualet id quidẽ apud me multùm, ſicuti debet hominũ amiciſsimorum diligens cõmendatio: ſed tuæ literæ de tua præſertim dignitate, & de noſtra coniunctione, maximi ſunt apud me ponderis.* Epiſt. ult.

Ex libro tertio.

Lentulum Valerium Iuriſconſultum ualde tibi commendo, ſed ita etiam, ſi non eſt Iuriſconſultus. Melius enim ei cauere uolo, quàm ipſe alijs ſolet. Valde hominem diligo. Eſt ex meis domeſticis, atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias: ſed idẽ ſcribit,

meas

meas literas maximum apud te pondus habituras.Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo.Epiſt.1.

Ex libro quinto.

Etſi ſtatuerã nullas ad te literas mittere niſi cõmendaticias, nõ quòd eas intelligerem,ſatis apud te ualere: ſed ne ijs,qui me rogarent, aliquid de noſtra coniunctione imminutũ eſſe oſtenderem:tamen cùm T. Pomponius, *homo omnium meorum in te ſtudiorum et officiorũ maximè conſcius, tui cupidus,noſtri amantiſſimus,ad te proficiſceretur,aliquid mihi ſcribendũ putaui: præſertim cùm aliter ipſi* Põponio *ſatisfacere non poſſem.* Ego *ſi abs te ſumma officia deſiderem,mirum nemini uideri debet:omnia enim à me in te profecta ſunt,quæ ad tuum commodũ, quæ ad honorem, quæ ad dignitatem pertinerent.* Pro *ijs omnibus nullam mihi abs te relatam eſſe gratiam, tu es*

optimus teſtis. It *ſum autem* Pomponiũ *ita tibi cõmendo, ut quamq; ipſius cau-ſa confido te facturum eſſe omnia: ta-men abs te hoc petã, ut ſi quid reſidet in te amoris erga me, id omne in* Pom-*ponij negotio oſtendas.* Hoc *mihi gra-tius facere nihil potes.* Epiſt. 5.

Si tuam conſuetudinẽ in patrocinijs tuendis ſeruas, P. Vatinius *cliens ad te uenit, qui pro ſe cauſam dicier uult. Non puto repudiabis in honore, quem in periculo recepiſti.* Ego *autẽ quẽ po-tius adoptem, aut inuocem, quàm illũ, quo defendente uincere didici? An ue-rear, ne qui potentiſsimorum hominũ conſpirationem neglexerit pro mea ſalute, is pro honore meo, puſillorũ, ac maleuolorũ obtrectatiões, & inuidias nõ proſternat, atq; obterat? Quare ſi me, ſicut ſoles, amas, ſuſcipe me totum, atq; hoc quicquid eſt oneris, ac mune-ris pro mea dignitate tibi tuendum,*

ac ſuſtinendum puta. Epiſt. 9.

Ex libro ſexto.

Nihil eſt mi Cicero, quòd filium meum expectes: adoleſcens eſt: omnia excogitare uel ſtudio, uel ætate, uel metu non poteſt. Totum negotium tu ſuſtineas oportet: in te mihi omnis ſpes eſt: tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæſar, tenes. Ad te oĩa proficiſcantur, & per te ad exitum perducantur, neceſſe eſt. Apud ipſum multum, apud eius omneis plurimum potes: unũ ſi tibi perſuaſeris, non hoc eſſe tui muneris, ſi quid rogatus fueris, ut facias (quanquam id magnũ & amplum eſt) ſed totum tuum eſſe: omne onus perficies: niſi fortè aut in miſeria nimis ſtultè, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utriquerei excuſationem, tuæ uitæ conſuetudo dat. Nam quòd ita conſueuiſti pro amicis laborare, non iã ſic

*ſperant abs te,ſed etiam ſic imperant tibi familiares.*Epiſt.7.

Ex libro ſeptimo.

Mitto ad te Trebatium, atq; ita mitto,ut initio mea ſponte,pòſt autem inuitatu tuo mittendum duxerim. Hunc mi Cæſar ſic uelim omni tua comitate cõplectare,ut omnia quæ per me poſſis adduci,ut in meos cõferre uelis, in unum hunc conferas:de quo tibi homine hæc ſpondeo,non illo uetere uerbo meo,quod cùm ad te de Milone ſcripſiſſẽ,iure luſiſti:ſed more Rom. quomodo homines non inepti loquuntur, probiorẽ hominẽ,meliorem uirũ,prudentiorem eſſe neminẽ. Accedit etiã, quod familiaritatẽ inducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia.Huic ego neque tribunatum, neq; præfecturam,neq; ullius beneficij certũ nomen peto:beneuolentiã tuã,& liberalitatem peto:neque impedio, quo

minus,ſi tibi ita placuerit, etiam hìſce eum ornes gloriolæ inſignibus. Totum *denique hominem tibi trado de manu (ut aiunt) in manum tuam iſtam & uictoria, & fide præſtãtem. Sumus enim putidiuſculi, quàm per te uix licet: uerùm, ut uideo, licebit.* Epiſt. 5.

In omnibus meis epiſtolis, quas ad Cæſarẽ, aut ad Balbũ mitto, legitima quædam eſt acceßio commendationis tuæ, nec ea uulgaris, ſed cum aliquo inſigni iudicio, meæ erga te beneuolentiæ. Epiſto. 6.

Ego te commendare non deſiſto, ſed quid proficiã, ex te ſcire cupio. Spem maximam habeo in Balbo, ad quem de te diligentißimè, & ſæpißimè ſcribo. Epiſt. 7.

Ex libro decimo.

Furnium noſtrum tanti à te fieri, quantum ipſius humanitas, & dignitas poſtulat, nec miror, & gaudeo: téque

hoc exiſtimare uolo, quicquid in eum iudicij, officijq́; contuleris: id ita me accipere, ut in meipſum te putem contuliſſe. Epiſt. 1.

Ex libro vndecimo.

Quòd mihi tuam dignitatem commendas, eodem tempore exiſtimo te mihi meam dignitatem commendare: quam meherculè nõ habeo tua chariorem. Quare mihi gratißimum facies, ſi exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec conſilium, nec ſtudium meum defuturum. Epiſt. 6.

Cum Appio Claudio ſumma mihi neceßitudo eſt, multis eius officijs, & meis mutuis conſtituta. Peto à te maiorem in modum, uel humanitatis tuæ, uel mea cauſa, ut eum autoritate tua, quæ plurimum ualet, conſeruatum uelis. Volo te, cùm fortißimus uir cognitus ſis, etiam clementißimum exiſtimari. Magno tibi erit ornamento,

nobilißi

nobiliſsimum adoleſcentem beneficio tuo eſſe ſaluum. Cuius quidem cauſſa hoc melior eſſe debet, quòd pietate adductus propter patris reſtitutionem, me cum Antonio coniunxit. Quare, & ſi minus ueram cauſam habebis, tamen uel probabilem aliquam poteris inducere. Nutus tuus poteſt hominem ſummo loco natum, ſummo ingenio, ſumma uirtute, officioſiſsimum præterea, & gratiſsimum, incolumem in ciuitate retinere. Quod ut facias, ita à te peto, ut maiore ſtudio magíſue ex animo petere non poſsim. Epiſtola uigeſima ſecunda.

Ex libro duodecimo.

T. Pinarium familiariſsimum meum tanto tibi ſtudio commendo, ut maiore non poſsim. Cui cùm propter omneis uirtutes, tum etiam propter ſtudia cõmunia ſum amiciſsimus. Is procurat rationes, negotiáque Dionyſij noſtri, quem

quem & tu multùm amas, & ego omnium plurimum. Ea tibi ego nõ debeo commendare: ſed commendo tamen. Facies igitur ut ex Pinarij gratiſſimi hominis literis tuum & erga illum, & erga Dionyſium ſtudium peſpiciamus. Epiſt. 25.

Qu. Curius, qui in Africa negociatus eſt, uir bonus, & honeſtus, hæredes fecit ſimiles ſui Cn. Saturnium, Sext. Aufidium, Cn. Anneum, Qu. Confidiũ: ex eorum oratione intellexi gratiarũ actione eos magis egere, quàm commendatione. Tanta enim liberalitate ſe tua uſos prædicabant, ut ijs plus à te tributũ intelligerem, quàm ego auderem te rogare: audebo tamẽ: ſcio enim quantum ponderis mea commendatio ſit habitura. Quare à te peto, ut ad eam liberalitatem, qua ſine meis literis uſus es, quàm maximus his literis cumulus accedat. Epiſt. 26.

Te

Te mi Cornifici, etiam atque etiam rogo, ut omnia Lamiæ negotia, mea putes eſſe, cureſq́; ut intelligat hanc commendationem maximo ſibi uſui fuiſſe. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Epiſt. 29.

Ex libro tertiodecimo.

Aulum Fuſium unum ex meis intimis obſeruantiſsimum, ſtudioſiſsimumq́; noſtri, eruditum hominem, & ſumma humanitate, tuaq́; amicitia digniſsimum, uelim ita tractes: ut mihi coràm recepiſti. Tam mihi gratum id erit, quàm quod gratiſsimum. Ipſum præterea ſummo ſtudio, & ſumma obſeruantia tibi in perpetuum deuinxeris. Epiſt. 3.

Cum municipibus Volaterranis mihi ſumma neceſsitudo eſt: magno enim meo beneficio affecti, cumulatiſsimè mihi gratiam retulerunt. Nam nec in honoribus meis, laboribuſq́; unquam defuerunt.

defuerunt. Cum quibus, ſi mihi nulla cauſſa intercederet, tamen quòd te uehementiſsime diligo, quodq́; me à te plurimi fieri ſentio, & monerem te, & hortarer, ut eorum fortunis conſuleres: præſertim cũ propè præcipuam cauſſam haberent ad ius obtinendum. Illud uerò dubitare non debes, quin tam graue, tam firmum, tam honeſtum municipium tibi tuo ſummo beneficio in perpetuum obligare liceat. Epiſtola 4.

Gratiſsimum igitur mihi feceris, ſi Volaterranos omnibus rebus integros, incolumeisq́; eſſe uolueris. Eorum ego domicilia, ſedes, rem, fortunas, quæ à dijs immortalibus, & præſtantiſsimis in noſtra Republica ciuibus ſummo ſenatus, populiq́; Romani ſtudio conſeruatæ ſunt, tuæ fidei, iuſtitiæ, bonitatiq́; commendo. Si pro meis priſtinis opibus facultatem mihi res hoc tempore

daret,

daret, ut ita defendere poſſem Volaterranos, quemadmodum cõſueui tueri meos: nullum officium, nullum denique certamẽ, in quo illis prodeſſe poſſem, prætermitterem. Sed quãdo apud te nihilò minus hoc tempore ualere me confido, quàm ualuerim ſemper apud omnes, pro noſtra ſumma neceſſitudine, pariq; inter nos, & mutua beneuolentia abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut exiſtiment eum, quaſi diuino conſilio iſti negotio præpoſitum eſſe, apud quem unum nos eorum perpetui defenſores plurimum ualere poſſemus. Epiſt. 4.

Sed mihi minus libet multa de æquitate rei ſcribere, ne cauſſa potius apud te ualuiſſe uidear, quàm gratia. Quãobrem te maiorem in modum rogo, ut C. Curtij rem, meam putes eſſe, quicquid mea cauſſa faceres, ut id C.

Curtij

Curij cauſſa cùm feceris, meum exiſtimes. Quod ille per me habuerit, ita me habere abs te putato. Hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Epiſt. 5.

Peto à te maiorem in modum pro noſtra neceßitudine, ut ea res tibi curæ ſit, operamq́; des, ut per te quàm commodißimè negotium municipij administretur, quamprimumq́; conficiatur: ipsóſque quorum nomina ſcripſi, ut quàm honorificentißimè pro tua natura, & quàm liberalißimè tractes. Bonos uiros ad tuam neceßitudinem adiunxeris: municipiũq́; gratißimum beneficio tuo deuinxeris. Epiſt. 12.

Ea enim eſt Marcus Curius humanitate, & obſeruantia, ut eum tibi iam ipſum per ſe commendatum putem. Quod tamen ſi ita eſt, magnoperè à te quæſo, ut ad eam uoluntatem, ſi quàm in illum ante has meas literas contuliſti, quàm maximus commendatione poſtea

poſtea cumulus accedat. Sin propter uerecundiam ſuam minus ſe tibi obtuлit: aut eum modum habes ſatis cognitum: aut quæ cauſſa eſt, cur maioris cõmendationis indigeat, ſic tibi eum cõmendo, ut neque maiore ſtudio quenquam, neque iuſtioribus de cauſſis cõmendare poſſim. Faciamq; id, quod debent facere ij, qui religiosè, & ſine ambitione cõmendãt. Spondebo enim tibi, uel potius ſpondeo, in meq; recipio, eos eſſe M. Curij mores, eamq; tũ probitatem, tum etiam humanitatem, ut eum, & amicitia tua, & tam accurata commendatione, ſi tibi ſit cognitus, dignum ſis exiſtimaturus. Mihi certè gratiſſimum feceris, ſi intellexero has literas tantum, quantum ſcribens confidebam, apud te pondus habuiſſe. Epiſt. 18.

Cùm Lyſone Patrenſi eſt mihi quidem hoſpitium uetus, quàm ego neceſſitudinem

ſitudinem ſanctè colendam puto, ſed ea cauſſa etiam alijs compluribus: fami miliaritas tanta nullo cum hoſpite, & ea cùm officijs eius multis, tum etiam conſuetudine quotidiana ſic eſt au=cta, ut nihil familiaritate noſtra con=iunctius. Hunc igitur Lyſonem, quem ego uirum optimum, gratiſſimumq́; cognoui, recipias in neceßitudinē tuam. Quod ſi feceris, non dubito quin po=ſtea in eo diligēdo, cæteriſq́; commen=dando, idem quod ego, ſis iudicij, & uoluntatis habiturus. Quod fieri tum uehementer ſtudeo: tum etiam illud uereor, ne ſi minus cumulatè uideberis feciſſe aliquid eius cauſſa, me ille negli=genter ſcripſiſſe putet; non te oblitum mei. Quanti enim me feceris, cùm ex ſermonibus quotidianis meis tum ex epiſtolis etiam tuis potuit cognoſcere.

Epiſt. 20.

Aſclapone Patrenſi medico utor ual

dè

dè familiariter: eiúſque tum conſuetudo mihi iucunda fuit, tum etiam ars, quã ſum expertus in ualetudine meorum. In qua mihi tum ipſa ſcientia, tum etiam fidelitate, beneuolentiáque ſatisfecit. Hunc igitur tibi commendo, & à te peto, ut des operam, ut intelligat diligẽter me ſcripſiſſe de ſe, meãq; commẽdationẽ uſui magno ſibi fuiſſe. Erit id mihi uehemẽter gratũ Epi. 21.

Cùm anteà capiebam ex officio meo uoluptatem, quòd meminerim quàm tibi diligenter Lyſonẽ hoſpitem, & familiarem meum commendaſſem: tum uerò poſteà, quàm ex literis eius cognoui tibi eum falſo ſuſpectum fuiſſe, uehemẽtiſsimè lætatus ſum, me tã diligentem in eo cõmendando fuiſſe. Ita enim ſcripſit ad me, ſibi meã cõmendationẽ, maximo adiumento fuiſſe: & omnia mihi tua, & facta, & dicta laudabat. Quapropter & ſi à te ita tractatur, ut

iam

iam non deſideret commendationem meam, iſque ſe literis meis omnia conſecutum putet: tamen à te peto maiorẽ in modum, ut eum etiam, atque etiam tuis officiis, liberalitate complectare. Scriberem ad te, qualis uir eſſet, ut ſuperioribus literis feceram, niſi eum iam per ſeipſum ſatis tibi eſſe notum arbitarer. Epiſt. 25.

Te mi Plance, pro paterna neceßitudine, pro noſtro amore, pro ſtudijs, & omni curſu noſtro totius uitæ ſimillimo, rogo, & à te ita peto, ut maiore cura, maiore ſtudio nullo poßim: ut hanc rem ſuſcipias, meam putes: enitare, contendas, efficias, ut mea commendatione, tuo ſtudio, Cæſaris beneficio hæreditatem propinqui ſui C. Capito obtineat. Epiſt. 30.

Caio Flauio honeſto, & ornato equite Romano utor ualdè familiariter. Fuit enim generi mei C. Piſonis

perneceſſa

perneceſſarius: meq́; diligẽtiſsimè obſeruat & ipſe, & L. Flauius frater eius. Quapropter uelim honoris mei cauſa, quibus reb. honeſtè, & pro tua dignitate poteris, q̃ honorificẽtiſsimè, et q̃ liberaliſsimè Caiũ Flauiũ tractes. Id mihi ſic erit gratum, ut gratius eſſe nihil poſsit. Sed prætereà tibi affirmo, neque id ambitione adductus facio, ſed tum familiaritate, & neceſsitudine, tũ etiam ueritate: te ex Caij Flauij officio, & obſeruantia, & prætereà ſplẽdore, atq; inter ſuos gratia, magnã uoluptatẽ eſſe capturũ. Epiſt. 32.

In Haleſina ciuitate tam lauta, quàm nobili, coniunctiſsimos habeo et hoſpitio, & familiaritate M. & Claudium Archagatum, & Philonem: ſed uereor, ne quia complureis tibi præcipuè commendo, exæquare uidear ambi tione quadã cõmẽdationes meas: quanquam à te quidẽ cumulatè ſatisfit, &

mihi, & meis omnibus. Sed uelim ſic exiſtimes, hanc familiam, & hos mihi maximè eſſe coniunctos uetuſtate, offi ciјs, beneuolentia. Quamobrem peto à te maiorem in modum, ut his omnibus in rebus quantum tua dignitas, fidesq́; patietur, commodes. Id ſi feceris, erit mihi uehemẽtiſsimè gratum. Epiſt. 33.

Gneo Octacilio Naſone utor fami-liariſsimè, ita prorſus, ut illius ordinis nullo familiarius. Nam & humanitate eius, & probitate in cõſuetudine quo-tidiana magnoperè delector. Nibil iã opus eſt expectare te, quibus uerbis eum tibi commendem, quo ſic utor, ut ſcripſi. Habet is in prouincia tua, nego tia, quæ procurãt liberti Hilarius, An-tigonus, Demoſtratus: quos tibi, nego-tiaq́; omnia Naſonis non ſecus cõmen-do, ac ſi mea eſſent. Gratiſsimum mihi eceris, ſi intellexero hanc commenda ſonẽ magnũ apud te pondus habuiſſe.

tipiſt 34. Aui-

Auitum mihi hoſpitium eſt cum Ly-ſone Lyſonis filio Lilybitani, ualdeq; ab eo obſeruor, cognouiq; dignum & patre & auo. Eſt enim nobiliſsima familia. Quapropter commendo tibi maiorem in modum rem, domumq; eius. Magnoq; opere à te peto, cures, ut is intelligat meam cõmẽdationem maximo ſibi apud te & adiumento, & ornamento fuiſſe. Epiſt. 35.

Lucium, & Caium Aurelios Lucij filios, quibus & ipſis, & patre eorum uiro optimo familiariſsimè utor, commendo tibi maiorẽ in modũ, adoleſcenteis omnib. optimis artib. ornatos, meperneceſſarios, tua amicitia digniſſimos. Si ulla mea apud te cõmendatio ualuit, q̃ ſcio multas plurimũ ualuiſſe: hæc ut ualeat, rogo. Quòd ſi eos honorificè, liberaliterq; tractaris: & tibi gratiſsimos, optimosq; adoleſcẽteis adiũxeris, & mihi gratiſsimũ feceris. Epiſt. 41.

Etſi ex tuis, & ex Lucij Oppij fami liariſsimi mei literis, cognoui te memorem cõmendationis meæ fuiſſe, idq́; pro tua ſumma erga me beneuolentia, proq́; noſtra neceßitudine minimè ſum admiratus: tamen etiam, atq; etiã tibi Luciũ Oppiũ præſentem, & Lucij Egnatij mei familiariſsimi abſentis negotia cõmendo. Tãta mihi cũ eo neceſſitudo eſt, familiaritasq́;, ut ſi mea res eſſet, non magis laborarem. Quapropter mihi gratiſsimũ feceris, ſi curaris, ut is intelligat me à te tantum amari, quantum ipſe exiſtimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Idq́; ut facias, uehementer te rogo. Epiſtola quadrageſima quinta.

Quid ego tibi commendem eum, quẽ tu ipſe diligis? Sed tamen ut ſcires eum non à me diligi ſolùm, uerumetiam amari, ob eam rem tibi hæc ſcribo. Omniũ tuorũ officiorum, quæ & multa,

&

& magna ſunt, gratiſsimum mihi fue-rit, ſi ita tractaris Egnatiū, *ut ſentiat & ſe à me, & me à te amari*. Hoc te *uehementer etiam atque etiam rogo*. Epiſt. 48.

Sumpſi hoc mihi pro tua in me ob-ſeruantia, quam penitùs perſpexi, quā-diu Brundusij *fuimus, ut ad te familia-riter, & quaſi pro meo iure ſcriberē, ſi qua res eſſet, de qua ualdè labora-rem.* M. Curius, *qui* Patris *negociatur, ita mihi familiaris eſt, ut nihil poßit eſſe coniunctius.* Multa *illius in me of-ficia: multa in illum mea quoque: & quod maximum eſt, ſummus inter nos amor, & mutuus.* Quæ *cùm ita ſint, ſi ullam in amicitia mea ſpem habes: ſi ea; quæ in me officia, & ſtudia* Brun-*dusij contuliſti, uis mihi etiam gratio-ra efficere, quanquam ſunt gratiſsi-ma: ſi me à tuis omnibus amari uides, hoc mihi da, atque largire, ut* M. Cu-

rium ſartum & tectum (ut aiunt) ab omni incommodo, detrimento, moleſtia ſyncerum, integrumq́; conſerues. Et ipſe ſpondeo, & omnes hoc tibi tui pro me recipient, ex mea amicitia, & ex tuo in me officio maximum te fructum, ſummamq́; uoluptatem capturũ. Epiſt. 51.

Publium Meſſenium equitem Romanum, omnibus rebus ornatum, meumq́; perfamiliarem tibi commendo ea commendatione, quæ poteſt eſſe diligentiſsima. Peto à te & pro noſtra, & pro paterna amicitia, ut eum in tuam fidem recipias, eiusq́; rem, famámque tueare. Virum bonum, tuaq́; amicitia dignum tibi adiunxeris, mihiq́; gratiſsimum feceris. Epiſt. 52.

Lucius Cuſtidius eſt Tribulis, & municeps, & familiaris meus. Is cauſam habet, quã cauſſam ad te defert. Cõmẽdo tibi hominem, ſicuti tua fides, &

meus

meus pudor poſtulat: tantùm ut faci-leis aditus ad te habeat: quæ poſtulabit æqua, ut iubente te impetret: ſentiatq; meam ſibi amicitiam, etiam cùm lon-giſsimè abſim, prodeſſe in primis apud te. Epiſt.59.

Multos tibi commendem neceſſe eſt, quādo omnib. nota noſtra neceſsitudo eſt, tuaq; in me beneuolentia. Sed *ta-metſi omniū cauſſa, quos cōmēdo, uelle debeo: tamē cū omnibus non eadē mihi cauſſa eſt.* Titus Auguſtus *& comes meus fuit illo miſerrimo tempore, & omniū itinerū, nauigationū, laborū, pe-riculorū meorū ſocius.* Neq; *hoc tem-pore diſceßiſſet à me, niſi ego ei per-miſiſſem.* Q*uare ſic eum tibi commen-do, ut unū de meis domeſticis, & maxi-mè neceſſarijs.* Pergratum *mihi fece-ris, ſi eum ſic tractaris, ut intelligat hanc commendationē ſibi magno uſui atque adiumento fuiſſe.* Epiſt.72.

Etſi non dubito, quin apud te mea cõmendatio prima ſatis ualeat, tamẽ obſequor homini familiariſsimo C. *Auiano Flacco, cuius cauſſa omnia tum cupio, tum mehercule etiam debeo.* De *quo & præſens tecum egi diligenter, cùm tu mihi humaniſsimè reſpondiſti, & ſcripſi ad te accuratè anteà: ſed putat intereſſe ſua, me ad te quàm ſæpiſſimè ſcribere. Quare uelim mihi ignoſcas, ſi illius uoluntati obtemperans, minus uidebor meminiſſe conſtantiæ tuæ. A te idem illud peto, ut de loco, quò deportet frumentum, & de tempore, Auiano commodes, quorũ utrunque per eundem me obtinuit trienniũ, dum Pompeius iſti negotio præfuit. Summa eſt, in quo mihi gratiſsimũ facere poſsis, ſi curaris, ut Auianus, quando ſe à me amari putat, me à ſe amari ſciat. Erit id mihi pergratum.*

Epiſt. 76.

SENTENTIAE, SEV *ſcribendi formulæ, quas uſurpare cõſueuimus, quum aliquem ut ad nos ueniat, inuitamus: & cùm ipſe ſe in hac, uel quacunque alia re excuſat.*

CAPVT VI.

Ex libro primo.

CVr enim tibi hoc nõ gratificer, neſcio, præſertim cùm his temporibus audacia pro ſapiẽtia liceat uti. Lentulo noſtro egi per literas tuo nomine gratias diligenter. Sed tu uelim deſinas iam noſtris literis uti, & nos aliquando reuiſas: & ibi malis eſſe, ubi aliquo numero ſis, quàm iſtic, ubi ſolus ſapere uideare. Quanquam qui iſtinc nũc ueniũt, partim te ſuperbũ eſſe dicũt, quòd nihil reſpõdeas: partim cõtumelioſum, quòd malè reſpondeas. Sed iam cupio corã tecum iocari.

Quare fac ut quàmprimũ uenias, neq; in Apuliam tuam accedas, ut poſsimus ſaluum te ueniſſe gaudere. Nam illò ſi ueneris, tanquã Vlyſſes cognoſces tuorum neminem. Epiſt. ultima.

Ex libro quarto.

Etſi nihil noui, quod ad te ſcriberẽ, habebam, magíſque literas tuas iam expectare incipiebam: uel te potius ipſum: tamen cùm Theophilus proficiſceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur, ut quàmprimùm uenias: uenies enim, mihi crede, expectatus, neque ſolùm nobis, id eſt tuis, ſed prorſus omnibus. Venit enim mihi in mentem ſubuereri interdum, ne te delectet tarda deceſsio. Quòd ſi nullum haberes ſenſum, nihil oculorum, prorſus tui ignoſcerem, ſi quoſdam noles uidere: ſed cùm leuiora non multò eſſent, quæ audirentur, quàm quæ uiderentur: ſuſpicarer autem multum intereſſe

tereſſe rei familiaris tuæ, te quamprimùm uenire, atque in omneis parteis ualere: putaui ea de re te eſſe admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret, oſtendi, reliqua tu pro tua prudentia conſiderabis. Me tamen uelim, quod ad tempus te expectemus, certiorem facias. Epiſt. 10.

Ex libro quinto.

Gratæ mihi tuæ literæ fuerunt, ex quibus intellexi, quod etiã ſine literis arbitrabar, uidẽdi mei te, ſumma cupiditate affectũ eſſe: quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non cõcedã: nã tecum eſſe, ita mihi cõmunia omnia quæ opto cõtingant, ut uehementer uelim. Vt enim cùm eſſet maior & uirorũ, & ciuium bonorũ, & iucundorum hominum, & amantium mei copia, tamen erat nemo, quicũ eſſem libentius, quàm tecũ, & pauci quibuſcum eſſem æquè libenter; hoc uerò tempore, cùm

alij interierint, alij abſint, alij mutati uoluntate ſint, unum mediusfidius tecum diē libētius poſuerim, q̃ hoc omne tēpus cū pleriſq; eorū, quibuſcum uiuo neceſſariò. Epiſt. ultima.

Ex libro ſeptimo.

Scire enim cupio quid agas, quid expectes, quàm longū iſtū tuū diſceſſum à nobis futurū putes. Sic enim tibi perſuadeas uelim, unum mihi eſſe ſolatiū, quare facilius poßim pati te eſſe ſine nobis, ſi tibi id eſſe emolumēto ſciam: ſin autē id non eſt, nihil duobus nobis eſt ſtultius: me, qui te non Romam attrahā: te, qui nō huc aduoles. Vnà mehercule noſtra uel ſeuera, uel iocoſa cōgreßio pluris erit, q̃ nō modò hoſtes, ſed etiā fratres noſtri hedui. Epiſt. 10

Ego ſi mei cōmodi rationem ducerē, te mecum eſſe maximè uellem. Non enim mediocri afficiebar uel uoluptate ex conſuetudine noſtra, uel utilitate

ex conſilio, atque opera tua. Sed cùm te, & adoleſcentiam tuam in amicitiam, & fidem meam contuliſſes, ſemper te non modò tuendum mihi, ſed etiam augendum, atque ornandum putaui. Epiſt. 17.

Ego uerò iam te nec hortor, nec rogo, ut domum redeas: quin hinc ipſe euolare cupio, & aliquò peruenire, ubi nec Pelopidarum *nomen, nec facta audiam.* Incredibile *eſt, quàm turpiter mihi facere uidear, qui his rebus interſum.* N*æ tu uidêris multò ante prouidiſſe, quid impēdêret, tum, cùm hinc profugiſti, quanquàm hæc etiam auditu acerba ſunt, tamen audire tolerabilius eſt, quàm uidere.* Epiſt. 31.

Sed tamen omnia mihi erunt, ſi tu ueneris, hilariora: quanquàm uenies, ut ipſe intelligis, in maximarum quaſi concurſum occupationum: quas ſi, ut uolumus, exceperimus, ego uerò mul-

ſiam ſalutem, & foro dicam, & curiæ: uiuamq́; tecum multum, & cum communibus noſtris autoribus. Epiſtola *ultima.*

Ex libro decimo.

Fratrem meum tibi, fortiſsimum ciuem & ad omnia paratiſsimum excuſem literis, qui ex labore in febriculam incidit aſsiduam, & ſatis moleſtam. Cùm primùm poterit iſtuc recurrere, non dubitabit, ne quo loco Reipublicæ deſit. Epiſt. 21.

Ex libro decimo quarto.

Quòd nos in Italiam ſaluos ueniſſe gaudes, perpetuò gaudeas uelim. Sed perturbati dolere animi, magniſq́; iniurijs, metuo ne id conſilij cœperimus, quod non facilè explicare poſſumus. Quare quantum potes, adiuua. Quid autem poſsis, mihi in mentem non uenit. In uiam quòd te des hoc tempore, nihil eſt: longum eſt iter, & nõ tutum

& non uideo, quid prodeſſe poßis, ſi ueneris. Epiſt. 12.

Ex libro ſexto decimo.

Cura igitur te, & confirma, & cum commodè, & per ualetudinem, & per anni tempus nauigare poteris, ad nos amantißimos tui ueni. Nemo *nos amat qui te non diligat. Charus omnibus, expectatusq́; uenies.* Epiſt. 2.

Quia tua uoluntas ea uidebatur eſſe ut prorſus niſi confirmato corpore no les nauigare, approbaui tuum conſilium, neque nunc muto, ſi tu in eadem es ſententia. Sin poſtea, quàm cibum cepiſti, uideris tibi non poſſe conſequi, tuum conſilium eſt. Marionem ad te cò miſi, ut aut tecum ad me quam primùm ueniret: aut ſi tu moraꝛere, ſtatim ad me rediret. Tu autem hoc tibi perſuade, ſi commodo ualetudinis tuæ fieri poßit, nihil me malle, quàm te eſſe mecũ. Sin intelliges opus

eſſe

*eſſe te Patris cõualeſcendi cauſſa pa u=
lum commorari , nihil me malle,
quàm te ualere. Si ſtatim nauigas, nos
Leucade conſequère: ſin te confirma=
re uis, & comites, & tempeſtates, &
nauem idoneam ut habeas, diligenter
uidebis.* Epiſt. 3.

*Non queo à te, nec lubet ſcribere,
quo animo ſim affectus: tantùm ſcribo
& tibi, & mihi maximæ uoluptati fo
re, ſi te firmum quamprimùm uidero.
Tertio die abs te ad Aliziam acceſſe=
ramus: locus eſt circa Leucadem ſta=
dia cẽtũ uiginti. Leucade, aut teipſum,
aut tuas literas à Marione putabam
me accepturum. Quantum me diligis,
tantum fac ut ualeas, uel quantum te à
me ſcis diligi.* Epiſt. 4.

*Nos apud Aliziam, ex quo loco tibi
literas antè dederamus, unum diem
commorati ſumus, quòd Qu. nos conſe
cutus non erat. Is dies fuerat Nonis
Nouemb.*

Nouemb. Inde ante lucem proficiſcentes, ante diem VIII. Idus Nouemb. has literas dedimus. Tu ſi nos omnes amas, & præcipuè me magiſtrum tuum, confirma te. Ego ualdè ſuſpenſo animo expecto, te primùm ſcilicet, deinde Marionem cum tuis literis. Omnes cupimus, ego in primis, quamprimùm te uidere, ſed mi Tyro ualentem. Quare, nihil properaris: ſatis quotidie uidero, ſi ualebis. Vtilitatibus tuis poſſum carere: te ualere tua cauſſa primùm uolo, tum mea mi Tyro. Epiſt. 5.

Effice, ſi me diligis, ut ualeas, & ut ad nos firmus ac ualens quamprimùm uenias. Epiſt. 8.

Etſi oportunitatem operæ tuæ omnibus locis deſidero, tamen non tam mea, quàm tua cauſſa doleo, te non ualere. Sed quando in quartanam conuer ſa uis eſt morbi, (ſic enim ſcribit Curius) ſpero te diligentia adhibita, etiã firmiorem

firmiorem fore. Modò fac id, quod humanitatis tuæ eſt, ne quid aliud cures hoc tempore, niſi ut quàm commodiſſimè conualeſcas. Non ignoro quantum ex deſiderio labores: ſed erunt omnia facilia, ſi ualebis. Feſtinare te uolo, ne nauſeæ moleſtiam ſuſcipias æger, & periculosè hyeme nauiges. Epiſt. 10.

Tu, quando eo tempore mecum eſſe non potuiſti, quo ego maximè operam & fidelitatem deſideraui tuam, caue feſtines. aut committas. ut aut æger. aut hyeme nauiges. Nunquàm ego te ſerò ueniſſe putabo, ſi ſaluus ueneris. Epiſt. 11.

Ego uerò cupio te ad me uenire: ſed uiam timeo: grauiſſimè ægrotaſti: inedia, & purgationibus, & ui ipſius morbi conſumptus es. Graues ſolent offenſiones eſſe ex grauibus morbis, ſi qua culpa commiſſa eſt. Epiſt. 12.

Andricus

Andricus poſtridie ad me uenit, quàm expectarem. Itaque *habui noctem plenam timoribus, ac miſerijs. Tuis literis nihilo ſum factus certior, quo modo te haberes: ſed tamen ſum recreatus. Ego omni delectatione, literisq; omnibus careo: quas antè quàm te uidero, attingere non poſſum.* Epiſtola 14.

Conſerua te mihi: dies promiſſorum adeſt: quem etiam repræſentabo, ſi adueneris. Epiſt. eadem.

Omnia à te data mihi putabo, ſi te ualentem uidero. Summa cura expectabam aduentum Menandri, quem ad te miſeram. Cura, ſi me diligis, ut ualeas, & cùm te benè firmaris, ad nos uenias. Epiſt. 15.

Expecto tuas literas de multis rebus: teipſum multò magis. Demetrium redde noſtrum, & aliud, ſi quid potes boni. De Anfidiano nomine nihil te

CICERONIS EPIST. IN hortor:ſcio tibi curæ eſſe: ſed confice. Et ſi ob eam rem moraris, accipio cauſſam: ſi te id non tenet, aduola. Literas tuas ualdè expecto. Epiſt. 19.

SENTENTIAE, SEV SCRIbendi formulæ, ad commẽdationem uirtutem, bonorum, ſcientiæ, & artium alicuius ſpectantes: & quas accommodamus, quum ob ea ipſa quẽpiam collaudare, uel ad inducere uolumus.

CAP VII.

Ex libro primo.

Mihi quidẽ humanitas tua, uel ſumma potius ſapientia non iucunda ſolùm, ſed etiam admirabilis uiſa eſt. Epiſt. 7.

Te uerò moneo cùm beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam à pueritia inflamma

tus

tus fuiſti, omni cura, atque induſtria conſequare, magnitudinemq; animi tui, quam ego ſemper ſum admiratus, ſemperq; amaui, ne unquam inflectas cuiuſquam iniuria. Magna eſt hominũ opinio de te, magna commẽdatio liberalitatis, magna memoria conſulatus tui. Epiſt. *eadem.*

Vt hæc multò antè meditêre, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, ſentiasq; id, quod quia ſemper ſperaſti, non dubito quin adeptus, intelligas te facillimè poſſe obtinere ſummũ, atq; altiſsimum gradũ ciuitatis. Quæ quidem mea cohortio, ne tibi inanis, aut ſine cauſſa ſuſcepta uideatur, illa me ratio mouet, ut te ex noſtris euentis communibus admonendum putarẽ, ut cõſiderares in omni reliqua uita, quibus crederes, quos caueres. Epiſt. *ead.*

Lẽtulum noſtrum eximia ſpe ſummæ uirtutis adoleſcentem, cùm cæteris artibus

artibus quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tùm in primis imitatione tui fac erudias. Nulla enim erit hac præſtantior diſciplina: quem nos & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperq́; dilexit, in primis amamus, charumq; habemus. Epiſt. eadem.

Noui enim temperantiam, & moderationem naturæ tuæ, noui animum, tuum mihi amiciſsimum, tum nulla in cæteros maleuolētia ſuffuſum, cōtraq́; cùm magnum, & excelſum, tum etiam apertum, & ſimplicem. Epiſt. 9.

Ex libro ſecundo.

Ego *te abfuiſſe tandiu à nobis, & doleo, quòd carui fructu iucundiſsimæ conſuetudinis: & lætor, quòd abſens omnia cū maxima dignitate es cōſecutus, quòdq́; in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna reſpondit.* Breue *eſt quod me tibi præcipere meus incredibilis in te amor cogit. Tanta eſt enim*

ex-

expectatio uel animi, uel ingenij tui, ut ego te obſecrare, obteſtariq́; non dubitē. Sic ad nos cōfirmatus reuertare, ut quā expectationē tui cōcitaſti, hāc ſuſtinere, ac tueri poßis. Epiſt. 1.

Teq́; ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor. Eſt *enim tibi grauis aduerſaria cōſtituta, & parata incredibilis quædam expectatio, quam tu una re facillimè uinces, ſi hoc ſtatueris, quarū laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in ijs eſſe elaborandum.* In *hanc ſententiam ſcriberem plura, niſi te tua ſponte ſatis incitatum eſſe cōſiderem: & hoc quicquid attigi, nō feci inflammandi tui cauſſa, ſed teſtificandi amoris mei.* Epiſt. 3.

Vnum illud neſcio, gratuler ne tibi an timeā, quòd mirabilis eſt expectatio reditus tui: non quò uerear, ne tua uirtus opinioni hominū nō reſpōdeat: ſed meherculè, ne cùm ueneris nō habeas

iam

iam quod cures, ita ſunt omnia debilitata, & iam propè extincta. Epiſt. 4.

Quid eſt cauſſæ, cur mihi non in optatis ſit complecti hominem florẽtem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis? Collegam meum *præſertim, & in ipſa collegij laude, & ſcientia ſtudioſum mei?* Epiſt. 12.

Officium meum erga Rhodonem, *cæteráq; mea ſtudia, quæ tibi, ac tuis præſtiti, tibi homini gratiſsimo grata eſſe uehementer gaudeo: mihiq; ſcito in dies maiori curæ eſſe dignitatẽ tuam: quæ quidem à te ipſo integritate, & clementia tua ſic amplificata eſt, ut nihil addi poſſe uideatur.* Epiſt. 17.

Habes enim neminem honoris gradu ſuperiorem. Epiſt. *eadem.*

Ex libro tertio.

Cilix libertus tuus anteà mihi minus fuit notus: ſed ut mihi à te reddidit literas

teras plenas & amoris, & officij, mirificè ipſe ſuo ſermone ſubſecutus eſt humanitatem literarum tuarum. Iucun*da mihi eius oratio fuit, cùm de animo tuo, de ſermonibus, quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris?* Biduo *factus eſt mihi familiaris.* Epiſt. 1.

Hæc mihi ampliora multò ſunt, quàm illa ipſa, propter quæ hæc elaborãtur. Inſignia enim uirtutis multi etiam ſine uirtute aſſecuti ſunt: talium uirorũ tanta ſtudia aſſequi ſola uirtus poteſt. Epiſt. *ultima.*

Ex libro quarto.

Seruius tuus, uel potius noſter, ſumma me obſeruãtia colit: cuius ego cùm omni probitate, ſummaq́; uirtute, tum ſtudijs doctrinaq́; delector. Is *mecum ſæpe de tua manſione, aut deceßione communicat.* Epiſt. 4.

Ex libro quinto.

Ac non uercor, ne aſſentatiuncula quadam aucupari tuam gratiã uidear, cùm hoc demonſtrem, me à te potiſsimum ornari, celebrariq́; uelle. Neque enim tu is es, qui, quid ſis neſcias, et qui non eos magis, qui te non admirentur, inuidos, quàm eos, qui laudent, aſſentatores arbitrêre. Neq; autem ego ſum ita demens, ut me ſempiternæ gloriæ per eum commẽdari uelim, qui nõ ipſe quoq; in me cõmendãdo propriã ingenij gloriam conſequatur. Epiſt. 12.

Placet enim Hector ille mihi Næuianus, qui non tantùm laudari ſe lætatur: ſed addit etiam à laudato uiro. Epiſt. eadem.

Ex libro nono.

Cùm enim te ſemper magnum hominem duxi, tum quòd his tempeſtatibus es propè ſolus in portu, fructusq́; doctrinæ percipis eos, qui maximi ſunt, ut ea cõſideres, eaq́; tractes, quorũ & uſus,

uſus, & delectatio eſt omnibus iſtorũ & actis, & uoluptatibus anteponẽda. Equidem hos tuos Tuſculanenſes dies *inſtar eſſe uitæ puto, libenterq; omnibus omneis opes conceſſerim, ut mihi liceat ui nulla interpellante, iſto modo uiuere.* Quod nos quoq; *imitamur, ut, poſſumus, & in noſtris ſtudijs libentiſsimè conquieſcimus.* Epiſt. 6.

Nihil *eſt enim (mihi crede) uirtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius.* Epiſt. 14.

Itaq; *te cùm uideo, oẽis mihi Gracchos, omnes* Lucilios, *uerè ut dicam,* Craſſos *quoque &* Lælios *uidere uideor.* Moriar, *ſi præter te quenquam reliquum habeo, in quo poßim imaginem antiquæ, & uernaculæ feſtiuitatis agnoſcere.* Epiſt. 15.

Ex libro decimo.

Omnia *ſumma conſecutus es, uirtute duce, comite fortuna: aq; es adeptus*

adoleſcens, multis inuidentibus, quos ingenio, induſtriaq́; fregiſti. Nunc me amantiſsimum tui, nemini concedentē, qui tibi uetuſtate neceſsitudinis potior poſsit eſſe ſi audies, omnē tibi reliquæ uitæ dignitatem ex optimo Rei *publicæ ſtatu acquires.* Epiſt. 3.

Conſul es deſignatus, optima ætate, ſumma eloquentia, maxima orbitate Reip. *uirorū taliū. Incumbe per* Deos *immortales in eam curā, & cogitationem, quæ tibi ſummam dignitatem, & gloriā afferat. Vnus autē eſt, hoc præſertim tempore, per tot annos* Repub. *diuexata,* Reipublicæ *benè gerendæ curſus ad gloriam.* Epiſt. *eadem.*

Non me præteribat in tanta ſollicitudine hominum, & tam perturbato ſtatu ciuitatis, fructuoſiſsimè eſſe profeſsionem bonæ uoluntatis: magnosq́; honores ex ea re complureis conſecutos uidebam. Epiſt. 8.

Ipſa

Ipſa fama, quæ de tua uoluntate per= crebuit, magnam es laudem cõſecutus. Epiſt. 10.

Is enim deniq; honos mihi uideri ſo- let, qui non propter ſpem futuri bene= ficij, ſed propter magna merita claris uiris defertur, et datur. Quare ſit mo dò aliqua Reſpub. in qua honos eluce- re poßit omnibus, crede mihi, amplißi mis honorib. abundabis. Is autẽ, qui ue= rè appellari poteſt honos, non inuita= mentũ ad tẽpus, ſed perpetuæ uirtutis eſt præmium. Quamobrẽ mi Plãce in= cumbe toto pectore ad laudẽ: ſubueni patriæ: opitulare collegæ: omniũ gen= tium cõſenſum, & incredibilẽ cõſpira tionem adiuua. Me tuorum conſiliorũ adiutorem, dignitatis fautorem, omni= bus in rebus tibi amicißimum, fidelißi= mumq; cognoſces. Epiſt. *eadem.*

Vt primùm poteſtas data eſt augen= dæ dignitatis tuæ, nihil prætermiſi in

te ornando, quod poſitum eſſet aut in præmio uirtutis, aut honore uerborũ. Epiſt.13.

In te, & in collega omnis ſpes eſt, Dijs approbantibus. Cõcordia ueſtra, quæ ſenatui declarata literis ueſtris eſt, mirificè & ſenatus, & cuncta ciuitas delectata eſt. Epiſt.22.

Sic tibi perſuadi, tantã eſſe apud oẽis bonos tui charitatẽ, ut nullũ genus amplißimæ dignitatis excogitari poßit, quod tibi non paratum ſit. Epiſt.eadẽ.

Nolo enim te ignorare, quantã laudem conſecutus ſis: mihi crede, proximam Planco, idq́; ipſius Planci teſtimonio, prætereà fama, ſcientiaq́; omniũ. Epiſt.25.

Omneis enim tuos ad laudem impetus noui. Quòd ſi, ut ſcribis, ita ſentis, non magis te, quàm de te iudicium reprehendo meum. Te adipiſcendi magiſtratus leuißimi, & diuulgatißimi,

ni, ſi ita adipiſcare, ut plerique, præpropera feſtinatio abducet à tãtis laudibus, quibus te omnes in cælum iurè, & uerè ferunt. Epiſt.26.

Ex libro duodecimo.

Brutus quidem noſter egregiam laudem eſt conſecutus. Res enim tantas geßit, tanq; inopinatas, ut eæ cùm per ſe gratæ eſſent, tum gratiores propter celeritatem. Epiſt.5.

Hircius nihil niſi cõſideratè, ut mihi crebris literis ſignificat, acturus uidebatur. Epiſt.eadem.

Nunc autem opto, ut ab iſtis orientis partibus uirtutis tuæ lumen eluceat. Epiſt.eadem.

Tu uelim ſic exiſtimes, tibiq; perſuadeas, omne perfugium bonorum in te, & Bruto eſſe poſitum, ſi (quod nolim) aduerſi quid euenerit. Res cùm hæc ſcribebam, erat in extremum deducta diſcrimen. Epiſt.6.

Te quidem magnum hominē & præſenti iudicio, & reliqui temporis expectatione ſcito eſſe. Hoc tibi propoſito, fac ut ad ſumma cōtendas. Nihil eſt tantum, quod non populus Romanus à te perfici, atq; obtineri poſſe iudicet. Epiſt. 8.

Tua uirtute, magnitudine animi, nihil eſt nobilius. Itaq; optamus, ut quàm primùm te in Italia uideamus, Rempublicam nos habere arbitramur, ſi uos habebimus. Epiſt. 10.

Eandem rem tibi uolo benè, & fœliciter euenire. Quod ita fore confido, fretus & induſtria, & prudentia tua. Epiſt. 19.

Ex libro decimo quarto.

Et literis multorum, & ſermone omnium perfertur ad me, incredibilē tuā uirtutē, & fortitudinem eſſe: teq; nec animi, nec corporis laboribus defatigari. Me miſerum, te iſta uirtute, fide, pro=

probitate, humanitate in tantas ærumnas propter me incidiſſe? Epiſt. 1.

Quem ego diem ſi uidero, & ſi in ueſtrum complexũ uenero, ac ſi et uos, & me ipſum recuperaro: ſatis magnũ mihi fructum uidebor percepiſſe et ueſtræ pietatis, & meæ. Piſonis humanitas, uirtus, amor in omnes nos tantus eſt, ut nihil ſupra poßit. Vtinam ea res ei uoluptati ſit: gloriæ quidem uideo fore. Epiſt. eadem.

Ex libro quintodecimo.

Tu es enim is, qui me tuis ſententijs ſæpißimè ornaſti: qui oratione, qui prædicatione, qui ſummis laudibus in ſenatu, in concionibus ad cælum extuliſti, cuius ego ſemper tanta eſſe uerborũ põdera putaui, ut uno uerbo tuo cum mea laude coniuncto, omnia conſequi me arbitrarer. Epiſt. 4.

A me autem hæc ſunt profecta, quæ ego in beneficij loco non pono, ſed in

ueri teſtimonij, atque iudicij, non ut præſtantiſſimas tuas uirtutes tacitus admirarer, (quis enim idem nõ facit?) ſed in omnibus orationibus, ſententijs dicendis, cauſſis agendis, omnibus ſcriptis, græcis, latinis, omni denique uarietate literarum mearum, te non modò ijs quos uidiſſemus, ſed ijs, de quibus audiſſemus, omnibus anteferrem. Epiſtola cadem.

Quantæ tibi curæ meus honos fuerit, & quàm idem extiteris conſul in me ornando, & amplificando, qui fueras ſemper cum parentibus tuis, & cũ tota domo, etſi res ipſa loquebatur: cognoui tamen ex meorum omnium literis. Itaque *nihil eſt tantum, quod ego non tua cauſſa debeam, facturusq́; ſim non ſtudioſè ac libenter.* Epiſt. II.

Ego *autẽ ſemper ornamento te mihi fore duxi.* Fuiſti *etiam præſidio triſtiſſimis meis temporibus.* Acceſſit *poſt*

tuum diſceſſum familiaritas mihi cum Bruto tuo maxima. Itaq; in ueſtro ingenio, & induſtria mihi plurimum & ſuauitatis, & dignitatis conſtitutum puto. Id tu, ut tuo ſtudio confirmes, te uehementer rogo: literáſque ad me, et continuò mittas, & cùm Romam uene ris, quàm ſæpiſsimè. Epiſt. 14.

Ex librò decimo ſexto.

Gratos tibi, optatosq́; eſſe, qui de me rumores afferuntur, non dubito mi dulciſsime Tyro: præſtaboq́; & enitar, ut in dies magis, magisq́; hæc naſcens de me duplicetur opinio. Quare, quòd pollicceris te buccinatorem fore exiſtimationis meæ: firmo id, conſtantique animo facias licet. Epiſt. 21.

CICERONIS EPIST. IN SENTENTIAE, SEV *ſcribendi formulæ, pacem, & fœlicem Reipublicæ ſtatum, resq́; ſecundas cuiuſpiam priuati hominis, concernentes.* Et *quas accommodamus cùm inde nobis, aut alteri congratulari cupimus.*

CAP. VIII.

Ex libro primo.

HAEc *animaduertenda in ciuitate, quæ ſunt apud* Platonem *noſtrum ſcripta diuinitùs:* Q*ualeis in* R*epublica principes eſſent, taleis reliquos ſolere eſſe ciueis.*Epiſt.9.

Id *etiam iubet idem ille* Plato, *quem ego autorem uehementer ſequor, tantum contendere in* R*epublica, quantũ probare tuis ciuibus poſſis: uim neque parenti, neque patriæ afferre oportere.*Epiſt.eadem.

Ex libro ſecundo.

Primùm tibi, ut debeo, gratulor, lætorque cùm præſenti, tum etiam ſperata tua dignitate, ſerius, non negligẽtia mea, ſed ignoratione rerũ omniũ. In his enim ſum locis, quò & propter longinquitatem, & propter latrocinia tardidiſsimè omnia perferuntur. Epiſt. 8.

Ex libro tertio.

Si ipſa Reſpublica tibi narrare poſſet, quo modo ſeſe haberet, non facilius ex ea cognoſcere poſſes, quàm ex liberto tuo Phania: ita eſt homo non modò prudens, uerum etiam (quod uidi) curioſus. Quapropter ille omnia tibi explanabit. Id enim mihi, & ad breuitatem eſt aptius, & ad reliquas res prouidentius. Epiſt. 1.

Ex libro quarto.

Gratulatio tua etſi eſt mihi probatiſsima, quòd ab optimo ſit animo, ta-

men hoc mihi multo iucundius eſt, & gratius, quòd in ſumma paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui uerè meæ ſaluti fauerent, te cupidiſſimum mei, ſingularémque mihi beneuolētiam præſtitiſſe, cognoui. Epiſt. 11.

Ex libro ſexto.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, & quid agas, quidq́; agatur certior fieri uolo. Ep. 15

Ex libro ſeptimo.

Si te dolor aliquis corporis, aut infirmitas ualetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos uenires, fortunæ magis tribuo, quàm ſapientiæ tuæ. Sin hæc, quæ cæteri mirātur, contēnenda duxiſti, & cū per ualetudinē poſſes uenire, tamen noluiſti: utrumq; lætor, & ſine dolore corporis te fuiſſe, & animo ualuiſſe, cùm ea quæ ſine cauſſa mirantur alij, neglexeris: modò ut tibi conſtite-

rit fructus, ocij tui, quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cùm eſſes in iſta amœnitate penè ſolus relictus. Epi. 1.

Reliquas uerò parteis diei tu conſumebas hîc delectationibus, quas tibi ipſi ad arbitrium tuum compararas. Epiſt. eadem.

Reliquæ ſunt uenationes binæ per dies quinque, magnificæ nemo negat: ſed quæ poteſt eſſe homini politico delectatio, cùm aut homo imbecillus à ualentiſſima beſtia laniatur, aut præclara beſtia uenabulo trāſuerberatur? Quæ tamē ſi uiddēa ſint, ſæpe uidiſti: neq; nos qui hæc ſpectamus, quicquā uidimus noui. Epiſtola eadem.

Itaq; quæro cauſſas omneis aliquando uiuendi arbitratu meo: teq; & iſtā rationem ocij tui & laudo uehementer, & probo. Epiſt. eadem.

Quòd uerò in C. Marij ſuauiſſimi, doctiſſimiq; hominis familiaritatē ueniſti,

ſti, non dici poteſt, quam ualdè gaudeam: qui fac ut te quàm maximè diligat: mihi crede, nihil ex iſta prouincia potes, quod iucundius ſit, deportare. Epiſt. 15.

Ex libro nono.

R*eliquũ eſt, ubi nũc eſt* R*eſpublica, ibi ſimus potius, quam, dum illam ueterem ſequamur, ſimus in nulla.* Epiſtola nona.

Ex libro decimo.

E*ſt omnino patriæ charitas meo quidem iudicio maxima: ſed amor, uoluptatisq; cõiunctio plus certè habet ſuauitatis:* I*taque commemoratio tuæ paternæ neceſſitudinis, beneuolentiæq; eius, quam erga me à pueritia contuliſſes, cæterarumq; rerum, quæ ad eam ſententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiam attulit.* R*urſus declaratio animi tui, quem haberes de* R*epublica, quamq; habiturus eſſes, mihi erat*

rat iucundiſſima: eoq́; maior erat hæc lætitia, quòd ad illa ſuperiora accedebat. Itaq; *te nõ hortor ſolùm mi Plãce, ſed planè etiam oro, quod feci his literis, quibus tu humaniſſimè reſpõdiſti: ut tota mente, omniq́; animi impetu in* R*empublicam incũbas.* N*ihil eſt, quod tibi maiori fructui, gloriæque eſſe poſſit: nec quicquam ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut præſtantius, quàm de* R*epublica bene mereri.* Epiſt.5.

Et*ſi* R*eipublicæ cauſſa maximè gaudere debeo, tantum ei te præſidij, tantum opis attuliſſe extremis penè temporibus: tamen ita te uictorem complectar* R*epub. recuperata, ut magnam partem mihi lætitiæ tua dignitas afferat: quam & eſſe iam, & futuram ampliſſimam intelligo.* Epiſt.12.

P*erge igitur, ut ais, nomenq́; tuum commenda immortalitati: atque hæc omnia,*

omnia, quæ habent ſpeciem gloriæ, collecta ex inaniſsimis ſplendoris inſignibus, contemne: breuia, fugacia, & caduca exiſtima. Verùm decus in uirtute poſitum eſt, quæ maximè illuſtratur magnis in Rempublicam meritis. Eam facultatem habes maximã: quam quãdo complexus es, & tenes, perfice, ut te minus Reſpublica tibi, quàm tu Reipublicæ, debeas. Me tuæ dignitatis non modò fautorem, ſed etiam amplificatorem cognoſces. Id tum Reipublicæ, quæ mihi eſt mea uita charior, tum noſtræ neceſsitudini debere me iudico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem tuam, cæpi magnam uoluptatem, quòd bene cognitam mihi T. Munatij prudentiam & fidem, magis etiam perſpexi in eius incredibili erga te beneuolẽtia, & diligẽtia. Ep. ea.

- Nunquam mehercule mi Cicero, me pœnitebit maxima pericula pro patria

tria ſubire, dum, ſi quid acciderit mihi à reprehenſione temeritatis abſim. Epiſt. 23.

Laterenſis noſtri & fidem, & animum ſingularem in Rempublicā *ſemper fatebor.* Epiſtola *eadem.*

Pacis inter ciues conciliandæ te cupidum eſſe, lætor. Pacem eam ſi à ſeruitute ſeiungis, conſules & reipublicæ, & dignitati tuæ. Sin iſta pax, perditũ hominẽ in poſſeßionẽ impotentißimi dominatus reſtitutura eſt, hoc animo ſcito omneis ſanos, ut mortẽ ſeruituti anteponant. Itaq; ſapientius, meo quidem iudicio, facies, ſi te in iſtã pacificationem non interpones, quæ neq; ſenatui, neq; populo, neq; cuiquam bono probatur. Sed hæc audies ex aliįs, aut certior fies literis. Tu pro tua prudẽtia, quod optimum eſt factu, uidebis. Epi. 27.

Totam Rempublicam *ſum complexus, egiq; acerrimè: ſenatumq; iam languen-*

guentem, & defeſſum ad priſtinam uirtutem, conſuetudinémque reuocaui magis animi, quàm ingenij uiribus. Hic dies, meáq; contentio, atq; actio, ſpem primùm populo Romano attulit libertatis recuperandæ. Nec uerò ipſe poſteà tempus ullum intermiſi de Republica, non cogitãdi ſolùm, ſed etiam agendi. Epiſt.28.

Natura autẽ mea, & ſtudia trahunt me ad pacis, & libertatis cupiditatem. Epiſt.31.

Quare, me eum exiſtima eſſe, quĩ primũ pacis cupidiſsimus ſim (omneis enim ciues planè ſtudeo eſſe ſaluos) deinde qui & me, & Rempublicam uindicare in libertatem paratus ſim. Epiſtola eadem.

Deos, hominesq́; teſtor patres conſcripti, qua mente, & quo animo ſemper in Rempublicam fuerim, & quàm nihil antiquius communi ſalute, ac li-

ber-

bertate iudicarim: quod uobis breui probaſſem, niſi mihi fortuna propriũ conſilium extorſiſſet. Epiſt. 34.

Ex libro quintodecimo.

Maxima ſum lætitia affectus, cùm audiui te conſulem factum eſſe: cumq; honorem tibi deos fortunare uolo, atque à te pro tua, parentisq; tui dignitate adminiſtrari. Epiſt. 8.

Marcellum tuum conſulem factum, teq́; ea lætitia affectum eſſe, quàm maximè optaſti, mirum in modum gaudeo idq́; cùm ipſius cauſſa, tum quòd te omnibus ſecundiſsimis rebus digniſsimum iudico: cuius erga me ſingularem beneuolentiam uel in labore meo, uel in honore perſpexi. Totam denique domum ueſtram uel ſalutis, uel dignitatis meæ ſtudioſiſsimã, cupidiſsimamq; cognoui. Quare, gratum mihi feceris, ſi uxori tuæ Iuniæ grauiſsimæ, atq; optimæ fœminæ, meis uerbis eris gratulatus.

tus. A te id quod conſueuiſti, peto, me abſentem diligas, atque defendas. Epiſt. 9.

SENTENTIAE, SEV SCRIBẽdi *formulæ, quas accommodamus, quum uitia, inimicitias, malos hominum mores explicare: atque illos inde reprehendere uolumus.*

CAP. IX.

Ex libro tertio.

ILlud planè moleſtè tuli, quòd certiſsimum, & iuſtiſsimum triumphum, hoc inuidorum conſilio eſſe tibi ereptum uidebam. Quod tu ſi tanti facies: quanti ego ſemper iudicaui faciendum eſſe, facies ſapienter, & ages uictor ex inimicorum dolore triumphum iuſtiſsimum. Epiſt. 10.

Ex libro quinto.

Sed, quod te non fugit, hæc ſunt in hoc genere uitia: & ut uerecundius ipſi de ſe ſcribant, neceſſe eſt, ſi quid eſt laudandum: & prætereant, ſi quid reprehendendum eſt. Accedit etiam, ut minor ſit fides, minor autoritas: multi deniq; reprehendant, & dicant, uerecundiores eſſe præcones ludorũ gymnicorum, qui cum cæteris coronas impoſuerunt uictoribus, eorumq́; nomina magna uoce pronunciauerunt, cùm ipſi ante ludorum miſsionem corona donantur, alium præconem adhibeant, ne ſua uoce ipſi ſe uictores eſſe prædicẽt. Hæc nos uitare cupimus: & ſi recipis cauſſam noſtram, uitabimus: idq́; ut facias rogamus. Epiſt. 12.

Ex libro ſeptimo.

Minor cur me accuſes, cùm tibi id facere non liceat: quòd ſi liceret, tamen non debebas. Ego *enim te in conſulatu*

ob=

obſeruaueram: & ais fore, ut te Cæſar reſtituat. Multa tu quidem dicis, ſed tibi nemo credit. Tribunatum plebis dicis te mea cauſſa petiſſe, utinã ſemper eſſe Tribunus, interceſſorem non quæreres. Negas me audere, quod ſentiam dicere: quaſi tibi, cùm parum prudenter me rogares, parum fortiter reſpõderim. Hæc tibi ſcripſi, ut iſto ipſo in genere, in quo aliud poſſe uis, te nihil eſſe cognoſceres. Quòd ſi humaniter mecum queſtus eſſes, libenter tibi me, & facilè purgaſſem: Non enim mihi ingrata ſunt, quæ feciſti: ſed quæ ſcripſiſti, moleſta. Me autem, propter quẽ cæteri liberi ſunt, tibi liberum non uiſum, demiror. Nam ſi falſa fuerunt, quæ tu ad me, ut ais, detuliſti: quid ego tibi debeo? Sin uera: tu es optimus teſtis, quid mihi populus Romanus debeat. Epiſt. 28.

Memini, quòd mihi deſipere uidebare,

re, quòd iſtic potius uiueres, quàm nobiſcum. Erat *enim multò domicilium huius urbis (tum quidem hæc urbs) aptius humanitati, & ſuauitati tuæ, q̃ tota* Peloponneſus, *nedum* Patræ. Ep. 29.

Ex libro octauo.

Pudet me tibi confiteri, & queri de Appij hominis ingratiſsimi iniurijs, qui me odiſſe, quia magna mihi debebat beneficia, cæpit: & cùm homo auarus, ut ea ſolueret, ſibi imperare non poſſet, occultum bellum mihi indixit: ita occultum tamen, ut multi mihi renuntiarent, & ipſe facilè animaduerterem, malè eum de me cogitare. Epiſtola. 13.

Ecquando tu hominem ineptiorem, quàm tuum Cn. Pompeium *uidiſti, qui tantas turbas, qui tam nugax eſſet, commorit?* Ecquem *autem* Cæſare *noſtro acriorem in rebus gerendis, eodem in uictoria temperatiorem aut legiſti,*

aut audiſti? Epiſtola 16.

Ex libro decimo.

Confiterer me imprudẽtia lapſum, ſi unquam Lepido *ex animo credidiſsẽ. Credulitas enim error eſt magis, q̃ culpa: & quidem in optimi cuiuſq; mentẽ facillimè irrepit. Sed ego non hoc uitio penè ſum deceptus. Lepidum enim pulchrè noram.* Epiſt. 23.

Ne mouear eius ſermonibus, quem tametſi nemo eſt qui uiderit uelit, tamẽ nequaquam perinde ac dignus eſt, oderunt homines: periculum non eſt. Adeò eſt inuiſus mihi, ut nihil non acerbum putem, quod commune cum illo ſit. Epiſt. 31.

Ex libro vndecimo.

Dij iſti Segulio maleſaciant, homini nequiſsimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt. Quid? Tu illũ ſolum tecum, aut cũ Cæſare, qui neminẽ prætermiſerit, qui cùm loqui potuerit,

*rit,cui non eadem iſta dixerit? Te tamen mi Brute,ſic amo,ut debeo, quòd iſtud quicquid eſſet nugarum,me ſcire uoluiſti.Signum enim magnũ amoris dediſti.*Epiſt.21.

Ex libro duodecimo.

*Sed homo amens & perditus,multóque nequior quàm ille ipſe, quem tu nequiſſimum occiſum eſſe dixiſti, cædis initium quærit.*Epiſt.2.

Dolabella ualdè uituperabatur ab hominibus non inſulſis, quòd tibi tam citò ſuccederet,cùm tu uix dum triginta dies in Syria fuiſſes. Epiſt.4.

*Scelus affinis tui Lepidi, ſummamq́; leuitatem,& inconſtantiam, ex actis, quæ ad te mitti certò ſcio, cognoſſe te arbitror.*Epiſt.8.

Itaq; eadẽ ſuperbia & in prauitate utuntur. Quorũ improbitatẽ aliquãdo retundi & non pati impunitate augeri, non ſolùm utilè eſt Reipublicæ

noſtræ,ſed etiam neceſſarium. Ep.14.

Ex libro quarto decimo.

Quæ ſi,ut tu ſcribis,fato facta putarem,ferrem paulò facilius: ſed omnia ſunt mea culpa commiſſa, qui ab ijs me amari putabam,qui inuidebant: eos nõ ſequebar,qui petebant. Quòd ſi noſtris conſilijs uſi eſſemus, neque apud nos tantum ualuiſſet ſermo aut ſtultorum amicorum,aut improborum, beatiſsimi uiueremus. Epiſt.1.

SENTENTIAE, SEV *ſcribẽdi formulæ ad bellum, & perturbatum* Reipublicæ *ſtatum, aduerſasq; res priuati alicuius hominis,utpote infirmitatem, morbum, mortẽ, & cætera pertinentes.* Et *quibus utimur cùm de eis aut dolemus, aut aliquem conſolamur.*

CAPVT X.

Ex libro ſecundo.

Ciuem

Ciuem meherculè non puto eſſe, qui temporib. his ridere poßit. Epiſt. 3.

Profectò uides, quanta uis in Republica*, temporum ſit, quanta uarietas rerũ, quàm incerti exitus, quàm flexibiles hominum uoluntates, quid inſidiarum, quid uanitatis in uita ſit non dubito, quin cogites.* Epiſt. 6.

Magno dolore me affeciſſent tuæ literæ, niſi iam & ratio ipſa depuliſſet omneis moleſtias, & diuturna deſperatione rerum obdurauiſſet animus ad dolorem nouum. Epiſt. 15.

Ex libro quarto.

Vtinam ſerui ſaluis rebus (ſic enim eſt dicendum) colloqui potuiſſemus inter nos. Profectò *aliquid opis occidenti* Reipublicæ *tuliſſemus.* Epiſt. 1.

Rem uides quo modo ſe habeat: orbẽ terrarum imperijs diſtributis ardere bello: urbem ſine legibus, ſine iudicijs,

ſine iure, ſine fide relictã direptioni, & incẽdijs. Itaq; *mihi uenire in mentẽ nihil poteſt, non modò quid ſperẽ: ſed uix iam quid audeã optare. Sin autem tibi homini prudentiſſimo uidetur utile eſſe, nos colloqui: quanquam lõgius etiam cogitabam ab urbe diſcedere, cuius iam etiam nomen inuitus audio: tamen propius accedam.* Epiſt. *eadem.*

Tãta perturbatio, & cõfuſio eſt rerũ: ita perculſa, et proſtrata fœdiſſimo bello iacẽt oĩa, ut is cuiq; locus, ubi ipſe ſit, miſerrimus eſſe uideatur. Epiſt. 4.

Poſtea q̃ mihi renunciatũ eſt de obitu Tulliæ *filiæ tuæ, ſanè quã pro eo, ac debui grauiter, moleſteq; tuli, communẽq; eã calamitatem exiſtimaui: qui ſi iſtic affuiſſem, neq; tibi defuiſſem, corãq; meũ dolorẽ tibi declaraſſem.* Et *ſi genus hoc conſolationis minimũ, atq; acerbum eſt, propterea q, per quos id fieri debet propinquos, ac familiareis,*

ipſi

ipſi pari moleſtia afficiuntur, neq; ſine lachrymis multis id conari queunt, ut magis ipſi uideantur aliorũ cõſolatione indigere, quàm alijs poſſe ſuũ officium præſtare: tamen quæ in præſentia mihi in mentem uenerunt, decreui h: eai ad te perſcribere: non quòd ea te fugere exiſtimẽ, ſed quòd forſitan dolore impeditus minus ea perſpicias. Quid eſt, quòd tantopere te commoueat tuus dolor inteſtinus? Epiſt. 5.

In unius mulierculæ animula, ſi iactura facta eſt, tantopere commoueriſ? Quæ ſi hoc tempore nõ ſuum diem obijſſet, paucis pòſt annis tamen ei moriendum fuit: quoniam homo nata fuerat. Epiſt. eadem.

Noli te obliuiſci Ciceronem eſſe, & eum, qui alijs cõſueueris præcipere, & dare conſiliũ. Neq; *imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitẽtur ſe tenere medicinæ ſcientiam, ipſi ſe*

curare non poſſunt: ſed potius, quæ a=lijs tute præcipere ſoles, ea tute tibi ſubijce, atque apud animum propone. Nullus dolor eſt, quē non lõginquitas tẽporis minuat, atq; molliat. Epiſt. ea.

Plura me ad te de hac re ſcribere pudet, ne uidear prudentiæ tuæ diffidere. Quare ſi hoc unum propoſuero, finem faciam ſcribendi. Vidimus aliquoties ſecundã pulcherrimè te ferre fortunam, magnamq; ex ea re te laudem adipiſci: fac aliquando intelligamus, aduerſam quoq; te æquè ferre poſſe: neque id maius, q̃ debeat, tibi onus uideri: ne ex omnibus uirtutib. hæc una tibi uideatur deeſſe. Quod ad me attinet, cùm te tranquilliori animo eſſe cognouero, de ijs rebus, quæ hîc gerũtur, quemadmodumq; ſe prouincia habeat, certiorem faciam. Epiſt. eadem.

Ego uerò Serui uellem: ut ſcribis, in meo grauiſsimo caſu affuiſſes. Quantũ

enim

enim præſens me adiuuare potueris, et conſolando, & propè æquè dolẽdo, facilè ex eo intelligo, quòd literis tuis lectis, aliquantulum acquieui. Nam et ea ſcripſiſti, quæ leuare luctum poſſent: & in me conſolando, non mediocrem ipſe animi dolorẽ adhibuiſti. Epiſt.6.

Neque monere te audeo; præſtanti prudentia uirum: nec confirmare, maximi animi hominem, uirumq́; fortiſſimum, conſolari uerò nullo modo. Nam ſi ea quæ acciderũt, ita fers, ut audio, gratulari magis uirtuti debeo, q̃ conſolari dolorẽ tuũ. Sin te tanta mala Reipublicæ frangunt, non ita abundo ingenio, ut te conſoler, cùm ipſe me nõ poſſim. Epiſt.8..

Itaque orbus ijs rebus omnibus, quibus & natura me, & uoluntas, & conſuetudo aſſuefecerat: cùm cæteris, ut quidem uideor, tũ ipſi mihi diſpliceo. Natus enim ad agẽdum ſemper aliquid

dignum uiro, nunc non modò agēdi rationem nullam habeo, ſed ne cogitandi quidem. Epiſt.14.

Reliquum eſt, ut cōſoler, & afferā rationes, quibus te à moleſtijs coner abducere. At ea quidē facultas uel tui, uel alterius cōſolandi, in te ſumma eſt, ſi unq̄ in ullo fuit. Itaq; eam partē, quæ ab exquiſita quadā ratione, & doctrina proficiſcitur, non attingā, tibi totā relinquam. Quid ſit forti, & ſapienti homine dignum, quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta tua uita, quid ſtudia, quid artes, quibus à pueritia floruiſti, à te flagitent, tu uidebis. Ego *quod intelligere, & ſentire poſſum, quia ſum* Romæ, *& quia curo, attendoq́; id tibi affirmo, te in iſtis moleſtijs, in quibus es hoc tempore, nō diutius futurum.* Epiſt.eadem.

Extremū *illud eſt, ut te hortor, et obſecro, animo ut maxime ſis: nec ea ſolū*

memi.

memineris, quæ ab alijs magnis uiris accepiſti, ſed illa etiã q̃ ipſe ingenio, ſtudioq́; peperiſti: quæ ſi colliges, ſperabis oĩa optimè, & quæ accidẽt, qualiacũq; erũt, ſapiẽter feres. Sed hæc tu melius, uel optimè omniũ. Epiſt. eadẽ.

Ex libro quinto.

Ego dolori tuo non ſolùm ignoſco, ſed ſummam etiam laudẽ tribuo. Meus enim me ſenſus quanta uis fraterni ſit amoris, admonet. A te peto, ut tu quoq; æquum te iudicẽ dolori meo præbeas: ſi acerbè, crudeliter, ſi ſine cauſſa ſum à tuis oppugnatus. Epiſt. 2.

Habet enim præteriti doloris ſecura recordatio delectationem. Epiſt. 12.

Circumſpice omnia mẽbra Reipub. *quæ notiſsima ſunt tibi: nullũ reperies profectò, qđ non fractũ, debilitatúmue ſit: quæ perſequerer, ſi aut melius ea uiderẽ, quàm tu uides: aut cõmemorare poſſem ſine dolore, quamquàm*

tuis monitis,præceptíſq; omnis eſt abij‑ciendus dolor. Ergo *& domeſtica fe‑remus,ut cenſes: & publica paulò etiã fortius fortaſſe,quàm tu ipſe qui præ‑cipis.* Epiſt.13.

Ignoſces mihi de meipſo aliquid præ‑dicanti. Quarum enim tu rerum cogi‑tatione nos leuare ægritudine uolui‑ſti,earum etiam commemoratione le‑nimur. Itaq; *ut mones, quantum pote‑ro,me ab omnibus moleſtijs, & ango‑ribus abducam: transferamq; animum ad ea,quibus ſecundæ res ornãtur, ad‑uerſæ adiuuantur.* Epiſt. *eadem.*

Et *ſi unus ex omnibus minimè ſum ad te conſolandum accõmodatus, quòd tantum ex tuis moleſtijs cæpi doloris, ut conſolatione ipſe egerem: tamẽ cùm lõgius à ſummi luctus acerbitate meus abeſſet dolor,quàm tuus, ſtatui noſtræ neceßitudinis eſſe, meæq; à te beneuo‑lentiæ,nõ tacere tanto in tuo mœrore*

tan‑

*tandiu:ſed adhibere aliquã modicã cõ-ſolationẽ,quæ leuare dolorem tuũ poſſet,ſi minus ſanare potuiſſet. Eſt autẽ conſolatio peruulgata quidem illa maximè, quam ſemper in ore, atque animo habere debemus,homines nos ut eſſe meminerimus;ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ propoſita ſit uita noſtra:neq; eſſe recuſandum; quò minus ea,qua nati ſumus conditione,uiuamus:neue tam grauiter eos caſus feramus,quos nullo conſilio uitare poſſumus, euentíſque aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe nobis noui cogitemus.*Epiſt.16.

Quãobrẽ oĩb. officijs amicitiæ diligẽter à me, ſánctéq; ſeruatis, ne hoc quidem prætermittendum eſſe duxi, te ut hortarer,rogaremq;,ut & hominẽ te, & uirum eſſe meminiſſes,id eſt, ut & cõmunẽ,incertumq; caſum, quem neq; uitare quiſquam noſtrũ,neq; præſtare

ullo pacto poteſt, ſapienter ferres: & dolori fortiter, ac fortunæ reſiſteres: cogitaresq́; & in noſtra ciuitate, et in cæteris, quæ rerum potitæ ſunt, multis fortiſsimis, atq; optimis uiris iniuſtis iudicijs taleis caſus incidiſſe. Epiſt. 17.

Etſi egomet, qui te conſolari cupio, conſolandus ipſe ſum, propterea quòd nullam rem grauius iandiu tuli, quàm incommodum tuũ: tamen te magnopere nõ hortor ſolùm, ſed etiã pro amore noſtro rogo atq; oro, te colligas, uirumq́; præbeas, & qua conditione omnes homines, & quibus temporibus nati ſumus, cogites. Plus tibi uirtus tua dedit, quàm fortuna abſtulit. Epiſtola decima octaua.

Omnibus his de cauſsis, debes iſtam moleſtiam, quàm leniſsimè ferre. Meus animus erit in te, liberóſque tuos ſemper, quem tu eſſe uis, & qui eſſe debet. Epiſt. eadem.

Ex

Ex libro ſexto.

Hoc loco uideor augere dolorem tuũ quem conſolando leuare debebam, fateor ne communium malorum conſolationem nullam inuenire, præter illam, quæ tamen, ſi poßis eam ſuſcipere, maxima eſt, quaq́; ego quotidie magis utor, conſcientiam rectæ uoluntatis maximam conſolationem eſſe rerum incõmodarum: nec eſſe ullum magnum malum, præter culpam. A qua quando tantùm abſumus, ut etiam optimè ſenſerimus: euentusq́; magis noſtri conſilij, quàm conſilium reprehendatur: & quandò præſtitimus, quod debuimus, moderatè, quod euenit feramus. Epiſtola 4.

Etſi tali tuo tempore me aut conſolandi, aut iuuandi tui cauſſa ſcribere ad te aliquid pro noſtra amicitia oportebat: tamen adhuc id nõ feci: quia neque lenire uidebar oratione, neque

leuare poſſe dolorem tuum. Poſteà uerò, quàm magnam ſpem habere cœpi fore, ut te breui tempore incolumem haberemus: facere non potui, quin tibi & ſententiam, & uoluntatem declararem meam. Epiſt. 13.

Nunc uerò euerſis omnibus rebus: cùm conſilio profici nihil poßit, una ratio uidetur, quicquid euenerit, ferre moderatè: præſertim cùm omnium rerum mors ſit extremum: & mihi ſim conſcius, me, quoad licuerit, dignitati Reipublicæ *conſuluiſſe: & hac amiſſa, ſalutem retinere uoluiſſe.* Hæc *ſcripſi, non ut de me ipſe dicerē, ſed ut tu, qui coniunctißima fuiſti mecum & ſentētia, & uoluntate, eadem cogitares.* Magna *enim conſolatio eſt, cùm recordare, etiam ſi ſecus acciderit, te tamen rectè, uereq; ſenſiſſe. Atque utinam liceat aliquando aliquo* Reipublicæ *ſtatu nos frui, interq; nos conferre ſolicitu-*

tudines noſtras, quas pertulimus tum, cùm timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quæ facta ſunt. De *tuis rebus nihil eſſe, quod timeas, præter uniuerſæ* Reipublicæ *interitum, tibi confirmo.* De *me autem ſic uelim iudices, quantum ego poßim, me tibi, ſaluti tuæ, liberiſq; tuis ſummo cum ſtudio præſtò ſemper futurum.* Epiſt. 21.

Ex libro ſeptimo.

Ex *omnibus autem ijs, quæ dixi, incommodis, nihil tolerabilius exilio, præſertim innocenti; ubi nulla adiuncta eſt turpitudo: addo etiam, cùm ea urbe careas, in qua nihil ſit, quod uidere poßis ſine dolore.* Epiſt. 3.

Cùm decimum iam diem grauiter ex inteſtinis laborarem: neque ijs, qui mea opera uti uolebant, probarem me non ualere, quia febrim non haberem, fugi in T*uſculanum: quum quidem biduum ita ieiunus fuiſſem, ut ne aquam*

quidem

quidem guſtarem. Ita confectus langore, & fame, magis tuum officium deſideraui, quàm abs te requiri putaui meum. Epiſt. 27.

Ex libro nono.

Caſum, quo ſum grauiſsimè afflictus, ferrem certè moderatius, ſi te haberē. Nam & oratio tua prudens, & amor erga me ſingularis, multum leuaret. Sed quoniam breui tempore, ut opinio noſtra eſt, te ſum uiſurus: ita me affectum offendes, ut multum à te poſsim iuuari: non quòd ita ſim fractus, ut aut hominem me eſſe oblitus ſim, aut fortunæ ſuccumbendum putem: ſed tamen hilaritas illa noſtra, & ſuauitas, quæ te præter cæteros delectabat, erepta mihi omnino eſt. Firmitatem tamen, & conſtantiam, ſi modò fuit aliquando in nobis, eandem cognoſces, quam reliquiſti. Epiſt. 11.

Caius Suberinus Calenus meus familiaris incidit in ea ipſa mala, quæ ſummo ſtudio uitauerat. Opprèſſus eſt enim bello repentino.Epiſt.13.

Ex libro decimo.

Quæ poteſt autem ſpes eſſe in ea Republica,in qua hominis impudiciſſimi, atque intemperãtiſſimi armis oppreſſa ſunt omnia? & in qua nec ſenatus, nec populus uim habet ullam? nec leges ullæ ſunt,nec iudicia,nec omnino ſimulacrum aliquod, aut ueſtigiũ ciuitatis? Epiſt. 1.

Primò ita pugnatum eſt, ut acrius non poſſet ex utraque parte pugnari. Epiſt.30.

Quò tardius certior fierem de prælijs apud Mutinã factis, Lepidus effecit,qui meos tabellarios nouem dies retinuit. Tametſi tantã calamitatẽ Reipub.quàm tardiſſimè audire optãdum eſt:ſed illis qdẽ prodeſſe nihil poſſum neque

neque mederi. Epiſt.33.

Nam neque deeſſe, neque ſupereſſe Reipublicæ uolo. Maximè tamen doleo, adeò & longo, & infecto itinere ad me ueniri: ut die quadrageſimo pòſt, aut ultrà etiam, quàm facta ſunt, omnia nunciantur. Epiſtola eadem.

Quod ad bellum hoc attinet, nec ſenatui, nec Reipublicæ deerimus: quæ poſtea egerimus, faciam te certiorem. Epiſt. 35.

Ex libro vndecimo.

Panſa amiſſo, quantum detrimenti Reſpublica acceperit, non te præterit: nunc autoritate, & prudētia tua proſpicias oportet, ne inimici noſtri, conſulibus ſublatis, ſperent ſe conualeſcere poſſe. Epiſt. 9.

Sed bellum iſtic renatum homines mirantur, nihil tam præter ſpem unquam Epiſt. 14.

Nunc uerò cùm ſim cum tyronibus

egen-

egentiſsimis, ualde & meam, & ueſtram uicem timeam neceſſe eſt. Epiſtola 19.

Ego niſi ualde neceſſe fuerit, ex Italia non excedam. Legiones armo, paro: ſpero me non peſsimum exercitum habiturum, ad omnes caſus, & impetus hominum. Epiſt. 20.

Ex libro duodecimo.

O rem miſeram: dominum ferre non potuimus: conſeruo ſeruimus. Et tamẽ *me quidem fauente magis, quàm ſperante.* Epiſt. 3.

Seruij Sulpitij morte, magnum præſidium amiſimus. Reliqui *partim inertes, partim improbi, nonnulli inuident eorum laudi, quos in* Republica *probari uident.* Epiſt. 5.

Brutus Mutinæ *uix iam ſubſtinebat. Qui ſi conſeruatus erit, uicimus: ſin (quòd dij omen auertant) oppreſſus ibi erit, omnis omnium curſus eſt ad uos.*

*uos. Proinde fac tantum animum ha=
beas,tantumq́; apparatum, quãto opus
eſt ad uniuerſam* Rempub.*recuperan=
dam.*Epiſt. 6.

*Vt enim grauius ægrotant ij, qui cũ
leuati morbo uiderentur,in eum de in=
tegro inciderunt: ſic uehementius nos
laboramus,qui profligato bello, ac pe=
nè ſublato, renouatum bellum gerere
conamur.*Epiſt.*ultima.*

Ex libro decimo quarto.

*Non queo reliqua ſcribere(tanta uis
lachrymarum eſt)ne te in eundem fle-
tum adducam.* Epiſt.1.

*Vos enim uideo eſſe miſerrimas,
quas ego beatiſſimas ſemper eſſe uo=
lui.*Epiſt.2.

*A te quidem omnia fieri fortiſſimè,
& amantiſſimè uideo, nec miror: ſed
mœreo caſum eiuſmodi, ut in tantis
tuis miſerijs meæ miſeriæ ſubleuen=
tur.Nam ad me* P.*Valerius homo offi=*

cio=

cioſus ſcripſit, id quod ego maximo cũ fletu legi, quemadmodum à Veſta ad tabulam Valeriam ducta eſſes: Hem mea lux, meũ deſiderium, unde omnes opem petere ſolebant, te nunc mea Terentia ſic uexari, ſic iacere in lachrymis: & ſordibus: idq́; fieri mea culpa, qui cæteros ſeruaui, ut nos periremus? Epiſtola eadem.

Accepi ab Ariſtocrito treis epiſtolas quas ego lachrimis penè deleui. Cõficior enim mœrore, mea Terẽtia: nec me meæ miſeriæ magis excruciant, quàm tuæ, ueſtræq́;. Ego autem hôc miſerior ſum, quàm tu, quæ es miſerrima: quòd ipſa calamitas cõmunis eſt utriuſque noſtrum: ſed culpa mea propria eſt. Epiſt. 3.

Nam mihi ante oculos dies noctesq́; uerſatur ſqualor ueſter, & mœror, & infirmitas ualetudinis tuæ: ſpes aũt ſalutis ꝑtenuis oſtenditur. Inimici ſunt mul-

multi, inuidi penè omnes. Epiſtola *eadem.*

Non queo iam plura ſcribere: impedit mœror. Epiſt. 4.

Omneis moleſtias, & ſolicitudines, quibus & te miſerrimam habui (id quod mihi moleſtiſsimum eſt) Tulliolámque, quæ nobis noſtra uita dulcior eſt, depoſui, & eieci. Epiſt. 7.

Ad cæteras meas miſerias acceſsit dolor è Dolabellæ ualetudine, & Tulliæ: omnino de omnibus rebus ne quid conſilij capiam, nec quid faciam, ſcio. Tu uelim tuam, & Tulliæ ualetudinem cures. Epiſt. 9.

In maximis meis doloribus excruciat me ualetudo Tulliæ noſtræ: De qua *nihil eſt, quod ad te plura ſcribam. Tibi enim æquè magnæ curæ eſſe certò ſcio.* Epiſt. 19.

Ex libro decimoſexto.

Quo in diſcrimine uerſetur ſalus mea

mea, et bonorũ oĩm, atq; uniuerſæ Rei*pub. ex eo ſcire potes, quòd domos noſtras, & patriã ipſam uel diripiẽdam, uel inflammandã reliquimus.* Epiſt. 11.

Incredibili ſum turbatus ſollicitudine de tua ualetudine: qua ſi me liberaris, ego te omni cura liberabo. Ep. 13.

SENTENTIAE, SEV *ſcribendi formulæ, quibus utimur, cùm rem aliquam geſtam amico ſignificare, aut aliquid ab eo expoſcere: aut ipſum ad rem aliquam peragendam exhortari uolumus.*

CAP. XI.

Ex libro primo.

P*ompeium & hortari, & orare, & iam liberius accuſare, & monere, ut magnam infamiam fugiat, non deſiſtimus. Sed planè nec precib. noſtris, nec admonitionib. reliquit locũ. Nã cùm in ſermone quotidiano, tũ*

in ſenatu palã ſic agit cauſam tuam, ut neq; eloquẽtia maiore quisq̃, neq; grauitate, nec ſtudio, nec cõtẽtione agere potuerit, cũ ſumma teſtificatiõe tuorũ in ſe officiorum, et amoris erga te ſui. Epiſt. 1.

Nos in cauſſa autoritatẽ eò minorem habemus, q̃ tibi debemus. Gratiã *aũt noſtrã extinguit hoĩm ſuſpicio.* Ep. *ea.*

Idib. Ian. *in ſenatu nihil eſt cõfectũ, propterea q̃ dies magna ex parte conſumptus eſt altercatione* Lentuli *conſulis, & Caninij tribuni pleb.* Epiſt. 2.

Conſules *neq; concedebant, neq; ualdè repugnabant: diẽ conſumi uolebãt, id quod eſt factum: reſpiciebant enim in* Hortensij *ſententiam multis partibus plureis ituros.* Epiſt. *eadem.*

Hac *controuerſia uſque ad noctem ducta, ſenatus eſt dimiſſus: & ego eo die caſu apud* Pompeium *cœnaui: nactúſque tempus hoc magis idoneum: q̃ unquam*

unquam antea, quòd poſt tuum diſceſſum is dies primus honeſtiſsimus nobis fuerat in ſenatu: ita ſum cum eo locutus, ut mihi uiderer animũ hominis ab omni alia cogitatione ad tuã dignitatem tuendam traducere. Epiſt. *eadem.*

Hæc ſcripſi ad 16. *Cal.* Februarij *ante lucem.* Eo *die ſenatus erat futurus.* Nos *in ſenatu, quemadmodum ſpero, dignitatem noſtram, ut poteſt in tãta hominum perfidia, & iniquitate, retinebimus.* Epiſt. *eadem.*

Quæ gerantur accipies ex Pollione, *qui omnibus negotijs non interfuit ſolùm, ſed præfuit.* Epiſt. 6.

Quòd ſcire uis qua quiſque in te fide ſit, & uoluntate, difficile dictu eſt de ſingulis. Vnum *illud audeo, quod antea tibi ſæpe ſignificaui, nũc quoq; re perſpecta, et cognita ſcribere: uehemẽter quoſdã homines, & eos maximè, qui te & maximè debuerunt, & plurimum*

*iuuare potuerunt, inuidiſſe dignitati tuæ.*Epiſt.7.

Quorũ autoritatẽ,dignitatẽ,uoluntatẽq́; defenderas,nõ tã memores eſſẽt uirtutis tuæ,q̃ laudis inimici.Quo quidem tẽpore,ut perſcripſi ad te antea, cognoui Hortenſium *percupidum tui, ſtudioſum* Lucullum: *ex magiſtratibus autem* L.Rutilium, *& fide, & animo in te ſingulari.*Epiſt. *eadem.*

Illa me ratio mouit, ut te ex noſtris euẽtis cõmunib. admonendũ putarẽ, ut cõſiderares in omni reliqua uita, quibus crederes,quos caueres. Epiſt. *ead.*

*Hîc ego quantum humano conſilio efficere potui,circũſpectis rebus meis omnibus, rationibusq́; ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum omnium: quam tibi,ſi potero,breuiter exponam.*Epiſt.9.

Ex libro ſecundo.

Et quoniam meam tuorum erga me me-

meritorum memoriã nulla unquã delebit obliuio, te rogo, ut memineris, quãtæcunque tibi acceſsiones fuerunt & fortunæ, et dignitatis: eas te nõ potuiſſe conſequi, niſi meis puer olim fideliſſimis, atq; amãtiſs. conſilijs paruiſſes. Quare hoc animo in nos eſſe debebis, ut ætas noſtra iã ingraueſcens, in amore, atque in adoleſcentia tua conquieſcat. Epiſt. 1.

Breui tamen ſic habeto, in eum ſtatũ temporum tuum reditum incidere, ut ijs bonis, quæ tibi natura, ſtudio, fortuna data ſunt, faciliùs omnia, quæ ſunt in Republica *ampliſsima cõſequi poſſis, quàm muneribus: quorũ neq; facultatem quiſquam admiratur (eſt enim copia munerum, non uirtutis) neque quiſquam eſt, quin ſatietate iam defeſſus ſit.* Epiſt. 2.

Summa ſcito te in expectatione eſſe, eáq; à te expectari, quæ à ſumma uir-

tute,ſummoq́; ingenio expectãda ſunt: ad quæ ſi es,ut debes,paratus(quod ita eſſe cõfido)plurimis,maximisq́; muneri b. & nos amicos, & ciueis tuos uniuerſos,& Remp. efficies. Ead. *epiſt.*

Ex libro tertio.

De *rebus urbanis q̃ me certiorẽ feciſti, cùm per ſe mihi gratum fuit, tum quòd ſignificaſti tibi omnia mea mandata curæ fore.* In *quibus unum illud te præcipuè rogo,ut cures, ne quid mihi ad hoc negotij aut oneris accedat, aut temporis:* Hortenſi*umq́; noſtrum collegam & familiarem roges, ut ſi unquã mea cauſſa quicquam aut ſenſit,aut fecit, de hac quoq; ſententia bina decedat: qua mihi nihil poteſt eſſe inimĩcius.* Epiſt.8.

Illud quod polliceris, uelim pro tua fide,diligentiaq́;,& pro noſtra nõ inſtituta,ſed iam inueterata amicitia, cures,enitare,ut ſupplicatio nobis quàm

hono=

honorificentiſſimè, quàm primúmque decernatur. Epiſt.9.

Ex libro quarto.

Etſi ſcio non iucundiſſimum nuntiũ me uobis allaturũ: tamen quoniã caſus & natura in bonis dominatur, uiſum eſt faciendũ, quoquo modo res ſe haberet, uos certiores ut facerem. Epiſt.12.

Ita uir clariſſimus ab homine teterrimo acerbiſſima morte eſt affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inuentus eſt amicus, qui ei mortem afferret. Epiſt. *eadem.*

Sed de noſtris rebus ſatis, uel etiã nimium multa, de tuis uelim, ut eo ſis animo, quo debes eſſe: id eſt, ut ne quid tibi præcipuè timendum putes. Si enim ſtatus erit aliquis ciuitatis, quicunque erit, te omnium periculorum uideo inexpertem fore. Nam alteros tibi iam placatos eſſe intelligo, alteros nunquã iratos fuiſſe. Epiſt.14.

Ex libro quinto.

Quare, te rogo, ſi opus erit, ad Cæſarem meam cauſſam agas, meq́; tibi in omnes parteis defendēdum putes: hoc exiſtimans, neminem te tui amātiorem habere. Epiſt. 10.

Quàm potui accuratiſsimè te, tuámque cauſſam tutatus ſum: & proximè, recenti aduentu meo cùm rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, ſi affuiſſem: tamen nulla in re ſaluti tuæ defui. Epiſt. 17.

Ex libro ſexto.

Quapropter primùm fac animo forti, atq; magno ſis. Ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiā cognitus, ut tibi id faciendum ſit. Deinde *ſpem quoque habeas firmiſsimā propter eas cauſſas, quas ſcripſi.* A *me uerò tibi omnia, liberíſque tuis paratiſsima eſſe cōfidas uelim.* Id *enim & uetuſtas noſtri amoris, & mea conſuetudo in*

meos,

meos, & tua multa erga me officia poſtulant. Epiſt. 5.

Me ſcito omnem meum laborem, omnem operam, curam, ſtudium in tua ſalute conſumere: nã cùm te ſemper maximè dilexi, tum fratrum tuorũ, quos æquè, atque te ſumma beneuolẽtia ſum complexus; ſingularis pietas, amórque fraternus, nullũ me patitur officij erga te, ſtudijq́; munus, aut tẽpus prætermittere. Sed quæ faciã, fecerimq́; pro te, ex illorum te literis, quàm ex meis, malo cognoſcere. Quid autẽ ſperẽ, aut confidam, & exploratum habeam de ſalute tua, id tibi à me declarari uolo. Nam ſi quiſquã eſt timidus in magnis, periculoſiſq́; reb. ſemperq́; magis aduerſos rerum exitus metuẽs, quàm ſperans ſecundos, is ego ſum: & ſi hoc uitium eſt, eo me non carere confiteor. Epiſt. 14.

De reliquo ut te ſæpe per literas hor=

tatus ſum, ita uelim tibi perſuadeas, te in hac cauſſa nihil habere, quod timendum ſit, præter communem caſum ciuitatis, qui etſi eſt grauiſſimus, tamẽ ita uiximus, & id ætatis iam ſumus, ut omnia, quæ non noſtra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus. Epiſtola 20.

Ex libro ſeptimo.

Fac quæſo, qui ego ſum, eſſe te. Eſt ne aut tui pudoris, aut noſtri, primùm rogare de die: deinde plus annua poſtulare? Sed eſſent mi Galle oĩa facilia, ſi & ea mercatus eſſes, quæ ego deſiderabã, & ad eam ſummã, quam uolueram. Attamẽ iſthæc ipſa, quæ te emiſſe ſcribis, non ſolùm rata mihi erunt, ſed etiam grata: planè enim intelligo, te non modò ſtudio, ſed etiam amore uſum, quæ te delectarint hominem (ut ego ſemper iudicaui) in omni iudicio elegantiſſimum, quæq; me digna putaris,

coẽ-

*coemiſſe.*Epiſt.24.

*Caninio cōſule ſcito neminem pran diſſe: nihil tamen eo conſule mali factum eſt.*Fuit *enim mirifica uigilātia, qui ſuo toto conſulatu ſomnum non uiderit.*Hæc *tibi ridicula uidentur: non enim ades: quæ ſi uideres, lachrymas non teneres.*Epiſt.31.

Ex libro octauo.

Oīa tibi exponere, niſi coràm, nō poſſum, idq́; celeriter fore ſpero. Ep.16.

Per fortunas tuas Cicero, per liberos te oro, & obſecro, ne quid grauius de ſalute, & incolumitate tua cōſulas. Nā Deos, hominesq́;, amicitiamq́; noſtram teſtificor, me neq; temerè tibi prædixiſſe, neq; temerè monuiſſe. Epiſt.17.

Quare ſi tibi tu, ſi filius unicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquæ tibi charæ ſūt: ſi aliquid apud te nos, ſi uir optimus gener tuus ualet, eorū fortunas nō debes uelle conturbare, ut eam cauſſam,

in cuius uictoria, ſalus noſtra eſt, aut odiſſe, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuã habeamus. Epiſt. eadem.

Ex libro nono.

Plus facio, q̃ Caninius mandauit. Is enim ſi quid ego ſcirẽ, rogarat, quod tu neſcires. Ego tibi *ea narro, quæ tu melius ſcis, q̃ ipſe qui narro. Faciam ego illud, quod rogatus ſum, ut eorum quæ temporis huius ſint, quæ tua intereſſe audiero, ne quid ignores.* Ep. 6.

Si uales, gaudeo: & ipſe ualeo, & Tullia noſtra rectè ualet. Terẽtia minus bellè habuit: ſed certum ſcio iã conualuiſſe eam. Prætereà rectiſſimè ſunt apud te omnia. Epiſt. 9.

Oratiunculã pro Deiotaro, quã requirebas, habebam mecũ, quod non putaram. Itaq; eam tibi miſi: uelim ſic legas, ut cauſſam tenuem, & inopẽ, nec ſcriptione magnopere dignã. Sed ego

hoſpiti

hoſpiti ueteri, & amico munuſculum mittere uolui leuidenſe craſſo filo, cuiuſmodi ipſi' ſolēt eſſe munera. Ep. 12.

Si me amas, tu fac, ut ſciam, quid de nobis futurū ſit. Habuiſti enim in tua poteſtate, ex quo uel ex ſobrio, uel certè ex ebrio ſcire poſſes. Epiſt. 17.

Hoc tamen ſcito, non modò non me, qui conſilijs nō interſum, ſed ne ipſum quidem principem ſcire quid futurum ſit. Nos enim illi ſeruimus, ipſe temporibus. Ita nec ille, quid tempora poſtulatura ſint: nec nos, quid ille cogitet, ſcire poſſumus. Epiſt. eadem.

Dupliciter delectatus ſum tuis literis: & quòd ipſe riſi, & quòd te intellexi iam poſſe ridere. Me autem à te, ut ſcurrā uelitem, malis oneratū eſſe, nō moleſtè tuli. Illud doleo, in iſta loca uenire me, ut conſtituerā, nō potuiſſe: habuiſſes enim non hoſpitem, ſed cōtubernalem. At quem uirum? Non eum,

quē tu es ſolitus promulſide cōficere. Integrā famē ad ouū affero. Itaq; uſq; ad aſſum uitulinum opera perducitur. Illa mea quæ ſolebas antea laudare, ô hominem facilē, ô hoſpitem nō grauē, abierunt. Nam omnem noſtrā de Rep. curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commendationē cauſſarū, abiecimus. In Epicuri nos aduerſarij noſtri caſtra coniecimus: nec tamē ad hanc inſolentiam, ſed ad illā tuā lautitiam, ueterem dico, cùm mecum ſumptus habebas: etſi nunquam plura prædia habuiſti. Proinde te para: cum homine edaci tibi res eſt, & qui iam aliquid intelligat. Epiſt. 20.

Hæc igitur eſt nunc uita noſtra: manè ſalutabamus domi & bonos uiros multos, ſed triſtes, & hos lætos uictores: qui me quidē pofficiosè, & pamanter obſeruāt. Vbi ſalutatio defluxit, literis me inuoluo, aut ſcribo, aut lego.

Veniunt

Veniũt etiam, qui me audiunt, quaſi doctum hominẽ, quia paulò ſum, quàm ipſi doctior. Inde corpori omne tẽpus datur. Patriã eluxi iam & grauius, & diutius, quàm ulla mater unicum filiũ. Sed cura, ſi me amas, ut ualeas: ne ego te iacente bona tua comedam. Statui enim tibi ne ægroto quidem parcere. Epiſtola eadem.

Heri ueni in Cumanum: cras ad te fortaſſe. Sed cùm certum ſciam, faciam te paulò antè certiorem. Etſi Marcus Ceparius, *cùm mihi in ſylua Gallinaria obuiam ueniſſet, quæſiſſemq́;, quid ageres, dixit te in lecto eſſe, quòd ex pedibus laborares: tuli ſcilicet moleſtè ut debui: ſed tamen conſtitui ad te uenire, & ut uiderem te, & uiſerem, & cœnarem etiam.* Non *enim arbitror cocum etiã te arthrichũ habere.* Ex*pecta igitur hoſpitẽ cùm minimè edacẽ, tũ inimicũ cœnis ſumptuoſis.* Ep. 23

Sed

Sed mehercule mi Pæte extra iocum moneo te, quod pertinere ad beatè uiuendum arbitror: ut cum uiris bonis, iucundis, amantibus tui uiuas. Nihil eſt aptius uitæ, nihil ad beatè uiuendum accommodatius. Nec id ad uoluptatem refero, ſed ad communitatem uitæ, atque uictus, remiſsionémque animorum quæ maximè ſermone efficitur familiari, qui eſt in conuiuijs dulciſsimus. Epiſt. 24.

Cum M. *Fabio (quod ſcire te arbitror) ſummus mihi eſt uſus: ualdéq; cũ diligo, cùm propter ſummam probitatem eius, ac ſingularem modeſtiam, tũ quòd in his controuerſiis, quas habeo cum tuis combibonibus* Epicureis: *optima opera eius uti ſoleo.* Epiſt. 25.

Ex libro decimo.

Itáque mihi maximæ curæ eſt non de mea quidem uita, cui ſatisfeci uel ætate, uel factis, uel (ſi quid etiam hoc ad

rem

rem pertinet) gloria: ſed me patria ſollicitat. Epiſt. 1.

In ijs autem rebus, quæ nihilominus, ut ego abſim, confici poſſunt: peto à te, ut tu rationem habere uelis & ſalutis, & dignitatis meæ. Epiſt. 2.

Cùm ipſum Furnium *per ſe uidi libentiſsimè, tum hòc libentius, quòd illum audiens, te uidear audire.* Nam *& in re militari uirtutem: & in adminiſtranda prouincia iuſtitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam expoſuit: & præterea mihi non ignotam in conſuetudine, & familiaritate ſuauitatem tuam adiunxit: præterea ſummam erga te liberalitatem. Quæ omnia mihi iucunda: hoc extremum etiam gratum fuit.* Epiſt. 3.

Caue tempus amittas. Sic moneo, ut filium: ſic faueo, ut mihi: ſic hortor, ut & pro patria, & amiciſsimum. Epiſtola 5.

Crede

Crede igitur mihi Plance, omneis quos adhuc gradus dignitatis conſecutus ſis (es autem adeptus ampliſſimos) eos honorum uocabula habituros, non dignitatis inſignia, niſi tecum libertate Pop. Rom. *& cum ſenatus autoritate coniunxeris. Seiunge te, quæſo, aliquando ab ijs, cum quibus te non tuum iudicium, ſed temporum uincula coniunxerunt.* Epiſt. 6.

Ipſe, ſi à Lepido *non impediar, celeritate ſatisfaciam: ſin autem in itinere meo ſe oppoſuerit, ad tempus conſilium capiam.* Copias *adduco & genere, & numero, & fidelitate firmiſſimas.* Epiſt. 9.

Sedulitas mea (ut ſpero) & mihi, & Reipublicæ *tulit fructum:* Nanque *aſſiduis internunciis cum* Lepido *egi, ut omiſſa omni cõtentione, reconciliatáque uoluntate noſtra, communi conſi-*

lio

lio Reipublicæ ſuccurreret: ſe, liberos urbem pluris, quàm unum perditum, abiectúmque latronem putaret: obſequióque meo ſi ita faceret, ad omneis res abuteretur. Profeci itaque per Laterenſem internuncium: fidem mihi dedit, ſe Antonium, ſi prohibere ſua prouincia non potuiſſet, bello perſecuturum.Epiſtola decimaquinta.

Ego eam ſententiam dixi, cui ſunt aſſenſi ad unum. Ea quæ fuerit, ex ſenatuſconſulto cognoſces. Epiſtola decimaſexta.

Quòd ſi omnia mihi integra & ipſe & fortuna ſeruauerit, recipio uobis celeriter me negotium ex ſententia confecturum. Fratrem meum aßiduis laboribus, cōcurſionibusq́; cōfectū grauiter ſe habuiſſe, anteà tibi ſcripſi: ſed tamē cùm primùm poſſe ingredi cœpit non magis ſibi, quàm Reip. cōualuiſſe

ſe

ſe exiſtimans,ad omnia pericula prin-ceps eſſe non recuſat:ſed ego eum non ſolùm hortatus ſum, uerùm etiam coẽ-gi iſtò proficiſci. Epiſt.17.

*Sed mi Plance incumbe, ut belli ex-trema perficias. In hoc erit ſumma & gratia,& gloria.*Epiſt.19.

*Si,ut ſcripſiſti ad collegam,ita ſe res habet:omni cura liberati ſumus:nec ta men erimus priùs,quàm ita eſſe,tu nos feceris certiores.*Epiſt.20.

*Nec depugnare, ſi occaſio tulerit: nec obſideri,ſi neceſſe fuerit: nec mo-ri, ſi caſus inciderit, pro uobis para-tior fuerit quiſquã. Quare hortor te mi Cicero, exercitum huc traijcien-dum quàmprimum cures, & matures priùs, quàm hoſtes magis corroboren tur, & noſtri perturbentur. In quo ſi celeritas erit adhibita, Reſpublica in poſſeßione uictoriæ,deletis ſceleratis, permanebit.*Epiſt.21.

In

In quo hanc capio uoluptatem, quòd certè quò magis me petiuerunt, tantò maiorem his fruſtratio dolorem attulit. Tu mi Cicero, quod adhuc feciſti, idem præſta: ut uigilanter neruoſeq́; nos, qui ſtamus in acie, ſubornes. Epiſtola uigeſima tertia.

Quòd uiuit Antonius hodie, quòd Lepidus unà eſt, quòd exercitus habẽt non contemnendos, quòd ſperãt, quòd audent: id omne Cæſari acceptum referre poſſunt. Epiſt. 24.

Quamobrem ſi quid operis tibi etiã nunc reſtat, id maximopere cenſeo perſequendum. Epiſt. 25.

Sed tamen ſententiã meam tibi ignotam eſſe nolebã. Cuius eſt hæc ſumma, ut omnia te metiri dignitate malim, quàm ambitione: maioremq́; fructum ponere in perpetuitate laudis, quàm in celeritate præturæ. Epiſt. eadem.

Mihi enim negotij plus reliquiſti

uni-

uni, quàm præter me omnibus. Epi-*ſtola.*28.

Cæſarem uerò, quòd me in tanta for-tuna modò cognitum uetuſtiſſimorum familiarium loco habuit, dilexi ſumma cum pietate, & fide. Quæ mea ſenten tia gerere mihi licuit, ita feci, ut opti-mus quiſque maximè probarit. Quod iuſſus ſum eo tempore, id ita feci, ut ap pareret inuito imperatum eſſe. Epi-*ſtola* 31.

Abs te mi Cicero magnopere peto, ſi meam uitam, & ſtudium diligentiſ-ſimè ſuperioribus in Republica admi-niſtranda, quæ Lepido digna ſunt, per-ſpecta habes, ut paria, aut eò amplio-ra reliquo tẽpore expectes: & proin-de tua autoritate me tuendum exiſti-mes: quo tibi plura tuo merito debeo. Epiſt. *ultima.*

Ex libro vndecimo.

Fallere nemo nos poteſt, niſi tu, quod

cer-

certè abeſt à uirtute tua & fide. Sed alius nemo facultatem habet decipiendi nos: tibi enim uni credimus, & credituri ſumus. Epiſt. 2.

Vt principijs conſentiant exitus, tuum eſt hoc munus, tuæ partes. A te hoc ciuitas, uel omnes potius gentes non expectant ſolùm, ſed etiam poſtulant. Quanquam cùm hortatione non egeas, ut ſuprà ſcripſi, non utar ea pluribus uerbis. Epiſt. 5.

Quamobrem ad omnia ita paratus, atque animatus eſſe debes, non ut nihil facias, niſi iuſſus: ſed ut ea geras, quæ ab omnibus ſumma cum admiratione laudentur. Epiſt. 7.

Coniunctio tua cum collega, concordiaq́; ueſtra, quæ literis communibus declarata eſt ſenatui, populoq́; Romano *gratiſſima accidit. Quod ſupereſt, perge mi* Brute: *& iam non cum alijs, ſed tecum ipſe certa.* Epiſt. 15.

Quod

Quod pro me non facio, id pro te fa cere meus in te amor, tuaq́; officia cogunt, ut timeam. Epiſtola 20.

Ego niſi ualde neceſſe fuerit, ex Ita lia non excedam. Epiſt. eadem.

Nos hîc ualemus rectè: & quò melius ualeamus, operam dabimus. Epiſt. 23.

Quæ tibi ſuperioribus literis mea manu ſcripſi, terrendi tui cauſſa homi nes loquuntur. Epiſtola eadem.

Crede mihi, niſi iſta omnia ita fiunt, quemadmodum ſcribo, magnum nos omneis adituros periculum. Rogo te, ui dete quibus hominibus negotium detis, qui ad me legiones adducant. Et fide opus eſt, & celeritate. Epiſtola *uigeſima ſexta.*

Ex libro duodecimo.

Reliqua magna ſunt, & multa, ſed poſita omnia ſunt in uobis: quanquam quid primùm explicemus, non uideamus. Epiſt. I.

Veſtri

Veſtri enim pulcherrimi facti ille furioſus me principem dicit fuiſſe. Vtinam quidem fuiſſem: moleſtus nobis non eſſet. Epiſt. 3.

Vellẽ idib. Martijs me ad cœnã inuitaſſes: reliquiarũ nihil fuiſſet. Ep. 4.

Sed tu quid ageres, quid acturus, ubi denique eſſes, neſciebam. Fama nunciabat te eſſe in Syria: autor erat nemo. Epiſt. eadem.

Hyemem credo adhuc prohibuiſſe, quò minus de te certum haberemus, quid ageres: maximéque ubi eſſes. Epiſtola 5.

Dixi de te quæ potui, tanta contentione, quantum forum eſt: tãto clamore, conſenſuq; populi, ut nihil unquam ſimile uiderim. Quod autem & in Senatu pluribus uerbis diſſerui, & dixi in concione, in eo uelim fidem meam liberes. Epiſt. 7.

Te quidem magnum hominem, &

præſenti iudicio, & reliqui temporis expectatione ſcito eſſe. Hoc tibi pro*poſito, fac ut ad ſumma contendas.* Ni*hil eſt tantum, quod non populus* Ro*manus à te perfici, atque obtineri poſſe iudicet.* Epiſt. 8.

Nūc *te cohortatione non puto indigere, ut nos abſenteis, remq́; publicam quantum opus eſt, defendas.* Epiſtola *undecima.*

Hæc *à te peto, nō ſolùm* Reip. *quæ tibi ſemper fuit chariſsima: ſed etiā amicitiæ noſtræ nomine, quā confido apud te plurimum poſſe.* Epiſt. 12.

De *noſtra dignitate uelim tibi ut ſemper curæ ſit: & quocunque tempore occaſionem habueris, & in ſenatu, & in cæteris rebus laudi noſtræ ſuffragere.* Epiſt. 14.

Ego *porrò non mediusfidius cupiditate prouinciæ produci longius ſpatiū mihi uolo,* Nam *mihi fuit iſta prouin-*

cia

cia plena laboris, periculi, detrimenti.
Epiſtola eadem.

Athenas ueni ad undecimum calend. Iunij, atque ibi, quod maximè optabã, uidi filium tuum deditum optimis ſtudijs, ſummaq́; modeſtiæ fama. Qua ex re quantam uoluptatem cœperim, ſcire potes etiã me tacente. Nõ enim neſcis quanti te faciam, & quàm pro noſtro ueterrimo, uerißimoq́; amore omnib. tuis etiã minimis commodis, nõ modò tanto bono, gaudeam. Noli putare mi Cicero, me hoc auribus tuis dare: nihil adoleſcente tuo, atque adeò noſtro (nihil enim mihi à te poteſt eſſe ſeiunctũ) aut amabilius omnib. ijs, qui Athenis ſunt, eſt: aut ſtudioſius earum artium, quas tu maximè amas, hoc eſt, optimarum. Itaque tibi, quòd uerè facere poſſum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis: quòd eũ, quẽ neceſſe erat diligere, qualiſcunq; eſſet, talẽ

habemus,ut libenter quoq; diligamus. Epiſt.16.

Audiebam quædam turbulenta, quæ ſcilicet cupio eſſe falſa, ut aliquando otioſa libertate fruamur: quod uel minimè adhuc mihi contigit. Ego *tamen nactus in nauigatione noſtra puſillũ laxamenti, concinnaui tibi munuſculum ex inſtituto meo.* Epiſt.*eadem.*

Et*ſi periniquo patiebar animo te à me digredi, tamẽ eo tempore me cõſolabar, q, & in ſummum otium te ire arbitrabar, & impendẽtibus magnis negotijs, diſcedere.* Epiſt.18.

O*mnem conditionem imperij tui, ſtatumq; prouinciæ mihi demonſtrauit* T*ratorius.* O *multa intolerabilia locis omnibus.* S*ed quò tua maior dignitas, eò, quæ tibi acciderunt, minus ferẽda.* N*eque enim quæ tu propter magnitudinem & animi, & ingenij moderatè fers, à te non ulciſcenda ſunt, etiamſi*

non

non ſint dolenda. Sed hæc poſterius. Epiſt.23.

Rerum urbanarũ acta tibi mitti certè ſcio: quod ni ita putarem, ipſe perſcriberem. Epiſt.24.

Atque antehac quidem ſperare saltē licebat: nunc etiam illud ereptum eſt. Equidem & hæc, & omnia quæ homini accidere poſſunt, ſic fero, ut philoſophiæ habeam magnam gratiã, quæ nõ modò me à ſolicitudine abducit, ſed etiam contra omneis fortunæ impetus armat. Tibiq; idem cenſeo faciendum, nec à quo culpa abſit, quicquam in malis numerandum. Sed hæc tu melius. Epiſt. eadem.

Te tamen hortor, ut omni cura in Rempublicam incumbas. Hoc eſt animi, hoc eſt ingenij tui, hoc eſt eius ſpei, quam habere debes amplificandæ dignitatis tuæ. Sed hac de re aliàs ad te pluribus. Epiſt. 25.

Quanquam admodum ſumus iam deſatigati: ſed nulla laßitudo impedire officium, & fidem debet. Verùm hæc hactenus. Ab alijs te de me, quàm à me ipſo malo cognoſcere. De te audiebamus ea, quæ maximè uellemus. De Cn. Minutio, quem tu quibuſdam literis ad cælum laudibus extuliſti, rumores duriores erant. Id quale ſit, omnino quid iſtic agatur, facias me uelim certiorē. Epiſt. 26.

Ex libro decimo tertio.

Velim, ſi qua offenſiuncula facta eſt animi tui, peruerſitate aliquorū (noui enim gentē illā) des te ad lenitatē, uel propter tuam ſummā humanitatē, uel etiam honoris mei cauſſa. Epiſt. 1.

Impedior uerecundia, ne te pluribus uerbis rogem. Neque tamen dubito, quin, ſi tua nihil, aut non multū interſit, eo ſis animo, quo ego eſſem, ſi quid tu me rogares: Mihi certè gratißimū

fe-

*feceris.*Epiſtola *ſecunda.*

Sed hæc,quæ ſcripta ſunt ſuprà, eò ſpectant,ut te horter,& ſuadeam. Re*liqua ſunt,quæ pertinent ad rogandũ: ut non ſolùm tua cauſſa tibi conſilium me dare putes, ſed etiam quod mihi opus ſit,me à te petere,& rogare.* Gra*tiſsimũ igitur mihi feceris,ſi* Volater*ranos omnibus rebus integros, incolumesq́; eſſe uolueris.*Epiſt.4.

Pro tuo animo in me ſingulari, exiſtimaui me oportere ad te accuratius ſcribere: etſi non ſum neſcius, & quæ temporum ratio, & quæ tua poteſtas ſit: tibiq́; negotiũ datum eſſe à C. *Cæſare, non iudicium, præclarè intelligo. Quare à te tãtùm peto,quantum & te facere poſſe, & libenter mea cauſſa facturum eſſe arbitror.*Et *primùm uelim exiſtimes,quod res eſt, municipij fortunas omnes in iſto uectigali cõſiſtere:his autem temporibus hoc munici-*

cipium maximis onerib. preſſum, ſummis affectum eſſe difficultatibus. Hoc *etſi commune uidetur eſſe cum multis, tamen (mihi crede) ſingulareis huic municipio calamitates accidiſſe: quas idcirco nō commemoro, ne de miſerijs meorum neceſſariorum conquerens, homines, quos nolo, uidear offendere.*
Epiſt. 8.

Ego te planè rogo, atque ita, ut maiore ſtudio, iuſtiore de cauſſa magis ex animo rogare nihil poßim, ut Albino *parcas, prædia* Laberiana *ne attingas. Magna me affeceris non modò lætitia, ſed etiam quodammodo gloria, ſi* P. Sextius *homini maximè neceſſario per me ſatisfecerit, cùm ego illi plurimum debeam. Quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo.* Maius *mihi dare beneficium nullum potes.* Id *mihi intelliges eſſe gratißimū.*
Epiſt. 9.

Nero

Nero meus mirificas apud me tibi gratias egit, prorſus incredibileis, ut nullum honorem ſibi haberi potuiſſe diceret, qui à te prætermiſſus eſſet. Magnum fructum ex ipſo capies: nihil eſt enim illo adoleſcente gratius. Sed mehercule mihi quoque gratiſsimum feciſti. Pluris enim ex omni nobilitate neminẽ facio. Itaque ſi ea feceris, quæ ille per me tecum agi uoluit, gratiſsimum mihi feceris. Epiſt. 65.

Ex libro decimo quarto.

Tu quòd me hortaris, ut animo ſim magno, & ſpem habeam recuperandæ ſalutis: id uelim ſit eiuſmodi, ut rectè ſperare poſsimus. Nunc miſer quando tuas iam literas accipiam? quis ad me perferet? quas ego expectaſſem Brundusij, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem prætermittere noluerunt. Quod reliquum eſt, ſuſtenta te mea Terentia, ut potes. Honeſtiſsimè

uiximus: floruimus. Non uitium noſtrum, ſed uirtus noſtra nos afflixit: peccatum eſt nullum, niſi quòd nõ unà animam cũ ornamentis amiſimus. Epiſtola quarta.

Si tu, & Tullia lux noſtra ualetis, ego, & ſuauiſsimus Cicero ualemus. Pridie idus Octobris Athenas uenimus, cùm ſanè aduerſis uentis ubi eſſemus, tardeq́; et incommodè nauigaſſemus. De naui exeuntibus nobis, Achaſtus cum literis præſtò fuit uno & uigeſimo die, ſanè ſtrenuè. Epiſt. 5.

Pollucem, ſi adhuc nõ eſt profectus, quamprimùm fac extrudas. Epiſt. 6.

Statim ita ſum leuatus, ut Deus mihi aliquis medicinã feciſſe uideatur. Cui quidem tu Deo, quemadmodum ſoles, piè & caſtè ſatisfacias, id eſt, Apollini, & Aeſculapio. Epiſt. 7.

Si uales, bene eſt: ego quidem ualeo. Valetudinem tuam uelim cures dili-

gen-

gentiſsimè. Nam mihi & ſcriptum, & nunciatum eſt, te in febrim ſubitò incidiſſe. Quòd celeriter me feciſti de Cæſaris literis certiorē, feciſti mihi gratum. Item poſthac, ſi quid opus erit, ſi quid acciderit noui, facies ut ſciam. Cura ut ualeas. Epiſt. 8.

Da operam ut conualeſcas. Quod opus erit, ut res tempusq; poſtulat, prouideas, atque adminiſtres: & ad me de omnibus rebus, quàm ſæpiſsimè literas mittas. Epiſt. 21.

Nos quotidie tabellarios ueſtros expectamus: qui ſi uenerint, fortaſſe erimus certiores, quid nobis faciendū ſit, faciemusq; te ſtatim certiorē. Valetudinem tuam cura diligenter, Epiſt. 22.

Ex libro quintodecimo.

Sūma tua autoritas fecit, meūq; perpetuum de tua ſingulari uirtute iudiciū, ut magni mea intereſſe putarem, & res eas, quas geſsiſſem, tibi notas

 eſſe,

eſſe, & non ignorari à te, qua æquitate, & continentia tuerer ſocios, prouinciámque adminiſtrarem. His enim *à te cognitis, arbitrabar facilius me tibi, quæ uellem, probaturum.* Epiſtola quarta.

Idq́;, *etſi talibus de rebus grauiſsimos homines & rogare ſolere, & rogari ſcio: tamen admonendum potius te à me, quàm rogandum puto.* Epiſt. eadem.

Si mihi tecum minus eſſet, quàm eſt cum tuis omnibus, allegarē ad te illos, à quibus intelligis me præcipuè diligi. Patris tui beneficia in me ſunt ampliſſima: neque enim ſaluti meæ, neq; honori amicior quiſquā dici poteſt. Frater *tuus quanti me faciat, ſemperq́; fecerit, eſſe hominem, qui ignorat, arbitror neminem.* Domus *tua denique tota me ſemper omnibus ſummis officijs proſecuta eſt.* Neque *uerò tu in me diligen=*

ligendo cuiquam conceſsiſti tuorum. Quare à te peto maiorem in modum, ut me per te quàm ornatiſsimum uelis eſſe: meamq́; & in ſupplicatione decernenda, & in cæteris rebus exiſtimationem ſatis tibi eſſe commendatã putes. Epiſt. 10.

Non audeo uehementer à te contendere, ne aut ipſe tuæ perpetuæ conſuetudinis erga me oblitus eſſe uidear, aut te oblitum putem. Quare ut te uelle arbitror, ita faciam: atque ab eo, quẽ oẽs gentes ſciunt de me optimè meritum, breuiter petam. Epiſt. 13.

De Fabio faciemus ſtudioſè, quæ rogas. Tu multis de cauſsis uellẽ me cõuenire potuiſſes: primùm, ut te, quẽ iamdiu plurimi facio, tanto interuallo uiderem: deinde, ut tibi, quod feci per literas, poſſem præſens gratulari. Tũ, ut quib. de reb. uellemus, tu tuis, ego meis inter nos communicaremus. Poſtremò,

ut amicitia noſtra, quæ ſummis officijs ab utroque culta eſt, ſed longis interuallis temporum interruptam conſuetudinē habuit, confirmaretur uehemētius. Id quando non accidit, utemur bono literarum, et eadem ferè abſentes, quæ ſi coràm eſſemus, conſequemur. Vnus ſcilicet ille fructus, qui in te uidendo eſt, percipi literis non poteſt. Alter gratulationis eſt, & is quidem exilior, quàm ſi tibi, teipſum intuens, gratularer. Sed tamen & feci antè, & facio nunc. Epiſt. 14.

Tertium eſt, ut id, quod de noſtris reb. coràm cōmunicaſſemus inter nos, conficiamus idem literis. Epiſt. eadē.

Ex libro decimo ſexto.

Te penitùs rogo, ne te tam longæ nauigationi, & uiæ per hyemem, niſi bene firmum, committas: neúe nauiges, niſi exploratè. Vix in ipſis tectis, & oppidis frigus infirma ualetudine

uitatur.

uitatur, nedum in mari, & uia ſit facilè abeſſe ab iniuria temporis. Frigus *macilento corpori inimiciſsimum eſt,* inquit Euripides. *Cui tu quantum credas, neſcio, ego certè ſingulos eius uerſus, ſingula teſtimonia puto.* Epiſt. *octaua.*

Nos à te, ut ſcis, diſceſsimus ad quartum nonas nouembris. Leucadem *uenimus ad octauum idus nouembris, ad ſeptimum* Actium. *Ibi propter tempeſtatem, ad ſextũ idus morati ſumus.* Inde *ad quintum idus* Corcyram *belliſſimè nauigauimus.* Corcyræ *fuimus uſque ad ſextũ decimũ calẽdas* Decẽbris *tempeſtatibus retenti.* Ad *duodecimũ calẽdas* Decembris *à portu* Corcyræorum, *ad* Caſsiopem *ſtadia centum uiginti proceſsimus.* Ibi *retenti uentis ſumus uſque ad nonum calendas.* Interreà, *qui cupidè profecti ſunt, multi naufragia fecerunt.* Nos *eo die cœnati*

nati ſoluimus, inde auſtro leniſsimo, cœlo ſereno, nocte illa, & die poſtero in Italiam *ad* Hydruntem *ludibundi peruenimus, eodémque uento poſtridie* Brunduſium *uenimus.* Epiſt. 9.

Sed *tamen* Aſclapo *medicus planè confirmat, propediem te ualentem fore. Nunc equidem ego te hortor, ut omnem diligentiam adhibeas ad conualeſcendum. Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me noui. Scio te omnia facturum, ut nobiſcum quãprimùm ſis. Sed tamen ita uelim, ut ne quid properes. Solent nautæ feſtinare quæſtus ſui cauſſa. Cautus ſis mi* Tyro. *Mare magnum, & difficile tibi reſtat. Si poteris, cum* Meſcinio: *cautè is ſolet nauigare: ſin minus, cum honeſto aliquo homine, cuius autoritate nauicularius moueatur. In hoc omnem diligentiam ſi adhibueris, teq; nobis incolumẽ præſtiteris; omnia à te habeo.* Etiam,

atq;

atq; etiam noſter Tyro: uale. Medico Curio *Lyſoni de te ſcripſi diligentiſ-ſimè.*Epiſt.*ead.*

Expecto *tuas literas de multis rebus, teipſum multò magis.* Demetrium *red de noſtrum, & aliud ſi quid potes boni.* De *Aufidiano nomine nihil te hortor, ſcio tibi curæ eſſe, ſed confice.* Et, *ſi ob eam rē moraris, accipio cauſſam: ſi te id non tenet, aduola.* Literas *tuas ualde expecto.* Vale.

SENTENTIAE, PROVER-*bia, & exempla, ad cuiuſcunque generis epiſtolas edēdas, generaliter, ac ſparſim ſpectantia.*

CAP. XII.

Ex libro primo.

IN *hac ratione quid res, quid cauſſa, quid tempus ferat, tu facillimè, optimeq; perſpicies: quid*

nobis

nobis placuiſſet, ex me potiſsimum putaui te ſcire oportere. Epiſtola *ſeptima.*

Itaq; tota iam ſapientium ciuium, qualem me & eſſe, & numerari uolo, & ſententia, & uoluntas mutata eſſe debet. Id *enim iubet idem ille* Plato, *quem ego autorem uehemẽter ſequor: Tantum contendere in* Rep. *quantum probare tuis ciuibus poßis.* Vim *neq; parenti, neque patriæ afferre oportere.* Epiſt.9.

Nam neq; pugnandum arbitrarer cõtra tãtas opes: neq; delẽdũ, etiã ſi id fieri poſſet, ſummorũ ciuiũ principatũ neq; permanendũ in una ſentẽtia conuerſis rebus, ac bonorum uoluntatibus immutatis, ſed tẽporibus aſſentiendũ. Nunquam *enim præſtantibus in* Re*publica gubernanda uiris laudata eſt in una ſententia perpetua permanſio.* Sed, *ut nauigando tempeſtati obſequi*

artis eſt, etiam ſi portum tenere ne-queas: cùm uerò id poßis mutata uelificatione aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quē cœperis, potius, quã eo cõmutato, quò uelis tandem peruenire: ſic cum omnibus nobis in adminiſtranda Repub. *propoſitũ eſſe debeat, id quod à me ſæpißimè dictum eſt, cum dignitate otium: non idē ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus.* Epiſtola *eadem.*

Ex libro ſecundo.

Dux nobis, & autor opus eſt, & eorum uentorum, quos propoſui, moderator quidem, & quaſi gubernator: qui ſi ex omnibus unus exoptandus eſſet, quem tecum cõferre poſſemus non haberemus. Epiſt. 5.

Putares ne unquam accidere poſſe, ut mihi uerba deeſſent, neq́; ſolum iſta uerba oratoria, ſed hæc etiam leuia noſtratia? Epiſt. 10.

Vrbem

Vrbem mi Rufe cole, & in iſta luce uiue. Omnis enim peregrinatio (quod ego ab adolcſcentia iudicaui) obſcura, & ſordida eſt ijs, quorum induſtria Romæ poteſt illuſtris eſſe. Quod cùm probè ſcirem, utinam in ſententia permanſiſſem. Cum unâ mehercule ambulatiuncula, atq; uno ſermone noſtro, omneis fructus prouinciæ non confero. Epiſtola II.

Hæc ego pluribus ſcripſi, quòd mihi ſignificabant tuæ literæ ſubdubitare, qua eſſem erga illum uoluntate. Credo *te audiſſe aliquid: falſum eſt, mihi crede, ſi quid audiſti.* Nihil *autem feci unquam, neq; dixi, quod contra illius exiſtimationem eſſe uellem.* Epiſt. 12.

Miro *deſiderio me urbs afficit, & omnes mei, túque in primis.* Epiſtola *eadem.*

Non me iſta terrent, quæ mihi à te ad timorem fidiſſimè, atq; amantiſſimè

propo-

proponuntur. Epiſt. 15.

Ex libro tertio.

Equidem pro eo quãti te facio, quicquid feceris, approbabo. Sed te quoque cõfido ea eſſe facturum, quæ mihi intelliges maximè eſſe accommodata. Epiſt. 3.

Si quid nunc me fallit in ſcribendo (procul enim abſum ab re ipſa, & locis) ſimul ac progredi cœpero, quàm celerrimis potero, & quàm creberrimis literis faciã, ut tibi nota ſit omnis ratio dierum, atq; itinerum meorum. Oneris tibi imponere nec audeo quicquam, nec debeo Epiſt. 5.

Veruntamen plus me in hac ſpe, tua ſapientia, & humanitas conſolatur, quàm oportunitas temporis. Itaque quemadmodum expediam exitum huius inſtitutæ orationis, non reperio. Epiſt. 12.

Ex libro quarto.

Ne-

Nemo eſt omnium, qui cúm potius mihi: quàm tecum communicandum putem. Nec enim clariſsimorum uirorum quorum ſimiles eſſe debemus, exempla: neque doctiſsimorum, quos ſemper coluiſti, præcepta te fugiunt. Epiſt. 1.

Nam quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant: ſed & aliquid, atque adeò multa addunt, & afferunt de ſuo. Epiſt. 3.

Nonne mauis ſine periculo domi tuæ eſſe, quàm cum periculo alienæ? Equidem *etiam, ſi oppetenda mors eſſet, domi, atque in patria mallem, quàm in extremis, atque alienis locis.* Epiſtola 7.

Iiſdem igitur de rebus etiam, atque etiam hortor, quibus ſuperioribus literis hortatus ſum: ut in ea Republica, *quæcunq; eſt quamprimùm uelis eſſe. Multa uidebis fortaſſe, quæ nolis: non plu-*

plura tamē, quàm audis quotidie. Non eſt porrò tuū uno ſenſu ſolùm oculorū moueri: cùm illud idem auribus percipias, quod etiam maius uideri ſolet, minus laborare. At tibi ipſi dicendum erit aliquid, quod nō ſentias: aut faciēdum, quod non probes. Primùm tempori cedere, id eſt, neceßitati parēre, ſemper ſapientis eſt habitum: deinde, non habet, ut nunc quidem eſt, id uitij res. Dicere fortaſſe, quæ ſentias, non licet: tacere planè licet. Epiſt. 9.

Omnia ſunt miſera in bellis ciuilibus: quæ maiores noſtri ne ſemel quidem, noſtra ætas ſæpe iam ſenſit. Sed miſerius nihil eſt, quàm ipſa uictoria: quæ etiamſi ad meliores uenit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioréſque reddit: ut, etiamſi natura tales non ſint, neceßitate eſſe cogantur: Multa enim uictori eorū arbitrio, per quos

quos uicit, etiam inuito, facienda ſunt. Epiſtola eadem.

Sapientis eſt carere patria, duri non deſiderare: & ſi Republica *non poßis frui, ſtultum eſt nolle priuata.* Epiſt. *eadem.*

Sæpius mihi ueniebat in mentẽ quæri, quòd ita uiuerem, quàm gaudere, quòd uiuerem. Epiſt.13.

Ex libro quinto.

Non enim ignoro, quàm impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam. Poteſt *enim mihi denegare occupatio tua.* Epiſt.12.

Qui ſemel uerecũdiæ fines trãſierit, eũ bene, & grauiter oportet eſſe impudentem. Epiſt. *eadem.*

Neque ita feci, ut te ad meum arbitrium adducerẽ: ſed tribui tibi tãtum, quantum me tribuiſſe nunquam pœnitebit. Epiſt.20.

Tibi perſuade, præter culpã, ac pec-

catum

catum, quo ſemper caruiſti, & carebis, homini accidere nil poſſe quod ſit horribile, aut pertimeſcendum. Epiſtola *ultima.*

Ex libro ſexto.

Si enim bene ſentire rectéq; facere ſatis eſt ad benè, beateq; uiuendum: nõ uereor, ne eum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit, miſerum eſſe nefas ſit dicere. Epiſtola 1.

Simus igitur ea mente, quam ratio, & ueritas præſcribit, ut nihil in uita nobis præſtandum præter culpam putemus: eáque cùm careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Atque hæc eo pertinet oratio, ut perditis rebus omnibus, tamen ipſa uirtus ſe ſuſtentare poſſe uideatur. Epiſtola *eadem.*

Ita enim uiuere, ut non ſit uiuendum, miſerrimum eſt: mori autem nemo ſa-

piēs miſerum duxit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe uideantur. Ego tibi hoc confirmo, & ſi leuis eſt conſolatio ex miſerijs aliorū, nihilo te nūc maiore in diſcrimine eſſe, quàm quemuis aut eorum qui diſceſſerint, aut eorum qui remanſerint: alteri enim dimicant: alteri uictorem timent. Epiſt. 3.

Leuat autem dolorem cōmunis quaſi legis, & humanæ conditionis recordatio. Epiſt. 6.

Quemadmodum igitur ſchalarum gradus ſi alios tollas, alios incidas, nonnullos malè hærentes relinquas, ruinæ periculum ſtruas, non aſcenſum parcs: ſic tot malis tum uictum, tum fractum ſtudium ſcribendi, quid dignum auribus, aut probabile poteſt afferre? Epiſt. 7.

Eſt tuæ ſapientiæ, magnitudiniſque animi,

animi, quid amiſeris, obliuiſci: quid recuperaueris, cogitare. Viues cum tuis, uiues nobiſcum. Plus acquiſiuiſti dignitatis, quàm amiſiſti rei familiaris. Epiſt. 11.

Ex libro ſeptimo.

In quibus ipſe Pompeius confitetur ſe & operam, & oleum perdidiſſe. Epiſtola prima.

Vetus eſt enim, ubi non ſis, qui fueris, non eſſe, cur uelis uiuere. Sed tamen uacare culpa, magnum eſt ſolatiũ: præſertim cùm habeã duas res, quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſciẽtiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi uiuo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Epiſt. 3.

Cn. Octauius tuus familiaris, ſummo genere natus, terræ filius, is me, quia ſcit tuum familiarem eſſe, crebrò ad cœnã inuitat, adhuc nõ potuit per

ducere: ſed mihi tamen gratum eſt. Epiſt.9.

*Veruntamen rideamus licet: ſum enim à te inuitatus.*Epiſt.10.

*Sed quonã modo ius ciuile defẽdes, cùm omnia tua cauſſa facias, nõ ciuiũ? Vbi porrò illa erit formula fiduciæ: inter bonos benè agier oportet? Quis enim eſt bonus, qui facit nihil, niſi ſua cauſſa?*Epiſt.12.

*Sed hæc iocati ſumus, & tuo more, & nonnihil etiam noſtro.*Epiſt.14.

In equo Troiano ſcis eſſe in extremo: Serò ſapiunt Phryges. Epiſt.16.

Eum librũ tibi miſi Rhegij ſcriptũ, quàm pleniſſimè res ipſa ſcribi potuit. Sin tibi quædam uidebuntur obſcuriora, cogitare debebis, nullam artem in literis ſine interprete, & ſine aliqua exercitatione percipi poſſe. Epiſtola *uigeſima.*

Sed ualebis, meaq́; negotia uidebis.

meq́;

meq́; Dijs iuuantibus, ante brumã ex-pectabis. Epiſt. 21.

Illuſeras heri inter ſcyphos, quòd dixeram controuerſiam eſſe, poſſet ne hæres, quod furtum antcà factum eſſet, rectè furti agere. Itaque *& ſi domũ benè potus, ſeroq́; redieram, tamen id caput, ubi hæc controuerſia eſt, notaui, & deſcriptum tibi miſi: ut ſcires id, quod tu neminem ſenſiſſe dicebas,* Sextum AE*lium,* M. *Manilium,* Marcum Brutum *ſenſiſſe.* Ego *tamen* Sceuolæ, & Teſtæ *aſſentior.* Epiſtolæ *uigeſima tertia.*

Sed pauca de re: Sæpius (opinor) olim non omnibus dormio: ſic ego non omnibus mi Galle *ſeruio: & ſi quæ eſt hæc ſeruitus?* Epiſt. 25.

Quamquam hæc etiam auditu acerba ſunt: tamen audire tolerabilius eſt, quàm uidere. Epiſt. 31.

Id *enim cuiuſque eſt* proprium, *quo*

quiſque fruitur, atque utitur. Epiſtola eadem.

Ex libro octauo.

Poſtquam diſceßit, & pro abſoluto Seruilius haberi cæptus, legisq́; unum & centeſimum caput legit, in quo ita erat: Quod eorum iudicũ maior pars iudicarit, id ius ratum eſto: in tabulas abſolutum nõ retulit, ordinum iudicia perſcripſit. Epiſtola octaua.

Non diu, ſed acriter nos tuæ ſupplicationes torſerunt. Incideramus enim in difficilem nodum. Epiſt. 12.

Ex libro nono.

Quod ego cur nolim, nihil uideo. Non enim eſt idem, ferre, ſi quid ferẽdum eſt: & probare, ſi quid probandũ non eſt: & ſi quid non probem quidem, neſcio, præter initia rerum. Nam hæc in uoluntate fuerunt. Epiſt. 6.

Quis enim hoc non dederit nobis, ut cùm opera noſtra patria ſiue non poſ-

ſit

ſit uti,ſiue nolit, ad eam uitam reuertamur, quam multi docti homines fortaſſe nō rectè, ſed tamen multi etiam, Reipublicæ præponendam putauerūt. Epiſt.eadem.

*Facillimum erit ab eo tibi ipſi impetrare: & meas tamen preces apud eū non minimum autoritatis habituras puto.*Epiſt.9.

Ita fit, ut ſuperiorum conſiliorum conſcientia, & præſentis temporis moderatione me conſoler: & aliam Accij ſimilitudinem non modò iam ad inuidiam,ſed ad fortunam transferam quam exiſtimo leuem & imbecillem, ab animo firmo, & graui, tanquam fluctum à ſaxo frangi oportere. Epiſtola 16.

Extremum illud eſt, quod tu neſcio an primū putes: plureis iam pauones cōfeci,q̃ tu pullos colūbinos.Tu iſtic te Atteriano iure delectato: ego me hic

Hir-

Hirciano. Epiſtola 18.

Et quidem iam, non etiã obſcœna uerba, pro obſcœnis ſunt: Batuit, *inquit, impudenter, depſit multò impudentiùs. Atqui neutrum eſt obſcœnum: ſtultorum plena ſunt omnia.* Epiſt.22.

Ex libro decimo.

Non eſt ignotus mihi ſenſus tuus: neque ſi facultas optabilis mihi quidem tui præſentis eſſet, nunquam à tuis cõſilijs diſcreparem: nec nũc committã, ut ullum meum factum reprehendere iure poßis. Epiſt.4.

Is denique honos mihi uideri ſolet, qui nõ propter ſpem futuri beneficij, ſed propter magna merita claris uiris defertur, & datur. Epiſt.10.

Is autem, qui uerè appellari poteſt honos, non inuitamentum ad tempus, ſed perpetuæ uirtutis eſt præmium. Epiſt.eadem.

Perge

Perge igitur, ut ais, nomēnque tuum commenda immortalitati: atque hæc omnia, quæ habent ſpeciem gloriæ, collecta ex inaniſſimis ſplendoris imaginibus, contemne: breuia, fugacia, & caduca exiſtima. Verum decus in uirtute poſitum eſt, quæ maximè illuſtratur magnis in Rempublicam *meritis.* Epiſtola. 12.

Eſt autem non minus gratum extrema delere, quàm prima depellere. Epiſt. 14.

Sed non poſſum non exhorreſcere, ſi quid intra cutem ſubeſt uulneris, quod prius nocere poteſt, quàm ſciri, curarique poſsit. Epiſt. 18.

Nunc uerò etiam iam erroris cauſſa ſublata eſt. Culpa *enim illa, bis ad eũdem, uulgari reprehenſa prouerbio eſt.* Epiſt. 20.

Ex libro vndecimo.

Succurret fortaſſe hoc loco alicui ue-

ſtrũ cur nouiſſimũ tẽpus expectemus potius, quàm nunc aliquid moliamur quia ubi conſiſtamus, non habemus. Epiſt. 1.

Id ſi ita eſt, omnia faciliora: ſin aliter, magnum negotium: cuius exitum ne extimeſcam, tuæ partes ſunt. Ego *plus, quàm feci, facere non poſſum.* Te *tamen, id quod ſpero, omnium maximum, & clariſſimum uidere cupio.* Epiſt. 14.

Hoc cùm populus Romanus *meminit, meipſum non meminiſſe turpiſſimum eſt.* Epiſt. 16.

Vetuſtas habet aliquid commune cum multis: amor non habet. Epiſtola *uigeſima ſeptima,*

Nunquam enim honeſtam mortem fugiendam, ſæpe etiam appetendam putaui. Epiſt. 28.

Ex libro duodecimo.

Sed immoderatè quidam, & ingratè noſtra

noſtra facilitate abutũtur. Verùm hæc propediẽ, & multa alia coràm. Ep. 1.

Sed homo amens & perditus, multóque nequior, quam ille ipſe, quem tu nequiſsimum occiſum eſſe dixiſti, cædis initium quærit. Epiſtola ſecunda.

Sed hæc tolerabilia, illud non ferendum quidem eſt. Epiſtola eadem.

Sed hæc melius ex re, et ex tẽpore cõſtitues. Mihi quidẽ uſq; *curæ erit quid agas, dum quid egeris, ſciero.* Epi. 19.

Panſa *et ſentit bene, et loquitur fortiter.* Hircius *noſter tardi⁹ cõualeſcit. Quid futurũ ſit, planè neſcio. Spes tamen eſt una, aliquando populum* Romanum *maiorũ ſimilem fore.* Epi. 22.

Ex libro decimo quinto.

Ea eſt profectò iucunda laus, quæ ab ijs proficiſcitur, qui ipſi in laude uixerunt. Epiſtola *ſexta.*

Sed ita fato, neſcio quo, cõtigiſſe arbitror, ut tibi ad me ornãdũ ſemper de

tur facultas: mihi ad remunerandum nihil ſuppetat, præter uoluntatem. Epiſt.13.

Sed ea ſunt conſecuta, ut magis mirũ ſit accidere illa potuiſſe, quàm nos nõ uidiſſe ea futura: nec, cùm homines eſſemus, diuinare potuiſſe. Epiſt.15.

SENTENTIAE, SEV *ſcribẽdi formulæ, ad artificioſas epiſtolarum concluſiones formandas, ſpectantes.*

CAP. XIIII.

Ex libro primo.

A*Me omnia ſumma in te ſtudia, officiaq́; expecta: non fallam opinionem tuam.* Epiſt.6.

Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui, noſtriq́; ſtudijs, & exercitationibus uelim quàm familiariſſimè certiorem, & quàm ſæpiſſimè facias:

exiſtiméſque neminem cuiquam neq; chariorem, neque iucundiorem unquã fuiſſe, quàm te mihi. Idq; me non modò ut tu ſentias, ſed ut omnes gentes, etiã ut poſteritas omnis intelligat, eſſe facturum. Epiſt. 10.

Ex libro ſecundo.

Tu uelim ad me de omni Reipublicæ ſtatu quàm diligentiſsimè perſcribas: ea enim certiſsima putabo, quæ ex te cognouero. Epiſtola 10.

Ego res Romanas uehementer expectο, & deſidero: imprimiſque quid agas, ſcire cupio: nã iandiu propter hyemis magnitudinem, nihil noui ad nos afferebatur. Epiſt. 14.

Ex libro tertio.

Hæc ad te ſcripſi liberius, fretus conſcientia officij mei, beneuolẽtiæq;, quã à me certo iudicio ſuſceptam, quoad tu uoles, conſeruabo. Epiſt. 7.

Hæc igitur tibi erunt curæ, quemadmodũ

modum oſtendis: meq́; totũ, & mea, & meos commendatos habebis. Epiſt. 9.

Ex libro quarto.

Exploratum habeo, quicquid nos communi ſententia ſtatuerimus, id om neis homines probaturos. Epiſtola 1.

Sed plura quàm ſtatuerã. Redeo ergo ad unum illud: me tuũ fore cũ tuis, ſi modò erunt tui: ſin minus, me certè in omnibus rebus ſatis noſtræ coniunctioni, amoriq́; facturum. Epiſt. 8.

Tuum eſt conſulere temporibus, & incolumitati, & uitæ, et fortunis tuis. Epiſtola nona.

Putaui ea de re, te eſſe admonendũ. Sed quoniã quod mihi placeret, oſtendi: reliqua tu pro tua prudẽtia cõſiderabis. Me tamẽ uelim, quòd ad tempus te expectemus, certiorẽ facias. Ep. 10.

Tu uerò ut intelligas, homini amiciſsimo te tribuiſſe officium, re tibi præſtabo. Epiſtola undecima.

Sed

Sed hæc tu melius, uel optimè omnium. Ego *quæ pertinere ad te intelligam ſtudioſiſsimè omnia, diligentiſsiméq; curabo: tuorumq; triſtiſſimo meo tempore meritorum erga me, memoriam conſeruabo.* Epiſtola 13.

Tu uelim & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quàm diligentiſsimè certiorem. Epiſt. 14.

Quapropter eo animo ſimus inter nos, quo ſemp fuimus. Quod de te ſperare, de me præſtare poſſum. Epiſt. ult.

Ex libro quinto.

Si poteris, uelim priſtinam tuam erga me uoluntatem conſerues. Epiſt. 3.

Tecumq; & ero tantum, quantũ patietur utriuſq; ætas, & ualetudo: &, ſi eſſe unà minus poterimus, q̃ uolumus: animorum tamen cõiunctione iiſdem ſtudijs ita fruemur, ut nunquã nõ unà eſſe uideamur. Epiſt. 13.

Tu ſi quid ad me fortè ſcripſeris, perficiam.

ficiam, ne te fruſtrà ſcripſiſſe arbitrere. Epiſt.17.

Ego, ſi uidebitur rectè fieri poſſe, ad te ueniam breui: ſi quid acciderit, ut mutandum conſilium ſit, te certiorē faciam ſtatim. Tu ita fac cupidus mei uidendi ſis, ut iſtinc te moueas tam infirma ualetudine, niſi ex me pri⁹ quæſieris per literas, quid te uelim facere. Me uelim, ut facis, diligas, ualetudinique tuæ, & tranquillitati animi ſeruias. Epiſtola ultima.

Ex libro ſexto.

Tu uelim ſcribas ad me, quid agas, et ubi futurus ſis: ut aut quò ſcribam, aut quò ueniam, ſcire poßim. Epiſt.2.

Mihi tu, tui, tua omnia maximè curæ ſunt, &, dum uiuam, erunt. Epiſt.3.

Tu cura, ut cùm fortitudine animi tui te, tum etiam ſpe optimorum, ſuſtentes. Epiſt.6.

Caue dubites, quin omnia de ſalute,

ac.

ac reditu tuo perfecta ſint. Epiſt.12.

*Hic tui omnes ualent, ſummaq́; pietate te deſiderant, & diligunt, & colunt.Tu & cura,ut ualeas, & te iſtinc nc temerè commoueas.*Epiſt.20.

Ex libro ſeptimo.

*Cura igitur,ut ualeas, & me hoc biduo,aut triduo expecta.*Epiſt. 4.

Cura,ut ualeas,& me, ut amas, ama. Epiſtola *quinta.*

De eo quid ſit,cura,ut ſciam. Ego *ueſtras* Britãnicas *literas expecto.*Ep.8.

*Quare omnibus de rebus fac quàm primum ſciam: aut conſolando,aut conſilio,aut re iuuero.*Epiſtola 10.

*Scribe aliquando ad nos, quid agas: & à nobis quid agi,quid fieri, aut curari uelis.*Epiſt.12.

Tu ad me de iſtis rebus omnibus ſcribas uelim quàm diligentiſsimè. Ep.13.

*Te ualde amamus,nóſque à te amari tũ uolumus,tũ etiã confidimus.*Ep.14.

Nihil

Nihil te ad me poſteà ſcripſiſſe demi ror, præſertim tã nouis rebus. Ep.19.

Reliquam ſpem nullam uideo: quare ad prima redeo. Sapiẽter hæc reliquiſti, ſi conſilio: fœliciter, ſi caſu. Epiſtola uigeſima nona.

Nam eſt homo non ingratus, méque uehementer obſeruat. Ad eum de te diligentiſsimè ſcripſi: eamq; epiſtolã cũ hac coniunxi: quam ille quando acceperit, ecquid tibi pollicitus ſit, uelim ad me ſcribas. Epiſt.31.

Tu uelim poſthac ſic ſtatuas, tuas mihi literas longiſsimas quaſque, gratiſsimas fore. Epiſtola ultima.

Ex libro octauo.

A te peto, ut meas iniurias perinde doleas, ut me exiſtimas & dolere, & tuas ulciſci ſolere. Epiſt.13.

Etiam atq; etiam mi Cicero cogita, ne te, tuosq; omnes funditùs euertas: ne te ſciẽs, prudensq; eò demittas, unde

exi-

exitum uides nullum eſſe. Epiſt.17.

Ex libro nono.

Tu quid ſis acturus, & quid tibi placeat, pergratum erit, ſi ad me ſcripſeris. Epiſt.2.

Faciã ergo illud, quod rogatus ſum, ut eorum quæ temporis huius ſint, quæ tua intereſſe audiero, ne quid ignores. Epiſt.6.

Sed tamen ſi ſciam, quid tu conſtitueris, meum conſilium potiſsimum accommodabo ad tuum: quare expecto tuas literas. Epiſt. 7.

Erit tuæ quoque fidei, & humanitatis, curare, ut is tabellarius, quem ad te miſi, reuerti poſsit ad me: & à te mihi literas referat. Epiſt.9.

Tu uelim animo ſapienti, fortiq́; ſis: ut tua moderatio, & grauitas, aliorum infamet iniuriam. Epiſt.12.

Tu uelim, ut ſcribis, cum fabris eam perſpicias. Si enim nihil eſt in parietibus,

*bus,aut in tecto uitij,cætera mihi pro-babuntur.*Epiſt.15.

Tu tamen pro tua ſapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcunque erunt. Epiſt.17.

*Me quotidie aliud ex alio impedit. Sed ſi me expediero,ut in iſta loca uenire poßim:non committam, ut te ſerò à me certiorem factum putes.*Epiſt.19

Sed cura, ſi me amas, ut ualeas: ne ego te iacente, bona tua commedam. Statui enim tibi, ne ægroto quidẽ parcere. Epiſt.20.

Ex libro decimo.

Hoc tantum ſignificandum putaui: ut potius amorem tibi oſtenderem meum, quàm oſtentarem prudentiam. Intereà, quæ ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor, ſtudioſè, diligẽtérque curabo. Epiſt.3.

Quòd ſi perinde,ut ipſe mereor mihi ſucceſſerit,certè & tibi, cui maximè

mè cupio, & omnibus uiris bonis, ſatiſ faciam. Fac *ualeas, méque mutuò dili= gas.* Epiſt. 4.

In illam igitur curam incumbe mi Plance, *ut ne qua ſcintilla teterrimi belli relinquatur. Quod ſi erit factũ, &* Rempublicam *diuino beneficio af= feceris, & ipſe æternam gloriam con= ſequêre.* Epiſt. 14.

F*ac ualeas, meq́; mutuò diligas, digni tatemq́; meam, ſi mereor, tuearis, ſicut adhuc ſingulari cum beneuolentia fe= ciſti.* Epiſt. 17.

Literas tuas uehementer expecto, et quidem taleis, qualeis maximè opto. Epiſt. 22.

Tu, ut inſtituiſti, me diligas rogo, proprieq́; tuum eſſe, tibi perſuadeas. Epiſt. 24.

Ex libro vndecimo.

Magnam enim inuidiam ijs facere= mus. Nihil *tamen non poſtulandũ pu= taui*

taui,quod æquum eſſe ſtatuerã. Ep.1.

Cùm primum de Antonio exploratum habuero,faciam te certiorem. Tu me amabis ita, ſi me hoc idem in te facere ſenſeris. Epiſt.10.

Maleuolentiæ hominum in me,ſi poteris,occurres:ſi non poteris,hoc te cõſolabere,q me de ſtatu meo nullis cõtumelijs deterrere poſſunt. Epiſt.11.

*Hoc quam habeat uim, te exiſtimare malo,q̃ me apertius ſcribere.*Epiſt.12.

Ego plus,q̃ feci,facere non poſſum. Te tamen,id quod ſpero, omnium maximum,& clariſſimum uidere cupio. Epiſt.14.

Plura ſcribere nõ debeo, præſertim ad te,quo magiſtro breuitatis uti cogito. Epiſt. 15.

*Ad has literas ſtatim mihi reſcribe, tuorumq; aliquem mitte,ſi quid reconditum magis erit, meq; ſcire opus eſſe putaris.*Epiſt,20.

Si

Si quid erit occultius, & (ut ſcribis) reconditum, meorum aliquem mittam, quò fidelius ad te literæ perferantur. Epiſt. 21.

Ex libro duodecimo.

Ego tuis neque deſum, neque deero: qui ſiue ad me referēt, ſiue nō, mea tibi tamen beneuolentia, fidéſque præſtabitur. Epiſt. 2.

Et tamen me quidem fauente magis, quàm ſperante, etiam nunc reſidet ſpes in uirtute tua. De reliquo, malo te ipſum loqui tecum, quàm dicta noſtra cognoſcere. Epiſt. 3.

Scriberē plura, ſi rem, cauſſamq; noſſem. Nūc quæ ſcribo, ſcribo ex opinione hominum, atque fama. Tuas literas auidè expecto. Epiſt. 4.

Quamobrem opinione celerius confido ſceleratiſsimum latronem pœnas daturum. Quarto nonas Iunias, Pergæ. Epiſt. 15.

Nihil

Nihil mihi tã deeſſe ſcito, quàm quicum hæc familiariter, docteq́; rideam. Is tu eris, ſi quãprimùm ueneris. Quod ut facias, non mea ſolùm, ſed etiam tua intereſſe arbitror. Epiſt. 18.

Sed hæc melius ex re, & ex tempore conſtitues. Mihi quidẽ uſque curæ erit quid agas, dum quid egeris ſciero. Epiſtola 19.

Plura ſcripſiſſem, niſi tui feſtinarent. Itaque Cherippo noſtro me uelim excuſes. Epiſt. 22.

Da operam ut ualeas: hoc mihi gratius facere nihil potes. Epiſt. 24.

De reliquo, uelim tibi perſuadeas, nõ eſſe mihi meam dignitatem tua chariorem. Epiſtola ultima.

Ex libro tertio decimo.

Maius mihi dare beneficium nullum potes. Id mihi intelliges eſſe gratiſſimum Epiſt. 9.

Mihi certè gratiſſimum feceris, ſi intel-

*intellexero has literas tantum, quantum ſcribens confidebam, apud te pondus habuiſſe..*Epiſt. 18.

Hanc rem mi Plance *ſi effeceris, meam de tua erga me beneuolentia, ſpem confirmaueris, ipſumq́;* Capitonē *gratiſſimum, officioſiſſimum, optimum uirum ad tuam neceſſitudinem, tuo ſummo beneficio adiunxeris.* Epiſt. 30.

Peto igitur abs te, ut omnibus rebus, quæ ſine moleſtia tua facere poſſis, ei commodes: habeáſq; in numero tuorum, perficiáſque, ut intelligat has literas meas magno ſibi uſui fuiſſe. Erit *id mihi maiorem in modum gratum.* Epiſt. 36.

Ex libro quarto decimo.

Tu modò ad me uelim omnia diligentiſſimè perſcribas: & ſi magis iam rem, quàm literas debeo expectare. Cura ut ualeas: & ita tibi perſuadeas, mihi te charius nihil eſſe, nec unquam

 fuiſſe.

fuiſſe. Vale mea Terentia, quam ego uidere uideor: Itaque debilitor lachrymis. Epiſt. 3.

Cura, quoad potes, ut ualeas: & ſic exiſtimes, uehemẽtius me tua miſeria, quàm mea commoueri. Mea Terentia fidiſſima, atque optima uxor, & mea chariſſima filiola, & ſpes, reliqua noſtra Cicero, ualete. Epiſt. 4.

Cicero belliſſimus tibi ſalutem plurimam dicit: etiam atque etiam uale. Epiſtola 7.

Vos meæ chariſſimæ animæ, q̃ ſæpiſſimè ad me ſcribite, & uos quid agatis, & quid iſtic agatur. Quintus frater, & filius, & Rufus, uobis ſalutem dicunt. Valete. Octauo Calend. Quintil. Minturnis. Epiſt. 14.

Ex libro decimo quinto.

Quamobrem ſic tibi perſuadeas uelim: ſi mihi tua ſententia tributus honos ex meis literis fuerit, me exiſtimatu-

tu-

turum, cùm autoritate tua, tum beneuolentia erga me, mihi, quod maximè cupierim, contigiſſe. Epiſt. 4.

Vale, & nos dilige, & inſtituto itinere ſecuritatem, diligentiamq́; ſocijs, & Reipublicæ præſta. Epiſt. 5.

Magnopere à te peto, ut operā des, efficiasq́;, ne quid mihi fiat iniuriæ, néue quid tēporis ad meum annuum munus accedat. Quod ſi feceris, magnus ad tua priſtina erga me ſtudia, cumulus accedet. Epiſt. 12.

Nobis quidē, qui te amamus, erit gratum: &, amabo te, cùm dabis poſthac aliquid demum literarum, mei meminerís. Ego *nunquam quēquam ad te, cùm ſciam, ſine meis literis ire patiar.* Epiſtola decima ſeptima.

Ex libro decimo ſexto.

Malo te paulò pòſt ualentem, quàm ſtatim imbecillum uidere. Cura igitur nihil aliud, niſi ut tu ualeas:

cætera ego curabo. Etiam atque etiam *uale. Leucade proficiſcens, ſeptimo idus* Nouembris. Epiſt. 1.

Nemo nos amat, qui te non diligat. Charus *omnibus, expectatúſque ue- nies.* Epiſt. 2.

Illud igitur potius cura potiſsimum ut ualeas. De *tuis innumerabilibus in me officijs, erit hoc gratiſsimum.* Epi- *ſtola tertia.*

Quantum me diligis, tantum fac, ut ualeas, uel quantum te à me ſcis diligi. Epi*ſtola quarta.*

E*ffice, ſi me diligis, ut ualeas, & ut ad nos firmus, ac ualens quàmprimum uenias. Ama nos, & uale.* Epiſt. 8.

H*æc te ſcire uolui. Tu etiam atque etiam cura, ut ualeas, literáſque ad me mittas, quotieſcunque habebis, cui des.* Etiam *atque etiam uale.* Epi*ſtola de- cima.*

Tu uelim imprimis cures ut ualeas,

ut

ut unà commentari, & in literis uerſari poßimus. Antherum tibi commendo. Epiſt. 21.

Quare cùm in primis tuas deſiderē literas, noli committere, ut excuſatione potius expleas officium ſcribendi, quàm aßiduitate literarum. Epiſt. 25.

Valde enim mihi ſemper & uera, & dulcia tuis epiſtolis nunciantur. Epiſtola uigeſima ſexta.

FINIS.

AVTORITATES, ET SENTENTIAE EX LIB. primo Officiorum Marci Tullij Ciceronis ex-promptæ.

Nullum officium negligēdum. NVLLA *uitæ pars, neque publicis, neq; priuatis, neque forenſibus, neq; domeſticis in rebus: neq; ſi tecũ quid agas, neq; ſi cum altero cõtrahas, uacare officio poteſt. In eoq; excolendo, ſita eſt uitæ honeſtas omnis, & in negligendo turpitudo.*

Diffinitio. *Omnis enim quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à diffinitione proficiſci: ut intelligatur quid ſit id, de quo diſputetur.*

Vtilitas, et honeſtas. *Cùm enim utilitas ad ſe rapere, honeſtas contrà reuocare ad ſe uidetur: fit, ut diſtrahatur in deliberando animus, afferatq; ancipitẽ curã cogitãdi.*

Principiò

Principiò, generi animantium omni eſt à natura tributum, ut ſe, uitam, corpusq́; ſuum tueatur: declinetq́; ea, quæ nocitura uideantur: omniaq́; quæ ſint ad uiuendũ neceſſaria inquirat, & paret, ut paſtum, ut latibula, ut alia eiuſdem generis. Cõmune aũt animanium omnium, eſt coniunctionis appetitus, procreandi cauſſa: et cura quædã eorũ eſt, quæ procreata ſunt.

Cuiuſq; animantis proprium.

Sed inter hominẽ, & beluã, hoc maximè intereſt: quòd hæc tantum, quantũ ſenſu mouetur, ad id ſolùm quod adeſt, quodq́; præſens eſt, ſe accommodat: paulùm admodum ſentiens præteritũ, & futurũ. Homo autẽ, qui rationis eſt particeps, per quam conſequentia cernit, cauſas rerũ uidet, earũq́; progreſſus, & quaſi anteceßiones nõ ignorat, ſimilitudines cõparat, rebusq́; præſentib. adiũgit, atq; annectit futuras: facilè totius uitæ curſum uidet, ad eámque

Hominis et beluæ differentia.

degendam præparat res neceſſarias.

Honeſtas & decus. *His enim rebus, quæ tractantur in uita, modum quendã, & ordinẽ adhibentes, honeſtatẽ, & decus cõſeruabimus.*

Scientiæ cupiditas. *Omnes enim trahimur, & ducimur, ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatẽ: in qua excellere, pulchrum putamus: labi autem & errare, neſcire, decipi, & malum & turpe ducimus.*

Quid laudabile. *Quod in rebus honeſtis, & cognitione dignis operæ, curæq́; ponetur, id iure laudabitur.*

Virtus in quo cõſiſtit *Virtutis enim laus omnis, in actione conſiſtit: à qua tamen ſæpe fit intermißio, multique dantur ad ſtudia reditus.*

Cogitatio animi in quo uerſari debet. *Omnis enim cogitatio, motúſq; animi, aut in conſilijs capiendis de reb. honeſtis, & pertinentibus ad benè, beateq́; uiuendum: aut in ſtudijs ſcientiæ, cognitioníſque uerſabitur.*

Iuſtitia. *Iuſtitia, eſt in qua uirtutis ſplendor*

eſt

eſt maximus, ex qua uiri boni nominā-tur: et huic cōiuncta eſt beneficentia: quā eandē, uel benignitatē, uel liberalitatē appellari licet. Sed iuſtitiæ primū munus eſt, ut ne cui quis noceat, niſi laceſſitus iniuria. Deinde, ut cōmunibus pro cōmunib. utatur: priuatis, ut ſuis.

Beneficentia.

Munus iuſtitiæ.

Præclarè ſcriptū eſt à Platone, nō nobis ſolùm nati ſumus: ortúſque noſtri partem patria uendicat, partē amici. Atque, ut placet Stoicis, quæ in terris gignuntur, ad hominum uſum omnia creari: homines autem hominum cauſſà eſſe procreatos, ut ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent: In hoc naturam debemus ducem ſequi, & communes utilitates afferre in medium commutatione officiorum, dando, accipiendo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire hominum inter homines ſocietatem.

Non nobis ſolùm nati

Fundamentū autem omnis iuſtitiæ,

Fides, fun

damentum iuſtitiæ. *fides eſt, id eſt, dictorum, conuentorũq; conſtantia, & ueritas.*

Duo genera iniuſtitiæ. *Iniuſtitiæ duo ſunt genera. Vnũ, eorũ, qui inferunt: alterum, eorũ, qui ab his, quibus infertur, ſi poßint, nõ propulſant iniuriam. Nam qui iniuſtè impetum in quempiam facit, aut ira, aut perturbatione aliqua incitatus, is quaſi manus uiolenter uidetur inferre ſocio. Qui autem non defendit, nec obſiſtit, ſi poteſt, iniuriæ, tam eſt in uitio, quàm ſi aut parentes, aut amicos, aut patriam deſerat.*

Diuitiæ quare appetentur. *Expetuntur aũt diuitiæ, tũ ad uſus uitæ neceſſarios, tum ad perfruendas uoluptates. Delectant etiã magnifici apparatus, uitæq; cultus cum elegantia, et copia: quibus rebus effectum eſt, ut infinita pecuniæ cupiditas eſſet. Nec uerò rei familiaris amplificatio, nemini nocens, uituperanda eſt: ſed fugienda ſemper iniuria eſt.*

Ma-

Maximè autē adducūtur plerique, ut eos iuſtitiæ capiat obliuio, quū in imperiorū, honorū, gloriæúe cupiditatē inciderint. Quod enim eſt apud Ennium: nulla ſancta ſocietas, nec fides regni eſt: id latius patet. Nam quicquid eiuſmodi eſt, in quo nō poſſunt plures præcellere: in eo fit plerunq; tanta cōtentio, ut difficillimum ſit ſeruare ſanctam ſocietatem. Iuſtitiæ obliuio.

In omni iuſtitia permultū intereſt, utrū perturbatione aliqua animi, quæ plerunq; breuis eſt, & ad tēpus: an conſultò, & cogitatò fiat iniuria. Leuiora enim ſunt ea, quæ repentiuo, motu aliquo accidunt: quàm ea, quæ meditata, & præparata inferuntur. Iniuria quo modo fiat.

Hoc ipſum iam iuſtum eſt, quod rectè fit, ſi eſt uoluntarium. Eſt enim difficilis cura rerum alienarum. Iuſtū quid.

Aequitas enim ipſa per ſe lucet. Aequitas.

Nec promiſſa ſeruanda ſunt ea, quæ Promiſſa

que ſeruan da. ſunt ijs, quibus promiſſa ſunt, inutilia. Nec ſi plus tibi ea noceant, q̃ illi proſint, cui promiſeris. Cõtra officium enim eſt, maius dãnũ anteponi minori.

Iura belli ſeruanda. In Repub. maximè cõſeruanda ſunt iura belli. Nã cùm ſint duo genera decertandi, unum per diſceptationem, alterum per uim: cumq; illud ſit propriũ hominis, hoc belluarũ, confugiendũ eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiore. Quare ſuſcipiẽda quidẽ bella ſunt, ob eam cauſſam, ut ſine iniuria in pace uiuatur. Parta autem uictoria, conſeruãdi ſunt ij, qui non crudeles in bello, neque immanes fuerunt.

Paci conſulendum. Mea quidem ſententia, paci, quæ nihil habitura ſit inſidiarum: ſemper cõſulendum putaui.

Qui recipiendi in bello. Et cùm ijs, quos ui deuiceris, cõſulendũ eſt, tũ ij, qui armis poſitis ad Imperatoris fidẽ cõfugerint, quãuis murum aries percuſſerit, recipiendi ſunt.

At-

Atque etiam ſi quid ſinguli, temporibus adacti, hoſti promiſerint, in eo ipſo fides ſeruanda eſt.

Meminerimus autem etiam aduerſus infimos, iuſtitiam eſſe ſeruandam. Eſt autem infima conditio, & fortuna ſeruorum. *Iuſtitia ſeruanda eti. aduerſus infimos.*

Cùm aũt duobus modis, id eſt, aut ui, aut fraude, fiat iniuria: fraus, quaſi uulpeculæ, uis, leonis uidetur. Vtrunq; ab homine alieniſsimũ eſt: ſed fraus odio digna maiore. Totius autem iniuſtitiæ nulla capitalior, q̃ eorũ, qui tũ cùm maximè fallunt, id agunt, ut uiri boni eſſe uideantur. *Quibus modis fiat iniuria.*

Beneficẽtia ac liberalitate, nihil eſt naturæ hominis accõmodatius. Sed habet multas cautiões. Videndũ eſt enim primùm, ne obſit benignitas, & his ipſis, quib. benignè uidebitur fieri, et cæteris. Deinde ne maior ſit benignitas, quàm facultates. Tum, ut pro digni- *Beneficentia & liberalitas.*

tate cuiq; tribuatur. Id *eſt enim iuſtitiæ fundamentum, ad quam referenda ſunt omnia.* Nam *& qui gratificãtur cupiã, quod obſit illi, cui prodeſſe uelle uideantur: non benefici, neque liberales, ſed pernitioſi, & aſſentatores iu dicandi ſunt.* Et *qui alijs nocent, ut in alios ſint liberales, in eadem ſunt iniuſtitia, ut ſi in ſuam rem, alienam cõuertant. Sunt autem multi quidem cupidi ſplẽdoris & gloriæ, qui accipiunt ab alijs, quòd et alijs largiantur: ijq́; ſe arbitrantur beneficos in ſuos amicos uiſum iri, ſi locupletent eos, quacunq; ratione.* Id *aũt tantũ abeſt ab officio, ut ut nihil magis officio poßit eſſe cõtrariũ. Vidẽdũ eſt igiẽ, ut ea liberalitate utamur, q̃ proſit amicis, nemini noceat.*

Benignitas *Qui benigniores eſſe uolunt, quàm res patiatur, primùm peccant in eo, q iniurioſi ſunt in proximos: quas enim copias his ſuppeditari æquius eſt, &*

re-

relinquere, eas transferunt ad alienos Ineſt autem in tali liberalitate cupiditas plerunque rapiendi, & auferendi per iniuriam, ut ad largiendum ſuppetant copiæ.

Videre etiam licet pleroſq;, non tã natura liberales, quàm quadam gloria ductos multa facere, ut benefici uideantur: quæ proficiſci ab oſtentatione magis, quàm à uoluntate uidentur. Talis autem ſimulatio, uanitati eſt coniunctior, quàm aut libertati, aut honeſtati.

Inanis gloria, & oſtatio.

Mores eius erunt ſpectandi, in quem beneficium confertur, & animus erga nos, & communitas, ac ſocietas uitæ, & ad noſtras utilitates beneficia antè collata.

Mores ſpectandi eius in quem beneficiũ confertur.

Nemo omnino eſt negligendus, in quo aliqua ſignificatio uirtutis apparet.

Beneuolentia.

Primum illud eſt in officio, ut ei plu-

plurimum debeamus, à quo plurimum diligimur. Sed beneuolētiam, non adu-leſcentulorum more ardore quodam, amoris, ſed ſtabilitate potius, & conſtantia iudicemus.

Gratitudo Etenim ſi in eos, quos ſperamus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre, quales in eos eſſe debemus, qui iam profuerunt?

Temeritas Multi enim faciũt multa, temeritate quadam, ſine iudicio, uel modò in omnes, uel repentino quodam quaſi uento, impetu animi incitati: quæ beneficia ita æquè magna non ſunt habenda, atque ea, quæ iudicio conſiderato, conſtanterq; delata ſunt. Sed in collendo beneficio, & in referenda gratia, ſi cætera paria ſint, hoc maximè officij eſt, ut quiſque maximè opis indigeat, ita ei potiſsimum opitulari. Quod contrà fit à pleriſque. A quo enim plurimum ſperant, etiam ſi

ille his non eget, tamen ei potiſsimum inſeruiunt. Optimè autem ſocietas hominum, coniunctioq́; ſeruabitur, ſi ut quiſque erit coniunctiſsimus: ita in eum benignitatis plurimum conferetur.

Amicorum omnia cōmunia.

In Græcorum prouerbio eſt: Amicorum eſſe communia omnia.

Sanguinis coniūctio.

Sanguinis autem coniunctio, & beniuolētia deuincit homines charitate. Magnum eſt enim eadem habere maiorum monumenta, eiſdem uti ſacris, ſepulchra habere communia. Sed omnium ſocietatum nulla præſtātior eſt, nulla firmior, quàm cùm uiri boni, moribus ſimiles, ſunt familiaritate cōiuncti. Nihil enim amabilius, nec copulatius, quàm morū ſimilitudo bonorum.

Iucundiſsima amicitia.

In his enim, in quibus eadem ſtudia ſunt, eædem uoluntates, in his fit, ut æquè quiſque altero delectetur, ac ſeipſo: efficiturq́; id quod Pythagoras

uult in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. Eſt ea iucundiſſima amicitia, quam ſimilitudo morum coniugauit.

Officia alia alijs debentur. *Sunt officia, quæ alijs magis, quàm alijs debētur: ut uicinum citius adiuueris in fructibus percipiendis, quàm aut fratrem, aut familiarem. At ſi lis in iudicio ſit, propinquum potius, & amicum, quàm uicinum defenderis.*

Fortitudinis gloria. *Nemo qui fortitudinis gloriam conſecutus eſt, inſidijs, aut malitia laudem adeptus eſt.*

Fortes & magnanimi. *Itaque uiros fortes, magnanimos, eoſdē bonos, & ſimplicis ueritatis amicos, minimeq́; fallaces eſſe uolumus.*

Calliditas. *Scientia, quæ eſt remota à iuſtitia, calliditas potius, quàm ſapientia eſt appellanda.*

Iuſtitiæ maximè proprium. *Difficile eſt, cùm præſtare omnibus concupiueris, ſeruare æquitatem, quæ eſt iuſtitiæ maximè propria.*

Nullum

Nullum enim tempus eſt, quod iuſtitia uacare debeat. Fortes igitur, & magnanimi ſunt habendi, non qui faciunt, ſed qui propulſant iniuriam. *Fortes & magnanimi.*

Etenim qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis uiris non eſt habendus. *Imperita multitudo.*

Vix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis, periculiſq; aditis, non quaſi mercedem rerũ geſtarum deſideret gloriã. *Gloria merces rerũ geſtarum.*

Pecuniæ eſt fugiẽda cupiditas. Nihil enim eſt tam anguſti animi, tamq; parui, quàm amare diuitias. Nihil honeſtius, magnificentiuſq;, quàm pecuniã contẽnere, ſi nõ habeas. Si uerò habeas ad munificentiam, liberalitatemq; cõferre. Cauenda eſt etiam gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem: pro qua magnanimis uiris omnis debet eſſe cõtentio. Nec uerò imperia expetẽda, aut potius non accipienda interdum, *Cupiditas fugienda.* *Gloriæ cupiditas.*

aut

aut deponenda nonnunquam.

Præpara= tio diligẽs. *In omnibus negotijs prius quàm aggrediare, adhibenda eſt præparatio diligens.*

Conſilium. *Parua enim ſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi.*

Bellum. *Bellum autem ita ſuſcipitur, ut nihil aliud, niſi pax quæſita uideatur. Fortis uerò animi, & conſtantis eſt, non perturbari in rebus aſperis: nec tumultuantem de gradu deijci, ut dicitur, ſed præſentis animi uti conſilio, nec à ratione diſcedere.*

Immanitas belli. *Temerè autem in acie uerſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam, & belluarum ſimile eſt. Sed cùm tempus, neceßitasq; poſtulat, decertandum manu eſt: & mors ſeruituti, turpitudiniq; anteponenda.*

Pericula nõ ſuſcipiẽda ſine cauſſa. *Fugiendum etiã illud, ne offeramus nos periculis ſine cauſſa: quo nihil poteſt eſſe ſtultius.*

In trãquillo tempeſtatem aduerſam optare dementis eſt: ſubuenire autem tempeſtati quouis animo, quauis ratione, ſapientis eſt.

Dementis proprium.

Omnino qui Republi. præfuturi ſunt, duo Platonis præcepta teneant. Vnum, ut utilitatem ciuium ſic teneantur, ut quicquid agant, ad eam referãt obliti commodorum ſuorum. Alterum, ut totum corpus Reipublicæ curent, ne dum partem aliquam tueantur, reliquas deſerant. Vt enim tutela, ſic procuratio Reipublicæ ad eorum utilitatem, qui commiſſi ſunt, non ad eorum, quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Qui autem partem ciuium conſulunt, partem negligunt, rem pernicioſiſsimã in ciuitatem inducunt, ſeditionem, atque diſcordiam. Ex quo euenit, ut alij populares, alij ſtudioſi optimi cuiuſque uideantur: pauci, uniuerſorum.

Duo præcepta tenere debent qui Reipubli. præſunt.

Miſerrima omnino eſt ambitio, ho-

Ambitio.

no-

norumque contentio.

Placabilitas, & clementia. Nihil enim laudabilius, nihil magno & præclaro uiro dignius placabilitate, atque clementia.

Caſtigatio Omnis autem animaduerſio, & caſtigatio, contumelia uacare debet: neq; ad eius qui punit aliquem, aut uerbis caſtigat, ſed ad Reipublicæ utilitatem referri debet. Cauendum eſt etiam, ne maior pœna, quàm culpa ſit: & ne iiſdem de cauſsis alij plectãtur, alij ne appellentur quidem. Probibenda autem maxime eſt ira in puniendo. Nunquam enim iratus, qui accedet ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter nimium, & parum.

Ira fugienda in puniẽdo.

Reipublicæ præfecti Optãdum eſt, ut ij, qui præſunt Reipublicæ, legum ſimiles ſint, quæ ad puniendum, non iracundia, ſed æquitate ducuntur. Atq; etiã in rebus proſperis & ad uoluntatem noſtram fluẽtibus, ſuperbiam magnopere, & faſtidium,

arro-

rogantiãq; fugiamus. Nã ut aduerſas res,ſic ſecũdas immoderatè ferre,leuitatis eſt, Præclaraq; eſt æquabilitas in omni uita, & idem ſemper uultus, eandem frons. Aequabilitas.

Recte præcipere uidentur, qui monent,ut quantò ſuperiores ſimus:tantò ſummiſsius nos geramus. Sũmiſsio.

In ſecundiſsimis rebus, maximè eſt utendũ conſilio amicorum: ijſq; maior etiam,q̃ antè,eſt tribuenda autoritas. Amicorum conſilium.

His temporibus cauendum eſt,ne aſſentatoribus patefaciamus aures: neque adulari nos ſinamus, in quo falli facilè eſt. Tales enim nos eſſe putamus ut iure laudemur: ex quo naſcũtur innumerabilia peccata, cum homines inflati opinionibus, turpiter irridentur, & in maximis uarſantur erroribus. Aſſentiatores uitãdi.

Nam negligere, quid de ſe quiſque ſentiat, non ſolùm arrogantis eſt, ſed & diſſolu- Arrogãtis

etiam

ti propriũ. *etiam omnino diſſoluti.*

Temeritas & negligẽtia. *Omnis autem actio uacare debet temeritate, & negligentia. Nec uerò agere aliquid cuius non poßis cauſſam probabilem reddere. Efficiendum eſt enim, ut appetitus obediant rationi: eamq; neq; præcurrãt, neque propter pigritiam, aut ignorantiam deſerant. Sintque tranquilli, atque omni perturbatione animi careant: ex quo eluceſcit omnis conſtantia, omniſque moderatio.*

Appetitus cõtrahẽdi. *Appetitus omnes contrahendi, ſedãdiq; ſunt, excitãdaq; animi animaduerſio, & diligentia: ut ne quid temerè, ac fortuitu, inconſideratè, negligẽterque agamus. Neque enim à natura ita generati ſumus, ut ad ludum, & iocum facti eſſe uideamur: ſed ad ſeueritatẽ potius, & ad quædam ſtudia grauiora, atque maiora. Ludo autem & ioco uti illis quidem licet, ſed ſicut ſomno,*

Ludus & iocus.

&

& quietibus cæteris: tum cùm grauibus, ſerijsq; rebus ſatisfecerimus. Ipſumq; genus iocandi nō profuſum, nec immodeſtum: ſed ingenuū, & facetum eſſe debet. Vt enim pueris, non omnem ludendi licentiam damus: ſed eam, quæ ab honeſtatis actionibus non ſit aliena: ſic in ipſo ioco, aliquid probi ingenij lumen eluceat.

Ludendi etiam eſt quidam modus retinendus, ut ne nimis omnia profundamus: elatiq; uoluptate, in aliquam turpitudinem dilabamur. Modus in luſu retinendus.

Hominis mens, diſcendo alitur, & cogitando ſemper aliquid aut inquirit, aut agit, uidendiq;, & audiendi oblectatione ducitur. Mens hominis quomodo alitur.

Si quis eſt paulò ad uirtutē erectior, quamuis uoluptate capiatur, occultat, et diſsimulat appetitū uoluptatis propter uerecūdiam. Ex quo intelligitur corporis uoluptatē, nō ſatis eſſe dignā Voluptas indigna hominis præſtantia.

hominis præſtantia, eamq́; cõtemni, & reijci oportere. Sin ſit quiſpiam, qui aliquid tribuat uoluptati, diligenter ei tenendum eſſe, eius fruendæ modum. Itaq; uictus, cultusq́; corporis, ad ualetudinem referantur, & ad uires, nõ ad uoluptatem. Atque etiam, ſi conſiderare uolumus, quæ ſit in natura hominis excellentia, & dignitas: facilè intelligimus, quàm ſit turpe diffluere luxuria, & delicatè ac molliter uiuere: quamq́; honeſtum parcè, continenter, ſeuerè, ſobriè.

In animis & corporibus magnæ diſsimilitudines.

Vt enim in corporibus magnæ diſsimilitudines ſunt: alios enim uidemus uelocitate ad curſum, alios uiribus ad luctandum ualere: itemq́; in formis, alijs dignitatem ineſſe, alijs uenuſtatẽ: ſic & in animis exiſtunt etiam maiores uarietates.

Neq; enim attinet naturæ repugnare, neque quicquam ſequi, quod aſſequi

qui non queas. Ideoq; (ut aiunt) nihil decet inuita Minerua obſtante, id eſt, aduerſante, & repugnante natura. *Inuita Minerua nihil rectum fit.*

Ad quas igitur res aptißimi erimus, in his potißimum elaboremus. Sin aliquãdo neceßitas nos ad ea detruſerit, quæ noſtri ingenij nõ erunt, omnis adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, ut ea, ſi non decorè, at quàm minimè indecorè facere poßimus. Nec tamen eſt enitendum, tam ut bona, quæ nobis data ſunt, ſequamur: quàm ut uitia fugiamus. *Elaborare debet quiſque ad quod erit aptus.*

Nam regna, imperia, nobilitates, honores diuitiæ, opes, & ea, quæ ſunt his contraria in caſu ſita, temporibus reguntur, & gubernantur. Ipſi autem gerere quam perſonam uelimus, à noſtra uoluntate proficiſcitur. Itaque ſe alij ad Philoſophiam, alij ad ius ciuile, alij ad eloquentiám applicant: ipſarúmque uirtutum in *Alij ſe ad alia applicant.*

alia alius mauult excellere. Quorum uerò patres, aut maiores, aliqua gloria præſtiterunt: hi ſtudent plerunq; eodem in genere laudis excellere.

Vitæ degẽdæ deliberatio. *Imprimis autem conſtituendum eſt, quos nos, & quales eſſe uelimus, & in quo genere uitæ: quæ deliberatio, eſt omniũ difficillima. Ineunte enim adoleſcentia, cui ineſt maxima imbecillitas cõſilij, tunc id ſibi quiſq; genus ætatis degendæ conſtituit, quod maximè adamauit. Itaque antè implicatur aliquo certo genere, curſuq́; uiuendi, q̃ potuit, quod optimum eſt, iudicare.*

Filij plerũque parẽtes imitantur. *Plerunque autem parentum præceptis imbuti, ad eorum conſuetudinem, moremq́; deducimur. Alij multitudinis iudicio feruntur: quæq́; maiori parti pulcherrima uidentur, ea maximè exoptant.*

Natura cõſtantior, q̃ fortuna. *Multò enim & firmior eſt, & conſtantior natura, quàm fortuna.*

Ami-

Amicitiæ, quæ minus delectant, & minus probantur, magis decere cēſent ſapientes ſenſim diſſuere, quàm repente præcidere. Commutato autem genere uitæ, omni ratione curandum eſt, ut id bono conſilio feciſſe uideamur. Eſt igitur adoleſcentis, maiores natu reuereri: ex ijsq; deligere optimos, & probatiſsimos, quorum conſilio, atque autoritate nitatur. Quæ amicitiæ diſſuendæ.

Adoleſcentis propriū.

Maximè autem hæc ætas à libidinibus eſt arcenda, exercendaq; in labore, patientiaq; & animi & corporis, ut eorum in bellicis & ciuilibus officijs uigeat induſtria. Atque etiam cùm relaxare animos, & dare ſe iucunditati uolent, caueant intemperantiam, meminerint uerecundiæ: quod facilius erit, ſi in eiuſmodi quoque rebus, maiores natu uelint intereſſe. Adoleſcentia à quibus eſt arcenda.

Senibus autem labores corporis ſunt minuendi: exercitationes animi etiam Senum proprium.

augendæ uidentur. Danda uerò eſt ope ra, ut & amicos & iuuentutem, & maximè Rempub. conſilio, & prudentia quàm plurimum adiuuent.

Nihil autē cauēdū magis eſt ſenectuti, quàm ne langori ſe, deſidiæq; dedat.

Luxuria omni ætati turpis.

Luxuria uerò cū omni ætati ſit turpis, tamen ſenectuti eſt fœdiſsima. Sin autem & libidinum intemperātia acceſſerit, duplex malum eſt: quòd & ipſa ſenectus dedecus concipit, & adoleſcentium facit impudentiorem intemperantiam.

Proprium munus magiſtratus.

Eſt igitur propriū munus magiſtratus, intelligere, ſe gerere perſonā ciuitatis, debereq́; eius dignitatem, & decus ſuſtinere, leges ſeruare, iura deſcribere, eaq́; fidei ſuæ commiſſa meminiſſe.

Conſtantia

Nihil autem eſt, quod tam deceat, ꝙ in omni re gerenda, capiendoq́; conſilio, ſeruare conſtantiam.

Duo

Duo maximè ſunt fugienda: ne quid effœminatum, aut molle: & ne quid durum, aut ruſticum fiat. *Duo maximè fugienda.*

Cùm autem pulchritudinis duo genera ſint, quorũ in altero uenuſtas ſit, in altero dignitas: uenuſtatem muliebrẽ dicere ſolemus, dignitatem uirilẽ. Ergo & à forma remoueatur omnis uiro non dignus ornatus: & huic ſimile uitium in geſtu, motúq; caueatur. *Duo genera pulchritudinis.*

Formæ autem dignitas, coloris bonitate tuenda eſt: & color, exercitationibus corporis. Adhibenda eſt prætereà munditia, non odioſa, neq; exquiſita nimis: tantumq́; effugiat agreſtem, & inhumanam negligentiam. Cauendũ eſt autẽ ne aut tarditatibus utamur in greſſu mollioribus, ut pomparum ferculis ſimiles eſſe uideamur: aut in feſtinationibus, ſuſcipiamus nimias celeritates: quæ cùm fiunt, anhelitus mouentur, uultus mutantur, ora torquentur: *Formæ dignitas quomodo tuenda.*

turæ ex quibus magna ſignificatio fit, non adeſſe conſtantiam.

Animi motus. Sed multò etiam magis elaborandū eſt, ne animi motus, à natura recedāt. Quod aſſequemur, ſi cauebimus, ne in perturbationes, atque examinationes incidamus: & ſi attentos animos ad dedecoris conſeruationem tenebimus.

Cogitatio excitanda, appetitus cohibēdus. Cauendum eſt, ut cogitatione ad res quàm optimas utamur: appetitum rationi obedientem præbeamus.

Perturbationes fugiendæ. In omni uita rectiſſimè præcipitur, ut perturbationes fugiamus, id eſt, motus animi nimios, rationi non obtemperantes.

Maximè curandum eſt, ut eos, quibus cum ſermone conferimus, & uereri, & diligere uideamur.

Ira. Ira procul abſit, cum qua nihil rectè fieri, nihil conſideratè poteſt. Magna aūt parte, clementi caſtigatione licet uti, grauitate tamen adiuncta, ut ſæueri-

ritas adhibeatur,& contumelia repel latur.

Quæ cùm aliqua perturbatiōe fiūt, ea,nec conſtanter fieri poſſunt, neque ab his,qui adsūt, approbari. Deforme *etiā eſt de ſeipſo prædicare,falſa præſertim,& cum irriſione audientium, imitari militem glorioſum.* Perturbatio. Inanis gloria.

Ornanda enim eſt dignitas domo,at non ex domo tota quærenda:nec domo dominus,ſed domino domus eſt honeſtanda. Dignitas.

Mediocritas ad omnē uſum,cultúmq; uitæ referenda eſt. Mediocritas.

In omni autē actione ſuſcipiēda, tria ſunt tenenda Primū, *ut appetitus rationi pareant: quo nihil eſt ad officia conſeruanda accommodatius.* Deinde, *ut animaduertatur, quanta illa res ſit, quā efficere uelimus:néue maior, minórue cura & opera ſuſcipiatur, q̃ cauſſa poſtulet.* Tertium,*ut caueamus: ut ea,* Tria tenenda in omni actione.

ut ea, quæ pertinent ad liberalem ſpeciem, & dignitatẽ, moderata ſint. Horum trium tamen præſtantiſſimũ eſt, appetitum obtemperare rationi.

Delicatus ſermo uitãdus in re ſeuera. *Turpe enim, ualdeq́; uitioſum eſt in re ſeuera, conuiuio dignum, aut delicatum aliquem inferre ſermonem.*

Decus. *Decet non ſolùm manus, ſed etiã oculos abſtinentes habere.*

Cæcutientia. *Fit enim neſcio quomodo, ut magis in alijs cernamus, quàm in nobiſipſis ſi quid delinquitur.*

Verecũdia. *Sine uerecundia, nihil rectũ eſſe poteſt, nihil honeſtum.*

Agricultura. *Omnium rerũ, ex quibus aliquid acquiritur, nihil eſt agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius.*

Officia iuſtitiæ. *Studijs, officijsq́; ſcientiæ, præponenda ſunt officia iuſtitiæ, quæ pertinent ad hominum utilitatem: qua nihil homini debet eſſe antiquius.*

Ma=

Magnitudo animi, remota iuſtitia, humanaq́; comitate, & coniunctione, færitas quædam fit, & immanitas. Immanitas.

Omne officium, quod ad coniunctionem hominũ, & ad ſocietatẽ tuendam ualet, anteponendum eſt illi officio, quod cognitione, & ſciẽtia cõtinetur. Hominum coniunctio & ſocietas

Cognitionem, prudentiamq́; ſequetur conſiderata actio. Ita fit, ut agere conſideratè pluris ſit, quàm cogitare prudenter.

Prima officia, dijs immortalibus: ſecunda, patriæ: tertia, parentibus: deinde gradatim reliqua reliquis debẽtur. Officiorũ climax.

Ex libro ſecundo.

Quid eſt enim per deos optabilius ſapientia? quid præſtantius? quid melius? quid homine dignius? Hanc igitur qui expetunt, Philoſophi nominantur. Nec quicquam aliud eſt Philoſophia, ſi interpretari uelis, quàm ſtudium ſapientiæ. Nihil præſtantius ſapientia. Philoſophia.

Error parùm proſpicientium. Qui parum proſpiciunt, hi ſæpe uerſutos homines, & callidos admirãtes, eorum malitiam, ſapientiam iudicant: quorum error eripiendus eſt, opinioq́; omnis ad eam ſpeciem traducenda, ut honeſtis cõſilijs, iuſtisq́; factis, nõ fraude, & malitia, ſe intelligant, ea, quæ uelint, conſequi poſſe.

Pietas. Deos placatos pietas efficiet, & ſanctitas.

Proprium uirtutis. Proprium hoc ſtatuo eſſe uirtutis, cõciliare ſibi animos hominũ, & ad uſus ſuos adiungere.

Hominum opera quid ualeant. Secundæ res, honores, imperia, uictoriæ, quanq̃ fortuita ſunt: tamẽ ſine hominum operibus, & ſtudijs, neutrã in partem effici poſſunt.

Pecunia. Malè enim res habet, cùm quod uirtute effici debet, id tentatur pecunia.

Varijs modis ſe alterius impe- Atq; etiam ſubijciunt ſe homines imperio alterius, & poteſtati, de cauſis pluribus. Ducuntur enim aut beniuolen-

lentia, aut beneficiorũ magnitudine, rio pleriq; aut dignitatis præſtantia, aut ſpe ſibi ſubijciunt id utile futurum, aut metu, ne ui parere cogantur, aut ſpe largitionis, promiſsionisq; capti, aut poſtremò mercede conducti. Omnium autem rerũ nec aptius eſt quicquam ad opes tuendas, ac tenendas, quàm diligi: nec alienius, quàm timeri.

Malus autẽ cuſtos diuturnitatis, metus: contráq; beneuolentia, fidelis eſt, uel ad perpetuitatem. Metus.

Quod igitur latiſsimè patet, neq; ad incolumitatem ſolùm, ſed etiã ad opes, & potentiam ualet plurimum, id amplectamur: ut metus abſit, charitas retineatur. Ita facillimè quæ uolumus, et priuatis in rebus, & Republica conſequimur. Quid potiſſimum amplectamur.

Etenim qui ſe metui uolunt, à quibus metuuntur, eoſdem metuant ipſi neceſſe eſt. Metui.

Vis imperij — Nec uerò ulla uis imperij tanta eſt, q̃ premente metu poßit eſſe diuturna.

Amantium familiaritates. — Certũ igitur hoc ſit, & id quidē & primum, & maximè neceſſarium, familiaritates habere fidas amantiũ nos amicorum, & mirantium noſtra.

Liberalitatis opinio. — Vehementer autem amor multitudinis commouetur ipſa fama, & opinione liberalitatis, beneficentiæ, iuſtitiæ, fideiq́; omniumq́; earum uirtutũ, quæ pertinent ad manſuetudinem morum, ac facilitatem.

Fides quibus rebus adhibetur. — Fides autem ut adhibeatur, duab. rebus effici poteſt: ſi exiſtimabimur adepti coniunctam cum iuſtitia prudentiam. Nam & his fidem habemus, quos plus intelligere, quã nos arbitramur: quosq́; et futura proſpicere credimus: & cùm res agatur, in diſcrimēq́; uentum ſit, expedire rem & conſilium ex tempore capere poſſe. Hanc enim utilem homines exiſtimant, ueramq́; prudentiam

dentiam. Iuſtis autem, & fidis hominibus, id eſt, bonis uiris ita fides habetur, ut nulla ſit in his fraudis, iniuriæq; ſuſpitio. Itaque *ijs ſalutem noſtram, ijs fortunam, ijs liberos rectiſsimè committi arbitramur.* Harum *igitur duarum iuſtitia plus pollet ad fidem faciendam. Quippe cùm ea ſine prudentia ſatis habeat autoritatis, prudentia ſine iuſtitia nihil ualet ad fidem faciendam.*

Quò enim quis uerſutior, & callidior: hòc inuiſior eſt, & ſuſpectior prohabitur, detracta opinione probitatis. *Verſutus inuiſus.*

Popularibus *enim uerbis eſt agendũ, & uſitatis, cùm loquimur de opinione populari.* Opinio popularis.

Non *enim omnes eos contemnunt, de quibus malè exiſtimant.* *Qui contẽnendi.*

Contemnuntur *autem ij, qui nec ſibi, nec alteri (ut dicitur) proſunt: in quibus nullus labor, nulla induſtria, nulla*

cura

cura eſt. Admiratione quadam autem afficiuntur ij, qui anteire cæteros uirtute putantur: & cùm omni carere dedecore, tum uerò ijs uitijs, quibus alij non poſſunt facilè obſiſtere.

Qui iuſtus

Nemo iuſtus eſſe poteſt, qui mortem qui dolorem, qui exilium, qui egeſtatẽ timet: aut qui ea quæ ſunt his cõtraria, æquitati anteponit. Maximéque admiramur eum, qui pecunia non mouetur: quod in quo uirò perſpectum ſit, hunc dignum ſpectatu arbitramur.

Inſtitutio & ratio uitæ hominũ.

Omnis ratio, atque inſtitutio uitæ hominum, adiumenta deſiderat, inprimisq; ut habeat quibus cum familiares poßit conferre ſermones: quod eſt difficilè, niſi ſpeciem præ ſe boni uiri ferat.

Vis iuſtitiæ

Iuſtitiæ tanta uis eſt, ut ne illi quidẽ, qui maleficio, & ſcelere paſcuntur, poßint ſine ulla particula iuſtitiæ uiuere.

uere. Nam qui eorum cuipiam qui unà latrocinantur, furatur aliquid, aut eripit, is ſibi ne in latrocinio quidem relinquit locum.

Cùm igitur tanta uis iuſtitiæ ſit, ut ea etiam latronum opes firmet, atque augeat: quantam eius uim inter leges, & iudicia, & inſtituta fore putamus?

Omni igitur ratione colenda, & retinenda iuſtitia eſt, tum ipſa propter ſe (nam aliter iuſtitia non eſſet) tum propter amplificationem honoris, & gloriæ. Iuſtitia omni ratione colenda.

Præclarè Socrates hanc uiam ad gloriam proximam, & quaſi compendiariam dicebat eſſe, ſi quis id ageret, ut qualis haberi uellet, talis eſſet. Quòd ſi qui ſimulatione, & inani oſtentatione, & ficto non modò ſermone, ſed etiam uultu, ſtabilem ſe gloriam conſequi poſſe rentur, uehementer errant. Via ad gloriam proxima.

Vera

Vera glo-ria. *Vera enim gloria radices agit, atq; etiam propagatur: ficta, omnia celeriter tanquàm floſculi, decidunt. Nec ſimulatum quicquam poteſt eſſe diuturnum.*

Iuſtitiæ functio. *Qui igitur adipiſci ueram gloriam uolet, iuſtitiæ fungatur officijs.*

Nominis celebritas. *Si quis ab ineunte ætate habet cauſſam celebritatis, & nominis, aut à patre acceptam, aut aliquo caſu, aut fortuna, in hunc oculi omnium conijciuntur: atque in eo quid agat, aut quemadmodum uiuat, inquiritur: & tanquam in clariſsima luce uerſetur, ita nullum eius dictum, aut factum poteſt obſcurum eſſe.*

Ignobiles & inglorij. *Quorum autem ætas prima propter humilitatem, & obſcuritatem in hominum ignorantia uerſatur, ij, ſimul ac iuuenes eſſe cœperint, magna ſpectare, & ad ea rectis ſtudijs debent cõtendere: quod eo firmiore animo facient,*

quia non modò non inuidetur illi æta-ti, uerùm etiam fauetur.

Vt reliquis in rebus, multò maiora ſunt opera animi, q̃ corporis: ſic eæ res, quas ingenio, ac ratione proſequimur, grauiores ſunt, quàm illæ, quas uiribus. *Opera animi maiora, quàm corporis.*

Facillimè autem, & in optimam partem cognoſcuntur adoleſcentes, qui ſe ad claros, & ſapientes uiros, benè cõſulentes Reip. cõtulerunt: quibus cũ ſi frequẽtes fuerint, opinionẽ afferũt populo, eorũ fore ſe ſimiles, quos ſibi ipſi delegerint ad imitandum. *Benè inſtituti adoleſcentes.*

Difficile dictu eſt, quantopere conciliet animos comitas, affabilitáſque ſermonis. Magna eſt admiratio copiosè, ſapienterq́; dicẽtis: quẽ qui audiũt, intelligere etiam, & ſapere plus quàm cæteros arbitrantur. Si uerò ineſt in oratione mixta modeſtiæ grauitas, nihil admirabilius fieri poteſt, eóque *Comitas & affabilitas ſermonis.*

magis

magis, ſi ea ſunt in adoleſcente.

Officij præceptum uel omniũ maximum.

Hoc præceptum officij diligenter tenendum eſt, ne quem unquam innocentem in iudiciũ capitis acceſſas. Id enim ſine ſcelere nullo modo fieri poteſt. Nam quid eſt tam inhumanum, quàm eloquẽtiam à natura ad ſalutem hominum, & conſeruationem datam, ad bonorum peſtem, perniciemq; conuertere? Nec tamen ut hoc fugiendum, ita eſt habendum religioni contrarium, nocentem quandoq;, & nefarium, impiũq; defendere. Vult hoc multitudo, patitur hoc conſuetudo, fert etiam humanitas. Iudicis eſt ſemper, in cauſis uerum ſequi: patroni uerò nõnunquã uteriſimile, etiam ſi minus ſit uerum defendere. Maximè autem & gloria paratur, & gratia defenſoribus, eoq; maior, ſi quando accidit, ut ei ſubueniatur, qui potentis alicuius opibus circunueniri, urgeriq; uideatur.

Iudicis & patroni officium.

Præ-

Præclarè in epiſtola quadam Alexandrum filium Philippus accuſat, quòd largitione beniuolētiam Macedonum conſectetur. Quod te malum, inquit, rationis in iſtam ſpem induxit, ut eos tibi fideles fore putares, quos pecunia corrúpiſſes? An tu id agis, ut Macedones non te regem ſuum, ſed miniſtrum & præbitorem exiſtiment? Quid ſordidius regi? melius etiam, quàm largitionem, corruptelam eſſe dixit. Fit enim deterior qui accipit, atq; ad id idē ſemper expectandum paratior. Sola charitate conciliatur amicitia.

Nonnunquam tamen eſt largiēdum: neque hoc benignitatis genus omnino repudiandum eſt: & ſæpe idoneis hominibus de re familiari impendendū eſt, ſed diligenter, atq; moderatè. Multi enim patrimonia effuderunt, inconſultè largiendo. Quid autem eſt ſtultius, quàm quòd libenter facias, curare, ut id diutius facere non poßis? Atq; etiam Largitio non repudienda, ſed moderatè.

etiam ſequuntur largitionem rapinæ. Cùm enim dando egere cœperint, alienis bonis manus inferre coguntur. Ita cùm beneuolentiæ comparandæ cauſſa, benefici eſſe uolunt, nõ tanta aſſequuntur ſtudia eorum, quibus dederunt: quanta odia eorum, quibus ademerũt. Quamobrem nec ita claudenda eſt res familiaris, ut eam benignitas aperire non poßit: nec ita reſeranda, ut omnibus pateat. Modus adhibeatur, isq́; ad facultates referatur. Omnino meminiſſe debemus id quod à noſtris hominibus ſæpißimè uſurpatũ, iam in prouerbij cõſuetudinem uenit, largitionẽ fundum non habere.

Auaritiæ ſuſpitio uitanda. Vitanda tamen ſuſpitio auaritiæ eſt.

Cauſſa igitur largitionis eſt, ſi aut neceſſe eſt, aut utile.

Mediocritatis regula optima. In his autem ipſis, mediocritatis regula optima eſt.

Calamitoſi Propenſior autem benignitas eſſe debebit

debebit in calamitoſos, niſi fortè erūt digni calamitate.

Conueniet autem tum in dando munificum eſſe, tum in exigendo non acerbum: in omniq́; re contrahenda, emendo, uendendo, conducendo, locando, in uicinitatibus, & confinijs æquum, & facilē: multa multis de ſuo, iure cōcedentem: à litibus uerò quantum liceat, & neſcio, an & paulò plus, quàm liceat, abhorrentem. Dandi exigendi que regula.

Eſt enim non modò liberale, paulùm nonnunquam de ſuo iure cedere: ſed interdum etiam fructuoſum. Habenda autem ratio eſt rei familiaris: quàm quidem dilabi ſinere flagitioſum eſt: ſed ita ut illiberalitatis, auaritiæq́; abſit ſuſpitio. Liberale. Rei familiaris ratio

Rectè à Theophraſto eſt laudata hoſpitalitas. Eſt enim, ut mihi quidem uidetur, ualdè decorū, patere domus hominum illuſtriū hoſpitibus illuſtribus. Hoſpitalitas.

Eſt

Eſt enim uehementer utile his, qui honeſtè poſſe multa uolunt per hoſpites apud extraneos populos, ualere opibus, & gratia.

Conſiliarij munus.

Nam iure cauere, conſilio iuuare, atque hoc ſcientiæ genere prodeſſe multis, uehementer & ad opes augēdas pertinet, & ad gratiam. Itaque cùm multa præclara maiorum, tum quàm optimè, conſtituti iuris ciuilis ſummo ſemper in honore cognitio fuit, atque interpretatio.

Iuriſperiti & diſerti.

Cùm autem non poßint omnes, ne multi quidem, aut iuriſperiti eſſe, aut diſerti: licet tamen opera prodeſſe multis: beneficia petentem comēdare iudicibus: magiſtratibus uigilare pro re alterius: aut eos ipſos, qui conſulunt, aut defendunt, rogando: quod qui faciunt, plurimum gratiæ conſequuntur: latißimeq; eorum manat induſtria.

Iam

Iam illud non ſunt admonendi. Eſt enim in promptu, ut animaduertant, cùm iuuare alios uelint, ne quos offendant. Sæpe enim aut eos lædunt, quos non debent, aut eos, quos non expedit. Si imprudentes, negligentiæ eſt: ſi ſcientes, temeritatis. Vtendum eſt etiam excuſatione aduerſus eos, quos inuitus offendas, quacunque poßis: quare id quod feceris, neceſſe fuerit: nec aliter facere potueris.

Exhortatio ad Iuriſperitos.

Melius apud bonos, quàm apud fortunatos, beneficiũ collocari puto. Danda tamen omnino opera eſt, ut omni generi ſatisfacere poßimus. Sed ſi res in contentionem uenerit, nimirum Themiſtocles eſt autor adhibẽdus, qui cùm conſuleretur, utrum bono uiro pauperi, an minus probato diuiti filiam collocaret: ego uerò, inquit, malo uirum, qui pecunia egeat, quàm pecuniam, quæ uiro. Sed corrupti mores, deprauatiꝙ

Apud quos melius beneficiũ collocatur.

tiq; ſunt admiratione diuitiarũ: quarũ magnitudo, quid ad unumquemque noſtrum pertinet, illum fortaſſe adiuuat qui habet, nec id quidem ſemper.

Nihil cõtra æquitatẽ cõtendẽdum.

Extremũ aũt præceptum in beneficijs, operaq; danda, ne quid cõtra æquitatem contendas: ne quid pro iniuria. Fundamentum eſt enim perpetuæ conſeruationis & famæ, iuſtitia: ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile.

Reipublicæ adminiſtratio.

Imprimis uidendũ eſt ei, qui Rempublicam adminiſtrabit, ut ſuum quiſque teneat: neque de bonis priuatorum, publicè diminutio fiat.

Ciuitates quare conſtitutæ.

Hanc enim ob cauſſam, maximè ut ſua tuerentur Reſpublicæ, ciuitatésq; conſtitutæ ſunt. Nam etſi duce natura homines congregabantur: tamen ſpe cuſtodiæ rerum ſuarum, urbiũ præſidia quærebant. Danda erit opera, ut omnes intelligant: ſi ſalui eſſe uelint, neceßitati eſſe parendum. Atque

etiam

etiam omnes qui Remp. *gubernabunt, conſulere debebunt, ut earum rerũ copia ſit, quæ ſunt neceſſariæ.*

Caput autẽ eſt in omni procuratione negotij, & muneris publici, ut auaritiæ pellatur etiam minima ſuſpicio. *Suſpicio auaritiæ pellenda.*

Nullum igitur uitium tetrius eſt (ut eò unde egreſſa eſt, reuertatur oratio) quàm auaritia, præſertim in Principibus, & Rempub. *gubernantib.* Habere *enim quæſtui* Rempub. *non modò turpe eſt, ſed ſceleratum, & nefarium.* Nulla *autem re conciliare facilius beneuolentiam multitudinis poſſunt ij, qui* Reip. *præſunt, quàm abſtinentia, & continentia,* *Auaritia uitium omniũ teterrimũ.*

Nam *cui res erepta eſt, inimicus eſt cui data eſt.*

At uerò ille qui accipit iniuriam, & meminit, præ ſe fert ſuum dolorem.

Ea *eſt ſumma ratio, & ſapientia boni ciuis, commoda ciuium nõ diuellere:* *Summa ratio & ſapientia bo-*

 atq;

ni ciuis. *atque omnes æquitate eadẽ continere.*

Reipublicæ tutores. Qui *Rempublicam tuebũtur, impri=mis operam dabunt, ut iuris, & iudi=ciorum æquitate, ſuum quiſq; teneat: ut neque tenuiores propter humilitatem circumueniantur, neque locupletibus ad ſua uel tenenda, uel recuperãda, ob=ſit inuidia.*

Res fami=liaris quib' rebus quæ=ri debet. Res *autem familiaris quæri debet his rebus, à quibus abeſt turpitudo: cõ=ſeruari autem diligentia, & parſimo=nia: iiſdem etiam rebus augeri.*

Ex libro tertio.

Dubitandum *non eſt, quin nunquam poßit utilitas cum honeſtate conten=dere.*

Ex alterius cõmodo ſu-um compa=rare com=modum, cõ tra naturã. Detrahere *autem alteri, ſui commo=di cauſſa, & ex hominis incõmodo ſuũ commodũ augere, eſt magis contra na turam, q̃ mors, q̃ paupertas, q̃ dolor, q̃ cætera cuncta, quæ poſſunt aut corpo ri accidere, aut rebus externis.*

Nam

Nam ut ſibi quiſque malit, quod ad uſum uitæ pertineat, quàm alteri acquirere, conceſſum eſt, non repugnante natura. Illud quidem natura non patitur, ut aliorum ſpolijs, noſtras facultates, copias, opesq́; augeamus. Nec hoc uerò ſolùm natura, id eſt, iure gentiũ, ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis ciuitatibus Reſpublicæ continentur, eódem modo cõſtitutum eſt, ut non liceat ſui commodi cauſſa, alteri nocere. Hoc enim *ſpectant leges, hoc uolunt, incolumem eſſe ciuium cõiunctionem: quã qui dirimunt, eos morte, exilio, uinculis, damno coërcẽt. Atq; hoc multò magis exigit ipſa naturæ ratio, quæ eſt lex diuina, & humana: cui parere qui uelit (oẽs autem parebunt, qui ſecundum naturam uolunt uiuere) nunq̃ committet, ut alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Etenim multò magis eſt ſecundum* | *Quò ſpectant leges.*

Celſitas & magnitudo animi. naturam celſitas animi & magnitudo, itémque communitas, iuſtitia, liberalitas, quàm uoluptas, quàm auaritia, quàm diuitiæ: quæ quidem contemnere, & pro nihilo ducere, comparantẽ cum utilitate communi, magni animi eſt, & excelſi.

Quid maximè ſecundũ naturam. Itemq; magis eſt ſecundum naturam pro omnibus gentibus, ſi fieri poßit, conſeruandis, aut iuuandis maximos labores, moleſtiáſque ſuſcipere: imitantes Herculem illum, quam hominum fama beneficiorum memor, in cõcilio cæleſtium collocauit: quem uiuere in ſolitudine, non modò ſine ullis moleſtijs, ſed etiam in maximis uoluptatibus, abundantem omnibus copijs, ut excellas etiam pulchritudine, & uiribus.

Homo naturæ obediẽs. Quocirca optimo quiſque & ſplendißimo ingenio, longè illã uitam huic anteponit. Ex quo efficitur, hominem na-

natura obedientem, homini nocere nõ poſſe.

Qui autem rationem ſuorum ciuiũ dicunt habendam, externorum negãt, hi dirimunt communem humani generis ſocietatem: qua ſublata, beneficentia, liberalitas, bonitas, iuſtitia funditus tollitur. Quæ qui tollunt, etiam aduerſus Deos *immortales impij iudicandi ſunt.*

Ciuibus & externis cõſulendum.

Iuſtitia enim una uirtus omnium eſt domina, & regina uirtutum.

Iuſtitia uirtutum reliquarum domina.

Suum cuique incommodum ferendũ eſt potius, quàm de alterius commodis detrahendum.

Nihil uerò utile, quod non idem honeſtum: nihil honeſtum, quod nõ idem utile. Et *ubi turpitudo, ibi utilitas eſſe non poteſt.* Ad *honeſtatem enim nati ſumus.*

Vtile & honeſtum.

Satis enim nobis, ſi modò in Philo*ſophia aliquid profecimus, perſuaſum*

Nihil iniuſtè faciēdū. *eſſe debet, ſi omnes Deos, hominéſq; celare poſſimus, nihil tamen auarè, nihil iniuſtè, nihil libidinoſè, nihil incontinenter eſſe faciendum.*

Honeſta. *Honeſta enim bonis uiris, non occulta queruntur.*

Noſtræ utilitates non omittēdæ. *Nec noſtræ nobis utilitates omittendæ ſunt, alijsq; tradendæ, cùm ijs ipſis egeamus: ſed ſuæ cuique utilitati, quod ſine alterius iniuria fiat, ſeruandum eſt. Scitè enim Chryſippus, qui ſtadium, inquit, curret, eniti, & contendere debet, quàm maximè poſſit, ut uincat, ſupplantare eum; qui cum eo certet, aut manu depellere, nullo modo debet. Sic in uita ſibi quemque petere, quod pertineat ad uſum, non iniquum eſt: ſed alteri diripere, ius non eſt.*

Vir bonus. *Neque contra Rempublicam, neque contra iuſiurandum, ac fidem, amici ſui cauſſa, uir bonus faciet.*

Coniurationes. *Nā ſi omnia facienda ſint quæ amici ue-*

uelint:non amicitiæ tales, ſed coniura-tiones putandæ ſunt.

Nam cùm id, quod utile uidetur in amicitia, cum eo quod honeſtũ eſt, comparatur, iaceat utilitatis ſpecies, ualeat honeſtàs. Cùm autem in amicitia quæ honeſta non ſunt, poſtulantur, fides & religio anteponantur amicitiæ. Vtilitatis & honeſtatis in amicitia cõparatio.

Nihil quod crudele, utile. Eſt enim hominũ naturæ, quam ſequi debemus, maximè inimica crudelitas. Tale etiã, qui peregrinos urbibus uti prohibent, eóſque exterminant. Nam eſſe pro ciue, qui ciuis non ſit, rectum eſſe non licet: uſu uerò urbis prohibere peregrinos, ſanè inhumanum eſt. Crudelitas

Ex omni uita ſimulatio, diſsimulatióque tollenda eſt. Simulatio tollenda.

Tollendum eſt igitur in rebus cõtrahendis omne mendacium. Mẽdatium.

Ennius ait nequicquam ſapientem ſapere, qui ipſe ſibi prodeſſe nequiret. Sibi prodeſſe.

Sapientis proprium. *Eſt autem ſapientis, nihil contra mores, leges, inſtituta facere: habere rationem rei familiaris.* Neque enim ſolùm nobis diuites eſſe uolumus: ſed liberis, propinquis, amicis, maximeq́; Reipub. Singulorum enim facultates, et copiæ, diuitiæ ſunt ciuitatis.

Simulatio intelligentiæ. Nec ulla pernicies uitæ maior inueniri poteſt, quàm in malitia ſimulatio intelligentiæ.

Hæreditates non honeſtæ. Mihi quidẽ etiã non ueræ hæreditates non honeſtæ uidentur, ſi ſint malitioſis officiorum blanditijs, non ueritate, ſed ſimulatione quæſitæ. Atq; in talibus rebus, aliud utile interdũ, aliud honeſtum uideri falsò ſolet.

Homo iuſt⁹ Homo iuſtus, et is, quem ſentimus bonum uirum, nihil cuiquam, quod in ſe transferat, detrahet.

Vir bonus. Hoc qui admiratur, is ſe quid ſit uir bonus neſcire fateatur. At uerò ſi quis uoluerit animi ſui cõplicatã notionem euol=

euoluere, iã ſeipſum doceat, eũ uirũ bonũ eſſe, qui proſit quibus poßit, & noceat nemini, niſi laceßitus iniuria.

Itaque talis uir non modò facere, ſed nec cogitare quidem quicquam audebit, quod non ualeat prædicare. Hoc *nõne turpe eſt,* Philoſophos *dubitare, quæ nec ruſtici quidem dubitant?*

Quæ uirũ bonum dedeceant.

Cadit igitur in uirum bonum mentiri emolumenti ſui cauſſa, criminari, præripere, fallere? Nihil *profectò minus. Eſt ergo ulla res tanta, aut commodum ullum tam expectandum, ut uiri boni & ſplendorem, & nomen amittas? Quid eſt quod afferre utilitas iſta poßit, ſi boni uiri nomen abripuerit, & fidem, iuſtitiámque detraxerit? Quid enim intereſt, utrum ex homine conuertat ſe quis in beluam: an in hominis figura, immanitatem gerat beluæ? Qui ſi omnia recta, & honeſta negligunt, dummodo potentiam conſe-*

quãtur: nõne immanitatē beluæ gerũt?

Amor patriæ, patri anteponendus.

Quid ſi tyrãnidē occupare, ſi patriã prodere conabitur pater, ſilebít ne filius? Imò uerò obſecrabit patrē filius, id ne faciat. Si nihil proficiet, accuſaturũ minabitur etiã. Ad extremũ, ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit, patriæ ſalutem ſaluti patris anteponet.

Pacta & promiſſa.

Pacta, & promiſſa ſemper ſeruanda ſunt, quæ nec ui, nec dolo (ut prætores dicere ſolent) facta ſunt.

At ne illa quidem promiſſa ſeruanda ſunt, quæ nõ ſunt ijs ipſis utilia, quibus illa promiſeris.

Promiſſum potius non faciendum, q̃ tetrum facinus admittere.

Depoſita nõ ſemper reddenda.

Neque ſemper depoſita reddenda ſunt. Si gladium quis ſana mente apud te depoſuerit, & repetat inſanus: reddere peccatum: officium non reddere. Quod ſi is, qui apud te pecuniam depoſuerit, bellum inferat patriæ, reddes ne:

ne depoſitum? Non credo. Facies enim contra Rempublicam; quæ debet eſſe chariſsima. Sic multa, quæ honeſta uidentur natura; temporibus fiunt non honeſta. Facere promiſſa, ſtare conuentis, reddere depoſita, commutata utilitate, fiunt non honeſta.

Peruertũt homines ea, quæ ſunt fundamenta naturæ, cùm utilitatem ab honeſtate ſeiungunt. Omnes enim expetimus utilitatem, ad eámque rapimur: nec facere aliter ullo modo poſſumus. Nam quis eſt, qui utilia fugiat? Aut quis potius eſt, qui ea non ſtudioſiſsimè proſequatur? Sed quia non poſſumus, niſi laude, decore, honeſtate, utilia reperire: propterea illa prima, & ſumma habemus. Vtilitatis uerò nomẽ non tam ſplendidum, quàm neceſſarium putamus. Fundamẽta naturæ quomodo peruertuntur.

Vnde omnium regula una eſt, quam tibi cupio eſſe notiſsimam. Aut illud Regula inter utile et quod turpe.

N 7

quod utile eſſe uidetur, ne turpe ſit: aut ſi turpe eſt, ne uideatur eſſe utile. Eſt enim iuſiurandum, affirmatio religioſa. Quod autem affirmando, quaſi Deo teſte, promiſeris, id ſeruandū eſt.

alſum iurare, pcierare eſt. Non enim falſum iurare, pcierare eſt: ſed quod ex animi tui ſententia iuraueris, ſicut uerbis concipitur more noſtro, id non facere, periurium eſt.

uſiurādū. Nam nullum uinculum ad aſtringendam fidem iureiurādo noſtri maiores eſſe arctius uoluerunt.

us & fides n bello ſeranda. Eſt autem ius etiam bellicum, fidesq́; iureiurandi, ſæpe cum hoſte ſeruanda. Non debet ratum eſſe, quod actum eſt per uim: quaſi non forti uiro uis poßit adhiberi.

SENTENTIAE, EX libro de Amicitia deſumptæ.

Sapiens nō ſolùm natura & moribus, ſed etiã ſtudio & doctrina.

EXiſtimare debes omniũ oculos in te eſſe coniectos unũ te ſapientem & appellant, & exiſtimant, non ſolùm natura & moribus, ſed etiam ſtudio & doctrina. Neque ſicuti uulgus, ſed ut eruditi ſolent, appellant ſapientem.

Vera ſapiẽtia.

Hanc eſſe ſapientiam in te exiſtimant, quòd omnia tui in te poſita eſſe ducas, humanosq́; caſus uirtute inferiores putes. Nullo caſu arbitror hoc cõſtanti homini poſſe contingere, ut nulla intermiſsio fiat officij. Tu autem, quòd mihi tantũ tribui dicis, quantum ego nec agnoſco, nec poſtulo, facis amicè.

Suis incommodis angi

Suis incommodis grauiter angi, non amicum

amicum, ſed ſeipſum amantis eſt.

Quid dicam de moribus facillimis: de pietate in matrem; liberalitate in ſorores, bonitate in ſuos, iuſtitia in omnes? Hæc omnia nota ſunt nobis. Quàm autem huic ciuitati charus fuerit, mærore funeris indicatum eſt. Quid ergo paucorum annorum acceſſio, hunc iuuare potuiſſet?

Quamobrem uita quidem talis fuit, uel fortuna, uel gloria, ut nihil ultra poſſet accedere: moriendi autẽ ſenſum celeritas abſtulit.

Amicitia omnibus rebus humanis anteponenda.

Ego uerò uos hortari tantùm poſſum ut amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis. Nihil eſt enim tam naturæ aptum; tamq́; conueniens ad res uel ſecundas, uel aduerſas. Sed hoc imprimis cenſeo, niſi inter bonos, amicitiam eſſe non poſſe.

Quæ uerè ſũt optãda

Nos autem ea, quæ ſunt in uſu, uitaq́; communi: non ea, quæ finguntur, aut

optan,

optantur, ſperare debemus.

Agamus igitur pingui (ut aiunt) Minerua. Qui ita ſe gerunt, qui ita uiuunt, ut eorum probetur fides, integritas, æqualitas, liberalitas: nec ſit in eis ulla cupiditas, libido, auaritia, ſitq́; magna conſtantia, hos uiros bonos, ut habiti ſunt, ſic etiam appellandos putemus, qui aſſequantur, quantum homines poſſunt, naturam optimam bene uiuendi ducem. Sic enim perſpicere uideor mihi, ita natos eſſe nos, ut inter omnes, ſocietas quædam ſit: maior autem, ut quiſq; proximè accedit. Viri boni, qui appellandi.

Itaq; ciues potiores ſunt, quàm peregrini: propinqui, quàm alieni. Cum his enim natura ipſa peperit amicitiam: ſed ea ſatis non habet firmitatis. Nanque hoc præſtat amicitia propinquitati, quòd ex propinquitate beneuolentia tolli poteſt: ex amicitia non poteſt. Sublata enim beneuolentia, amicitiæ Ciues potiores, quàm peregrini.

nomen

ponunt, illi quidem præclarè agunt: ſed hæc ipſa uirtus, amicitiam & gignit, & continet: quia nec ſine uirtute, amicitia ullo pacto eſſe poteſt.

Tales igitur inter uiros amicitia, tantas oportunitates habet, quantas uix queo dicere. Principiò, quis poteſt eſſe uita uitalis, ut ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia cõquieſcat? Quid dulcius, quàm habere quocum omnia audeas ſic loqui, ut tecum? Quis eſſet tantus fructus in proſperis rebus, niſi haberes, qui illis æquè ac tuipſe gauderet? Aduerſas uerò res ferre difficile eſſet, ſine illo, qui grauius etiam quàm tu ferret. *Amicitiæ oportunitates.*

Denique cæteræ res, quæ expetũtur, oportunæ ſunt ſingulæ rebus ferè ſingulis. Diuitiæ, ut utare: opes, ut colare bonores, ut laudère, uoluptates, ut gaudeas: *Amicitiæ laus.*

deas: ualetudo, ut dolore careas, & muneribus fungare corporis. Amicitia res plurimas cõtinet: quocũq; te uerteris, præſto eſt: nullo modo, nullo loco excluditur. Nũq̃ intẽpeſtiua, nũq̃ moleſta eſt. Itaq; nõ aqua, non aẽre, non igni (ut aiunt) locis pluribus utimur, quàm amicitiã. Neque ego nunc de uulgari, aut mediocri, quæ tamen ipſa delectat & prodeſt: ſed de uera, & perfecta loquor, qualis eorum, qui pauci nominantur, fuit. Nam & ſecundas res ſplẽdidiores facit, & aduerſas partiens, communicansq; leuiores.

Bona ſpe prælucet in poſterum amicitia. *Cumq; plurimas, & maximas commoditates amicitia contineat: tamen illa nimirum præſtat omnibus, quòd bona ſpe prælucet in poſterum. Nec debilitari animos, aut cadere patitur: uerum etiam amicum qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur ſui. Quocirca & abſentes adſunt, & egẽ*

tes,

tes abundant, & imbecilles ualent, & (quod difficilius auditu eſt) mortui uiuunt. Tantus eos honos, memoria deſiderium proſequitur amicorum, Ex quo illorum beata mors uidetur, horũ uita laudabilis.

Quòd ſi exemeris ex rerum natura beneuolentiæ coniunctionem, nec domus ulla, nec urbs ſtare poterit, nec agri quidem cultus permanebit. Id ſi minus intelligitur: quãta uis amicitiæ, concordiæq; ſit ex diſſentionibus, atq; diſcordijs percipi poteſt. Quæ enim domus tam ſtabilis, quæ tam firma ciuitas eſt, quæ non odijs, atque diſsidijs funditus poßit euerti? Ex quo quantum boni ſit in amicitia, iudicari poteſt. — Nihil ſine amicitia ſtare poteſt.

Amor enim, ex quo anicitia nominata eſt, princeps eſt ad beneuoleetiam coniungendam. Nam utilitates quidem etiam ab his percipiuntur ſæpe, qui ſimulatio- — Amor princeps ad beneuolentiã coniungen

dam. mulatione amicitiæ colũtur, & obſeruantur temporis cauſſa. In amicitia autem, nihil fictum, nihil ſimulatum: ſed quicquid eſt, id uerum eſt, & uolũtarium. Quapropter à natura mihi uidetur potius, quàm ab indigentia orta amicitia: & applicatione magis animi cum quodam ſenſu amandi, quàm cogitatione, quãtum illa res utilitatis eſſet habitura. Quod quidem quale ſit, etiam in beſtijs quibuſdam animaduerti poteſt: quæ ex ſe natos ita amant ad tempus, ita ab eisq; amantur, ut facilè earũ ſenſus appareat: quod in homine eſt multò euidentius. Primùm ex ea charitate, quæ eſt inter natos & parentes: quæ dirimi, niſi deteſtabili ſcelere non poteſt. Deinde: cùm ſimilis ſenſus exiſtit amoris, ſi quem nacti ſumus, cuius & moribus, & natura congruamus: Ita quòd in eo quaſi lumen aliquod probitatis & uir=

In amicitia nihil fictũ.

Charitas.

uirtutis perſpicere uideamur. Nihil enim eſt uirtute amabilius: nihil quod magis alliciat ad diligendum: quippe cùm propter uirtutem & probitatem, etiam eos quos nũquam uidimus, quodammodó diligamus.

Nihil uirtute amabilius.

Quòd ſi tanta uis probitatis eſt, ut eam uel in eis, quos nunquàm uidimus, uel (quod maius eſt) in hoſte etiam diligamus: quid mirum eſt, ſi animi hominum moueantur, cùm eorum, quibus cum uſu coniuncti eſſe poſſunt, uirtutem, & probitatem conſpicere uideantur? Quanquam confirmatur amor, & beneficio accepto, & ſtudio perſpecto, & conſuetudine adiuncta: quibus rebus ad illum primum motum animi & amoris adhibitis, admirabilis quædam exardeſcit beneuolẽtiæ, magnitudo: quàm ſi qui putãt ab imbecillitate proficiſci, ut ſit per quã aſſe-

Amor quomodo confirmatur.

aſſequatur quiſque quod deſideret, humilem ſane relinquunt, & minimè generoſum (ut ita dicam) ortum amicitiæ quam ex inopia, atque indigentia naſci uolunt.

Ad amãdũ nõ ſpe mercedis adducimur, ſed amoris fructu.

Vt enim benefici, liberalesq́; ſimus, non ut exigamus gratiam (neque enim beneficium fœneratur) ſed natura propenſi ad liberalitatem ſumus: ſic amicitiam non ſpe mercedis adducti, ſed quòd eius omnis fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus.

Vtilitas amicitiã nõ cõglutinat

Nam ſi utilitas amicitiam conglutinaret, eadem commutata diſſolueret. Sed quia natura mutari non poteſt: idcirco ueræ amicitiæ ſempiternæ ſunt.

Scipionis dictum.

Scipio nihil difficilius eſſe dicebat, quàm amicitiam uſque ad extremum uitæ diem permanere.

Mutatio morũ ami-

Mutari etiam mores hominum ſæpe dicebat, aliâs ex diuerſis rebus, aliâs

ætate ingraueſcente: atque earum rerum exemplum ex ſimilitudine ineuntis ætatis capiebat, quòd ſummi puerorum mores ſæpe unà cũ prætexta, uel toga deponerentur. Sin autem longius in adoleſcentiam perduxiſſent: dirimi tamen interdum contentione, uel luxuriæ conditione, uel commodi alicuius, quod idem adipiſci uterque nõ poſſet. Quòd ſi qui longius in amicitia profecti eſſent, tamen labefactari, ſi in honoris contentionem incidiſſent. Peſtẽ enim nullam maiorem eſſe in amicitijs, quàm in pleriſque pecuniæ cupiditatem. In optimis quibuſque honoris certamen, & gloria: ex quo inimicitias maximas ſæpe inter amiciſsimos extitiſſe.

citias diſſoluit.

Honoris cõtẽtio & pecuniæ cupiditas, amicitiã diſsipat

Magna etiam diſsidia, & plerunque iuſta naſci dicebat, quũ aliquid ab amicis quod rectum non eſſet, poſtularetur: ut autem libidinis miniſtri, aut

Rectum nõ poſtulare, amicitias dirnit.

adiutores eſſent ad iniuriã. Quod qui recuſarènt, quãuis honeſtè id facerẽt, ius tamen amicitiæ deſerere arguerentur ab his, quibus obſequi nolent. Illos autem qui quíduis ab amico auderent poſtulare, poſtulatione ipſa profiteri, omnia ſe amici cauſſa eſſe facturos, eorum querela inueterata, non modò familiaritates extingui ſolere, ſed etiam odia gigni ſempiterna.

A uirtute deflectere, amici cauſa non debemus.

Nulla enim excuſatio peccati, ſi amici cauſſa peccaueris. Nam cùm conciliatrix amicitiæ, uirtutis opinio fuerit, difficile eſt amicitiam permanere, ſi à uirtute deflexeris. Quod ſi rectũ ſtatuerimus, uel concedere amicis quicquid uelint, uel impetrare ab his quicquid uelimus, perfecta quidem ſapientia ſumus, ſi nihil habeat res uitij.

Lex amicitiæ.

Hæc igitur in amicitia lex ſanciatur, ut neque rogemus res turpes, neque faciamus rogati. Turpis enim excuſatio eſt,

eſt, & minimè accipienda, tum in cæteris peccatis, tum ſi quis contra Rempublicam ſe amici cauſſa feciſſe fateatur.

Mihi nõ minori cura eſt qualis Reſpublica poſt mortem meam futura ſit, quàm qualis ſit hodie. *Reip. cura.*

Hæc igitur prima lex in amicitia ſanciatur, ut ab amicis honeſta petamus, et amicorum cauſſa honeſta faciamus: nec expectemus quidẽ dum rogemur, ſed ſtudium ſemper aſsit, cunctatio abſit, conſilium uerò dare gaudeamus liberè. Plurimùm in amicitia amicorum bene ſuadentium ualet autoritas, eaq́; adhibeatur ad monendum non modò apertè, ſed etiam acriter, ſi res poſtulabit, & adhibitæ pareatur. *Prima lex amicitiæ.*

Solem enim è mundo tollere uidentur, qui amicitiam de uita tollunt: qua do à dijs immortalibus nihil melius habemus, nihil iucundius. *Solẽ è mundo tollunt, qui amicitiã auferũt*

Proprium animi bene conſtituti.

Itaq; uideas rebus iniuſtis iuſtos maximè dolere, imbecillibus fortes, flagitioſis modeſtos. Ergo hoc propriũ eſt animi benè conſtituti, & lætari bonis rebus, & dolere contrarijs. Quamobrem ſi cadit in ſapientem animi dolor (qui profectò cadit, niſi ex eius animo extirpatam humanitatẽ arbitremur) quæ cauſſa eſt, cur amicitiam funditùs tollamus è uita, ne aliquas propter eã ſuſcipiamus moleſtias?

Nihil abſurdius, q̃ delectari rebus inanibus.

Quid enim tam abſurdum eſt, quàm delectari multis rebus inanibus, ut honore, ut gloria, ut ædificio, ut ueſtitu cultuq́; corporis: animo autem uirtute prædito, atq; eo qui uel amare, uel (ut ita dicam) readamare poſſit, nõ admodũ delectari? Nihil enim eſt remuneratione beniuolentiæ, nihil uiciſſitudine ſtudiorũ officiorumq́; iucũdius. Quòd

Morum ſimilitudo.

ſi etiam illud addimus, quod rectè addi poteſt, nihil eſſe quod ad rem ſe ullã

tam

tam alliciat, & tam attrahat, quàm ad amicitiam ſimilitudo: conceditur profectò uerum eſſe, ut bonos boni diligant, aſciſcantq́; ſibi quaſi propinquitate coniunctos, atque natura.

Nam quis eſt (proh deorum atq; hominum fidem) qui uelit ut neq; diligat quenquam: neq; ipſe diligatur ab ullo? Circumfluere omnibus copijs, atque in omni rerum abundantia pauperrimè uiuere? Hæc enim eſt tyrannorum uita, nimirum in qua nulla fides, nulla charitas, nulla ſtabilis poteſt eſſe beniuolentiæ fiducia: omnia ſemper ſuſpecta, atq; ſollicita ſunt: nullus amicitiæ locus. Quis enim aut eum diligat, quē metuat: aut eum, à quo ſe metui putat? Coluntur tamē ſimulatione duntaxat ad tēpus. Quòd ſi fortè (ut fit plerūq;) ceciderint, tum intelligitur, quàm fuerint inopes amicorū. Non enim ſolùm ipſa fortuna cæca eſt: ſed eos etiam ple- Tyrānorū uita eſt nec ille diligere, nec pati ab aliquo diligi. Fortuna cæca.

runq; cæcos efficit, quos cõplexa eſt. Itaq; illi efferũtur ferè faſtigio & cõtumacia: nec quicquam inſipiente fortunato intolerabilius fieri poteſt.

Nihil ſtultius, quàm bona fortunæ parare, amicitiam negligere.

Quid autem ſtultius, quàm ut plurimum copijs, facultatibus, opibus poſſint, cætera parare quæ parantur, pecuniam, equos, famulos, ueſtes, gloriam, uaſa pretioſa: amicos non parare, optimam & pulcherrimam uitæ (ut ita dicam) ſupellectilem? Etenim cætera cùm parant, cui parentur, neſciũt: nec cuius cauſſa laborent. Eius enim eſt, iſtorũ quicquid eſt, qui uincit eos uiribus. Amicitiarum ſua cuique permanet ſtabilis & firma poſſeßio: ut etiam ſi illa maneant: quæ ſunt quaſi dona fortunæ: tamen uita inculta, & deſerta ab amicis, non poßit eſſe iucunda.

Multa amicorũ cauſſa

Quàm multa enim quæ noſtra cauſſa nunquam faceremus, amicorum cauſſa fa-

facinus? Precari ab aliquo, indigno facimus, ſupplicare, tum in aliquē acerbius inuehi, inſectariq́; uehemētius, quæ in noſtris rebus non ſatis honeſtè, in amicorū fiūt honeſtiſſimè. Multæq́; ſunt res, in quibus de ſuis commodis uiri boni multa detrahunt, detrahiq́; patiuntur: ut ijs amici potius, quàm ipſi fruātur.

quæ noſtra facere nolemus.

Aſſentatione beneuolentiam colligere, turpe.

Beneuolentiā ciuiū blanditijs, & aſſentando colligere, turpe eſt: uirtus, ne quam ſequitur charitas, minimè repudianda eſt. Sunt igitur firmi, & ſtabiles, & conſtantes eligēdi, quos ad amicitiā idoneos iudicamus: cuius generis eſt magna penuria: & iudicare difficile eſt ſanè, niſi prius expertum. Experiendum eſt autem in ipſa amicitia.

Ita præcurrit amicitia iudicium, tollitq́; experiendi poteſtatem.

Vbi eos inueniemus, qui honores, magiſtratus, imperia, poteſtates, opes, amicitiæ non anteponant? Vt cùm ex al-

tera parte propoſita hæc ſint, ex altera uis amicitiæ, non multò illa malint? Imbecilla eſt enim natura humana ad contemnendam potentiam: quã etiã ſi neglecta amicitia conſecuti ſunt, excuſatum iri arbitrantur: quia nõ ſine magna cauſſa ſit neglecta amicitia. Itaque ueræ amicitiæ difficillimè reperiũtur in his, qui in honorib. Reipublicæ uerſantur.

Imbecillitas naturæ humanæ.

Qui igitur utraq; in re grauẽ, cõſtantem, ſtabilẽ ſe in amicitia præſtiterit, hunc ex maximè raro hominũ genere debemus iudicare, & penè diuino. Firmamentum autem ſtabilitatis, conſtantiæq; eius, quam in amicitia quærimus, fides eſt. Nihil enim ſtabile, quod infidũ eſt. Simplicẽ præterea, & cõmunẽ, & cõſentientẽ, id eſt, qui rebus eiſdem moueatur, eligi par eſt: quæ oĩa pertinent ad fidelitatẽ. Neq; enim fidum poteſt eſſe multiplex ingenium, & tortuo-

Stabilitas in amicitia.

Fides firmamẽtũ ſtabilitatis.

Tortuoſum ingeniũ, & multiplex.

tuo-

*tuoſum.*Neq; *uerò qui non eiſdẽ rebus mouetur,naturáq; conſentit,aut. ſtabilis,aut fidus eſſe poteſt.*

Addendum eodem *eſt,ut ne criminibus aut inferendis delectetur amicus, aut credat oblatis:quæ oĩa pertinẽt ad eam,quam iandudum tracto, conſtantiã.*Ita *fit uerũ illud,quod dicitur:*Ami *citiam niſi inter bonos eſſe non poſſe..* Cõditiones ueri ac ſtabilis amici.

*Eſt enim uiri boni, quem eundem ſapientem licet dicere, hæc duo tenere in amicitia:primum ne quid fictum ſit,néue ſimulatum.*Apertè *enim amare,uel odiſſe alium,magis ingenuũ eſt, q̃ fronte occultare ſententiã .* Deinde *non ſolùm illatas ab aliquo criminationes repellere: ſed ne ipſum quidẽ eſſe ſuſpicioſum,ſemper aliquid exiſtimantem ab amico fuiſſe uiolatum.* Duo tenenda in amicitia.

Accedat *huc ſuauitas quædam oportet ſermonum,atque morum;haudquaquam mediocre condimentum amici-* Sermonum ſuauitas.

tiæ. Triſtitia autem, & in omni re ſeueritas abſit: habent illa quidem grauitatem: ſed amicitia remiſsior eſſe debet, & liberior, & dulcior, & ad oẽm comitatem, facilitatemq́; procliuior.

Amicitiæ & aliarum rerũ ſocietatis differentia.

Non enim debent eſſe amicitiarum, ſicut aliarum rerum ſocietates. Veterrima quæq;, ut uina quæ uetuſtatem ferunt, eſſe debent ſuauiſsima. Verumq́; illud eſt, quod uulgò dicitur: Multos modios ſalis ſimul edendos eſſe, ut amicitiæ munus expleatur.

Nouitates in amicitia non repudiandæ.

Nouitates autem ſi ſpem afferunt, ut tanquã in herbis non fallacibus fructus appareat, nõ ſunt illæ quidem repudiandæ: uetuſtas tamen ſuo loco conſeruanda eſt. Maxima enim uis eſt uetuſtatis, & conſuetudinis. Atqui in ipſo equo, ſi nulla res impediat, nemo eſt, qui non eo, quo cõſueuit, libẽtius utatur, quàm intractato, & nouo. Nec modò in hoc quod eſt animal, ſed in his etiam, quæ ſunt inanimata,

nimata, conſuetudo ualet: cùm locis ip ſis delectemur montuoſis, & ſilueſtribus, in quibus diutius cõmorati ſumus. Sed maximum eſt in amicitia, ſuperiorem eſſe parem inferiori.

Fructus autem ingenij, & uirtutis, omnisq; præſtantiæ, tum maximus capitur, cùm in proximum quemque confertur. Vt igitur ij, qui ſunt in amicitiæ, coniunctionisq; neceßitudine ſupe riores, exæquare ſe cum inferioribus debent: ſic inferiores non dolere debent, ſe à ſuis amicis, aut ingenio, aut fortuna, aut dignitate ſuperari. Fructus ingenij, & uirtutis.

Odioſum ſanè genus hominum, officia exprobrantium: quæ meminiſſe debet is potius, in quem collata ſunt: non commemorare, qui contulit. Officia exprobrantes odioſi.

Diſpares mores diſparia ſtudia ſequuntur, quorũ dißimilitudo, ſeparat amicitias. Nec ob aliam cauſſam ullam boni improbis, improbi bonis amici Morũ dißimilitudo ſeparat amicitias.

O 6 eſſe

tiæ. Triſtitia autem, & in omni re ſeueritas abſit: habent illa quidem grauitatem: ſed amicitia remißior eſſe debet, & liberior, & dulcior, & ad oēm comitatem, facilitatemq́; procliuior.

Amicitiæ & aliarum rerū ſocietatis differentia. *Non enim debent eſſe amicitiarum, ſicut aliarum rerum ſocietates. Veterrima quæq;, ut uina quæ uetuſtatem ferunt, eſſe debent ſuauißima. Verumq́; illud eſt, quod uulgò dicitur: Multos modios ſalis ſimul edendos eſſe, ut amicitiæ munus expleatur.*

Nouitates in amicitia non repudiandæ. *Nouitates autem ſi ſpem afferunt, ut tanquā in herbis non fallacibus fructus appareat, nō ſunt illæ quidem repudiandæ: uetuſtas tamen ſuo loco conſeruanda eſt. Maxima enim uis eſt uetuſtatis, & conſuetudinis. Atqui in ipſo equo, ſi nulla res impediat, nemo eſt, qui non eo, quo cōſueuit, libētius utatur, quàm intractato, & nouo. Nec modò in hoc quod eſt animal, ſed in his etiam, quæ ſunt inanimata,*

nimata, conſuetudo ualet: cùm locis ipſis delectemur montuoſis, & ſilueſtribus, in quibus diutius cõmorati ſumus. Sed maximum eſt in amicitia, ſuperiorem eſſe parem inferiori.

Fructus autem ingenij, & uirtutis, omniſq́; præſtantiæ, tum maximus capitur, cùm in proximum quemque confertur. Vt igitur ij, qui ſunt in amicitiæ, coniunctioniſq́; neceßitudine ſuperiores, exæquare ſe cum inferioribus debent: ſic inferiores non dolere debent, ſe à ſuis amicis, aut ingenio, aut fortuna, aut dignitate ſuperari.

Fructus ingenij, & uirtutis.

Odioſum ſanè genus hominum, officia exprobrantium: quæ meminiſſe debet is potius, in quem collata ſunt: commemorare, qui contulit.

Officia exprobrantes non odioſi.

Diſpares mores diſparia ſtudia ſequuntur, quorũ dißimilitudo, ſeparat amicitias. Nec ob aliam cauſſam ullam ſeparat a boni improbis, improbi bonis amici

Morũ dißimilitudo ſeparat amicitias.

eſſe non poſſunt, niſi quòd tanta eſt inter eos, quanta maxima poteſt eſſe morum, ſtudiorumq́; diſtantia.

In omni re conſiderandũ eſt, & quid poſtules ab amico, & quid patiare à te impetrari.

In amicitia quid cauendum potiſſimum. Nihil eſt etenim turpius, quàm cum eo bellum gerere, quo cum familiariter uixeris. Quamobrem, primùm danda eſt opera, ne qua amicorum diſſidia fiant. Tumq́; etiam cauẽdum eſt, ne in graues inimicitias amicitiæ ſe conuertant: ex quibus iurgia, maledicta, contumeliæq́; gignuntur: quæ tamen, ſi tollerabiles fuerint, ferendæ erunt: & hic honos, ueteri amicitiæ tribuendus eſt: ut is in culpa ſit qui faciat, non is qui patiatur iniuriam.

Non nimis citò diligẽdum. Omnino omnium uitiorum horũ, atque incommodorum una cautio eſt, atque una prouiſio, ut ne nimis citò diligere incipiant, néue nõ dignos. Digni

dia-

autem amicitia ſunt, quibus in ipſis ineſt cauſſa, cur diligantur. Rarũ genus equidem: oĩa præclara rara: nec quicquam difficilius, quàm reperire, quod ſit omni ex parte in ſuo genere perfectum. Sed plerique neque in rebus humanis quicquam bonum norunt, niſi quod fructuoſum eſt: & amicos tanquam pecudes eos potiſsimùm diligũt, à quibus ſperãt ſe maximũ fructũ eſſe capturos. Itaq; pulcherrima illa, et maximè naturali carent amicitia per ſe, & propter ſe expetenda, nec ipſi ſibi exemplo ſunt.

Quorund error in amicitia.

Verus igitur amicus nunquam reperitur. Eſt enim is amicus quidẽ, qui eſt tanquam alter idem, qui & ſe ipſe diligit, & alterum acquirit: cuius animum ita cum ſuo commiſceat, ut efficiat penè unum ex duobus. Sed pleriq; peruerſè, ne dicam impudẽter, talem amicum uolunt, quales ipſi eſſe non poſſunt:

Verus am cus nunqu reperitur

quæque ipſi non tribuunt amicis, hæc ab ipſis deſiderant.

Quid maxime requiratur in ueris amicis.

Par eſt autem primùm, ipſum eſſe uirum bonum: tum, alterum ſimilem ſui quærere. In talibus enim ſtabilitas amicitiæ confirmari poteſt, cùm homines beneuolentia coniuncti, primùm cupiditatibus his, quibus cæteri ſeruiunt. imperabũt: deinde æquitate, iuſtitiáq; gaudebũt: oĩáq; alter ab altero ſuſcipiet: nec quicq̃, niſi honeſtũ, & rectũ, alter ab altero poſtulabit: neq; ſolùm colent ſe inter ſe, ac diligent, ſed etiam uerebuntur. Nam maximum ornamentũ amicitiæ tollit, q ex ea tollit uerecũdiã. Itaq; pernicioſus error eſt in his, qui exiſtimãt libidinum, peccatorúmque omnium patere in amicitia licentiam. Virtutũ enim amicitia, adiutrix à natura data eſt, non uitiorum comes: ut quoniã ſolitaria nõ poßit uirtus, ad ea quæ ſumma ſunt, peruenire, coniun-

Verecũdia maximum ornamentũ amicitiæ.

ctà

*ℓta & conſociata cum altera, perue-
nirct.*

Cùm iudicaueris, diligere oportet: non cùm dilexeris, iudicare.

Iudicium, amicitiam præcedere debet.

Multis deſpiciunt diuitias, quos paruo contentos, tenuis uictus, cultusq́; delectat. Honores *uerò, quorũ cupiditate quidam inflammantur, quàm multi ita contemnunt, ut nihil inanius, nihil eſſe leuius exiſtiment : Itémque cætera, quæ quibuſdam admirabilia uidentur, permulti ſunt, qui pro nihilo putent: de amicitia omnes ad unum idem ſentiunt : & ij, qui ad* Rempublicam *ſe contulerunt : & ij, qui rerum cognitione, doctrinaq́; delectãtur: & ij, qui ſuum negotiũ gerũt ociosè : poſtremò hi, qui ſe totos uoluptatibus tradiderunt, ſine amicitia, uitam eſſe nullam ſentiunt, ſi modò aliqua uelint ex parte liberaliter uiuere.*

Honores à multis contempti.

Serpit enim neſcio quomodo per omnium

Amicitia

per omniũ uitas ſer - pit.

nium uitas amicitia, nec ullam ætatis degēdæ rationem patitur expertem eſſe ſui, quin etiam ſi aſperitate ea eſt aliquis, & immanitate naturæ, ut congreſſus & ſocietatem hominum fugiat, atque oderit: tamen is pati non poßit, ut non anquirat aliquem, apud quem uirus ſuæ acerbitatis euomat.

Natura nihil ſolitarium amat.

Vſus amicitiæ uarius & multiplex.

Eſt enim uarius, & multiplex uſus amicitiæ: multæq; cauſſæ ſuſpitionum, offenſionumq; dantur, quas tum euitare, tum eleuare, tum uelle ferre, ſapiētis eſt. Vna illa ſubleuanda eſt offenſio: ut & utilitas in amicitia, & fides retineatur. Nam & monendi amici ſæpè ſunt, & obiurgandi: & hæc accipienda ſunt amicè, cum beneuolè fiunt.

Veritas moleſta, gra-

Sed neſcio quomodo uerũ eſt, quod in Andria meus familiaris dixit: Obſe

quium

quium amicos, ueritas odiū parit. Moleſta eſt enim ueritas: ſiquidem ex ea naſcitur odium, quod eſt uenenum amicitiæ: ſed obſequium multò moleſtius, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum ferri ſinit. Maxima autem culpa in eo eſt, qui & ueritatem aſpernatur, & in fraudem obſequio impellitur.

Mo= tum obſequium.

Omni igitur hac in re habenda eſt ratio, & diligentia. Primùm, ut monitio acerbitate, deinde ut obiurgatio contumelia careat. In obſequio autem ueritas adſit: aſſentatio uitiorum adiutrix procul amoueatur, quæ non modò amico ſed ne libero quidem digna eſt. Aliter enim cum tyranno, aliter cum amico uiuitur. Cuius autem aures ueritati clauſæ ſunt, ut ab amico uerū audire nequeat, huius ſalus deſperanda eſt. Scitum eſt enim illud prouerbiū Catonis: Multò melius acerbos inimi-

Qualis ratio & diligentia habenda eſt in obiurgādo amico.

Cuius ſalus deſperanda.

cos

cos de quibuſdam mereri, quàm eos amicos, qui dulces uideantur. Illos uerum ſæpe dicere, hos nunquam. Atque illud abſurdum eſt, quòd dum monentur, eam moleſtiã, quam debẽt capere, non capiunt: eam capiũt, qua debẽt uacare. Peccaſſe enim ſe non anguntur, obiurgari moleſtè ferunt: quod cõtrà oporteret.

Proprium ueræ amicitiæ.

Vt igitur monere & moneri, proprium eſt ueræ amicitiæ, & quidem alterum liberè facere, non aſperè, alterũ patienter accipere, non repugnanter, ſic habendum eſt, nullam in amicitijs peſtem eſſe maiorem, quàm adulationem, blanditias, & aſſentationem.

Rerum ſimulatio uitioſa.

Cùm autem omnium rerum ſimulatio uitioſa eſt (tollit enim iudicium ueri, idq́; adulterat) tum amicitiæ repugnat maximè: delet enim ueritatẽ, ſine qua nomẽ amicitiæ manere nõ poteſt.

Vis amicitiæ.

Nam cùm amicitiæ uis ſit in eo, ut unus

quaſi

quaſi animus fiat ex pluribus: quî id fieri poterit, ſi non in unoquoque quidem unus animus erit, idemq́; ſemper, ſed uarius, commutibilis, & multiplex? Quid enim poteſt eſſe tam flexibile, tamq́; deuium, quàm animus eius, qui ad alterius non modò ſenſum atq; uoluntatem: ſed etiam uultum, atque ad nutum conuertitur? Negat quis? Nego. Ait? & aio. Poſtremò imperaui egomet mihi omnia aſſentari: ut Terẽtius ait.

Secerni autem blandus amicus à uero, & internoſci tam poteſt adhibita diligentia, quàm omnia fucata, & ſimulata à ſynceris, atque ueris.

Blandus amicus à uero facillimè internoſci poteſt.

Aſſentatio quanquàm pernicioſa ſit, nocere tamen nemini poteſt, niſi ei, qui eam recipit, atque illa delectatur.

Aſſentatio quibus nocet.

Virtute enim ipſa non tã multi præditi eſſe, quàm uideri uolunt.

Hos

nec enim faciliter agnoſcitur, quippe qui etiam aſſentando ſæpe aduerſetur, & litigare ſe ſimulans, blandiatur: atque ad extremum det manus, uinciq; ſe patiatur: ut is qui illuſus ſit plus uiciſſe uideatur. Quid autem turpius quàm illud? quod ne accidat, magis cauendum eſt. *occultis adulator.*

Virtus & conciliat amicitias, & conſeruat. In ea eſt enim rerum, & morum conuenientia: in ea eſt ſtabilitas: in ea conſtātia: quæ cùm ſe extulit, & oſtendit ſuum lumē, & idē aſpexit, & agnouit in alio, ad id ſe admouet, uiciſſimq; accipit illud, quod in altero eſt. Ex quo exardeſcit ſiue amor, ſiue amicitia. Vtrumq; enim ab amando dictum eſt. Amare enim nihil eſt aliud, niſi eum ipſum diligere, quem amas, nulla indigentia, nulla utilitate quæſita. Hac nos adoleſcentes beniuolentia ſenes dileximus: hæc etiam magis elucet inter æquales. *Virtus cōciliat & conſeruat amicitias.* *Amare quid.*

Sed

Semper aliqui acquirendi, quos diligamus.

Sed quoniam res humanæ, fragiles, caducæq; ſunt, ſemper aliqui acquirendi ſunt, uerè quos diligamus, & à quibus diligamur. Charitate enim, beniuolentiaq; ſublata, omnis eſt è uita ſublata iucunditas.

Omnia breuia, tolerabilia eſſe debent, etiam ſi magna ſint.

Nulla amicitia ſine uirtute.

Vos autem hortor, ut ita uirtutẽ locetis: ſine qua amicitia eſſe nõ poteſt, ut ea excepta, nihil amicitia præſtabilius eſſe putetis.

SENTENTIAE ex libro de Senectute.

Philoſophia.

NVnquam ſatis dignè laudari Philoſophia poterit: cui qui pareat, omne tempus ætatis ſuæ ſine moleſtia poßit degere.

Quibus

Quibus enim nihil eſt in ipſis operis ad benè, beateq; uiuendum, his omnis ætas grauis eſt. Qui autem omnia bona à ſeipſis petunt, his nihil poteſt malum uideri, quod naturæ neceßitas afferat: quo in genere imprimis eſt ſenectus, quam ut adipiſcantur omnes optant, eandem accuſantur omnes optant, eandem accuſant adeptam. Tanta eſt inconſtantia, ſtultitia, atque peruerſitas. Obrepere quidem eam, aiunt citius quàm putauiſſet.

Quibus omnis ætas grauis eſſe ſolet.

Pares cum paribus ueteri prouerbio, facillimè congregantur.

Pares cum paribus.

Moderati enim & non difficiles, nec inhumani ſenes, tollerabilē agūt ſenectutē. Importunitas autem, & inhumanitas omni ætati moleſta eſt.

Senes moderati.

Propter opes, & copiam, & dignitatem, tolérabiliorem ſenectutem uideri, aiunt nonnulli.

Neque enim in ſumma inopia lenis

eſſe

eſſe ſenectus poteſt: nec ſapienti quidem, nec inſipienti ſenectus in ſumma quoque copia non grauis. Aptiſsima omnino ſunt arma ſenectutis, artes ſcilicet, exercitationesq; uirtutum: quæ in omni ætate cultæ, cùm diu multumq; uixeris, mirificos efferunt fructus: nõ ſolùm quia nunquàm deſerunt, ne in extremo quidem ætatis tempore (quãquam id quidem maximum eſt) uerùm etiam quia conſcientia benè actæ uitæ multorumq; beneficiorum recordatio, iucundiſsima eſt.

Aptiſsima arma ſenectutis.

Non omnes poſſunt eſſe Scipiones, aut Maximi, ut urbium expugnationes, ut pedeſtres, naualeſué pugnas, ut bella à ſe geſta, triumphosq; recordentur. Eſt enim quietè, & purè, atque eleganter actæ ætatis placida ac lenis ſenectus, qualem accepimus Platonis, qui uno, & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt. Qualem Iſocratis, qui eũ librum

Non ſunt omnes ſenes æquali memoria.

Platonis ſenectus

Iſocratis ſenectus.

librum, qui Panathenaicus inſcribitur, quarto & nonageſimo anno ſcripſiſſe dicitur, uixitq; quinquennium poſtea: cuius magiſter Leontinus Gorgias, centum & ſeptem compleuit annos, neq; unquam in ſtudio ſuo, atq; opere ceſſauit. Qui cũ ex eo quæreretur, cur tandiu uellet eſſe in uita, Nihil habeo, inquit, quod accuſem ſenectutem. Præclarũ reſponſum, & docto homine dignũ. Gorgias Leontinus.

Sua enim uitia inſipientes, & culpã ſuam, in ſenectutem conferũt. Ennius iam annos ſeptuaginta natus, ita ferebat duo quæ putantur maxima onera, paupertatem, & ſenectutem, ut eis pene delectari uideretur. Etenim cum cõplector animo, quatuor cauſſas reperio, cur ſenectus miſera uideatur. Vnã, quòd auocet à rebus gerendis: alteram, quòd corpus faciat infirmũ: tertiã, quòd priuet ferè omnibus uoluptatibus: quartam, quòd haud procul abſit à morte. Senes inſipientes. Quatuor cauſſæ cur ſenectus miſera uidetur.

A rebus gerendis ſenectus non abſtrahit.

A rebus gerendis ſenectus abſtrahit? A quibus? An his, quæ geruntur iuuentute, & uiribus? Nullæne igitur res ſunt ſeniles, quæ uel infirmis corporibus, animo tamen adminiſtrentur?

Optima ſimilitudo ſenis, et gubernatoris nauis.

Nihil igitur afferunt, qui in re gerenda uerſari ſenectutem negant: ſimileſque ſunt, ut ſi qui gubernatorem in nauigando nihil agere dicant, cùm alij malos ſcandunt, alij per foros curſitant, alij ſentinam exhauriunt: ille aūt manu clauum tenens, ſedeat quietus in puppi, nō faciat ea, quæ iuuenes. At uerò multò maiora, & meliora facit. Nō enim uiribus, aut uelocitate, aut celeritate corporum, res magnæ gerūtur, ſed conſilio, autoritate, & ſententia: quibus non modo non orbari, ſed etiam augeri ſenectus ſolet.

Senum memoria non minuitur.

Nam manet memoria ſenibus, modò permaneat ſtudium, & induſtria. Memoria enim minuitur, niſi eā exerceas

Ne-

Nemo eſt tam ſenex, qui ſe annum non putet uiuere poſſe: ſed ijdem in eis elaborant, quæ ſciunt omnino nihil ad ſe pertinere: ſerunt arbores, quæ alteri ſeculo proſint, ut ait Statius noſter in Synephœbis. *Senum fiducia.*

AEdepol ſenectus ſi nihil aliud quicquam uitij apportet ſecum, cùm aduenerit: unum id ſatis eſt, quòd diu uiuendo, multa quæ non uult, uidet. *Senectutis uitium.*

Vt enim adoleſcentibus bona indole præditis ſapientes ſenes delectãtur, leuiorq́; fit ſenectus eorum, qui à iuuentute coluntur, & diliguntur: ſic adoleſcentes, ſenum præceptis gaudẽt, quibus iuuenes ad uirtutum ſtudia ducuntur. *Vt adoleſcentibus ſapientes ſenes delectãtur, ita illi ſenum præceptis.*

Sólonem uerſibus gloriantem uidimus, qui ſe quotidie aliquid addiſcẽtem dicit ſenem fieri. *Senectutis uitium ſecundum.*

Nec nunc quidẽ uires deſidero adoleſcẽtis (is enim locus erat alter de uitijs ſenectutis) non plus, quàm adoleſ-

ſcens uires tauri, aut elephantis deſiderabam.

Quod enim homini naturaliter inſitum eſt, eo uti decet: et quicquid agas agere pro uiribus.

Nec ulli bonarum artium magiſtri non beati putandi, quamuis conſenuerint uires, atque defecerint: etſi iſta ipſa defectio uirium, adoleſcentiæ uitijs efficitur ſæpius, quàm ſenectutis. Libidinoſa etenim, & intemperata adoleſcentia, effœtum corpus tradit ſenectuti.

Libidinoſa, & intẽperata adoleſcentia.

Curſus eſt certus ætatis, & una uia naturæ, eaq́; ſimplex: ſuaq́; propria cuique parti tempeſtiuitas eſt data. Vt enim infirmitas puerorum, & ferocitas iuuenum, et grauitas iam conſtantis ætatis: ſic & ſenectutis maturitas, naturale quiddam habet, quod ſuo tempore percipi debeat.

Curſus certus ætatis.

Poteſt exercitatio, et temperantia, etiam

Vires in ſe-

etiam in ſenectute conſeruare aliquid priſtini roboris. Non *ſunt in ſenectute uires, nec poſtulantur quidem uires à ſenectute.* Ergo *et legibus ſcriptis, et inſtitutis uacat ætas ſenum, & muneribus his, quæ poſſunt ſine uiribus ſuſtineri.* Itaque *non modò quod non poſſumus, ſed ne quantum poſſumus quidem cogimur.* Atque *ita multi ſunt imbecilles ſenes, ut nullum officij, aut omnino uitæ munus exequi poſſunt.* At *id quidem non eſt proprium uitium ſenectutis, ſed commune inualetudinis, et ſenectutis.*

nectute n… poſtulātur

Quid mirum igitur in ſenibus, ſi infirmi ſunt aliquando, cùm id nec adoleſcentes quidem effugere poßint? Reſiſtendum *ſenectuti eſt, eiuſque uitia diligentia compenſanda ſunt: pugnandū tanquā cōtra morbū: ſic cōtra ſenectutē, habenda eſt ratio ualetudinis, exercitationibusq; utēdū modicis.* Tantū

Reſiſtendū ſenectuti eſt.

 cibi,

cibi, & potionis adhibendũ, ut reficiãtur uires, non opprimantur. Nec uerò corpori ſoli ſubueniendum eſt, ſed etiã menti, atq; animo multò magis. Nã hæc quoque niſi tanquam lumini oleum inſtilles, extinguntur ſenectute: et corpora quidem defatigatione, & exercitatione ingraueſcunt: animi autem, ſe exercendo leuantur.

Senilis ſtultitia. *Senilis iſta ſtultitia, quæ delyratio appellari ſolet, ſenum leuium eſt, non aliorum. Nam quatuor filios robuſtos, & quinq; filias, tantam domum, et tantas clientelas, Appius regebat, & ſenex, & cæcus. Intẽtum enim animũ tanquam arcum habebat: nec langueſcens ſuccumbebat ſenectuti. Tenebat nõ modò autoritatem, ſed etiam imperium in ſuos. Metuebant eum ſerui, uerebantur liberi, charum omnes habebant. Vigebat in ea domo mos patrius, & diſciplina.*

Itaque

Itaque ſenectus honeſta eſt, ſi ſeipſam defendit: ſi ius ſuum retinet: ſi nemini mancipata eſt: ſi uſq; ad extremũ ſpiritum, dominatur in ſuos. Vt enim adoleſcentẽ, in quo ſenile aliquid: ſic ſenem, in quo aliquid adoleſcentiæ ſit, probo: quod qui ſequetur, ſenex eſſe corpore poterit, animo nunquàm erit. Quæ ſenectus hone-ſta.

Hæ ſunt exercitationes ingenij, hæc mentis curricula: in his deſudans, atq; laborans, corporis uires non magnopere deſiderat: neq; intelligit benè, quando obrepat ſenectus. Exercitationes ſenectutis.

Senectutem uituperant quidam (& hæc quidem tertia obiurgatio ſenectutis) quòd eam carere dicunt uoluptatibus. Sed, ô præclarum munus ætatis: ſiquidem id aufert nobis, quod eſt in adoleſcẽtia uitioſiſsimũ. Archyta enim Tarẽtinus nullam capitaliorem peſtẽ, quàm uoluptatem corporis hominibus dicebat à natura datam: cuius uolupta- Tertia obiurgatio ſenectutis.

Voluptas, peſtis capitalis.

tis, auidæ libidines temerè, & effrenatè ad potiundum incitarent. Hinc patriæ ptoditiones, hinc rerum publicarum euerſiones, hinc cum hoſtibus clandeſtina colloquia naſci dicebat. Nullum denique ſcelus, nullum facinus magnũ eſſe, ad quod ſuſcipiendum non libido uoluptatis impelleret. Stupra uerò, & adulteria, & omne tale flagitium, nullis alijs illecebris incitari, niſi uoluptatibus. Cumq; homini ſiue natura, ſiue quis deus, nihil mente præſtabilius dediſſet, huic diuino muneri ac dono, nihil eſſe tam inimicum, quàm uoluptatem. Neque enim libidine dominante, temperantiæ locum eſſe, nec omnino in uoluptatis, regno uirtutem poſſe conſiſtere. Quod quò magis intelligi poßet, fingi animo iubebat tanta incitatũ aliquem uoluptate corporis, quanta percipi poſſet maxima. Nemini cenſebat fore dubiũ, quin tandiu dum ita gaude-

In uoluptatis regno, uirtus conſiſtere non poteſt.

ret

ret,nihil agitare mente, nihil ratione nihil cogitatione cōſequi poſſet. Quocirca nihil eſſet tam deteſtabile, tamq́; peſtiferum, quàm uoluptatem: ſiquidē ea cum maior eſſet,atque longior, omne animi lumen extingueret.

Impedit enim conſilium uoluptas, rationi inimica,ac mentis(ut ita dicā) perſtringit oculos:nec habet ullum cū uirtute commercium.

Volup rationis i mica.

Quorſum igitur tam multa de uoluptate?Quia non modo uituperatio nulla: ſed etiam ſumma laus ſenectutis eſt, quòd ea uoluptates nullas magnopere deſiderat,& caret epulis, extructiſq; menſis,& frequentibus poculis.Caret ergo uinolentia, crudelitate, & inſomnijs.

Nō uitup randa ſe ctus,q̃ uo ptatibus reat: ſed laudāda tius.

Quanquàm autem immoderatis careat epulis ſenectus,modicis tamen cōuiuijs delectari poteſt.

Senectu modicis c uiuijs del ctatur.

Neq; ipſorum conuiuiorum delectationem:

tionem, uoluptatibus corporis magis quàm cœtu amicorum, & ſermonibus metiri debemus.

Nihil ocioſa ſenectute iucūdius. Si ſenectus uero habet aliquid tanquam pabulum ſtudij, atq; doctrinæ, nihil eſt ocioſa ſenectute iucundius.

Quæ ſunt igitur epularum, aut ludorū, aut ſcortorum uoluptates, cum his uoluptatibus comparandæ? Atque hæc quidem ſtudia ſunt doctrinæ, quæ prudentibus, & benè inſtitutis pariter cū ætate creſcūt: qua uoluptate animi, nulla certè maior eſſe poteſt.

Agriculturæ uoluptates. Voluptates agricolarum, quibus maximè delector, nulla impediūtur ſenectute, & mihi ad ſapientis uitam proximè uidentur accedere: habent enim rationem cum terra, quæ nūquàm ſine uſura reddit, quod accepit: quanquàm me quidem non fructus modò, ſed etiā ipſius terræ uis, ac natura delectat.

Ob quas Neq; uerò ſegetibus ſolùm, & pratis

tis, & uiuetis, & arbuſtis res ruſticæ lætæ ſunt: ſed hortis etiã, et pomarijs, tum pecudum paſtu, tum apum examinibus, & florum omnium uarietate. *res ruſticatio læta eſſe cõſueuit.*

Agro nanq; benè culto nihil poteſt nec uſu eſſe uberius, nec ſpecie ornatius, nec natura pulchrius: ad quẽ fruendum non modò non retardat, uerum etiam inuitat, atque oblectat ſenectus. *Nihil ornatius agro benè culto.*

Mea quidem ſententia, haud ſcio an ulla uita poßit eſſe beatior. *Nulla uita beatior cultura agrorum.*

Neq; ſolùm quidem officio, quòd hominum generi uniuerſo cultura agrorum eſt ſalutaris: ſed delectatione, & ſaturitate, copiáq; rerum omnium, quæ ad uictum hominum, & cultum etiam deorum pertinent.

Hac igitur fortuna ſenibus frui licet, nec ætas impedit, quo minus & cætera rum rerum ſtudia teneant uſq; ad tempus ultimum ſenectutis.

Curio ad focũ ſedenti magnum auri *Curius au-*

rum repudiauit. pōdus Sānites cū attuliſſent, repudiati ab eo ſunt. Nō enim aurū habere præclarū dixit ſibi uideri: ſed aurū habēti bus imperare. Poterat ne tantus animus non iucundam efficere ſenectutē?

Extrema ætas reliquis beatior. Extrema ætas hoc beatior eſt, quàm media, quod autoritatis habeat plus, minúſue laboris. Apex eſt autem ſenectutis autoritas.

Senectutis autoritas. Habet præſertim ſenectus honorata, tantam autoritatem, ut ea pluris ſit, quàm omnes adoleſcentiæ uoluptates.

Quæ ſenectus laudanda. Sed in omni oratione memētote, me eam ſenectutem laudare, quæ fundamē tis adoleſcentiæ conſtituta ſit. Ex quo illud efficitur, miſeram eſſe ſenectutem, quæ ſe oratione defendit. Non cani, non rugæ, repente autoritatem eripere poſſunt: ſed honeſtè acta ſuperior ætas, fructus capit autoritatis extremos. Hæc enim ipſa ſunt honorabilia, quæ uidentur leuia, atque commu-

nia

nia ſcilicet ſalutari, appeti, decedi, aſſurgi, deduci, reduci, conſuli. Quæ & apud nos, & in alijs ciuitatibus, ut quæque res optimè morata eſt, ita diligentiſsimè obſeruantur.

In fragili corpore, odioſa omnis offenſio eſt.

Offenſio odioſa.

Vt enim non omne uinum: ſic non omnis ætas naturæ uetuſtate coacceſcit.

Auaritia ſenilis, quid ſibi uelit non intelligo. Poteſt enim quicquam eſſe abſurdius, quàm quò minus uiæ reſtat, eò plus uiatici quærere?

Auarit[ia] ſenilis.

Quarta reſtat cauſſa, quæ maximè augere, atque ſollicitam habere noſtrã ætatem uidetur, appropinquatio mortis, quæ à ſenectute non poteſt longè abeſſe, O miſerum ſenem, qui mortem contemnendam eſſe, in tam longa ætate non uiderit? Quæ planè negligenda eſt, ſi extinguit omnino animum:

Quarta c[auſſa] iurgatio [ſe]nectutis.

Quid enim eſt ſtultius, q̃ incerta pro certis habere, ac falſa pro ueris.

At ſenex, ne quidem habet quod ſperet? At eſt eò meliore conditione, quàm adoleſcens, cùm id quod ille ſperat, hic ſit conſecutus, Ille uult diu uiuere, hic diu uixit, quanquam, ô dij boni, quid eſt in uita hominis diu?

Mihi quidem nec diuturnum quicquam uidetur, in quo eſt aliquid extremum: cum enim id aduenerit, tunc illud quod præteriit effluxit: tantum remanet, quantum uirtute, & benefactis cõſecutus ſis. Horæ quidem cedunt, & dies, & mẽſes, & anni: nec præteritũ tempus unquam reuertitur: nec quid ſequatur ſciri poteſt. Quod cuique temporis ad uiuendum datur, eo debet eſſe contentus.

Diuturnũ nihil, in quo eſt aliquid extremum.

Breue enim tempus ætatis, ſatis longũ eſt ad benè, honeſteq; uiuendũ. Sin proceſſeris longius, nõ magis dolẽdũm eſt,

Breue tempus ætatis, ſufficere ad

bene hone= ſteq; uiuendum. *eſt, quàm agricolæ dolent, præterita uerni temporis ſuauitate, æſtatem, autun numq; ueniſſe. Ver enim tanquam adoleſcentiam ſignificat, oſtenditque fructus futuros.* Reliqua *autem tempora demetendis fructibus, & percipiendis accommodata ſunt.*

Fructus ſenectutis. Fructus *autem ſenectutis, eſt partorum bonorum copia, & memoria. Omnia uerò quæ ſecundum naturam fiunt, ſunt habenda in bonis. Quid eſt autem tam ſecundum naturam, quam ſenibus emori? Quod idem contingit adoleſentibus aduerſante, ac repugnãte natura.*

Adoleſcentium mors qualis. *Itaque adoleſcentes mori ſic mihi uidentur ut cùm aquæ multitudine, flammæ uis opprimitur: ſenes autem ſicut cum ſua ſponte, nulla ui adhibita, conſumptus ignis extinguitur.* Et *quaſi poma ex arboribus, cruda ſi ſint, ui auellũtur: ſi matura, & cocta, decidunt*

ſic

ſic uitam adoleſcentibus uis aufert, ſenibus maturitas. Quæ mihi quidē tam iucunda eſt, ut quò proprius ad mortem accedam, quaſi terram uidere uidear: & aliquando in portum ex longa nauigatione uenturus.

Senectutis autem nullus certus eſt terminus: recteq; in ea uiuitur, quo ad munus officij exequi poßis, & tueri, & tamen mortem contemnere. Ex quò fit, ut animoſior etiam ſit ſenectus, quàm adoleſcentia, & fortior. Nullus certus ſenectutis terminus.

Sed uiuendi eſt finis optimus, cùm integra mente, cæteriſq; ſenſibus, opus ſuum ipſa eadem, quæ conglutinauit natura, diſſoluit: ut nauem, ut ædificium facillimè idem deſtruit, qui conſtruxit: ſic hominem, eadem optimè, quæ compoſuit natura diſſoluit. Nam omnia cōglutinatio recens egrè, inueterata facillimè diſſoluitur. Ita fit ut facilè illud breue uitæ reliquum, nec auidè Viuendi finis optimus.

auidè appetendum ſenibus, nec ſine cauſſa deſerendum ſit. Vitátque Pithagoras iniuſſu imperatoris, hoc eſt, dei, de præſidio & ſtatione uitæ decedere.

Pythagoræ dictum.

Solonis elogium.

Solonis quidem ſapientis elogium eſt, quo ſe negat uelle ſuam mortem dolore amicorum, lamãtiſque uacare. Sed haud ſcio, an melius Ennius:

Nemo me lachrimis decoret, nec funera fletu, Faxit. Non cenſet lugendam eſſe mortem: quam immortalitas conſequatur.

Mors negligenda.

Hoc præmeditatum ab adoleſcentia debet eſſe mortem ut negligamus: ſine qua meditatione, tranquillo eſſe animo, nemo poteſt. Moriendũ enim certũ eſt, & incertum an eo ipſo die. Mortẽ igitur horis ſingulis impendentem metuens, quis poterit animo ſecuro conſiſtere?

Corporis

Dum ſumus incluſi in his compagibus

bus corporis, munere quodam neceſſitatis, & graui opere perfungimur. Eſt enim cæleſtis animus ex altiſſimo domicilio depreſſus, & quaſi demerſus in terram: obtinens diuinæ naturæ locum, æternitati contrarium. Sed credo deos immortales ſparſiſſe animos in corpora humana, ut eſſent qui terras tuerentur, quique cæleſtium ordinem contemplantes, imitarentur eum, uitæ modo, atq; cōſtantia. Nec me ſolùm ratio impulit, ut ita crederē: ſed diſputatio etiā, & autoritas ueterū, & nobilium Philoſophorū. Et imprimis Pythagoræ, qui ex uniuerſa mēte diuina delibatos nos animos habere demōſtrauit. Præterea Socratis, qui ſupremo uitæ die, de immortalitate animorū diſſeruit. Quid multa? Sic perſuaſi mihi, ſic ſentio, cùm tanta celeritas ſit animorū, tāta memoria præteritorum, futurorumq; prudentia, tot artes, tantæ

Animi mente di[...] na deliba[...]

ſcientiæ

ſcientiæ, tot inuenta, non poſſe eam naturam, quæ res tantas contineret, eſſe mortalem.

Platonis morientis dictum.

Plato etiam noſter apud Xenophontem, moriens hæc dixit: Nolite arbitrari, ô mihi chariſsimi filij, cùm à uobis diſceſſero, me nuſquam, aut nullum fore. Nec enim dum eram uobiſcum eum uidebatis animum, qui hos artus regebat: ſed eſſe eum in hoc corpore ex his rebus, quas gerebam, intelligebatis: eum igitur eſſe creditote, etiam ſi nullum uidebitis.

Animum immortalē eſſe.

Mihi quidem perſuaderi nunquam poterat, animos, dum in corporibus eſſent mortalibus, uiuere: cùm exiſſent ex eis, mori. Nec uerò tum animum eſſe inſipientem, cùm ex inſipienti corpore euaſiſſet: ſed cùm omni admixtione corporis liberatus, purus, & integer eſſe cœpiſſet, tunc eſſe ſapientē. Atq; etiam cùm natura hominis, mor-

te,

te diſſoluitur, cæterarum rerum perſpicuum eſt noſſe, quò quæq; diſcedāt. Abeunt enim illuc omnia, unde orta ſunt. Animus autem ſolus, nec cùm adeſt, nec cùm diſcedit, apparet.

Animus ſolus inuiſibilis.

Iam uerò uidetis, nihil eſſe morti tam ſimile, quàm ſomnum: atq; dormientiū animi maximè declarant diuinitatem ſuam. Ex quo intelligitur facilè, quales futuri ſint, cùm ſe planè uinculis corporum relaxauerint.

Somnus morti ſimilis.

Non enim multi præſtātes uiri, quos enumerare non eſt neceſſe, tanta eſſent conati, quæ ad poſteritatis memoriam pertinerent, niſi iudic. ſſent animos immortales, poſt defunctum corpus exiſtere.

Præſtanti uirorū op nio.

Nonne melius multò fuiſſet, ocioſam ætatem, & quietam, ſine labore maximo, & contentione traducere?

Quod quidem niſi ita ſe haberet, ut animi immortales eſſent, non optimi

Omnia optimo q

cuiusq;

que fieri, ab immortalitatis gloriam.

cuiusq; animus maximè ad immortalitatis gloriam niteretur. Quid quod ſapientiſsimus quiſque æquiſsimo animo moritur, ſtultiſsimus iniquiſsimo? Nonne uidetur uobis, is qui plus cernit, & longius uidet, noſſe ſe ad meliora proficiſci: ille autem, cui mens obtuſior, non uidere?

Proborum uirorum mors nõ deploranda.

Non licet enim mihi deplorare uitã quod multi, & ij docti, ſæpè fecerunt: neque me uixiſſe pœnitet: quoniam ita uixi, ut non fruſtrà me natum exiſtimem. Et è uita iſta diſcedo, tanquã ex hoſpitio, non tanquam ex domo: cõmorandi enim natura diuerſorium nobis, non habitandi dedit. O præclarũ diem, cum ad illud diuinorum animorum concilium, cœtumq; proficiſcar.

Vita hominum omnis laboris plena.

Et ſi quis deus mihi largiatur, ut hac ætate repuerаſcã: nec uerò uelim quaſi decurſo ſpatio, à calce ad carceres reuocari. Quid enim habet uita cõmodi?

di? Quid non potius laboris?

Leuis eſt ſenectus: nec ſolùm non moleſta, ſed etiam iucunda. Quod ſi non ſumus immortales futuri: tamen extingui homini ſuo tempore optabile eſt. Nam habet natura, ut aliarum omniũ rerum, ſic uiuendi modum. Senectus autem ætatis eſt peractio tanquam fabulæ: cuius defatigationem fugere debemus, præſertim adiuncta ſacietate.

Senectus ætatis eſt peractio.

Et hæc de ſenectute, ad quam utinam perueniamus, ut ea quæ dicta ſunt re experti, probare poßimus.

SEN.

SENTENTIAE, EX libro Paradoxo= rum.

Omnia ſplē deſcere oratione.

N*ihil eſt tam incredibile, quod non dicēdo fiat pro= babile. Nihil tam horridū nihil tam incumuluum, quod non ſplendeſcat oratione.*

Nunquam hercule ego neque pecu= nias, neque tecta magnifica, neque o= pes, neque imperia, neque uolupta= tes, in bonis rebus, aut expetendis, eſſe duxi.

Res fortunæ in bonis numerādas non eſſe.

Poteſt ne bonum cuiquam malo eſſe? aut poteſt quiſquam in abundantia bo norum, ipſe eſſe non bonus?

Irrideat ſi quis uult: plus tamē apud me uera ratio ualebit, quàm uulgi opi= nio. Neque ego unquam dicam illum bona perdidiſſe, ſi quis pecus, aut ſu= pellectilem amiſerit.

Nec

Nec non ſæpe laudabo illũ ſapientẽ Biantem, cuius cum patriam Prienem cœpiſſet hoſtis, cæteriq; ita fugerent, ut multa de ſuis rebus ſecum aſportarent, cùm eſſet admonitus à quodam, ut ipſe idem faceret. Ego uerò, inquit, facio: nam omnia mea mecum porto. Ille hæc ludibria fortunæ, ne ſua quidẽ putauit, quæ nos etiam appellamus bona. Biantis dictum.

Quid eſt igitur, quæret aliquis, bonũ? Si quid rectè fit, & honeſtè, et cum uirtute, id ſolum opinor bonum. Bonũ quid.

Illud arctè quidam tenent, accuratéque defendunt, uoluptatem eſſe ſummũ bonum. Quæ quidem mihi uox pecudum uidetur eſſe, nõ hominum. Tu cùm tibi ſiue deus, ſiue mater (ut ita dicam) omnium rerum natura, dederit animũ, quo nihil eſt præſtantius, neque diuinius: ſic te ipſe, abijcies, atque proſternes, ut nihil inter te, & quadrupedem putes intereſſe? Vt enim quiſque Epicureorũ opinio.

Q maxi-

maximè eſt boni particeps, ita & laudabilis maximè. Neque enim eſt ullum bonum, de quo, is qui id habeat, honeſtè non poßit gloriari. Quidnam horum eſt in uoluptate? Meliorem ne efficit, aut laudabiliorem uirum? An quiſquam in potiundis uoluptatibus gloriando in prædicatione ſe efferet? Atque ſi uoluptas, quæ plurimorum patrocinijs defenditur, modò in rebus bonis habenda non eſt, eaq́; quò maior eſt, eò magis mentem ex ſua ſede, et ſtatu dimouet: profectò nihil eſt aliud, benè & beatè uiuere, niſi honeſtè, & rectè uiuere.

Voluptas in bonis nõ habenda.

Nemo poteſt nõ beatißimus eſſe, qui eſt aptus totus ex ſeſe: quiq́; in ſe uno ſua ponit omnia: cui autem ſpes omnis & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil poteſt eſſe certi, nihilq́; quod exploratum habeat permanſurũ ſibi, ne unum quidem diem.

Beatus quis.

Mors

Mors terribilis his, quorum cum uita omnia extinguũtur: nõ his, quorum emori laus non poteſt. Exilium autem *terribile his, quibus quaſi circunſcriptus eſt habitandi locus: non his, qui omnẽ orbem terrarũ, unã urbẽ eſſe dicũt.* Mors quibus terribilis.

Vt improbo, & ſtulto, & inerti nemini benè eſſe poteſt: ſic bonus uir, & ſapiens, & fortis, miſer eſſe nõ poteſt. Bonus uir miſer eſſe non poteſt.

Quicquid eſt laudabile, idẽ & beatũ florens, & expetendum uideri debet. Laudabile.

Nec enim peccata rerum euentu, ſed uitijs hominum metienda ſunt. Peccata.

Quæ uis eſt enim, quæ magis arceat homines ab omni improbitate, quàm ſi ſenſerint nullum eſſe in delictis diſcrimen? Error impiorum.

÷ *Modũ rerum fingere non poſſumus, animorum modum tenere poſſumus.* Modus rerum fingi non poteſt

Nihil neq; meum eſt, neq; cuiuſpiam, quod auferri, quod eripi, quod amitti poteſt.

Qui ſuis cupiditatibus imperare non poteſt, ne alijs imperabit.

Quomodo igitur, & cui tandē hic libero imperabit, qui non poteſt ſuis cupiditatibus imperare? Refrenet primū *libidines, ſpernat uoluptates, iracundiā teneat, coērceat auaritiam, & cæteras animi labes repellat:* Tum *incipiet alijs imperare, cum ipſe improbißimis dominis dedecori, aut turpitudini, parere deſierit.* Dum *quidem ijs obediet, non modo imperator; ſed liber omnino habendus non erit.*

Liber nemo, niſi ſapiens.

Libertas.

Dictum *ab erudit*ißimis, niſi ſapientem liberum eſſe neminem. Quid eſt enim libertas, niſi poteſtas uiuendi ut uelis? Quis igitur uiuit ut uult, niſi qui recta ſequitur? qui gaudet officijs: cui uiuendi uia conſiderata, atq; prouiſa eſt? qui legibus quidem nō propter metum paret, ſed eas ſequitur, atque colit id quod ſalutare maximè iudicat eſſe? qui nihil facit, nihil dicit, nihil cogitat denique, niſi libenter ac liberè? cuius

cuius omnia conſilia, reſq; omnes quas gerit, ab ipſo proficiſcuntur, eodemq; feruntur? Nec eſt ulla res, quæ plus apud eum polleat, quàm ipſius uoluntas, atq; iudicium. Cui quidem etiam (quæ uim habere maximam dicitur) fortuna ipſa cedit, ſicut ſapiens poëta dixit.

Suis ea cuiq; fingitur moribus.

Soli igitur hoc contingit ſapienti, ut nihil faciat inuitus, nihil dolens, nihil coactus. Sapientis proprium.

Vnde illud breui confitendum eſt, Niſi qui ita ſit affectus, eſſe liberum neminem. Serui igitur improbi omnes: nec hoc tam re eſt: quam dictu inopinatum atq; mirabile. Non enim ita dicunt eos eſſe ſeruos ut mancipia, quæ ſunt dominorum facta nexu, aut aliquo iure ciuili: ſed ſi ſeruitus ſit (ſicut eſt) obedientia fracti animi, atq; abiecti, & arbitrio carentis ſuo, quis neget o- Omnes improbos eſſe ſeruos.

mnes leues, omnes cupidos, omnes deniq; improbos, eſſe ſeruos?

Ille liber non eſt, cui mulier imperat.

An ille mihi liber uidetur, cui mulier imperat? cui leges imponit, præſcribit, iubet, uetat quod uidetur? qui nihil imperanti negare poteſt, nihil recuſare audet? Poſcit, dandum eſt: uocat, ueniendum: eijcit, abeundum: minatur, extimeſcendum. Ego uerò non iſtum modò ſeruum, ſed nequiſſimum ſeruum, etiã ſi in ampliſſima familia natus ſit, appellandum puto.

Eorũ ſeruitutem dubiam nõ eſſe, qui cõmodi cupiditate nullã recuſant conditionem ſeruitutis.

An etiam eorum ſeruitus dubia eſt, qui peculij cupiditate, nullam conditionem recuſant duriſſimæ ſeruitutis? Hæreditatis ſpes, quid iniquitatis in ſeruiendo non ſuſcipit? Quẽ nutũ locupletis orbi ſenis non obſeruat? Loquitur ad eius uoluntatem quicquid denũciatum ſit, facit, aſſentatur, aſſidet, miratur. Quid horum eſt liberi? quid denique non ſerui inertis? Quid iam illa

cupi-

cupiditas(quæ uidetur eſſe liberalior) honoris, imperij, prouinciarum? quàm dura eſt domina, quàm imperioſa, q̃ uehemens!

Iudex uerò, quantum habet dominatum? Quo timore nocentes afficit? An non eſt omnis metus ſeruitus? Omnis animi debilitas, & humilis, & fracti timiditas, ſeruitus eſt. Iudex liber non eſt.

Nihil quiſquam debet, niſi quod eſt turpe, non reddere.

Quem enim intelligimus diuitem? aut hoc uerbum, in quo homine ponimus? Opinor in eo, cui tanta poſſeßio eſt, ut ad liberaliter uiuendũ facilè cõtentus ſit, qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. Animus enim tuus oportet ſe iudicet diuitem, nõ hominum ſermo, non poſſeßiones tuæ. Diues quis intelligendus.

Qui nihil ſibi deeſſe putat, nihil curat amplius, ſaciatus eſt, aut contẽtus etiam pecunia: concedo, diues eſt. Sin Pecuniæ auidus diues non cenſendus.

autem propter auiditatem pecuniæ, nullum quæſtum turpē putas, cùm iſti ordini, ne honeſtus quidem poßit eſſe ullus: ſi quotidie fraudas, decipis, poſcis, paciſceris, aufers, eripis: ſi ſocios ſpolias, ærarium expilas, ſi teſtimenta amicorum expectas, aut ne expectas quidem, at ipſe ſupponis: hæc utrum abundantis, an egentis ſigna ſunt?

Animus hominis diues non arca.

Animus hominis diues, non arca appellari ſolet, Quanuis illa ſit plena, dū te inanem uidebo, diuitem nō putabo. Etenim *ex eo quantum cuiq; ſatis eſt, metiuntur homines diuitiarum modū.* Filiam *quis habet? pecunia opus eſt.* Duas? *maiore.* Plures? *maiore etiam.* Si(*ut aiunt* Danai) *quinquaginta ſunt filiæ, tot dotes magnam quærunt pecuniam.* Quantum *enim cuique opus eſt, ad id accommodatur (ut ante dixi) diuitiarum modus.* Qui *igitur non filias plures, ſed innumerabiles cupiditates*

habet, quæ breui tempore maximas copias exhaurire poſſint, hunc quomodo ego appellabo diuitem, cùm ipſe ſe egere ſentiat?

Eſt enim diuitiarum fructus in copia. Copiam autem declarat ſacietas rerũ atque abundantia. Quis igitur (ſi quidem ut quiſq; quod plurimi ſit poßideat, ita ditißimus habendus ſit) dubitet, quin in uirtute diuitiæ ſint? Quoniam nulla poſſeßio, nulla uis auri, & argenti, pluris quàm uirtus, æſtimãda eſt. O dij immortales, non intelligunt homines, quàm magnum uectigal ſit parſimonia. Diuitiarũ fructus in copia. *Veræ diuitiæ in uirtute.*

Vter igitur eſt ditior, cui deeſt, an cui ſuperat? qui eget, an qui abundat? cuius poſſeßio quò eſt maior, eò plus requirit ad ſe tuendam: an quæ ſuis ſe uiribus ſuſtinet?

Non æſtimatione cẽſus, uerùm uictu, atq; cultu, terminatur pecuniæ modus. Pecuniæ modus ui

Q 5 Non

tu atq; cul
r termina
ur.

Non eſſe cupidum pecuniæ, non eſſe emacem, uectigal eſt: contentum uerò ſuis rebus eſſe, maximæ ſunt, certiſsimæq; diuitiæ. Etenim ſi iſti callidi rerũ æſtimatores, parata, & areas quaſdã magno æſtimãt, quod ei generi poſſeſsionum minimè quaſi noceri poteſt:

irtus quã
i æſtiman=
d.

quãti eſt æſtimãda uirtus, quæ nec eripi, nec ſurripi poteſt unquã: nec naufragio, neq; incẽdio amittitur, nec tẽpeſtatũ nec temporũ permutatiõe mutatur?

irtute
rædıti ſo-
i diuites.

Qua præditi qui ſunt, ſoli ſunt diuites. Soli enim poſsident res & fructuoſas, et ſempiternas: ſoliq; (quod eſt propriũ diuitiarũ) cõtenti ſunt rebus ſuis: ſatis eſſe putant, quod eſt: nihil appetũt, nulla re egent, nihil ſibi deeſſe ſentiunt, nihil requirunt.

nprobi &
uari, ino-
es ac pau=
eres æſti-
andi.

Improbi autem, & auari, quoniã incertas, atq; in caſu poſitas poſſeſsiones habent, & plus ſemper appetunt, nec eorum quiſque adhuc inuentus eſt, cui

quod

quod haberet, eſſet ſatis: non modò non copioſi, ac diuites, ſed etiam inopes, ac pauperes æſtimandi ſunt.

SENTENTIAE EX ſomnio Scipionis.

Certus ac definitus lo-cus in cœlo iis, qui pa-triam cõſer-uauerint.

SEd quò ſis Africane alalacrior ad tutãdam Rempublicã, ſic habeto. Omnibus qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cœlo, ac definitum locũ, ubi beati æuo ſempiterno fruantur. Nihil eſt *enim illi principi deo, qui omnem hũc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quàm concilia, cœtúſque hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur.*

Qui uiuere dicũtur.

Imò *uerò ij uiuũt, qui ex corporũ uinculis, tanquam è carcere, euolauerunt.* Veſtra *uerò, quæ dicitur uita, mors eſt.*

Niſi enim deus is, cuius hoc templũ eſt omne, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodijs liberauerit, huc tibi aditus patêre non poteſt. Homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium uides, quæ terra dicitur, Hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſydera, & ſtellas uocatis: quæ globoſæ, & rotundæ, diuinis animatæ mentibus, circulos ſuos orbéſq; conficiũt, celeritate mirabili. Quare et tibi Publi, & pijs omnibus retinẽdus eſt animus in cuſtodia corporis: nec iniuſſu eius: à quo ille eſt uobis datus, ex hominum uita migrandum eſt, ne munus humanum aßignatum à deo defugiſſe uideamini.

Homines hac lege generati, ut cœlum cõtueantur.

Animus unde.

Iuſtitiam cole, & pietatem: quæ cùm ſit magna in parẽtibus, & propinquis, tum in patria maxima eſt. Quia ea uita, uia eſt in cœlum, & in hunc cœtum

Pietas in patriam.

tum eorum, qui iam uixerunt, & corpore laxati, illum incolunt locum, quem uides, quem uos (ut à Græcis accepiſtis) Orbem lacteum nuncupatis.

Cæleſtia ſemper ſpectato, humana contẽnito. Tu enim q̃ celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetendam gloriã conſequi potes? Quin etiã ſi cupiat proles illa futurorum hominum, deinceps laudes uniuſcuiuſque noſtrum à patribus acceptas, poſteris prodere: tamẽ propter eluuiones, exuſtionesq́; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modò non æternam, ſed ne diuturnam quidẽ gloriam aſſequi poſſumus. Quid autẽ intereſt, ab ijs, qui poſtea naſcentur, ſermonẽ fore de te: cùm ab ijs nullus fuerit, qui antè nati ſunt? Qui nec pauciores, & certè meliores fuerunt uiri, cũ præſertim apud eos ipſos, à quibus no-

Cæleſtia ſpectanda humana c[ontemnenda].

Inanis glo[ria] conte[m]nenda.

men noſtrum poteſt audiri, nemo unius anni memoriam conſequi poſsit.

ominũm … oriam ni … l eſſe ad … ternam.

Quocirca ſi reditum in hunc locum deſperaueris, in quo omnia ſunt magnis, & præſtantibus uiris: quanti tandem eſt iſta hominum gloria, quæ pertinere uix, ad unius anni partem exiguam poteſt? Igitur altè ſpectare ſi uoles atq; hanc ſedem, & æternam domũ contueri, neque ſermonibus uulgi dederis te, nec in præmijs humanis ſpem poſueris rerum tuarum: ſuis te illecebris oportet ipſa uirtus trahat ad uerum decus.

elebritas … ominis, ob … uitur hominum interitu:

Sermo autem omnis ille, & anguſtijs cingitur ijs regionum, quas uides, nec unquam de ullo perennis fuit, et obruitur hominum interitu, & obliuione poſteritatis extinguitur.

Ad ueram … loriã ſolũ … nitẽdum.

Tu uerò ad ueram gloriam enitere: & ſic habeto, te non eſſe mortalẽ, ſed corpus hoc. Nec enim tu is es, quem for

ma iſta declarat: ſed mens cuiuſque, is eſt quiſque, non ea figura, quæ digito monſtrari poteſt. Deum *te igitur ſcito eſſe: ſiquidem deus eſt, qui uiget, qui ſentit, qui meminit, qui præuidet, qui tam regit, & moderatur, & mouet hoc corpus, cui præpoſitus eſt, quàm hunc mundum princeps ille deus.* Et ut *ipſe mundum, ex quadam parte mortalem ipſe deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet.* Nam *quod ſemper mouetur, æternũ eſt: ꝙ autem motũ affert alicui, quodq́; ipſum agitur aliunde, quãdo finem habet motus, uiuendi finem habeat neceſſe eſt.* Solùm *igitur, quod ſeſe mouet, quia nũquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit.* Quinetiam *cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principiũ eſt mouendi.* Principio *autem nulla eſt* origo: *nam ex principio oriuntur omnia, ipſum autẽ nulla ex re fieri poteſt*

Dei deſcriptio.

Animã æternam eſſe à motu.

Ex principio omnia oriuntur.

nec

nec enim id eſſet principium, quod gigneretur aliundè. Quod ſi nunquàm oritur, nec occidit quidem unquam. Nam principium extinctũ, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidẽ neceſſe eſt à principio omnia oriri. Ita fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur: id autem nec naſci poteſt, nec mori: uel concidat omne cœlum, omniſq; natura conſiſtat neceſſe eſt, nec uim ullam nanciſcatur, qua primo impulſu moueatur.

Natura propria animæ atque uis. *Cùm pateat igitur æternum id eſſe, quòd à ſe ipſo moueatur, quis eſt hic, qui hanc naturam animis eſſe tributã neget? Inanimatum eſt enim omne, quod impulſu agitatur externo. Quod autem anima eſt, id motu cietur interiore & ſuo. Nam hæc eſt natura propria animæ, atque uis. Quæ ſi eſt una ex omnibus, quæ ſeſe moueat: neq;*

nata

nata eſt certè, & æterna eſt.

Nam eorum animi, qui ſe corporis uoluntatibus dediderunt, earumq́; ſe quaſi miniſtros præbuerũt, impulſuq́; libidinum uoluptatibus obedientium, deorum & hominum iura uiolauerũt, corporibus elapſi circum terram ipſam uolutantur, nec in hunc locum, niſi multis, exagitati ſæculis reuertuntur.

Pythagoreorũ opinio de improborũ animis.

SEN.

SENTENTIAE, EX libro primo Tuſculanarum Quæſtionum.

Honos alit artes.

FAcilè eſt uincere non repugnantes.

Honos alit artes: omneſq; incendimur ad ſtudia, gloria. Iacentq; ea ſemper, quæ apud quoſque improbantur.

Eloquentia minus polita.

Fieri poteſt, ut quis benè ſentiat, & id quod ſentit, politè eloqui non poſſit. Mandare autem quenquam literis cogitationes ſuas, q eas nec diſponere, nec illuſtrare poßit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & otio, & literis.

Nulla iucunditas ubi de morte cogitatur.

Moriendum eſt omnibus.

Quæ enim poteſt nobis in uita eſſe iucunditas, cùm dies & noctes cogitandum ſit iamiam eſſe moriendum?

Antiqui-

Antiquitas quò propius aberat ab ortu, & diuina progenie: hôc melius ea fortaſſe, quæ erant uera, cernebat. *Antiquit.*

Nulla gens tam fera, nemo hominũ tam immanis, cuius mentẽ nõ imbuerit deorum opinio. Multi de Dijs praua ſentiunt, id enim uitioſo more effici ſolet. Omnes tamen eſſe uim, & naturam diuinam arbitrantur. Nec uerò id collocutio hominum, aut conſenſus efficit: non inſtitutis opinio eſt confirmata, non legibus. Omni autem in re, conſenſus omnium gentium lex naturæ putanda eſt. *Dei notitia.* *Lex natura.*

Quæ eſt melior in hominum genere natura, quàm eorũ, qui ſe natos ad homines iuuandos, tutandos, cõſeruãdos, arbitrantur? Abijt ad deos Hercules: nunquam abijſſet, niſi cùm inter homines eſſet, eam ſibi uiam muniuiſſet. *Nihil pr ſtantius qui alios uant.*

Nemo unquã ſine magna ſpe immortalitatis, ſe offerret pro patria ad mortem. *Spes imm talitatis.*

Magni

entis re- catio à ſibus.

Magni autem eſt ingenij, reuocare mentem à ſenſibus, & cogitationem à conſuetudine abducere.

Quam quiſque norit artem, in ea ſe exerceat.

hil ani- uelo- is.

Nihil animo eſt uelocius, nulla eſt celeritas, quæ poßit cum animi celeritate contendere: qui ſi permanet incorruptus, ſuique ſimilis, neceſſe eſt ita feratur, ut penetret, & diuidat omne cœlun.

iloſo- iæ uis.

A quo quidem animo philoſophia, tanquam ab oculis caliginem diſpulit: ut omnia ſupera, infera, prima, media, ultima uideremus. Prorſus hæc diuina mihi uidetur uis, quæ tot res efficiat, & tantas.

eus quo- do à no- intelli- tur.

Nec uerò deus ipſe, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi poteſt, niſi mens ſoluta quædam & libera, ſegregata ab omni concretione mortali.

cratis o-

Socrates cùm penè in manu iam mortiferum

tiſerum illud teneret poculum, locutus ita eſt, ut non ad mortem trudi, uerùm in cœlum uideretur aſcēdere: ita enim cenſebat. Itaque diſſeruit duas eſſe uias, duplicésque curſus animorū è corpore excedentiū. Nam qui ſe humanis flagitijs, atque uitijs contaminaſſent, & ſe totos libidinibus dediſſent: uel in Republica uiolāda fraudes inexpiabiles concepiſſent, his demum quoddam iter eſſe ſecluſum à conſilio deorum. Qui autem ſe integros, caſtosq́; ſeruauiſſent, quibusq́; fuiſſet minima cū corporibus contagio: ſeſeq́; ſemper ab his ſeuocaſſēt, eſſēq́; in corporib⁹ humanis uitam imitati deorum, ijs ad illos, à quibus eſſent profecti, reditum facilem patere. pinio de animarū immortalitate.

Cato autem ſic abijt è uita, ut cauſa moriendi natum ſe eſſe gauderet. Cato.

Tota enim Philoſophorum uita, commentatio mortis eſt. Nam quid aliud Tota philoſophorū u

,mortis mmenta o.

aliud agimus, cùm à uoluptate, id eſt, à corpore: cùm à re familiari, quæ eſt miniſtra, & famula corporis: cùm à Republica: cùm à negotio omni ſeuocamus animũ, niſi animũ ad ſeipſum ad uocamus: ſecũ eſſe cogimus: maximeq́; à corpore ſeducimus? Secernere autem à corpore animum, nec quicquam eſt aliud, niſi emori diſcere. Quare hoc cõmentemur, diſiungamúſque nos à corporibus, id eſt, conſueſcamus mori, hoc & dũ erimus in terris, erit illi cæleſti uitæ ſimile: & cùm illuc, ex his uinculis emiſſi, feremur, minus tardabitur curſus animorũ. Quò cùm uenerimus, tum denique uiuemus. Nam hæc quidẽ uita, mors eſt: quam lamentari poſſem, ſi liberet.

ita noſtra ors.

aritas triæ.

Tanta charitas eſt patriæ, ut eam nõ ſenſu noſtro, ſed ſalute ipſius metiamur. Itaque nõ deterret ſapientẽ mors quæ propter incertos caſus quotidie

im-

imminet: propter breuitatẽ uitæ, nunq̃ poteſt longè abeſſe, quò minus in omne tempus Reipublicæ, ſuíſque conſulat, & poſteritatem ipſum, cuius ſenſum habiturus non ſit, ad ſe putet pertinere.

Natura ſic habet, ut quomodo initium nobis omnium rerum ortus noſter afferat, ſic exitum mors: Et ut nihi pertinuit ad nos ante ortum: ſic nihill poſt mortem ad nos pertinebit. *Humana conditio.*

Quæ uerò ætas longa eſt? aut quid omnino homini longum? Nonne modò pueros modò adoleſcẽtes, in curſu à tergo inſequẽs, nec opinantes aſſecuta eſt ſenectus? Sed quia nihil ultra habemus, hoc longum dicimus. Omnia iſta perinde ut cuique data ſunt, pro rata parte, aut uita longa, aut breui adducuntur. Nulla ætas longa.

Si expectãdo, & deſiderãdo pende- Quantum

mus

Homines mortem uel optare incipiant, uel timere deſiſtant. Nam ſi ſumus ille dies non extinctionem, ſed cõmutatiõem affert loci, quid optabilius? Sin autem perimit, & delet omnino, quid melius, quàm in medijs uitæ laboribus obdormiſcere, et ita coniueniẽter ſomno conſopiri ſempiterno? Quod ſi fiat, melior eſt Ennij, *quàm* Solonis *oratio.* Hic *enim noſter:* Nemo *me lachrymis decoret, inquit, nec funera fletu.* Faxit. *At uerò ille Sapiens:*

Mors optanda, non timenda.

Mors mea ne careat lachrymis: linquamus amicis.

Mœrorem, ut celebrent funera cum gemitu.

Nos uerò, ſi quid tale acciderit, ut à Deo *denũciatum uideatur, ut exeamus è uita læti, & agentes gratias pareamus, eripiq; nos è cuſtodia, & leuari uinculis arbitremur: ut aut in æternam & planè in noſtram domum remigremus*

Iucundè moriendum.

mus: aut omni ſenſu, moleſtiaq́; careamus. Sin autem nihil denunciabitur, eo tamen ſimus animo, ut illum horribilē diem alijs, nobis fauſtum putemus: nihilq́; in malis ducamus, quod ſit uel à dijs immortalibus, uel à natura parēte omnium conſtitutū. Non enim temerè, ac fortuitu facti, & creati ſumus.

Mors non miſera, ſed portus omnium miſeriarum.

Portum itaque nobis paratū, & perfugium putemus: quò utinam uel panſis uelis prouehi liceat. Sin reflantibus uentis reijciemur, tamen eodem paulò tardius referamur neceſſe eſt. Quod autem omnibus neceſſe eſt, id ne miſerum uni eſſe poteſt? Agamus ea potiſſimum, quæ leuationem habeant ægritudinum, formidinum, cupiditatū: qui in omni philoſophia eſt fructꝰ uberrimꝰ.

Ex libro ſecundo.

Difficile eſt Philoſophū aliquid ignorare.

Difficile eſt enim in Philoſophia, pauca eſſe ei nota, cui non ſint aut pleraq́; aut oĩa: nā nec pauca, niſi è multis eligi

poſſunt:

poſſunt: nec qui pauca perceperit, non idem reliqua eodē ſtudio perſequetur.

Qui id, quod uitari non poteſt, metuit, is uiuere animo quieto nullo modo poteſt. Sed qui non modò, quia neceſſe eſt mori, uerumetiam quia nihil habet mors, quod ſit horrendum, mortem non timet, is ſibi præſidium ad beatam uitam comparat. Mortem timens, tranquillè uiuere non poteſt.

Effectus eloquentiæ, eſt audientium approbatio. Efficit hoc Philoſophia: ſcilicet medetur animis, inanes ſollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. Philoſophia.

Fortes enim non modò fortuna adiuuat, ut eſt in ueteri prouerbio, ſed multò magis ratio: quæ quibuſdā quaſi præceptis, confirmat uim fortitudinis.

Nam ut ager, quamuis fertilis, ſine cultura fructuoſus eſſe nō poteſt: ſic ſine doctrina animus. Cultura autem animi, Philoſophia eſt. Hæc extrahit Elegans ſimilitudo agri & animi.

uitia radicitus & præparat animos ad ſata ſuſcipienda, eáque mundat, & (ut ita dicam) ſerit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.

Firmãdus eſt animus ad dolorẽ ferẽdũ.

Prudentia. *Sine prudentia nec intelligi quidem ulla uirtus, nedum eſſe poteſt.*

Tẽperãtia. *Temperantia non ſinet te quicquam immoderatè facere.*

Cõſuetudo laborum. *Conſuetudo enim laborũ, perpeßionem dolorum efficit faciliorem. Nam ferre laborem, contemnere uulnus, cõſuetudo docet. Conſuetudinis etenim magna uis eſt.*

Qui bene inſtituti ſunt, accipere plagam malunt, quàm turpiter uitare.

Virtus unde appellata. *Appellata eſt à uiro uirtus. Viri autem proprium, maximè eſt fortitudo, cuius munera ſunt maxima duo, ſcilicet mortis, dolorisq; contemptio. Vtendum eſt igitur his, ſi uirtutis cõpotes, uel potius ſi uiri uolumus eſſe: quoniã à uiris*

à uiris uirtus nomen eſt mutuata.

Nihil habet natura præſtātius, nihil quod magis expetat, quàm honeſtum, quàm laudem, quàm dignitatem, quàm decus. *Natura quid maximè appetat*

Nos, ſi pes condoluit, ſi dens, ſi tactū dolore corpus, ferre non poſſumus: opinio eſt quædā effœminata, ac leuis: nec in dolore magis, quàm eadem in uoluptate. Hoc enim maximè in dolore eſt prouidendum, ne quid abiectè, ne quid timidè, ne quid ignauè, ne quid ſeruiliter, mulicbriterq; faciamus. *Opinio eſt fœminata.*

Ingemiſcere nonnūquam uiro conceſſum eſt, idq; rarò: eiulatio ne mulieri quidem. Nec uerò unquam ingemiſcit uir fortis, ac ſapiens, niſi fortè ut incēdat ſe ad firmitatem, ut in ſtadio curſores exclamant quàm maximè poſſunt: faciunt idem cùm exercentur atlhetæ: pugiles uerò etiam cùm feriunt aduerſarium, ingemiſcunt: non quòd doleant *Ingemiſcere aliquando cōceſſū, ſed non eiulare.*

animo ne ſuccumbant, ſed quia profunda uoce omne corpus incēditur, uenitq; plaga uehementior. Cùm autem nihil imminuat doloris gemitus, cur fruſtrà turpes eſſe uolumus? Quid etiam eſt fletu muliebri, uiro turpius?

Quorundã puſillanimitas.

Sæpe enim multi, qui aut propter uictoriæ cupiditatem, aut propter gloriam, aut etiam ut ius ſuum, & libertatem tuerentur, uulnera exceperũt, fortiter & tulerunt. Idem omiſſa contentione, dolorem morbi ferre nõ poſſunt neque enim illum, quem facile tulerũt, ratione aut ſapientia tulerunt, ſed ſtudio potius, & gloria.

Si omnia fugiendæ turpitudinis, adipiſcendæq; honeſtatis faciemus cauſſa: non modò ſtimulos doloris, ſed etiã fulmina fortunæ contemnimus.

Ex libro tertio.

Semina uirtutum inge

Sunt enim ingenijs noſtris ſemina innata uirtutũ, quæ ſi adoleſcere liceret,

ipſa nos ad beatam uitam natura perduceret. Nunc autem ſimul atq; æditi in lucem, & ſuſcepti ſumus, in omni cõtinuò prauitate, & in ſumma opinionum peruerſitate uerſamur: ut penè cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe uideamur. Cùm uerò parentibus redditi, uel magiſtris traditi ſumus: tum ita uarijs imbuimur erroribus, ut uanitati ueritas, & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat. nijs noſtris innata.

Animus æger (ut ait Ennius*) ſemper errat: neq; pati, neq; perpeti poteſt: cupere nunquam deſinit: cuius profectò medicina eſt* Philoſophia. Animus æger.

Non autẽ omnes qui curari paſſi ſe ſunt, continuò etiam conualeſcunt: animi autem qui ſe ſanari uoluerint, præceptisq; paruerunt ſapiẽtum, ſine ulla dubitatione ſanentur.

Et niſi ſanatus ſit animus (quod ſine Philoſophia *fieri non poteſt) finis* Animi ſanitas.

miſeriarum nullus eſt.

Munus animi. *Munus animi, eſt ratione benè uti: & ſapientis animus, ita ſemper affe- ctus eſt, ut ratione optimè utatur.*

Videntur enim omnia repentina gra uiora, ex quo & illa iure laudantur.

Præmeditatio futurorum. *Præmeditatio futurorū malorum, le- nit eorum aduentum, quæ uenientia lō- gè antè uideris.*

Anaxagoræ elogiū. *Anaxagoram ferunt nunciata morte filij, dixiſſe: Sciebam me genuiſſe mor- talē. Quæ uox declarat his eſſe hæc a- cerba, quibus non fuerant cogitata. Er go id quidem non dubium, quin omnia quæ mala putantur, ſunt improuiſa gra uiora.*

Prouiſio animi ad minuendū dolorem multū poteſt. *Multum itaque poteſt prouiſio ani- mi, & præparatio ad minuendum dolo rem. Nihil enim eſt quod tam obtun- dat, leuétque ægritudinem, quàm per- petua in omni uita cogitatio, nihil eſ- ſe quod accidere non poſſit: quàm me- ditatio*

ditatio conditionis humanæ: quàm uitæ lex, commentatióque parendi. Neque *enim qui rerum naturam, qui uitæ uarietatem, qui imbecillitatem humani generis cogitat, mœret cùm hoc cogitat: ſed facilius fert cùm accidit, quod poſſe accidere diu cogitauerit: quæ cogitatio una maximè moleſtias omnes extenuat, & diluit.*

Quid eſt nequius, aut turpius effœminato uiro.

Hoſtium repentinus aduentus, magis aliquando conturbat, quàm expectatus: & maris ſubita tempeſtas, quã antè prouiſa terret nauigantes uehementius: & huiuſmodi ſunt pleraq́;. Sic cùm diligenter, nec opinatorum naturam cõſideras, nihil aliud reperies, niſi omnia uideri ſubita maiora.

Hoſtiũ repẽtinus aduentus magis conturbat.

Senſim enim, & pedetentim progrediẽs extenuatur dolor: nõ quòd ipſa res immutari ſoleat, aut poßit, ſed id quod ratio

Dolor ſenſim extenuatur.

ratio debuerat, uſus docet minora eſſe, quæ ſunt uiſa maiora.

Tolerabilius feret incõmodũ, qui cog nouerit hoĩ neceſſe eſſe quid accidere.

Qua lege nati ſumus. Ea enim lege nati ſumus, ut nemo in perpetuum eſſe poßit expers mali. Nã mortalis nemo eſt, quem non attingat dolor, morbuſq;.

Acta ætas honeſtè, ac ſplendidè, tantam affert conſolationem, ut eos qui ita uixerint, aut non attingat ægritudo aut perleniter pungat animi dolor.

Caſtigatio. Pueros matres, & magiſtri etiam caſtigare ſolent, nec uerbis ſolùm, ſed etiam uerberibus: ſiquid in domeſtico luctu hilarius ab ijs factum eſt, aut dictum, plorare cogunt.

Theophraſtus. Theophraſtus moriẽs accuſaſſe naturam dicitur, quòd ceruis, & cornicibus uitam diuturnam, quorũ id nihil intereſſet: hominibus, quorum maximè inter fuiſſet, tam exiguam uitam dediſſet: quorum

quorum ſi ætas eſſe potuiſſet longinquior, futurum fuiſſe, ut omnibus perfectis artibus, omnique doctrina, hominum uita erudiretur: quærebatur igitur, ſe, tunc cùm illa uidere cœpiſſet, extingui.

Præclarum illud eſt, & ſi quæris rectum quoq;, & uerum, ut eos, qui nobis chariſſimi eſſe debeãt, æquè ac noſmetipſos amemus. At uerò plus fieri nullo pacto poteſt, nec optandum quidẽ eſt in amicitia, ut me ille plus quàm ſe, & ego illum plus quàm me. Perturbatio enim uitæ ſi ita ſit, atq; officiorũ utiq; omnium conſequetur.

Nullũ nos plus amare debere, q̃ noſmetipſos.

Eſt enim proprium ſtultitiæ, aliorum uitia cernere, obliuiſci ſuorum.

Hæc officia ſunt conſolantium, tollere ægritudinẽ funditus, aut ſedare, aut detrahere quamplurimum, aut ſupprimere: nec pati manare longius, aut ad alia traducere.

Conſolãtis officium.

Sumendum tempus eſt non minus in animorum morbis, quàm corporis.

Præclarum arduum. *Quid autem præclarum, quod idem non ſit arduum?*

Ex libro quarto.

Vt bona natura appetimus: ſic à malis natura declinamus.

Intemperãtia omniũ perturbationũ fons. *Omniũ perturbationũ fontẽ eſſe dicunt intemperantiam: quæ eſt à tota mente, & à recta ratione defectio. Nã quemadmodum ſedat appetitiones rectè temperantia, & efficit ut hæ rectæ rationi pareant, conſeruátq; cõſiderata iudicia mentis: ſic huic inimica intemperantia, omnem animi ſtatum inflammat, conturbat, incitat. Itaque & ægritudines, & metus, & reliquæ perturbationes omnes, gignuntur ex ea.*

Omnibus enim quibus mens abhorret à ratione, ſemper aliquis terror impendet.

Homo frugi, omnia rectè facit.

Quid

Quid enim uidetur ei magnum humanis in rebus, cui æternitas omnis, totiusq; mundi nota ſit magnitudo? Nam *quid aut in ſtudijs humanis, aut in tam exigua breuitate uitæ, magnum ſapienti uideri poteſt: qui ſemper animo ſic excubat, ut ei nihil improuiſum accidere poßit, nihil inopinatum, nihil omnino nouum?* Atque *idem ita acerrimã in omnes partes aciem intendit, ut ſemper uideat ſedem ſibi, ac locum ſine moleſtia atque angore uiuendi, ut quẽcunque caſum fortuna inuexerit, hũc aptè, & quietè ferat? Quod qui faciet, non ægritudine ſolùm uacabit, ſed etiam perturbationibus omnibus reliquis.* His *autem uacuus animus, perfectè, atque abſolutè beatos efficit: idémque concitatus, & abſtractus ab integra certáq; ratione, non conſtantiam ſolùm amittit, uerùm etiam ſanitatem.*

Nihil ſapienti humani in rebus uideri poteſt magnum, inopinatũ, aut nouũ.

Im-

Impunitas peccatorum data uidetur eis,qui ignominiam, & infamiam ferunt ſine dolore. Morderi eſt enim melius ex conſcientia.

In omnibus ferè rebus, mediocritatẽ eſſe optimam exiſtimant.

Nulla fortitudo rationis expers.

Neque eſt enim ulla fortitudo, quæ rationis eſt expers. Comtemnendæ ſunt humanæ iniuriæ, negligẽda mors eſt,patibiles & dolores,& labores putandi. Hæc cùm conſtituta ſunt iudicio atque ſententia, tum eſt robuſta illa, & ſtabilis fortitudo. Vtile eſt enim uti motu animi, qui uti ratione nõ poteſt.

Non enim ſuſcipere ipſi ægritudines propter alios debemus: ſed alios, ſi poſſumus, leuare ægritudine.

Adhibita ratio, cernit quid optimum ſit: neglecta, multis implicat erroribus.

Retio adhibita.

Eſt aũt utilis ad perſuadẽdũ ea, quæ acciderint ferri, & poſſe, & oporte-

re,

re, enumeratio eorum, qui tulerunt.

Sint ſanè iſta bona quæ putantur, honores, diuitiæ, uoluptates, & cætera: tamen in eis ipſis potiendis exultãs, geſtiensq; lætitia turpis eſt: ut ſi ridere conceſſum ſit, uituperetur tamẽ cachinnatio. Eodem *enim uitio eſt effuſio animi in lætitia, quo in dolore contractio eademq; leuitate cupiditas eſt in appetendo, qua lætitia in fruendo.* Et *ut nimis afflicti moleſtia, ſic nimis elati lætitia, iure iudicantur leues.* Geſtiẽs lætitia turpi[s]

Et *turpes ſunt, qui ſe efferunt lætitia tunc cùm fruuntur uenereis uoluptatibus: ſic flagitioſi, qui eas inflammato animo concupiſcunt.*

Ex libro quinto.

Omnium uitiorum, peccatorumq; noſtrorũ omnis à Philoſophia petẽda correctio eſt: cuius in ſinum cum à primis temporibus ætatis noſtræ uolũtas da. Correctio uitiorum à Philoſophia peten[da]

ſtudiumq;

ſtudiúmque impuliſſet, & his grauiſſimis caſibus in eundem portum, ex quo eramus egreſſi, magna iactati tempeſtate confugimus. O uitæ philoſophia dux, ô uirtutis indagatrix, expultrixq; uitiorum. Quid nõ modò nos, ſed omnino uita hominum ſine te eſſe potuiſſet? Tu urbes peperiſti Tu diſſipatos homines in ſocietatem uitæ cõuocaſti. Tu eos inter ſe primo domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & uocum communione iunxiſti. Tu inuentrix legum. Tu magiſtra morum, & diſciplinæ fuiſti. Ad te confugimus. A te opem petimus. Tibi nos ut anteà magna ex parte, ſic nunc penitus, totóſque tradimus. Eſt autem unus dies benè, & ex præceptis tuis actus, penè toti immortalitati anteponẽdus. Cuius igitur opibus potius utamur, quàm tuis: quæ & uitæ tranquillitatem lárgita nobis es, & terrorem

mortis

mortis ſuſtuliſti.

Caue enim ne putes ullam in Philoſophia uocem emiſſam clariorem: ullúmue eſſe philoſophiæ promiſſum uberius, aut maius, quàm hæc uox eſt: uirtutem ſatis poſſe ad beatè uiuendum.

Virtutē tis poſſe a beatè uiue dum.

Motus turbulenti, iactationéſque animorum incitatæ, & impetu inconſiderato elatæ, rationem omnem repellentes, uitæ beatæ nullam partem relinquunt. Quis enim poteſt, mortem, aut dolorem metuens, quorum alterum ſæpe adeſt, alterum ſemper impendet, eſſe non miſer?

Motus turbulenti.

Quid ſi idem (quod plerumque fit) paupertatem, ignominiam, infamiam timet: ſi debilitatem, cæcitatem: ſi denique, quod nō ſingulis hominibus, ſed potentioribus populis ſæpe contingit, ſeruitutē: poteſt ea timēs eſſe quiſquā beatus? Quid? Qui non modò ea futu-

Nemo p teſt eſſe be tus, qui pa pertatem, ignominiā infamiā, huiuſmodi timet.

ra timet, uerumetiam fert, ſuſtinétque præſentia, exilia, luctus, orbitates: qui rebus his fractus, ægritudine etiã eliditur: poteſt tandem eſſe non miſerrimus? Quid uerò illum, quem libidinibus inflammatum, & furentem uidemus: omnia rapidè appetentem cum inexplebili cupiditate, & quò affluentius uoluptates undique hauriat, eò grauius, ardentiusq; ſitientem? Nonne rectè miſerrimum dixeris? Quid elatus ille leuitate, inaniq; lætitia exultans, & temerè geſtiens? Nónne tanto miſerior, quanto ſibi uidetur beatior? Ergo ut hi miſeri, ſic contrà illi beati, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines excdunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ exultantes languidinis liquefaciunt uoluptatibus.

Vim fortu- Quod ſi eſt, qui uim fortunæ, qui omnia

nia humana quæcunque accidere poſ- ſunt tolerabilia ducat, ex quo nec ti- mor eum, nec angor attingat: idemq́; ſi nihil concupiſcat, ſi nulla efferatur a- nimi inani uoluptate: quid eſt cur is beatus non ſit? Et ſi hæc uirtute effi- ciuntur: quid eſt cur uirtus ipſa per ſe non efficiat beatos?

næ patien ter ſuffer beatus.

Neque enim finem unquam inue- niet libido.

Acutè diſputantis illud eſt, non quod quiſq; dicat, ſed quod cuiq; dicendum ſit, uidere.

Acutè di putantis proprium

Omnibus enim uirtutibus inſtru- ctos, & ornatos, tum ſapientes, tum ui ros bonos dicimus.

Non ex ſingulis uicibus philoſophi ſpectandi ſunt, ſed ex perpetuitate, at- que conſtantia. Rem enim opinor ſpe- ctari, non uerba.

Nam cui uiro ex ſeipſo apta ſunt o- mnia, quæ ad beatè uiuendum ferunt, huic

Cui ratio optimè u

uendi comparata eſt. huic optimè uiuendi ratio comparata eſt.

Neque enim lætabitur unquam, nec mœrebit nimis, qui ſemper in ſeipſo omnem ſpem reponet ſui.

Humanus animus è mente diuina decerptus. Humanus animus decerptus eſt è mente diuina: cum alio nullo, niſi cum ipſo deo (ſi fas eſt dici) comparari poteſt. Hic igitur ſi eſt excultus, & ſi eius acies accurata eſt, ut neque cæcetur erroribus, ſit perfecta mens, id eſt, abſoluta ratio, quæ eſt idem quod uirtus.

Etſi omne beatũ eſt, cui nihil deeſt, & quod in ſuo genere expletum, atq; cumulatum eſt, idq; uirtutis eſt proprium: certè omnes uirtutis compotes, beati ſunt.

Beatũ quid propriè. Quid enim deeſt ad benè, beateq; uiuendum ei, qui confidit ſuis bonis? Aut qui diffidit, beatus eſſe quis poteſt?

Beati uiri deſcriptio. Volumus enim eum, qui beatus ſit, tutum

tutum eſſe, inexpugnabilem, ſeptumq́; atque munitum: non ut paruo metu præditus ſit, ſed ut nullo.

Non ſunt bona dicenda, nec habenda, quibus abundantem licet eſſe miſerrimum. An dubitas quin præſtans ualetudine, uiribus, forma, accerrimis integerrimiſque ſenſibus: adde etiam, ſi libet, pernicitatem, & uelocitatem: da diuitias, honores, imperia, opes, gloriã, ſi fuerit is, qui hæc habet, iniuſtus, intemperans, timidus, hebeti ingenio, atque nullo: dubitabis ne tu eum miſerrimum dicere?

Sic princeps ille philoſophiæ diſſerebat. Qualis cuiuſque animi affectus eſſet, talem eſſe hominem: qualis autẽ homo ipſe eſſet, talem eſſe eius orationem: orationi autem facta ſimilima, factis uitam. Affectus autem animi in bono uiro laudabilis, & uita igitur boni uiri laudabilis, & honeſta ergò, quo-

Qualis animi affectus, talis homo eſſe conſueuit.

quoniam laudabilis. Ex quibus bonorum beatam uitam eſſe concluditur.

Vir temperans, & conſtans, ſine metu, ſine ægritudine, ſine alacritate ulla, ſine libidine, nónne beatus?

Beata uita. Beata uita laudabilis, nec quicquam ſine uirtute laudabile: beata igitur uita uirtute conficitur.

Stultitiæ & ſapientiæ diſcrimen. Etenim ut ſtultitia, etſi adepta eſt quod concupiuit, nunquam ſe tamen ſatis conſecutam putat: ſic ſapientia ſemper eo contenta eſt, quod adeſt, neque eam unquam ſui pœnitet.

Sic ſe res habet, te tua, me delectant mea.

Nunquam natura nos uincit, eſt enim ea ſemper inuicta.

Sapientis proprium. Sapiētis eſt enim propriū, nihil quod pœnitere poſsit facere, nihil inuitum: ſplendidè, cōſtāter, grauiter, honeſtè omnia. Nihil ita ſpectare, quaſi certò futurum: nihil cùm acciderit, admirari

ri ut inopinatum, aut nouum accidiſſe uideatur: omnia ad ſuum arbitrium referre, ſuisq́; ſtare iudicijs: quo quid ſit beatius, mihi certè in mentem uenire non poteſt.

Ne mente quidem rectè uti poſſumus, multo cibo, & potione repleti: nec unquam mihi placuit, bis in die ſaturum fieri.

Quomodò igitur iucunda uita eſſe poteſt, à qua abſit prudentia, abſit moderatio?

Dies deficiet, ſi uelim paupertatis cauſſam defendere: aperta enim res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet, quàm paruis rebus egeat, quamúe uilibus. Num igitur ignobilitas, aut humilitas, aut etiam popularis offenſio, ſapientem beatum eſſe prohibebit? Vide, ne plus commendatio in uulgus, & hæc, quæ expetitur, gloria, moleſtiæ habeat, quàm uoluptatis. *Paupertatis laus.*

An

An non tibicines ij, qui fidibus utuntur, ſuo, non multitudinis arbitrio cantus, numeroſq; moderantur? Vir ſapiens: multò maiore autoritate præditus, non quid uerißimum, ſit, ſed quid uelit uulgus, exquiret?

Iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, diffugiendo relinquas.

SENTENTIAE ex libris veteris Rhetoricæ.

Ex prologo libri primi.

Sapientia ſine eloquētia parum prodeſt ciuitatibus.

ME diu quidem cogitantem ratio ipſa in hanc potißimum ſententiam duxit, ut exiſtimem ſapientiam ſine eloquentia parum prodeſſe ciuitatibus: eloquētiam uerò ſine ſapientia, nimium obeſſe plerunque. Quare, ſi quis

quis omiſsis rectiſsimis, atq; honeſtiſsimis ſtudijs rationis, & officij, cōſumit omnem operam in exercitatione dicēdi, is inutilis ſibi, pernicioſus patriæ ciuis alitur. Qui uerò ita ſe armat eloquentia, ut non oppugnare commoda patriæ, uerùm propugnare poſsit: is mihi uir & ſuis, & publicis rationibus utiliſsimus, atque amiciſsimus ciuis fore uidetur.

Fuit quoddam tempus cùm in agris homines paſsim, beſtiarum more uagabantur, & ſibi uictu ferino uitam propagabāt, nec ratione animi quicquam, ſed pleraque uiribus corporis adminiſtrabant: nondum diuinæ religionis, nō humani officij ratio colebatur. Nemo nuptias uiderat legitimas, non certos quiſquam aſpexerat liberos. Nemo ius æquabile quid utilitatis haberet, acceperat. Ita propter errorem, atque inſcitiam, cæca ac temeraria dominatrix — Antiquitatis error et inſcitia.

S animi

animi cupiditas, ad ſe explendam uiribus corporeis abutebatur, quaſi precio ſißimis ſatellitibus.

Eloquẽtia redditi homines mites & manſueti.

Quo tempore quidam magnus uir, & ſapiens cognouit, quæ materia eſſet, & quanta ad maximas res oportunitas in animis eſſe hominũ, ſi quis eã poſſet elicere, & præcipiendo meliorem reddere. Qui diſperſos homines in agris, & in tectis ſylueſtribus abditos, ratione quadam compulit, & unum in locum congregauit. Et eos in unamquamque partem inducens utilem, atq; honeſtam: primò propter inſolentiam reclamãtes, deinde propter rationem, atque orationem ſtudioſius audientes, ex feris et immanibus mites reddidit, & manſuetos. At mihi quidem hoc non tacita uidetur, nec inops dicendi ſapientia perficere potuiſſe, ut homines à conſuetudine ſubitò cõuerteret, & ad diuerſas rationes uitæ tra-

duce-

ducerет.

Age uerò urbibus conſtitutis, ut fidem colere, & iuſtitiam retinere diſcerent, & alijs ſua uoluntate parêre conſueſcerent: ac non modò labores excipiendos communis commodi cauſſa, ſed etiam uitam amittēdam exiſtimarent, qui tandem fieri potuit, niſi homines ea quæ ratione inueniſſent, eloquentia perſuadere potuiſſent? Profectò nemo, niſi graui ac ſuaui commotus oratione, cùm uiribus plurimum poſſet, ad ius uoluiſſet ſine ui deſcendere, ut inter quos poſſet excellere, cum ijs ſe pateretur æquari, & ſua uoluntate à iucundiſſima cōſuetudine recederet, quæ præſertim iam naturæ uim obtineret propter uetuſtatem. Ac primò quidem ſic et nata, & progreſſa longius eloquentia uidetur: & item poſteà maximis in rebus & pacis, & belli, cum ſummis hominum utilitatibus eſt uerſata.

Fidei & iuſtitiæ cultus, atque obedientia ex eloquentia.

Poſtquàm uerò commoditas quædam parua, uirtutis imitatrix, ſine ratione officij, dicendi copiam ſecuta eſt: tum ingenio freta malitia, peruertere urbes, & uitas hominum labefactare cõſueuit.

Quò indignius rem honeſtiſsimam, & rectiſsimam uiolat ſtultorum, et improborum temeritas, & audacia: ſummo cum Reipublicæ *detrimento: eò ſtudioſius & illis reſiſtẽdum eſt, &* Reipublicæ *conſulendum.*

Eloquẽtiæ quare ſtudendum.

Eloquẽtiæ ſtudendum eſt, etſi ea quidem & priuatim, & publicè abutuntur peruersè: ſed eò quidem uehementius, ne mali magno cum detrimento bonorum, & communi omnium pernicie plurimum poſsint: cùm præſertim hoc ſit unum, quod ad omnes res & priuatas, & publicas maximè pertineat: hoc tuta, hoc honeſta, hoc illuſtris, hoc eodem uita iucunda fiat. Nam hinc ad

Rem-

Rempublicam plurima commoda ueniunt, ſi moderatrix omnium rerũ præſtò eſt ſapientia. Hinc ad ipſos, qui eam adepti ſunt, laus, honos, dignitas confluit. Hinc amicis quoque eorum certiſsimum, ac tutiſsimum præſidium comparatur. At mihi quidem uidentur homines, cùm multis rebus humiliores, & infirmiores ſint, hac re maximè beſtijs præſtare, quòd eloqui poſſunt. Quare præclarum mihi quiddam uidetur adeptus is, qui qua re homines beſtijs præſtant, ea in re hominibus ipſis antecellat.

Ex libro primo.

Nam ab alienatis ſi perſpicuè pax, et beniuolentia petitur, non modò ea non inuenitur, ſed augetur, atque inflammatur odium.

Non minus rerum non neceſſariarũ, quàm uerborum multitudine ſupercedendum eſt.

Nam ſæpè parum eſt, res intellecta, longitudine magis, quàm obſcuritate narrationis. Ac quoq; uerbis dulcibus utendum eſt.

Cupiditas. *Genus eſt omnium libīdinum cupiditas: eius autem generis ſine dubio pars eſt auaritia.*

Tēpus metiendum. *Sæpe oportet cōmetiri negotium cū tempore, & uidere ſi potuerit ne aut magnitudo negotij, aut multitudo rerum in eo tranſigi tempore.*

Nam ſi his, qui imprudēter læſerunt, ignoſci cōuenit: his, qui neceſſariò profuerunt, haberi gratiam non oportet?

Liberi amādi. *Nemo eſt, qui non liberos ſuos incolumes, & beatos eſſe cupiat.*

Taciturnitas imitatur confeßionem.

Conſilium. *Melius accurantur, quæ conſilio reguntur, quàm quæ ſine conſilio adminiſtrantur.*

Ratione debēt regi *Domus ea, quæ ratione regitur, omnibus eſt inſtructior, & apparatior rebus,*

bus, quàm ea, quæ temerè, & nullo con omnia.
ſilio adminiſtratur. Exercitus is, cui *præpoſitus eſt ſapiens, & callidus imperator, omnibus partibus commodius regitur: quam is, qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur*. Eadem *nauigij eſt ratio. Nā nauis optimè curſum conficit, ea quæ ſcientifico gubernatore utitur*. Nam *& ſignorum ortus & obitus, definitum quendam ordinē ſeruant: & annuæ commutationes non modò quadam ex neceßitate ſemper eodem modò fiunt, uerùm ad utilitates quoque rerum omnium ſunt accommodatæ, & diuturnæ, nocturnæq; uiciſsitudines nulla in re unquam mutatæ, quicquam nocuerūt: quæ ſigno ſunt omnia, non mediocri conſilio, naturam mundi adminiſtrari*. Conſilio *igitur mundus adminiſtratur*.

Cōſilio mūdus adminiſtratur.

Si oportet uelle ſapere, dare operam philoſophiæ conuenit.

Si ſummopere ſapientia petenda eſt, ſummopere ſtultitia uitanda eſt.

Iudicis offi cium. *Omnes leges,* Iudices, *ad commodũ* Reipublicæ *referre oportet, & eas ex utilitate communi, non ex ſcriptione, quæ in literis eſt, interpretari.* Ea e*nim uirtute, & ſapientia, maiores noſtri fuerũt, ut in legibus ſcribẽdis nihil aliud ſibi niſi ſalutem, & utilitatẽ* Rei*publicæ proponerent.* Neq; *enim ipſi quod obeſſet, ſcribere ſolebant: & ſi ſcripſiſſent, cùm eſſet intellectum, repudiatum iri legem intelligebant.* Ne*mo enim leges legum cauſſa ſaluas eſſe uult, ſed* Reipublicæ: *quia & legibus omnem* Rempublicam *optimè putant adminiſtrari.*

Legibus parendum. *Quã ob rẽ leges igitur ſeruari oportet, & ad eã cauſſam ſcripta omnia interpretari conuenit, hoc eſt, quoniam* Reipublicæ *ſeruimus, et* Reipublicæ *cõmodo, atq; utilitate interpretemur.* Nã

ut

ut ex medicina nihil oportet putare proficiſci,niſi quod ad corporis utilitatē ſpectet, quoniã eius cauſſa inſtituta eſt:ſic à legibus nihil cõuenit arbitrari,niſi quod Reipublicæ cõducat,profi ciſci: quoniã eius cauſſa ſunt cõparatæ.

Ergo uos quoq; iudices,deſinite legis literas perſcrutari: & legem,ut æquũ eſt,& utilitatem Reipublicæ cõſiderate. Nam iudices,qui ex lege iurati iudicatis,obtemperare legibus nõ poteſtis, niſi id quod ſcriptũ eſt in lege,ſequimini. Quod enim certius legis ſcriptor teſtimonium uolũtatis ſuæ relinquere potuit, quã quod ipſe magna cũ cura, atq; diligentia ſcripſit? Quòd ſi literæ nõ extarent, magnopere eas requireremus, ut ex his ſcriptis uoluntas cognoſceretur. Exhortatio ad iudices.

Qui ſæpenumero,nos per fidẽ fefellerũt,eorũ orationi fidẽ nõ habere debemus. Si quid perfidia illorum detri- Fidefragi, & perfidi.

menti acceperimus, nemo erit præter noſmetipſos, quem iure accuſare poßimus. At primum quidem decipi incommodum eſt: iterum, ſtultè: tertiò, turpe. Summa igitur amentia eſt, in eorum fide ſpem habere, quorũ perfidia toties deceptus ſis.

Nemo eſt, qui non pecuniam, quam ſapientiam malit.

Nemo poteſt uno aſpectu, neq; præteriens, in amorem incidere.

Stultitia eſt immēſæ gloriæ cupiditas.

Crudelitas. *Nihil eſt crudelius, quàm urbes diruere. Qui uirtutẽ habet, is nullius rei ad benè uiuendum indiget.*

Mulierum genus eſt auarum.

Auaritia. *Malum eſt maximum auaritia: multos magnis incommodis afficit pecuniæ cupiditas.*

Maximum bonum eſt amicitia: plurimæ enim delectationes ſunt in amicitia.

Sæpe

Sæpe uirtus & magnificentia, in quo grauitas & auctoritas eſt, plus proficit ad miſericordiam commouendam, quàm humilitas, & obſecratio. *Virtus & magnificētia.*

Lachryma nihil citius areſcit.

Ex libro ſecundo.

Non enim parũ cognoſcere, ſed in parum cognito, ſtultè, & diu perſeueraſſe turpe eſt. Propterea quòd alterum communi hominum infirmitati, alterũ ſingulari cuiuſq; uitio eſt attributum.

In iudicijs quid æquũ ſit, quæritur.

Opinio dupliciter fallit homines, cùm aut res alio modo eſt, quàm putatur: aut ſi non is euentus eſt, quem arbitrati ſunt. *Opinio.*

Ex uictu multæ trahuntur ſuſpitiões: cùm quemadmodum, & apud quos, & à quibus educatus, & eruditus ſit, quæritur, & quibus cum uiuat, qua ratione uitæ, quo more domeſtico uiuat. *Multæ ſuſpitiones.*

Nam affectionis quidem ratio perſpicuam *Affectionis ratio.*

ſpicuam ſolet præ ſe gerere coniecturam, ut amor, iracundia, moleſtia proptereà quod et ipſorũ uis intelligitur, & quæ res harum aliquam rem conſequentur, faciles cognitu ſunt.

Suſpitionibus credi non oportet: contrà, ſuſpitionibus credi oportet.

Naturæ quidem uis eſſe uidetur, quòd nobis non opinio, ſed innata quædam uis afferat, ut religionem, pietatẽ, gratiam, uindicationem, obſeruantiam, ueritatem.

Gloria ex bello parta uirtute.

Eum enim ex bello gloriã uirtute pepetimus, ut eius æterna inſignia poſteris noſtris relinquere uelimus: attamẽ æternum inimicitiarum monimentum ſtatuere non oportet.

Quomodo facta conijciẽda ſunt.

Nullum factum inutile, neq; turpe, neq; utile, neq; honeſtum putari oportet, niſi quo animo, quo tempore, qua de cauſſa factum ſit intelligatur.

Nam beneficij magnitudo ex utili-

tate

tate, atque honeſtate, ut facti neceßi tudine demonſtratur.

Non oportet ante ſupplicium, quàm iudiciũm interponere.

Si hoc conſtitutum ſit, ut peccata homines peccatis, & iniurias iniurijs ulciſcantur, quantum incommodorum conſequetur?

Suo queq; officio cõſulere oportet.

In omnibus rebus uoluntatem ſpectari oportet.

Nihil indignius, quàm eum qui culpa careat, ſupplicio non carere.

Conceſſo peccato, difficile eſt ab eo qui peccatorum uindex eſſe debet, ut ignoſcat impetrare. Oportebit enim eum, qui ſibi ut ignoſcatur poſtulabit, commemorare, ſi qua ſua poterit beneficia, & ſi poterit oſtendere ea maiora eſſe, quàm deliquerit: uel plus ab eo boni, quàm mali profectum eſſe uideatur.

Peccatum confeſſum punitur.

Cùm

Cum beneficijs honos habitus ſit, pro maleficijs, pœnas ſumi oportet.

Eorum miſereri oportet, qui propter fortunam, non propter malitiam in miſerijs ſunt.

Præmia uirtutis ſancta & caſta.

Præmia uirtutis & officia, ſancta & caſta eſſe oportet: neque ea aut cum improbis communicare, aut in mediocribus hominibus promulgari.

Quæ enim rara, & ardua ſunt, ea experiendo pulchra, & iucunda hominibus uidentur.

Facultates augere, non minuere oportet.

Impudens.

Impudens eſt, qui pro beneficio non gratiam, uerùm mercedem poſtulat. Contrà autem de pecunia ratiocinari, ſordidum eſt, cùm de gratia referenda deliberatur.

Duabus de cauſis dubitare oportet iudicē.

Duabus de cauſis Iudicē dubitare oportet: ſi aut ſcriptum ſit obſcurè, aut neget aliquid aduerſarius. Cùm ſcriptum

tum ſit apertè, & aduerſarius omnia confiteatur, tunc iudicem legi parere, nō interpretari legē oportet. Nā ſumma imprudētia eſt, cum, qui cōtra id ꝙ ſcriptum ſit, aliquid probare uelit.

Nulla eſt lex, quæ aliquam rem inutilem, aut iniquam fieri uelit: omnia ſupplicia, quæ à legibus proficiſcũtur, culpæ aut maliciæ uitandæ cauſſa conſtitutæ ſunt.

Nullæ res neq; legibus, neque ſcriptura ulla, denique & ne in ſermone quidem quotidiano, atque imperijs domeſticis rectè poſſunt adminiſtrari, ſi unuſquiſque uelit uerba expectare, & non uoluntati eius, qui ea uerba habuerit, accedere.

Leges nobis charæ eſſe debent, non propter literas, quæ tenues, & obſcuræ notæ ſunt uoluntatis: ſed propter earum rerum, quibus deſcriptum eſt, utilitatem, & eorum qui ſcripſerunt, *Leges cur nobis charæ eſſe debent.*

ſapien-

ſapientiam, & intelligentiam.

Iudex is uidetur legi obtemperare, qui ſententiam eius, non qui ſcripturam ſequitur.

Quæ lex maximè cõſeruãda. Si leges duæ, aut plures, aut quotquot erunt, conſeruari non poſſunt, quia diſcrepant inter ſe: ea maxime conſeruanda putetur, quæ ad maximas res pertinere uidetur. Et maximè conſeruanda eſt ea lex, quæ diligentiſſima, & ſancta eſt. Multis etiam in legibus multa præterita ſunt: quæ idcirco præterita arbitrantur, quod ex cæteris, de quibus ſcriptum eſt, intelligi poſſint. Nam oportet coniectura ex eo quod ſcriptum eſt, ad id quod non ſit ſcriptum peruenire. Nemo enim poteſt omnes res per ſcripturam complecti: ſed is commodiſſimè ſcribit, qui curat, ut quædam ex quibuſdam intelligãtur.

Stulti ſcriptoris eſt, non poſſe omnibus de rebus cauere, quibus uelit.

Id

Id quod imperatur neceſſarium, illud quod permittitur, uolũtarium eſt.

Rerum expetendarum tria ſunt genera. Par autem numerus uitandarum ex contraria parte. Nam eſt quoddã, quod ſua ui nos alliciat ad ſeſe non emolumento captans aliquo, ſed trahẽs ſua dignitate: quod genus, uirtus, ſcientia, ueritas eſt. Eſt autẽ aliud non propter ſuam uim & naturam: ſed propter fructum, atq; utilitatem petendã, quod pecunia eſt. Eſt porrò quoddam ex horum partibus iunctum, quod ex ſua ui & dignitate nos inductos ducit, & præ ſe quandam gerit utilitatem, quò magis expectatur, ut amicitia, bona æſtimatio. Atque ex his horum contraria facilè tacentibus nobis intelligentur.

Rerum expetẽdarum tria genera.

Sunt res quædam ex tempore & cõſilio, non ex ſui natura conſiderandæ: quibus in omnibus quid tẽpora petunt,

Res quomodo conſiderandæ.

aut

aut quid perſonis dignum ſit, conſide-randum eſt: & nõ quid, ſed quo quid-que animo, qui cum, quo tẽpore, quan-diu ſit, attendendum eſt.

Videre autem hoc in laudando, & ui-tuperando oportebit, non tam quæ in corpore, aut in extraneis rebus habue-rit is, de quo hîc agitur, quàm quo pa-cto uſus ſit his rebus. Nam fortunam quidem & laudare ſtultitia, & uitupe rare ſuperbia eſt. Animi autem & laũs honeſta, & uirtuperatio uehe-mens eſt.

SENTENTIAE, EX libro primo nouæ Rhetoricæ.

NON *enim parum fructus habet copia dicendi, & commoditas orationis, ſi recta intelligentia, & definita moderatione animi guberne-tur.*

Ex libro ſecundo.

Initia enim inuentionis, ab arte debent proficiſci: & cætera facile comparabit exercitatio. *Initia inuẽtiõis unde*

Facta, non famam ſpectare oportet.

Rumoribus credi non oportet.

Maiores noſtri ueri inueniendi cauſa, tormentis, & cruciatu uoluerunt quæri, & ſummo dolore homines cogi: ut quicquid ſciant, dicant. *Tormenta & cruciatus.*

Maioris uoluerunt certis in rebus quæſtiones interponi, cùm quæ uerè dicerentur, ſciri poſſent, aut probari, quæ falſo in quæſtione pronunciarentur, reuelli poſſent.

Indignum facinus eſt, ſine teſtibus coniecturam, & ſuſpitionem firmamẽti ſatis habere.

Temerè fama naſci non ſolet, quin ſubſit aliquid.

Calumniatoris eſt officium, uerba & literas ſequi, negligere uoluntatẽ.

Oportuit ne in ea re peccare, in qua alius ante peccauit.

imi ui- m. Nam qui ſe propter uinum, aut amorem, aut iracundiam fugiſſe rationem dicet, is animi uitio uidebitur neſciſſe, non imprudentia: quare non imprudẽtia ſe defendet, ſed culpa contaminabit perſonam.

luntas ctanda. Voluntatem in omnibus rebus ſpectari conuenit: quæ cõſultò facta nõ ſunt, in

in eis fraudem eſſe non oportet.

Difficillimum eſt inuentum expoli-re, & expeditè pronunciare.

Omnes enim cùm minima peccata aliqua de cauſſa ſuſcipiunt, tum uerò illa, quæ multò maxima ſunt maleficia, aliquo certo emolumento inducti, ſuſcipere conãtur. Si multos induxit in peccatũ pecuniæ ſpes, ſi q̃ plures ſcelere ſe contaminauerunt imperij cupiditate: ſi multi leue compendium fraude maxima commutauerunt: cui mirum uidebitur à maleficio iſtum propter acerrimam formidinem non ſe temperaſſe? Virũ fortiſsimũ, integerrimum, inimicitiarũ perſequẽtiſsimũ iniuria laceſsitũ, ira exuſcitatũ, homo tumid⁹, nocẽs, cõſcius ſui peccati, inſidioſus, incolumen eſſe uoluit: cui tandem hoc mirum uidebitur? Nam cùm feras beſtias uidemus alacres, & erectas ualere, ut alteri beſtiæ noceant, non eſt incredibile

Certo emolumento inducti plerique, maxima maleficia ſuſcipere audent.

dibile putandum iſtius quoque animũ ferum, crudelem, inhumanum, cupidũ, ad inimici perniciem eſſe profectum: præſertim cùm in beſtijs nullam neque bonam neq; malam rationẽ uideamus: in iſto plurimas, & peßimas rationes ſemper fuiſſe intelligamus.

Omnes qui in paupertate ſunt, malunt maleficio parare diuitias, quàm officio paupertatem tueri.

Id quod in aliquo paupere improbo eſt, in omnes pauperes falsò, & iniuria confertur.

Duæ res, quæ homines ad maleficium impellunt.

Duæ ſunt res, quæ omnes homines ad maleficiũ impellunt, luxuries, & auaritia. Quid amor, inquiet quiſpiã? quid ambitio? quid irreligio? quid metus mortis? quid imperij cupiditas? quid denique alia multa?

Tres, quæ omnes homines ſollicitant.

Tres ſunt, quæ omnes homines ſollicitant, metus, cupiditas, & ægritudo. Satis enim fuerat dixiſſe metum & cu-

cupiditatem : quoniam ægritudinem cum utraq; re coniunctam eſſe neceſſe eſt.

Omnium malorum ſtultitia eſt mater, atq; materies: ea parit præ cæteris immenſas cupiditates. Immenſæ ucrò cupiditates, infinitæ, & immoderatæ ſunt: hæ pariunt auaritiam, malitiam. Auaritia porrò hominem ad quoduis maleficium impellit.

Fortunam inſanam eſſe, & cæcam, & brutam, perhibent Philoſophi: ſaxíque inſtar globoſi dicunt eſſe uolubilem. *Fortuna inſana.*

Magno malo eſt hominibus auaritia: idcirco quòd homines magnis, & multis incommodis affligantur propter immenſam pecuniæ cupiditatem. *Auaritia.*

Vtilis eſt ſapientia, propterea q, qui ſapiẽtes ſunt, pietatẽ colere cõſueuerũt. Itẽ utile eſt, amicos ueros habere:

habes

habes enim quibus cum iocari poſsis.

In comparandis rebus quid uitioſum. *Vitioſum eſt in comparandis rebus alteram rem efferre, de re altera mentionem non facere: aut neceſſe putare, alteram rem uituperari, cùm alteram laudes. Non enim neceſſe eſt, ſi alteros præponas, alteros uituperes. Fieri enim poteſt, ut cùm alteros magis laudaris, aliquam alterius partem laudis attribuas: ne cupidè pugnaſſe contra ueritatem puteris.*

Voluntario facinori nulla eſt excuſatio imprudentiæ, & iuſta deprecatio parata.

Maius eſt maleficium ſtuprare ingenuam, quàm ſacrum lædere: cùm alterum propter egeſtatem, alterum propter imtemperatam ſuperbiam fiat.

Nihil enim lachryma citius areſcit.

Ex libro tertio.

Honeſtæ rei diuiſio. *Honeſta res diuiditur in rectum, & laudabile. Rectum eſt, quod cum uirtute, &*

te, & officio fit. Id diuiditur in prudẽtiam, iuſtitiam, fortitudinem, modeſtiam. Prudentia, *eſt calliditas, quæ ratione quadam poteſt habere delectũ bonorum, & malorum.* Dicitur *etiã prudentia, ſcientia cuiuſdam artificij: & appellatur prudẽtia, multarum rerum memoria, et uſus quàm plurimûm negotiorum.* Iuſtitia, *eſt æquitas, ius unicuiq; tribuens ſecundum dignitatem cuiuſq;.* Fortitudo, *eſt magnarũ rerum appetitio, & rerum humilium contemptio: et laboris cum utilitatis ratione perpeſſio.* Modeſtia, *eſt in animo continẽs moderatio cupiditatum.*

Vlciſci *malè meritos oportet, ſi fidem magnopere cenſebimus cõſeruãdam: ſi leges, & mores ciuitatis egregiè dicemus oportere ſeruari: ſi ſocietates atq; amicitias ſtudioſè dicemus coli conuenire: ſi quod ius in parentes, deos, patriam natura comparauit, id religioſè* Iuſtitiæ partes in dicendo.

T colen=

colendum demonſtrabimus: ſi hoſpitia clientelas, cognationes, affinitates caſtè colendas eſſe dicemus: ſi nec pretio, nec gratia, nec periculo, nec metu, nec ſimultate, à recta uia oſtendemus deduci oportere: ſi dicemus in oĩbus æquabile ius ſtatui cõuenire. His *atq; huiuſmodi partibus iuſtitiæ, ſi quam rẽ in concione, aut in cõſilio faciendã cenſebimus, iuſtam eſſe oſtendemus: contrarijs iniuſtam.* Ita *fiet, ut eiſdem locis ad ſuadendum, & diſſuadendum ſimus parati.*

Fortitudinis partes. Res *magnas, & excelſas ſequi, & appetere oportere, ſi fortitudinis partibus utemur.* Item *res humiles, et indignas uiris fortibus uiros fortes propterea contẽnere oportere, nec idoneas dignitate ſua iudicare.* Item *à nulla re hōneſta periculi aut laboris magnitudine deduci oportere: antiquiorẽ mortẽ turpitudine haberi: nullo dolore cogi,*

gi,ut ab officio recedatur: nullius pro rei ueritate metuere inimicitias: quod libet pro patria, parentibus, amicis, hoſpitibus, & his rebus, quas iuſtitia cole re cogit, adire periculum, & quemli bet ſuſcipere laborem.

Modeſtiæ partibus utemur, ſi nimias libidines honoris, pecuniæ, ſimiliumq; rerum, uituperabimus: ſi unamquamq; rem certo naturæ termino definiemus ſi quod cuiq; ſatis ſit, oſtendemus, & ſi nimium progredi diſſuadebimus, et mo dum unicuiq; rei ſtatuemus. *Modeſtiæ partes.*

Prudentiæ partibus utemur in dicen do, ſi commoda cum incommodis confe remus: cum alterum ſequi, uitare alte rum cohortemur. *Prudentiæ partes.*

Nemo erit, qui cenſeat, à uirtute rece dendum eſſe. Neq; enim ſolùm laudis cauſſa rectum ſequi cõuenit: ſed ſi laus conſequitur, duplicatur recti appeten di uoluntas. *A uirtute nõ receden dum.*

Nulla utilior res eſt incolumitate. Virtutibus uti nemo poteſt, qui ſuas rationes in tuto non collocauit.

Dij non ſunt auxilio ijs, qui ſe inconſultò in periculum mittunt. Honeſtum nihil oportet exiſtimari, quod non ſalutem pariat.

Virtus nullo tēpore relinquēda eſt: uel dolor, ſi is timeatur: uel mors, ſi ea formidetur, dedecore, et inſania leuior eſt.

Fortuna fortitudinē adiuuat.

Fortitudini fortuna quoq; adiumento eſſe ſolet. Is tute uiuit, qui honeſtè uiuit: non qui in præſentia incolumis eſt: & is qui turpiter uiuit, in perpetuum incolumis eſſe non poteſt.

Commoda corporis.

Corporis ſunt ea, quæ natura corpori attribuit commoda, ut uelocitas, uires, dignitas, ualetudo, & quæ contraria ſunt. Animi ſunt ea, quæ conſilio, & cogitatione noſtra conſtant, prudentia, iuſtitia, fortitudo, modeſtia,

ſtia, & quæ contraria his ſunt.

Nuperrimè dictum, facilè memoriæ commendatur.

Acuta exclamatio, faucis uocem uulnerat.

In cæteris rebus, ingenij bonitas imitatur ſæpe doctrinam: ars porrò naturæ commoda confirmat, & auget. Bonitas ingenij.

Non magis aut minus in memoria, quã in cæteris artibus fit, ut ingenio, doctrina, præceptione, natura niteſcat. Docet nos ipſa natura quod oporteat fieri. Memoria niteſcit ingenio. *Nam ſi quas res in uita uideamus: paruas, uſitatas, quotidianas, eas meminiſſe diu nõ ſolemus: propterea quòd nulla niſi noua, aut admirabili re commouetur animus. At ſi quid uidemus, aut audimus egregiũ, turpe aut honeſtum, inuſitatum tamen & inauditum, magnum, incredibile, periculoſum, id diu meminiſſe cõſueuimus. Itaq; ſi quas res ante ora uidemus, aut audimus obli-* Vis memoriæ.

uiſcimur plerumq; : quæ acciderunt in pueritia, meminimus optimè ſæpe. Nec hoc alia de cauſſa poteſt accidere, niſi quod uſitatæ res, facilè memoria elabũtur: inſignes, & nouæ, in animo manẽt diutius. Solis exortus, curſus, occaſus nemo admiratur: propterea quia quotidie fiunt: at eclipſes Solis admirantur, quòd rarò accidit: & Solis eclipſes mirantur magis, quàm Lunæ, propterea quoniam hæ crebiores ſunt.

Natura cõmouetur nõ uſitata re, ſed noua. Docet ergo natura ſe uulgari, uili, et uſitata re non exuſcitari: nouitate uerò et inſigni quodã negotio cõmoueri. Imitatur igitur ars naturã, ut quod ea quæ deſiderat, inueniat: ſi quid oſtẽdit ſequatur. Nihil enim eſt, quod aut natura extremum inuenerit, aut doctrina primum, quia rerum principia, ab ingenio profecta ſunt, & exitus diſciplina comparantur.

In omni diſciplina, infirma eſt artis præ-

præceptio ſine ſumma aßiduitate exer citationis: tum uerò in memorijs minimum ualet doctrina, niſi induſtria, ſtudio, labore, diligentia comprobetur.

Ex libro quarto.

Hoc ipſum maximũ artificiũ eſt, in arte ſua poſſe & alienis exemplis uti.

Non omnia concedenda ſunt antiquitati.

Vide ne facias impudenter, qui tuo nomine uelis ex aliorum laboribus libare laudem.

Hoc intereſt inter teſtimoniũ, & exemplũ: exemplo demonſtratur id quod dicimus cuiuſmodi ſit: teſtimonio, eſſe illud ita ut nos dicimus, confirmatur. *Teſtimonij & exẽplĩ differẽtia.*

Intereſt magni eius qui diſcere uult, utrum unum omnia, an omnia neminẽ, ſed aliud alium putet conſequi poſſe. Neceſſe erit eum putare ab omnibus omnia: ab uno uix pauca, potuiſſe ſumi.

Primum omnium quod ab artis ſcrip- Exemplũ.

ſcriptore affertur exemplum, de ei⸗ dem artificio debet eſſe.

Si Triptolemus cùm hominibus ſe⸗ largiretur, ipſe ab alijs id hominib mutuaretur: aut ſi Prometheus, cũ m talibus ignem diuidere uellet, ipſe à c.nis cũ teſta ambulãs, carbunculos c rogaret, num ridiculus uideretur? I magiſtri omnium dicèdi præceptore num uidentur ſibi ridiculum facere, id quòd alijs pollicentur, ab alijs qu rũt? Si quis ſe fontes maximos penit abſcõditos aperuiſſe dicat: & hic ſiti quam maximè loquatur, neq; habe quo ſitim ſedet, nõ rideatur? Iſti eni cum non modò dominos ſe fontium, ſ ſeſe ipſos fontes eſſe dicant, & omn rigare ingenia debeant, non putãt f re ridiculum, ſi cum id pollicẽtur, are cant ipſi ſiccitate.

Dicendi præceptores redarguí.

Quæ enim res apud nos non eran earum rerum nomina non poterant e

ſe uſitata.

Nam rerum omnium imperiti qui u- niuſcuiuſq; rei de rebus ante geſtis exẽ pla petere non poßunt, hi per impru- dentiam facillimè deducuntur in frau- dem. At ij, qui ſciunt quid alijs accide- rit, facilè ex aliorum euẽtibus, ſuis poſ ſunt rationibus prouidere. Rerum imperiti.

Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia uolunt agere.

Ex quo tempore concordia de ciuita te ſublata eſt, libertas ſublata eſt, fides ſublata eſt, amicitia ſublata eſt, Concordia.

Qui nihil habet in uita iucundius uita, is cum uirtute uitam colere non poteſt.

Diuitias ſine diuitum eſſe: tu uerò uirtutem præfer diuitijs. Nam ſi uoles diuitias cum uirtute comparare, uix ſa tis idoneæ tibi uidebuntur diuitiæ, quæ uirtutis pediſſequæ ſint. Virtus præ ferenda diuitijs.

Cur eam rem tam ſtudioſè curas, quæ

tibi multas dabit curas? Amari iucundum eſt, ſi curetur ne quid inſit amari.

Turpis amor, & intemperans libido. *Nulla facilius ad maleficium cauſſa, quàm turpis amor, & intemperãs libido commouere poteſt. Nam cuius mulieris animus corruptus eſt, eius corpus eſſe caſtum non poteſt. Mulieres autẽ ad oĩa maleficia cupiditas ducit una, uiros ad unumquodq; malum ſingulæ cupiditates impellunt.*

Quam nobis facultatem fortuna dedit, iniquum eſt in eorum ſupplicio con ſumere, quos eadem fortuna paulò antè in ampliſsimo ſtatu collocauit.

Idcirco maiores noſtri benè putauerunt, ut neminem regem, quem armis cæpiſſent, uita priuarent.

Aſſentatio. *Habet aſſentatio principia iucunda, eadem exitus amariſsimos affert.*

Difficile eſt primũ uirtutes reuereri, qui ſemper ſecunda fortuna ſit uſus.

Liber is exiſtimandus eſt, qui nulli turpi-

turpitudini ſeruit.

Egens æquè is eſt, qui non ſatis habet, & is cui nihil ſatis eſſe poteſt.

Optima uiuendi ratio eſt eligenda, quam iucundam conſuetudo reddet.

Omnes benè uiuendi rationes in uirtute ſunt collocatæ, propterea quòd ſola uirtus in ſua poteſtate eſt. Oĩa præter eam ſubiecta ſunt ſub fortunæ dominatione. Qui fortunis alicuius inducti, amicitiam eius ſecuti ſunt, hi ſimul ac fortuna delapſa eſt, deuolãt omnes. Cùm enim receßit ea res, quæ fuit conſuetudinis cauſſa, nihil ſupereſt quare poßint in amicitia retineri.

Benè uiuen di ration in uirtute collocatæ.

Errant, qui in proſperis rebus, omnes impetus fortunæ ſe putant fugiſſe.

Sapienter cogitant, qui temporibus ſecundis, caſus aduerſos reformidant cum ratione, hoc pacto.

Qui adoleſcentium peccatis ignoſci putãt oportere, fallũtur: propterea

Adoleſcen= tiũ peccat.

non ignoſcendum. *quod ætas illa non eſt impedimento bonis ſtudijs. At ij ſapienter faciunt, qui adoleſcentes maximè caſtigant, ut quibus uirtutibus oēm uitā tueri poßint, in ætate maturißima uelint cōparare.*

Qui ſibi inimicus, alijs amicus eſſe non poteſt. *Qui ſuis rationibus inimicus fuit ſemper, eum quomodo alienis rebus amicum fore ſperes? Quem in amicitia perfidioſum cognoueris, eum quare putes amicitias cum fide habere poſſe? Aut qui priuatus intolerabili ſuperbia fuerit, eum commodum, & ſe cognoſcentē uidere, in poteſtate quis ſperet? Et qui in ſermonibus, & conuentu amicorū uerū non dixerit, nunquid eum in cōcionibus credis à mendacio temperaturū?*

Cui multū obeſſe fortuna non poteſt. *Ei non multum poteſt obeſſe fortuna qui ſibi firmius in uirtute, quàm in caſu præſidiū collocauit. Nam ſi quis ſpei non multū collocauerit in caſu, quid eſt quod ei magnopere caſus obeſſe poſſit? Quod ſi in eos plurimum fortu-*

na

na poteſt, qui ſuas rationes omnes in caſu contulerunt, non ſunt omnia committenda fortunæ, ne magnam in nos nimis habeat dominationem.

Cuius omnis in pecunia ſpes eſt, à ſapientia eſt animus eius remotus: diligentia comparat diuitias, negligentia corrũpit animum: & tamen cũ ita uiuit, neminem præ ſe ducit hominem.

Perditiſſima ratio eſt amorem petere, pudorem fugere: diligere formam, negligere famam.

Nolo eſſe laudator, nec uidear adulator.

Salus antiquior eſt militum, quàm impedimentorum.

Diligentia, eſt accurata conſeruatio ſuorum. Auaritia, eſt iniurioſa appetitió alienorum. Fortitudo, eſt contemptio laboris & periculi, cum ratione utilitatis, & cõpẽſatione incõmodorũ. *Diligẽtia. Auaritia. Fortitudo*

Temeritas, eſt cum inconſiderata dolorum perpeſſione, gladiatoria pericu- *Temeritas*

lorum ſuſceptio.

O uirtutis comes inuidia, quæ bonos inſequeris plerumque, atque adeò inſectaris.

Formæ dignitas, aut morbo deſloreſcit, aut uetuſtate extinguitur.

Eſſe oportet, ut uiuas: non uiuere, ut edas.

Si ſtultus es, ea re taces: non tamen ea re ſtultus es.

Omnibus rebus ereptis, ſolùm mihi ſupereſt animus, & corpus.

Armis Italia non poteſt uinci, nec Græcia diſciplinis.

Nam cum canes funguntur officijs luporum, cuiuſnam præſidio pecuaria credemus?

cnatus of= cium. Magiſtra= us officiũ. opuli offi ium.

Senatus eſt officium conſilio ciuitatem adiuuare. Magiſtratus eſt officiũ cum honore & diligentia conſequi uoluntatem populi. Populi officium eſt, res optimas & homines idoneos maximè

ximè ſuis ſentẽtijs diligere, & approbare. Accuſatoris eſt officium, inferre crimina. Defenſoris eſt, diluere & propulſare. Teſtis eſt, dicere quæ ſciat aut audierit. Quæſtoris eſt, ununquẽque horum in ſuo officio continere.

Quemadmodum in ratione uiuendi fugitur inuidia: ſic in dicendo conſilio uitatur odium.

Duæ ſunt res, quæ poſſunt omnes homines ad turpe compendium commouere, inopia atq; auaritia.

Nullum tantum eſt periculum, quod ſapiens pro ſalute patriæ uitandũ arbitretur. Cum augetur incolumitas perpetua ciuitatis, qui bonis erit rationibus præditus, profectò nullum uitæ diſcrimen ſibi pro fortunis Rei. fugiẽdũ putabit: & erit in ea ſentẽtia ſemper, ut pro patria ſtudioſè, in quamuis magnã deſcendat uitæ dimicationem.

Sapiens nullum periculũ uitat pro ſalute patriæ.

Nam ſapiens, qui omnia Reipubli.

cauſſa

apud ſe colloquium.

cauſſa ſuſcipienda pericula putabit, ſ[…] pe ipſe ſecum loquetur: Non mihi ſol[…] ſed etiam, atque adeò multò potius n[…] tus ſum patriæ. Vita, quæ fato debet[…] ſaluti patriæ potiſſimum ſoluatur. A[…] luit hæc me tutè, atque honeſtè prod[…] xit uſque ad hanc ætatem. Muniu[…] meas rationes bonis legibus, honeſt[…] ſſimis diſciplinis. Quid eſt quod à n[…] ei perſolui poſſit ſatis, unde hæc acce[…] pta ſunt? Hæc loquitur ſapiens ſecum[…] Sæpe ego in periculis Reipublicæ, nu[…] lum ipſe periculum fugi.

Laudandus qui pro ſalute patriæ nullum refugit periculum.

Quis eſt tam tenui cogitatione pr[…] ditus cuius animus tantis inuidiæ ang[…] ſtijs continetur, qui non hunc homi[…] ſtudioſiſſimè laudet, & ſapientiſſim[…] iudicet, qui pro ſalute patriæ, pro inc[…] lumitate ciuitatis, pro Reipublicæ fo[…] tunis, quanuis magnum, atq; atrox pe[…] riculum ſtudioſiſſimè ſuſcipiat, & l[…] benter ſubeat?

Sa[…]

Sapiens itaque nullum periculũ pro Republi. *uitabit: adeò (quod ſæpe fit) ut cum pro* Rep. *perire noluerit, neceſſariò cum* Rep. *pereat.* Et *quoniam omnia ſunt commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandum eſt.* Ergo *qui fugiunt id periculum, quod pro* Republica *ſubeũdum eſt, ſtultè faciunt.* Nam *neque effugere incõmodi poſſunt, & ingrati in ciuitatẽ reperiuntur.* At *qui patriæ pericula ſuo exemplo expellunt, hi ſapientes putandi ſun*[illegible] *n & eũ, quem debent honorem* Reip. *reddũt: & pro multis perire malũt, quàm cum multis.* Etenim *uehementer iniquum eſt, uitã quam à natura acceptam propter patriam conſeruaueris, naturæ cũ cogat non reddere, patriæ cum roget nõ dare.* Et *cùm poßis cum ſumma uirtute, & honore pro patria interire, malle per dedecus, & ignauiã uiuere.* Et *cũ*

pro

pro amicis, & parẽtibus, & cæteris neceſſarijs, adire periculũ uelis: pro Rep. (in qua & hoc ſanctiſsimum nomẽ patriæ continetur) nolle in diſcrimen uenire.

Vituperandus qui in Reipub. periculo, ſuæ potius ſaluti conſulit, quàm communi.

Itaq; uti contemnedaus eſt ille, qui in nauigando nauem relinquit, qua ſe mauult incolumẽ. ita uituperãdus eſt, q in Reipu. diſcrimine, ſuæ plus, q̃ ſaluti conſulit communi. Naui enim fracta, multi incolumes euaſerunt: ex naufragio patriæ, ſalu⁹ nemo poteſt enatare.

Homo indoctus.

Neque equus indomitus, quamuis benè natura cõpoſitus ſit, idoneus poteſt eſſe ad eas utilitates, & aptus, quæ deſiderantur ab equo: neq; homo indoctus, quamuis ſit ingenioſus, ad uirtutẽ poteſt peruenire: quoniã non poteſt uirtus, ſine doctrina comparari.

In amicitia currendum uelut in ſtadio.

In amicitia gerenda, ſicut in certamine currendum: nec ita conuenit exerceri, ut quoad neceſſe ſit, uenire poſſis:

ſis: ſed ut productus ſtudio, & uiribus ultra facilè percurras.

Vti Citharœdus cùm prodierit optimè ueſtitus, palla inaurata indutus, cũ clamyde purpurea coloribus uarijs intexta, & corona aurea magnis fulgentibus gemmis illuminata, citharam tenens exornatiſsimam, auro & ebore diſtinctam: ipſe præterea forma, & ſpecie ſit, & ſtatura appoſita ad dignitatem, ſi cum magnam populi commouerit his rebus expectationem, & repentè ſilẽtio facto, uocẽ emittat acerbiſsimam cum turpiſsimo corporis motu: quò melius ornat⁹ ſit, & magis fuerit expectat⁹, eò magis deriſus, & cõtẽptus eijcietur: ita ſi q in excelſo loco, & in magnis, ac locupletibus copijs collocatus, fortunæ muneribus, & naturæ cõmodis omnibus abũdabit: ſi uirtutis & artiũ (quæ uirtutis magiſtræ ſunt) egebit, quò magis cæteris rebus erit Quò quiſq; illuſtrior, eò comtemptibilior, ſi uirtutis & artiũ eget.

co-

copioſus, & illuſtris, & ſpectatus, eò uehementius deriſus, & contemptus, ex omni conuentu bonorum eijcietur.

Falſi amici hirundinibus comparati.

Ita ut hirundines æſtiuo tempore præſtò ſunt frigore pulſæ recedunt: ita falſi amici, ſereno uitæ tẽpore præſto ſunt, ſimul atq; hyemem fortunæ ui derint, deuolant omnes.

Non enim res tota toti rei neceſſe eſt ſimilis ſit: ſed ad ipſum, ad quod cõfertur, ſimilitudinem habeat aliquam oportet.

Impij deſcriptio.

Impius quotidie per medium forũ tanquam iubatus draco ſerpit, dentibus aduncis, aſpectu uenenato, ſpiritu rabido, circumſpectans huc & illuc, ſi quem reperiat, cui aliquid mali faucibus afflare, & ore attingere, dentibus inſecare, lingua aſpergere poßit.

Fer manſuetè fortunam tuam: noſce te eſſe hominem.

SEN=

SENTENTIAE, EX libro Orationum.

Nam incertis rebus cùm uenit calamitas: tunc detrimentum accipitur: at in uectigalibus non ſolùm aduentus mali, ſed etiam metus ipſe affert calamitatem. Etenim ſi uectigalia neruos eſſe reipublicæ ſemper diximus eum certè ordinem qui exercet, illa firmamentum cæterorum ordinum rectè eſſe dicemus.

Non enim poſſunt in unâ ciuitate multi Rempublicam ac fortunas amittere, ut non plures ſecum trahant in eandem calamitatem.

Et enim æſtimo in ſummo Imperatore quatuor has res eſſe oportere, ſcilicet ſcientiam rei militaris, uirtutem, autoritatem, fœlicitatem. Neque enim illæ ſunt ſolæ uirtutes imperatoriæ,

Quatuor quæ in ſummo imperatore eſſe debent.

quæ uulgò existimantur, labor in ne-
gotijs, fortitudo in periculis, industri
in agẽdo, celeritas in cõficiẽdo, cõsili
in prouidẽ do. Neq; etiã bellãdi tãtùn
uirtus iu ſummo Imperatore quærẽd
eſt: ſed multæ ſunt artes eximiæ huius
adminiſtræ, comitesq; uirtutis. At pri
mũ quanta innocentia debẽt eſſe Impe
ratores, quãta deinde omnibus in reb⁹
tẽperãtia, quãta fide, quãta fœlicitate,
quãto ingenio, quãta humanitate? Ne-
q; etiã poteſt exercitũ cõtinere is Im-
perator, q ſeipſum nõ cõtinet: neq; ſæ-
uerus eſſe in iudicando, qui alios in ſe
ſæueros eſſe iudices non uult.

Vim illatã ui repellere licet.

Et ſi tempus nullũ iure hominis ne-
candi conſtitutũ eſt: certè illud eſt nõ
modò iuſtũ, uerumetiam neceſſarium,
cùm ui uis illata defenditur. Eſt igitur
hæc, iudices, non ſcripta, ſed lata lex,
quã non didicimus, accepimus, legimus
uerũetiã ex natura ipſa arripuimus,
hau-

hauſimus, expreſsimus: ad quam nõ docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus: ut ſi uita noſtra in aliquas, ſi in uim, in tela latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis.

Silent enim leges inter arma, nec ſe expectari iubent, cum ei qui expectare uelit, antè iniuſta pœna luenda ſit, quàm iuſta repetenda. Et *ſic ſapienter quodamodo dat ipſa lex tacitè poteſtatem defendẽdi, quæ non modo hominẽ occidi, ſed eſſe cum telo hominis occidẽdi cauſa: ut cùm cauſſa, nõ telũ quæreretur, qui ſui defendendi cauſſa, telo eſſet uſus, non hominis occidẽdi cauſſa habuiſſe telum iudicaretur.* *Inter arma ſilent leges*

Vide quàm ſit uaria uita, commutabiliſque ratio, quàm uaga, uolubiliſque fortuna: quantæ infidelitates in amicis: quantæ ad tempus ante ſimulationes: quantæ in periculis fugæ proximorum *Vitæ uaria commutabiliſq; ratio.*

morum: quantæ timiditates.

Fortes & ſapientes uiri, non tã præmia ſequi ſolẽt rectè factorum, quàm ipſa rectè facta.

Exilium. *Exilium ibi eſſe putandum eſt, ubi uirtuti non ſit locus mortem, naturæ finẽ eſſe, non pœnam.*

Neque eſt ullum certius amicitiæ uinculum, quàm conſenſus, & ſocietas cõſiliorum & uoluntatum.

Populus imperitus. *Non enim conuitijs iudicat ſemper populus. ſed mouetur plerumq; gratia, cedit precibus, fauet eis, à quibus eſt maximè ambitus: deniq; ſi iudicat, non delectu aliquo, aut ſapientia ducitur ad iudicãdum, ſed impetu nõnũquã, & quadam etiam, temeritate.*

Non eſt cõſilium in uulgo. *Non enim eſt conſilium in uulgo, nõ ratio non diſcrimen, non diligẽtia ſemperq; ſapiẽtes ea, quæ populus feciſſet ferenda, non ſemper laudanda dixerunt. Et enim conditio liberorum popu-*

pulorum præcipueq; huius principis populi, & omnium gentium domini, ac uictoris poſſe ſuffragijs uel dare, uel ſubtrahere quod uelit cuiq;. Noſtrum autem eſt, qui in hac tempeſtate iactamur ac fluctibus, ferre modicè populi uoluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas.

Laudanda eſt enim, uel etiam amanda uicinitas, retinẽs ueterem illum officij morem, non infuſcata maleuolentia, non aſſueta mẽdacijs nõ fallax, non fuſcata, non erudita artificio ſimulationis uel ſuburbano, uel etiã urbano. Vicinitas amanda.

Etenim eſt grauius ſpoliari fortunis quàm non augeri dignitate.

Nam meo iudicio pietas eſt fundamentum omnium uirtutum. Pietas.

Eſt enim in uirtute aſcenſus, ut is gloria magis excellat, qui uirtute plurimum præſtat.

Omnes enim iſtius mundi artes in Quie in cã

didato re- quiri ſolet. *bis reprehenduntur, qui cum profe ſunt ſatisfacere, non poſſunt, non in h qui abſuiſſe in iſtis ſtudijs confitētu Virtus, probitas, integritas in cādida dato, non linguæ uolubilitas, non ars non ſcientia requiri ſolet.*

Virtus maxima eſt gratitudo & pietas. *Etenim, Iudices, cùm omnibus uirtut bus me affectum eſſe cupiam, tum nihil eſt quod malim, quàm me & gratum eſſe, & uideri.*

Hæc eſt una uirtus non ſolùm maxima: ſed etiam mater uirtutum omnium reliquarum. Quid eſt pietas, niſi uoluntas grata in parētes? Qui ſunt boni ciues, qui bello, qui domi, qui de patria benè merētes, niſi patriæ beneficia meminerūt? Qui ſancti, qui religionē colentes, niſi, qui meritā dijs immortalibus gratiam iuſtis honoribus, et memori mēte perſoluunt? Quæ poteſt eſſe iucūditas uitæ, ſublatis amicitijs? Quæ porrò amicitia poteſt eſſe inter ingratos?

tos? Quis eſt noſtrũ liberaliter educatus, cui nõ educatores, cui nõ magiſtri ſui atq; doctores: cui non locus ille mutus, ubi ipſe alitus atq; doctus eſt, cum grata recordatione, in mẽte uerſetur? Cuius opes aut tantæ eſſe poſſunt, aut unquam fuerunt, quæ ſine multorum amicorum officijs ſtare poßint? Quæ certè, ſublata memoria, & grata nulla extare poſſunt. Equidem nil tam proprium hominis exiſtimo, quàm non modò beneficio, ſed etiam beniuolẽtiæ ſignificatione alligari.

Nihil porrò tam inane, tam ferum, quàm committere ut beneficio nõ dicatur indignus, ſed uictus eſſe uideatur.

Nam qui pro Republica uitam dederunt, licet me deſipere dicatis, nunquã mehercle eos mortem potius, quam immortalitatem aſſecutos putaui.

Simplex officium, atq; una eſt bonorum omnium cauſſa.

Requies nõ deridenda. Neque requiem me dixeris deride-re,niſi forte regium tibi uidetur ita ui-uere,ut non modò homini nemini, ſed cupiditati quidem ulli ſeruias,contēne-re oēs libidines:non auri, non argenti, non terrenarū rerum indigere:in ſena-tu ſentire liberè:populi utilitati magis conſulere, quà uolūtati: nemini cedere, multis obſiſtere:ſi hoc putas regium, me regem eſſe confiteor.

Literæ qua re repertæ. Literæ poſteritatis cauſſa repertæ ſunt,quæ ſubſidio obliuiōi eſſe poſſent.

Non his libentiſsimè ſoleo reſponde-re,quos mihi uideor facillimè poſſe ſu-perare.

Non crimē, ſed mores ponderan-di. Omnibus in rebus,Iudices, quæ gra-uiores,maioresq́; ſunt, quid quiſq; uo-luerit, cogitauerit,admiſerit, non ex crimine,ſed ex moribus eius,qui argui tur,eſt ponderandum. Neq; enim po-teſt quiſquam noſtrum ſubitò fingi,nec cuiuſquam uita repente mutari, aut na

tura

tura conuerti.

Veſtra enim,qui cum ſumma elegantia,atq; integritate uixiſtis,hoc maximè intereſſet,nõ ex libidine,aut ſimultate,aut leuitate teſtium,cauſſas honeſtorũ hominũ põderare: ſed in magnis diſquiſitionibus,repẽtiniſq; periculis, uitam uniuſcuiuſq; eſſe teſtem.

Hoc natura eſt inſitum,ut quem, timueris,qui cum de uita, fortuniſq; contenderis,cuius ex inſidijs euaſeris,hũc ſemper oderis. *Qui odio haberi ſolent.*

Etenim omnes artes,quæ ad humanitatem pertinent,habent quoddam commune uinculum,& quaſi cognatione quadam inter ſe continentur. *Omnes artes inter ſe coniunctæ.*

Eſt ridiculum ad ea,quæ habemus,nihil dicere: quærere ea,quæ habere non poſſumus,& de hominum memoria tacere, literarum memoriam flagitare. Et cum habeas ampliſsimi uiri religionẽ, integerrimi municipij iuſiurandũ,

ſidemq́; ea quæ nullo modo deprauari poſſunt, repudiare: tabulas quas idem dicis ſolere corrumpi, deſiderare.

Quid in uita maximè expetendũ.

Nihil eſt in uita magnopere expetẽdum, niſi laudem, et honeſtatẽ: in ea autem proſequenda, omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis, atq; exilij, parui ſunt ducenda.

Naturæ tãtum habitu, pleriq; excellenti animo & uirtute fuerũt

Ego multos homines excellenti animo, ac uirtute fuiſſe, & ſine doctrina: naturæ ipſius habitu propè diuino per ſeipſos & moderatos, & graues extitiſſe uidi. Etiam illud adiungo, ſæpius ad laudem atq; uirtutem, naturam ſine doctrina, quàm ſine natura ualuiſſe doctrinam. Atque idem ego contendo, cũ ad naturam eximiam, atque illuſtrem acceſſerit oratio quædam, confirmatióque doctrinæ, tũ illud neſcio quid præclarũ, atque ſingulare ſolere exiſtere.

Quid ſi hic non tantus fructus oſtenderetur? & ſi ex his ſtudijs delectatio

ſtatio ſola peteretur, tamē (ut opinor) hanc aduerſionem humaniſsimam, ac liberaliſsimam iudicaretis. Nam certè neque temporum ſunt, neque ætatum omnium neque locorum. Hæc ſtudia adoleſcentiam agunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornāt, aduerſis perfugium ac ſolatium præbent: oblectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur. Quod ſi ipſi hæc neque attingere, neque ſenſu noſtro guſtare poſſemus: tamen ea mirari deberemus, etiā cùm in alijs uideremus. Etenim ſic à ſomnis hominibus eruditiſsimiſque accepimus, cæterarum rerum ſtudia, & doctrina, & præceptis, & arte conſtare: poetā natura ipſa ualere, & mētis uiribus excitari, & quaſi diuino quodā ſpiritu inflari. Quare, ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos appellat poetas, quod quaſi deorū aliquo dono, atque munere commēdati

Studia & bonæ artes, quid præſtant.

nobis eſſe uideantur.

Trahimur omnes lau=dis ſtudio. *Non enim eſt hoc diſsimulandũ quod obſcurari non poteſt, ſed piè nobis ferendum. Trahimur omnes ſtudio laudis, et optimus quiſque maximè gloria ducitur. Ipſi etiam Philoſophi illis libris, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt. In illo enim, in quo prædicationem, nobilitatemq́; deſpiciunt, prædicari de ſe, ac nominari uolunt. Nulla enim uirtus laborum, periculorumq́; mercedem deſiderat, præter hanc gloriæ & laudis.*

Eſt uerè fortunatus ille, cuius ex ſalute non minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura ſit, lætitia peruenerit.

Nunquam enim temeritas cũ ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur.

Aĩm uincere parduũ et difficile. *Nulla enim eſt tanta uis, tanta copia, quæ non ferro, ac uiribus delibitari, frangique poſsit. Animum uerò uincere,*

cere, iram cohibere, uictoriam temperare, aduerſarium nobilitate, & ingenio, & uirtute præſtantem, non modò extollere iacentem, ſed etiam amplificare eius præſtantem dignitatem, hæc qui facit, non ego eum cum ſummis uiris cõparo, ſed ſimillimum deo iudico.

At uerò cũ aliquid clementer, manſuatè, iuſtè, moderatè, ſapienter factũ in iracundia, præſertim quæ eſt inimica conſilio, & in uictoria, quæ natura inſolens, & ſuperba eſt, audimus, aut legimus, quo ſtudio incendimur nõ modò in geſtis rebus, ſed etiã in fictis, ut eos ſæpe quos nũquã uidim9, diligamus?

Nihil eſt enim opere & manu factũ, quod non aliquando conficiat, & conſumat uetuſtas. Qui uerò uictor pacis autores diligit, is profectò declarat ſe maluiſſe non dimicare, quàm uincere.

Oĩa cõſumit uetuſtas.

Quicquid eſt enim, quanuis amplum ſit, id certè eſt parum tum, cum eſt ali-

quid amplius.

Ingratus eſt, iniuſtúſque ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum.

Nemo mirari debet humana conſilia diuina neceßitate eſſe ſuperata.

Magnanimitas. *Magna uis animi eius uiri eſt, quem de ſuſcepta cauſſa, propoſitaq́; ſentẽtia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum poßit depellere.*

Bonitas. *Nihil eſt tam populare, q̃ bonitas.*

Clementia. *Homines enim nulla re ad deos propius accedunt, quàm ſalutem hominibus dando.*

Impunius fit quod cum factum eſt, negari poteſt.

Vbi enim id quod intus eſt, atque noſtrum, impunè euolare poteſt, contraq́; nos pugnare, fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus.

Summa bona. *Quid de uirtute dicam? de magnitudine animi, grauitate, conſtantia? quæ*

omnes

omnes docti, atq; ſapientes ſumma quæ dam, & ſola bona eſſe dixerunt: hiſq; non modò ad benè, ſed etiam ad beatè uiuendum contentam eſſe uirtutem.

De inuidia autem ſic inter uos diſ-ceptare debetis, ut non quid dicatur à nobis, ſed quid oporteat dici, conſi-deretis. Conſideratio.

Illud me non præterit in iudicio fi-lij, de turpitudine parentis dici uix o-portere.

Hoc ferè ſcitis omnes, quantam uim habeat ad coniungendas amicitias, ſtu-diorum ac naturæ ſimilitudo.

Sapientiſsimum enim eſſe dicũt, qui quod opus ſit ipſi ueniat in mentem: proximè accedere illum, qui alterius benè inuentis obtemperet. In ſtultitia contrà eſt. Minus enim ſtultus eſt is, cui nihil in mentem uenit: quàm ille, qui quod ſtultè alteri uenit in mentẽ, cõprobat. Sapientiſsimus qui dicendus.

Omnes enim orationes cauſarũ ſunt,

ac temporum: non hominum ipſorum, ac patronorũ. Nam ſi cauſſæ ipſæ pro ſe loqui poſſent, nemo adhiberet oratorem. Hoc enim uinculum huius dignitatis, quá fungimur in republica: hoc fundamentum libertatis: hic fons æquitatis, mens, animus, & conſilium, & ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus.

...iuitas ſi-... legibus, ...is parti-... s uti nõ ...oteſt.

Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine legibus, ſuis partibus ut neruis, ac ſanguine, & membris uti nõ poteſt: unde legum miniſtri, magiſtratus: legũ interpretes, iudices: legum deniq; idcirco omnes ſerui ſumus, ut liberi eſſe poſſimus.

...pientis ...dicis pro ...ium.

Eſt enim ſapientis Iudicis cogitare, tantũ ſibi à populo Romano eſſe permiſſum, quantum commiſſum ſit, et creditum. Et non ſolùm ſibi poteſtatẽ datam, uerumetiam fidem habitã eſſe meminiſſe: poſſe quem oderit abſoluere, quem nõ oderit, condẽnare: & ſemper

non

non quid uelit ipſe, ſed quid lex & religio cogat, cogitare. Animaduertere qua lege reus citetur, de quo reo cognoſcat, quæ res in quæſtiõe uerſetur. Cùm hæc ſint uidenda, tum uerò illud eſt hominis magni Iudicis ac ſapientis, cum illa iudicãda cauſſa tabellã ſumpſerit, non ſe putare eſſe ſolum, neq; ſibi quodcũq; cupierit, licere: ſed ſibi habere in cõſilio legẽ, religionẽ, æquitatẽ, fidem, libidinem, ac odium, inuidiã, metum, cupiditatesq́; omnes amouere, maximeq́; æſtimare conſcientiam mẽtis ſuæ, q̃ à dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non poteſt: quæ ſi optimorum conſiliorum, ac factorum teſtis in omni uita nobis erit, ſine ullo metu, & ſumma cum honeſtate uiuemus.

Homines inimicos ſuos affici morte uolũt, uel quòd metuũt, aut quòd oderunt. Quò plus propter uirtutem, no-

bilitatēq; poſſunt, eò minus quàm poſ=ſint, debent oſtendere.

Perſpicua ueritas. Non *enim, quemadmodum putatis, omnia ſunt in eloquemtia. Eſt tamen quædam ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſsit.*

Miſeria. Acerbitas. Calamitas. Funeſtæ res. Indignitas. *Miſerum eſt exturbari fortunis o=mnibus, miſerius eſt iniuria. Acerbũ eſt ab aliquo circũueniri, acerbius à pro=pinquo. Calamitoſum eſt bonis euerti, calamitoſius cum dedecore. Funeſtum eſt à forti atque honeſto uiro iugulari funeſtius ab eo, cuius uox in prætorio quæſtum præſtitit. Indignum eſt à pari uinci, aut ſuperiore: indignius ab infe riore, atq; humiliore.* Luctuoſa res. *Luctuoſum eſt tradi alteri cum bonis, luctuoſius ini-mico. Horribile eſt cauſſã capitis dice re, horribilius eſt proprio loco dicere.*

Magnitudo admini maiorũ noſtrorum. *Hæc enim ratio, & magnitudo ani-morũ in maioribus noſtris fuit, ut cùm in priuatis rebus, ſuiſq; ſumptibus mi=*

ni=

nimè cõtenti tenuiſsimo cultu uiuerẽt, in imperio ac publica utilitate, omnia ad gloriam, ſplendoremq; reuocaret.

Non enim omnia quæ, dolemus, eadem quæri iure poſſumus.

Sua cuiq; ciuitati religio eſt, noſtra nobis.

O conditiones miſeras adminiſtrandarum ciuitatum, & prouinciarum: in quibus diligentia plena ſimultatum: negligentia uituperationum: ubi ſæueritas, eſt periculoſa, liberalitas ingrata, ſermo inſidioſus, aſſentatio pernitioſa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: uehementer prætores expectãt, præſentibus inſeruiũt, abſentes deſerunt. *Conditiones adminiſtrandarũ ciuitatum miſeræ.*

Semper graues, & ſapiẽtes iudices in rebus iudicãdis quid utilitas ciuitatis, quid cũmunis ſalus, quid Reip. tempora poſcerent, cogitauerunt. *Graues atque ſapientes iudices.*

O

O miſera uitæ ratio, quæ tandiu reſides in uoluptate, quandiu poßit fortunæ libido.

Quid dulcius hominum generi à natura datum eſt, quàm ſui cuiq; liberi?

Vltio. Eſt enim ulciſcendæ iniuriæ facilior ratio, quàm beneficij remunerandi. Nã qui in ulciſcendo remißior fuit, mox apertè laudatur: ac grauißimè uituperatur, qui in beneficijs remunerandis eſt tardior. Neque ſolùm ingratus, quod ipſum graue eſt, uerumetiam impius appelletur, neceſſe eſt.

Aßiduus uſus uni rei deditus, & ingenium & artem ſæpè uincit.

Propoſitũ Reipub. gubernatorũ. Quod eſt igitur propoſitũ his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò curſum ſuum dirigere debeãt? Idẽ quod & præſtantißimum, maximeq; optabile ſanis, & bonis, & beatis cum dignitate ocium. Hoc qui uolunt, omnes optimates: qui efficiũt, ſummi uiri, & conſer-

ſeruatores ciuitatis putantur. Neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, ut ocio non proſpiciant: neque ullum amplexari ocium, quod abhorreat à dignitate. Huius autem ocioſæ dignitatis hæc fundamenta ſunt, religiones, auſpicia, poteſtates, magiſtratus, ſenatus, autoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciæ ſocij, imperij laus, res militaris. Earum rerum tot, atque tantarum eſſe defenſorem, atq; patronũ, magni animi eſt, magni ingenij, magnæq; conſtantiæ.

Maioribus periculis oppugnatur reſpublica, quàm defenditur: propterea quòd audaces homines, & perditi nutu impelluntur: & ipſi etiam ſponte ſua contra Remp. incitantur. Boni neſcio quomodo tardiores ſunt, & principijs rerũ neglectis, ad extremũ ipſa denique neceßitate excitãtur: ita *Reſpublica maioribus periculis oppugnatur, quàm defenditur*

ut

ut nonnunquam cunctatione, ac tarditate, dum ociũ uolunt etiam ſine dignitate retinere, ipſi utrumq; amittant.

Via laudis. Hæc eſt una uia, mihi credite, & laudis & dignitatis, à bonis uiris, & ſapientibus, benè à natura conſtitutis laudari, & diligi.

Id eſſe optimum putemus, quod erit rectiſsimum. Speremus quod uolumus, quod acciderit feramus.

Caduca & mobilia. Caduca ſemper, & mobilia hæc eſſe dixi, non uirtutis, atque ingenij, ſed fortunæ, & temporum munera, quorũ ego non tam facultatem unquam, & copiam extendẽdam putaui, quàm & in utendo rationem, & in carendo patientiam.

Nemo eſt qui nõ deũ eſſe ſentiat. Etenim quis eſt tam uecors, qui aut cũ ſuſpexerit in cœlũ, deos eſſe nõ ſentiat, & ea quæ tãta mẽte fiant, ut uix quiſquam arte ulla ordinem rerũ, ac neceſsitatem perſequi poſsit, caſu fieri putet:

putet: aut cùm deos eſſe intellexerit, eorũ numine hoc tantũ imperium eſſe natum, & auctum, & æternum?

Deteriores cauete, quorum quidem eſt magna natio.

Facilè ſunt præces aqud eos, qui nobis ultro uiam ſalutis oſtendunt.

Non is ſolùm gratus debet eſſe qui accipit beneficium, uerumetiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. Gratitudo.

Ex hac copia quàm multos eſſe arbitror, qui homibus potentibus, gratioſis, diſcretis, cùm aliquid eos uelle arbitrãtur, ultro ſe offerre ſoleãt, operã nauare, teſtimonium polliceri. Adulatores.

Equidem multos & uidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc uitæ, & extremis id digitis attigißent: ſed qui totam adoleſcentiam uoluptatibus dediſſent, emerſiſſe aliquando, & ſe ad frugem bonã (ut dicitur) recipiſſe, gra Plurimi ex uita peruerſa ad bonã frugem ſe receperunt

graueſq; homines, atq; illuſtres fuiſſe. Datur enim conſenſu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipſa natura profundit adolaſcentiæ cupiditates: quæ ſi ita errumpunt, ut nullius uitam labe faciant, nullius domum euertant, faciles & tollerabiles haberi ſolent. Multa enim nobis blandimēta natura ipſa genuit, quibus ſopitis uirtus conuiueret: & interdum multas uias adoleſcētiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, aut prolaptione uix poſſet. Et multarum rerum iucundiſsimarum uarietatem dedit, qua non modò hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur. Quamobrem ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, nō odore ullo, nō tactu, nō ſapore capiatur, excludit auribus omnem ſuauitatem, huic homini ego fortaſſe & pauci, deos propitios, plerique

rique

rique autem iratos putabunt.

Vitium uentris & gutturis nõ modò non minuit ætas hominibus, ſed etiam auget.

O magna uis ueritatis, quæ contra omnium ingenia, calliditatẽ, ſolertiã, contraq́; factas omnium inſidias, facilè per ſeipſam ſe defendat. Veritas.

Si enim innocentes exiſtimari uolumus, non ſolùm non abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus Primum omnium opera tanta dãda eſt, ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtræ famæ, capitiq́; conſulant, denique ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiæ fefellerit ut uindicemus, miſſos faciamus. Qui eligendi in amicitiam.

Fuit iſta quondam in hac Repub. uirtus, ut uiri fortes acrioribus ſuppliciјs ciuem pernicioſum, quàm hoſtem acerrimum coercerent.

Hoc animo ſemper fui, ut inuidiam

nobis eſſe uideantur.

Trahimur omnes lau=dis ſtudio. *Non enim eſt hoc diſsimulandũ quod obſcurari non poteſt, ſed piè nobis ferendum. Trahimur omnes ſtudio laudis, et optimus quiſque maximè gloria ducitur. Ipſi etiam Philoſophi illis libris, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt. In illo enim, in quo prædicationem, nobilitatemq́; deſpiciunt, prædicari de ſe, ac nominari uolunt. Nulla enim uirtus laborum, periculorumq́; mercedem deſiderat, præter hanc gloriæ & laudis.*

Eſt uerè fortunatus ille, cuius ex ſalute non minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura ſit, lætitia peruenerit.

Nunquam enim temeritas cũ ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur.

Aĩm uincere pardũ et difficile. *Nulla enim eſt tanta uis, tanta copia, quæ non ferro, ac uiribus delibitari, frangíque poßit. Animum uerò uincere,*

cere, iram cohibere, uictoriam temperare, aduerſarium nobilitate, & ingenio, & uirtute præſtantem, non modò extollere iacentem, ſed etiam amplificare eius præſtantem dignitatem, hæc qui facit, non ego eum cum ſummis uiris cõparo, ſed ſimillimum deo iudico.

At uerò cũ aliquid clementer, manſuatè, iuſtè, moderatè, ſapienter factũ in iracundia, præſertim quæ eſt inimica conſilio, & in uictoria, quæ natura inſolens, & ſuperba eſt, audimus, aut legimus, quo ſtudio incendimur nõ modò in geſtis rebus, ſed etiã in fictis, ut eos ſæpe quos nũquã uidim⁹, diligamus?

Nihil eſt enim opere & manu factũ, quod non aliquando conficiat, & conſumat uetuſtas. Qui uerò uictor pacis autores diligit, is profecto declarat ſe maluiſſe non dimicare, quàm uincere. Oĩa cõſumit uetuſtas.

Quicquid eſt enim, quanuis amplum ſit, id certè eſt parum tum, cum eſt ali-

quid amplius.

Ingratus eſt, iniuſtúſque ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum.

Nemo mirari debet humana conſilia diuina neceßitate eſſe ſuperata.

[Magnanimitas.] *Magna uis animi eius uiri eſt, quem de ſuſcepta cauſſa, propoſitaq; ſentētia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum poßit depellere.*

[Bonitas.] *Nihil eſt tam populare, q̃ bonitas.*

[Clementia.] *Homines enim nulla re ad deos propius accedunt, quàm ſalutem hominibus dando.*

Impunius fit quod cum factum eſt, negari poteſt.

Vbi enim id quod intus eſt, atque noſtrum, impunè euolare poteſt, contráq; nos pugnare, fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus.

[Summa bona.] *Quid de uirtute dicam? de magnitudine animi, grauitate, conſtantia? quæ*

omnes

omnes docti, atq; ſapientes ſumma quæ dam, & ſola bona eſſe dixerunt: hiſq; non modò ad benè, ſed etiam ad beatè uiuendum contentam eſſe uirtutem.

De *inuidia autem ſic inter uos diſceptare debetis, ut non quid dicatur à nobis, ſed quid oporteat dici, conſideretis.* *Conſideratio.*

Illud me non præterit in iudicio filij, de turpitudine parentis dici uix oportere.

Hoc ferè ſcitis omnes, quantam uim habeat ad coniungendas amicitias, ſtudiorum ac naturæ ſimilitudo.

Sapientiſsimum enim eſſe dicũt, qui quod opus ſit ipſi ueniat in mentem: proximè accedere illum, qui alterius benè inuentis obtemperet. In ſtultitia contrà eſt. Minus enim ſtultus eſt is, cui nihil in mentem uenit: quàm ille, qui quod ſtultè alteri uenit in mentẽ, cõprobat. *Sapientiſſimus qui d[...] cendus.*

Omnes enim orationes cauſarũ ſunt,

 ac

ac temporum: non hominum ipſorum, ac patronorũ. Nam ſi cauſſæ ipſæ pro ſe loqui poſſent, nemo adhiberet oratorem. Hoc enim uinculum huius dignitatis, qua fungimur in republica: hoc fundamentum libertatis: hic fons æquitatis, mens, animus, & conſilium, & ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus.

Ciuitas ſine legibus, ſuis partibus uti nõ poteſt.

Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine legibus, ſuis partibus ut neruis, ac ſanguine, & membris uti nõ poteſt: unde legum miniſtri, magiſtratus: legũ interpretes, iudices: legum deniq; idcirco omnes ſerui ſumus, ut liberi eſſe poßimus.

Sapientis Iudicis pro[...]rium.

Eſt enim ſapientis Iudicis cogitare, tantũ ſibi à populo Romano eſſe permiſſum, quantum commiſſum ſit, et creditum. Et non ſolùm ſibi poteſtatẽ datam, uerumetiam fidem habitã eſſe meminiſſe: poſſe quem oderit abſoluere, quem nõ oderit, condẽnare: & ſemper

non

non quid uelit ipſe, ſed quid lex & religio cogat, cogitare. Animaduertere qua lege reus citetur, de quo reo cognoſcat, quæ res in quæſtiōe uerſetur. Cùm hæc ſint uidenda, tum uerò illud eſt hominis magni Iudicis ac ſapientis, cum illa iudicāda cauſſa tabellā ſumpſerit, non ſe putare eſſe ſolum, neq; ſibi quodcūq; cupierit, licere: ſed ſibi habere in cōſilio legē, religionē, æquitatē, fidem, libidinem, ac odium, inuidiā, metum, cupiditatesq́; omnes amouere, maximeq́; æſtimare conſcientiam mētis ſuæ, q̃ à dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non poteſt: quæ ſi optimorum conſiliorum, ac factorum teſtis in omni uita nobis erit, ſine ullo metu, & ſumma cum honeſtate uiuemus.

Homines inimicos ſuos affici morte uolūt, uel quòd metuūt, aut quòd oderunt. Quò plus propter uirtutem, no-

nimè cõtenti tenuiſsimo cultu uiuerẽt, in imperio ac publica utilitate, omnia ad gloriam, ſplendoremq́; reuocaret.

Non enim omnia quæ, dolemus, eadem quæri iure poſſumus.

Sua cuiq; ciuitati religio eſt, noſtra nobis.

O conditiones miſeras adminiſtrandarum ciuitatum, & prouinciarum: in quibus diligentia plena ſimultatum: negligentia uituperationum: ubi ſeueritas, eſt periculoſa, liberalitas ingrata, ſermo inſidioſus, aſſentatio pernitioſa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: uehementer prætores expectãt, præſentibus inſeruiũt, abſentes deſerunt.

Conditiones adminiſtrandarũ ciuitatum miſeræ.

Semper graues, & ſapiẽtes iudices in rebus iudicãdis quid utilitas ciuitatis, quid cũmunis ſalus, quid Reip. tempora poſcerent, cogitauerunt.

Graues atque ſapientes iudices.

O miſera uitæ ratio, quæ tandiu reſides in uoluptate, quandiu poßit fortunæ libido.

Quid dulcius hominum generi à natura datum eſt, quàm ſui cuiq; liberi?

Vltio. Eſt enim ulciſcendæ iniuriæ facilior ratio, quàm beneficij remunerandi. Nã qui in ulciſcendo remißior fuit, mox apertè laudatur: ac grauißimè uituperatur, qui in beneficijs remunerandis eſt tardior. Neque ſolùm ingratus, quod ipſum graue eſt, uerumetiam impius appelletur, neceſſe eſt.

Aßiduus uſus uni rei deditus, & ingenium & artem ſæpè uincit.

Propoſitũ Reipub. gubernatorũ. Quod eſt igitur propoſitũ his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò curſum ſuum dirigere debeãt? Idẽ quod & præſtantißimum, maximeq; optabile ſanis, & bonis, & beatis cum dignitate ocium. Hoc qui uolunt, omnes optimates: qui efficiũt, ſummi uiri, & conſer-

ſeruatores ciuitatis putantur. Neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, ut ocio non proſpiciant: neque ullum amplexari ocium, quod abhorreat à dignitate. Huius autem ocioſæ dignitatis hæc fundamenta ſunt, religiones, auſpicia, poteſtates, magiſtratus, ſenatus, autoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciæ ſocij, imperij laus, res militaris. Earum rerum tot, atque tantarum eſſe defenſorem, atq; patronũ, magni animi eſt, magni ingenij, magnæq; conſtantiæ.

Maioribus periculis oppugnatur reſpublica, quàm defenditur: propterea quòd audaces homines, & perditi nutu impelluntur: & ipſi etiam ſponte ſua contra Remp. iucitantur. Boni neſcio quomodo tardiores ſunt, & principijs rerũ neglectis, ad extremũ ipſa denique neceſſitate excitãtur: ita ut

Reſpublica maioribus periculis oppugnatur, quàm defenditur

ut nonnunquam cunctatione, ac tarditate, dum ociũ uolunt etiam ſine dignitate retinere, ipſi utrumq; amittant.

Via laudis. *Hæc eſt una uia, mihi credite, & laudis & dignitatis, à bonis uiris, & ſapientibus, benè à natura conſtitutis laudari, & diligi.*

Id eſſe optimum putemus, quod erit rectiſſimum. Speremus quod uolumus, quod acciderit feramus:

Caduca & mobilia. *Caduca ſemper, & mobilia hæc eſſe dixi, non uirtutis, atque ingenij, ſed fortunæ, & temporum munera, quorũ ego non tam facultatem unquam, & copiam extendẽdam putaui, quàm & in utendo rationem, & in carendo patientiam.*

Nemo eſt qui nõ deũ eſſe ſentiat *Etenim quis eſt tam uecors, qui aut cũ ſuſpexerit in cœlũ, deos eſſe nõ ſentiat, & ea quæ tãta mẽte fiant, ut uix quiſquam arte ulla ordinem rerũ, ac neceſſitatem perſequi poſſit, caſu fieri putet:*

putet: aut cùm deos eſſe intellexerit, eorũ numine hoc tantũ imperium eſſe natum, & auctum, & æternum?

Deteriores cauete, *quorum quidem eſt magna natio.*

Facilè ſunt præces aqud eos, *qui nobis ultro uiam ſalutis oſtendunt.*

Non is ſolùm gratus debet eſſe qui accipit beneficium, uerumetiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. Gratitudo.

Ex hac copia quàm multos eſſe arbitror, qui hominibus potentibus, gratioſis, diſcretis, cùm aliquid eos uelle arbitrãtur, ultro ſe offerre ſoleãt, operã nauare, teſtimonium polliceri. Adulatores.

Equidem multos & uidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc uitæ, & extremis id digitis attigiſsent: ſed qui totam adoleſcentiam uoluptatibus dediſſent, emerſiſſe aliquando, & ſe ad frugem bonã (ut dicitur) recipiſſe, Plurimi ex uita peruerſa ad bonã frugem ſe receperunt

gra

graueſq; homines, atq; illuſtres fuiſſe. Datur enim conſenſu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipſa natura profundit adolaſcentiæ cupiditates: quæ ſi ita errumpunt, ut nullius uitam labe factent, nullius domum euertant, faciles & tollerabiles haberi ſolent. Multa enim nobis blandimēta natura ipſa genuit, quibus ſopitis uirtus conuiueret: & interdum multas uias adoleſcētiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, aut prolaptione uix poſſet. Et multarum rerum iucundiſſimarum uarietatem dedit, qua non modò hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur. Quamobrem ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, nō odore ullo, nō tactu, nō ſapore capiatur, excludit auribus omnem ſuauitatem, huic homini ego fortaſſe & pauci, deos propitios, plerique

rique autem iratos putabunt.

Vitium uentris & gutturis nō modò non minuit ætas hominibus, ſed etiam auget.

O magna uis ueritatis, quæ contra omnium ingenia, calliditatē, ſolertiā, contraq́; factas omnium inſidias, facilè per ſeipſam ſe defendat. Veritas.

Si enim innocentes exiſtimari uolumus, non ſolùm non abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus Primum omnium opera tanta dā da eſt, ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtræ famæ, capitiq́; conſulant, deniq; ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiæ fefellerit ut uindicemus, miſſos faciamus. Qui eligendi in amicitiam.

Fuit iſta quondam in hac Repub. uirtus, ut uiri fortes acrioribus ſupplicijs ciuem pernicioſum, quàm hoſtem acerrimum coercerent.

Hoc animo ſemper fui, ut inuidiam uir=

uirtute partam, gloriam non inuidiā putarem.

Non minus nobis iucundi, atq; illuſtres ſunt dies, puibus conſeruamur, quàm illi, quibus naſcimur: quòd ſalutis lætitia certa eſt, naſcendi incerta conditio: & quòd ſine ſenſu naſcimur, cum uoluntate ſeruamur.

Mors turpis uiro forti accidere non poteſt.

Neq; enim turpis mors forti uiro poteſt accidere. Non enim intelligemus mortem à dijs immortalibus eſſe ſupplicij cauſſa conſtitutam: ſed aut neceßitatem naturæ, aut laborum & miſeriarum eſſe quietem. Itaque eam ſapientes nunquam inuiti, fortes etiam ſæpe libenter appetierunt. Vincula uerò & ea ſempiterna certè, ad ſingularem pœnam nefarij ſceleris inuenta ſunt.

Maledicentia.

Sæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum, eos qui aliena flagitia apertè dixerunt, quàm eos q̃ cõmi

ſe

ſerunt. Carere debet omni uitio, qui in alterum dicere paratus ſit. Demum maledicit, qui non poteſt uerum ab altero audire.

Satius eſt me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti: & ita uiuere, ut ſim poſteris meis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum.

FINIS.

Typis Godefridi
Ceruicorni.

[illegible]

Ego liber petri

Js a stonlue

Js a stonlue

[illegible] 1464134